

संस्कृत-गद्य-मञ्जरी
ಸಂಸ್ಕೃತ-ಗದ್ಯ-ಮಂಜರೀ
Samskruta-Gadya-Manjari

ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷಾಪಠ್ಯ
ಬಿ.ಕಾಂ./ಬಿ.ಡಿ.ಎ.-ದ್ವಿತೀಯ ಸೆಮಿಸ್ಟರ್

ಪ್ರಧಾನಸಂಪಾದಕರು
ಡಾ. ಕೆ.ಆರ್.ಕುಮುದವಲ್ಲಿ

ಸಂಪಾದಕರು
ವಿದ್ವಾನ್ ಹೆಚ್.ಎನ್.ಸುರೇಶ್

ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ
ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜು ಆವರಣ, ಬೆಂಗಳೂರು-560 001

संस्कृत-गद्य-मञ्जरी
ಸಂಸ್ಕೃತ-ಗದ್ಯ-ಮಂಜರಿ
Sanskruta-Gadya-Manjari

Sanskrita Text Book
B.Com./B.D.A. - II Semester

CHIEF EDITOR
Dr. K.R. Kumudavalli

EDITOR
Vidwan H.N.Suresh

Bengaluru City University
Central College Campus, Bengaluru-560 001.

SAMSKRUTA-GADYA-MANJARI : A prescribed Text Book in Sanskrit for Second Semester B.Com/B.D.A. Degree Classes : Edited with Introduction, Translation and notes in Kannada and English by Dr. K.R.Kumudavalli, H.O.D. of Sanskrit, Vijaya College, R.V. Road, Basavanagudi, Bengaluru-560 004 and Vidwan H.N. Suresh, Associate Professor in Sanskrit, Vijaya College, R.V. Road, Basavanagudi, Bengaluru-560 004.

Pages : 170+xii

Published by
Bengaluru City University
Central College Campus,
Bengaluru-560 001.

Bengaluru City University
Board of Studies in Sanskrit, UG

Name	Designation
1. Dr. K.R.Kumudavalli, HOD & Associate Professor in Sanskrit, Vijaya College, R.V. Road, Bengaluru-560 004.	Chairperson
2. Smt. G.S.Yadugiri, HOD & Associate Professor in Sanskrit, SJR College, Bengaluru	Member
3. Dr. K.R.Janardhanachar Associate Professor in Sanskrit, Vijaya College, R.V. Road, Bengaluru-560 004.	Member
4. Dr. N.S.Suresh, Associate Professor in Sanskrit, BMS College for Women (Autonomous) Bugle Park Road, Basavanagudi, Bengaluru-560 004.	Member
5. Dr. S.N. Pranesha, HOD & Associate Professor in Sanskrit, Jain College, Vasavi Temple Road, Basavanagudi, Bengaluru-560 004.	Member

6. Vidwan N.R.Subramanya, Member
HOD & Associate Professor in Sanskrit,
Sindhi College,
Kempapura, Hebbala, Bengaluru-560 024.
7. Vidwan H.N.Suresh, Member
Associate Professor in Sanskrit,
Vijaya College, R.V. Road,
Bengaluru-560 004.
8. Smt. Rajeshwari K., Member
HOD & Assistant Professor in Sanskrit,
MES College of Arts, Commerce & Science,
Prof M.P.L. Sastry's Road,
Malleshwaram, 15th Cross,
Bengaluru-560 003.
9. Vidushi Malathi H., Member
HOD & Assistant Professor in Sanskrit,
RNS First Grade College, Channasandra,
Bengaluru-560 098.
10. Vidwan S.Ramaprasad, Member
Assistant Professor in Sanskrit,
Vijaya College, Jayanagar 4th Block,
Bengaluru-560 011.

ಮುನ್ನುಡಿ

ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು 2024-25ನೇ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವರ್ಷದಿಂದ ಜಾರಿಗೆ ಬರುವಂತೆ ಹೊಸ ಪದ್ಧತಿಯ ಅನ್ವಯ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಪರಿಷ್ಕರಣೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಇದರಂತೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಂಡಳಿಯು ದ್ವಿತೀಯ ಸೆಮಿಸ್ಟರ್ ಬಿ.ಕಾಂ./ಬಿ.ಡಿ.ಎ. ಪದವಿ ತರಗತಿಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ "ಸಂಸ್ಕೃತ-ಗದ್ಯ-ಮಂಜರೀ" ಎಂಬ ಗದ್ಯಗಳ ಸಂಕಲನಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪಠ್ಯವನ್ನು ನಿಗದಿಪಡಿಸಿತು. ಈ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕದ ರಚನೆಯ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ವಿಜಯ ಕಾಲೇಜಿನ ವಿದ್ವಾನ್ ಹೆಚ್.ಎನ್. ಸುರೇಶ್‌ವರಿಗೆ ವಹಿಸಿತು. ಅದರಂತೆ ಈಗ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕವು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಹಾಗೂ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಅನುಕೂಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರಯೋಜನವು ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಂಡಳಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೂ ಹಾಗೂ ಈ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕದ ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕರಾದ ಡಾ. ಕೆ.ಆರ್.ಕುಮುದವಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಂಪಾದಕರಾದ ವಿದ್ವಾನ್ ಹೆಚ್.ಎನ್. ಸುರೇಶ್ ಅವರುಗಳಿಗೆ ಅಭಿನಂದನೆಗಳು.

ಪ್ರೊ|| ಲಿಂಗರಾಜ ಗಾಂಧಿ

ಉಪಕುಲಪತಿಗಳು

ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ

ಪ್ರಧಾನಸಂಪಾದಕರ ನುಡಿ

ಕಥೆಯು ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂದಿನ ರೀತಿಯ ಮನೋರಂಜನೆಯ ಮಾಧ್ಯಮಗಳು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ನಮ್ಮ ಹಿಂದಿನವರು ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ನೀತಿವಂತರನ್ನಾಗಿಯೂ, ಉದಾತ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನಾಗಿಯೂ ರೂಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ವಿಧವಾದ ಅನುಭವಗಳ ನೆಲೆ ಕಥೆಗಳು. ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಉತ್ತಮಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕೀರ್ತಿ, ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆಂಬ ಗೌರವ ಮೊದಲಾದವು ಸಿಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮಗುವಿನ ಮನದಲ್ಲಿ ನಾನು ಉತ್ತಮ ಮನುಷ್ಯನಾಗಬೇಕು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಮೂಡುತ್ತಿತ್ತು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನರು ಸಾತ್ವಿಕರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಮೋಸ, ವಂಚನೆ, ಹಿಂಸೆ, ದ್ವೇಷ, ಅಸೂಯೆ, ಪಕ್ಷಪಾತ ಮೊದಲಾದ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾರಲ್ಲಿ ಗುಣಗಳಿವೆಯೋ ಅವರನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗುಣಗಳೇ ಒಬ್ಬನ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದವೇ ಹೊರತು ಆಯಾ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವಯಸ್ಸಾಗಲೀ, ಕುಲವಾಗಲೀ, ಪ್ರದೇಶವಾಗಲೀ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿನ ನಾನಾ ಕಥೆಗಳು ಮಕ್ಕಳ ಆಂತರಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ. ಗುಣಾಡ್ಯ ಕವಿಯ ಬೃಹತ್ಕಥೆಯು ಭಾರತದ ಮೂಲೆಮೂಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಾಣಭಟ್ಟ, ದಂಡಿ ಮೊದಲಾದ ಕವಿಗಳು ಗದ್ಯಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ರಾಜ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀತಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ದ್ವಿತೀಯ ಸೆಮಿಸ್ಟರ್‌ನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ-ಗದ್ಯ-ಸಾಹಿತ್ಯಲೋಕದ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಗದ್ಯ ಹಾಗೂ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೃತಿಗಳ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಬಾಣಭಟ್ಟನ ಕಾದಂಬರಿಯ ಶುಕನಾಸೋಪದೇಶದ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉಜ್ಜಯಿನಿಯ ಮಹಾರಾಜ ತಾರಾಪೀಡ. ಅವನ ಪುತ್ರ

ಚಂದ್ರಾಪೀಡ. ಅವನು ಯುವರಾಜ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಾಗ ತಾರಾಪೀಡನು, ತನ್ನ ಮಗನಿಗೆ ಮಹಾಮಂತ್ರಿಯಾದ ಶುಕನಾಸನ ಉಪದೇಶದ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇದೆಯೆಂದು ಬಗೆದು ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಕಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಶುಕನಾಸನು ಯೌವನ, ಧನ-ಸಂಪತ್ತು ಅಧಿಕಾರ ಇವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಅವಿವೇಕವೇನಾದರೂ ಸೇರಿದರೆ ಮಹಾ ಅನರ್ಥವಾಗುವುದು. ಎಂಥವನೇ ಆದರೂ ಅವನ ಜೀವನದ ನಡೆ ತಪ್ಪಬಹುದು ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮನದಟ್ಟಾಗುವಂತೆ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಶುಕನಾಸನ ಉಪದೇಶವು ತಾರಾಪೀಡನ ಮಗನಾದ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನನ್ನು ಎಲ್ಲ ವಿಧವಾಗಿಯೂ ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಎಚ್ಚರ ತಪ್ಪಿ ನಡೆವ ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನೇ ಆದರೂ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ನೀತಿಯು ಇಂದಿನ ಯುವಜನತೆಗೆ ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಾವು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳ ವಿವರಣೆ ಇದೆ. “ಕಾದಂಬರಿ”ಯ ಈ ಭಾಗವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಆಲೋಚಿಸಿದಷ್ಟೂ ಅರ್ಥವೈಶಾಲ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಅರ್ಥವಾಗುವಷ್ಟು ಸರಳವೂ ಆಗಿದೆ. ಈ ಕಥಾಭಾಗವು ಮಾನವನ ಜೀವನದ ಸೌಖ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಪಾಠವು ಬಹಳ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿದೆ.

ಹಾಗೆಯೇ ಮನೋರಂಜನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ, ನೀತಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ವೇತಾಳಪಂಚವಿಂಶತಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಒಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ಆರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಭಾವನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ಪದವಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಈ ಕಾವ್ಯದ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರ ಕಥೆಯು ಮನೋರಂಜನೆಯನ್ನು ನೀಡುವುದಲ್ಲದೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ.

ಅದರಂತೆಯೇ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾದ ಮಹಾಮಹೋಪಾಧ್ಯಾಯ ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸೂರಿ ವಿರಚಿತ “ಭಾರತಸಂಗ್ರಹ” ಎಂಬ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯದಿಂದ ಒಂದು ಪರ್ವವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ದೇಶದ ನೈತಿಕತೆಯ, ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಮೂಲ ಮಹಾಭಾರತ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಅರಿವು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿರುವುದೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ನಮ್ಮ ದೇಶವನ್ನು

ಮಾನಸಿಕ ಅಸ್ವಸ್ಥತೆ ಕಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಎಂಥಹದೇ ಸಂಪತ್ತಿನ ಗಳಿಕೆ-ಅಳಿಕೆಗಳಿಂದ ಹಿಗ್ಗು-ಕುಗ್ಗುಗಳುಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಹಲವಾರು ಕಾರಣಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಪಾಠವನ್ನು ಆರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆಯೇ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿನ ಆಧುನಿಕ ಅನೂದಿತ ಕಥೆಯ ಪರಿಚಯಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ಗದ್ಯಭಾಗದ ಸಂಕಲನವು ಪದವಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಜೀವನದ ಸಾತ್ವಿಕನಡೆಗೆ ಪೂರಕವಾಗಬೇಕೆಂಬುದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಂಡಳಿಯ ಆಶಯ. ಈ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಿ.ಕಾಂ. ದ್ವಿತೀಯ ಸೆಮಿಸ್ಟರ್‌ನ "ಸಂಸ್ಕೃತ-ಗದ್ಯ-ಮಂಜರಿ" ಎಂಬ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕದ ಸಂಪಾದನಾ ಕಾರ್ಯದ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ವಿಜಯ ಕಾಲೇಜಿನ ಶ್ರೀಯುತ ವಿದ್ವಾನ್ ಹೆಚ್.ಎನ್.ಸುರೇಶ್ ಅವರಿಗೆ ವಹಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕದ ಈ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಯೋಗ್ಯವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಸೂಕ್ತವಾದ ಅನುವಾದಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀಯುತ ವಿದ್ವಾನ್ ಹೆಚ್.ಎನ್.ಸುರೇಶ್ ಅವರಿಗೆ ನಮ್ಮ ಅಭಿನಂದನೆಗಳು ಹಾಗೂ ಅಭಿವಂದನೆಗಳು ಸಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಈ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅಮೂಲ್ಯ ಸಲಹೆಗಳನ್ನಿತ್ತು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಕರಿಸಿದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಂಡಳಿಯ ಎಲ್ಲ ಸದಸ್ಯರಿಗೂ ನನ್ನ ವಂದನೆಗಳು.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಂಡಳಿಯ ಎಲ್ಲ ತೀರ್ಮಾನಗಳನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿರುವ ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಉಪಕುಲಪತಿಗಳಾದ ಪ್ರೊ. ಲಿಂಗರಾಜಗಾಂಧಿಯವರಿಗೂ ನನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು ಸಲ್ಲುತ್ತವೆ.

ಈ ಪಠ್ಯ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವರೆಂಬುದು ನಮ್ಮ ವಿಶ್ವಾಸ.

ಡಾ. ಕೆ.ಆರ್.ಕುಮುದವಲ್ಲಿ
ಅಧ್ಯಕ್ಷರು, ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಂಡಳಿ,
ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ

ಸಂಪಾದಕರ ನುಡಿ

ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೇ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕೇಳುವ, ಓದುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು, ಆ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿನ ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು, ನೀತಿಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾ ಜೀವನವನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಥೆಗಳನ್ನು ಆಸ್ವಾದಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ, ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆ, ದೈವಭಕ್ತಿ, ನೈತಿಕತೆ, ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳು ಸಹಜವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ, ಪುರಾಣ, ಇತಿಹಾಸಗಳ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ವಿಶೇಷ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ನೀಡಿ, ಅವರನ್ನು ಆದರ್ಶ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅಣಿಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಂಡಲಿ, S.E.P. ಯೋಜನೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಪದವಿ ದ್ವಿತೀಯ ಸೆಮಿಸ್ಟರ್ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಗದ್ಯ ಹಾಗೂ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯದ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ "ಸಂಸ್ಕೃತ-ಗದ್ಯ-ಮಂಜರಿ" ಎಂಬ ಪಠ್ಯ-ಪುಸ್ತಕದ ರೂಪುರೇಷೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ದ್ವಿತೀಯ ಸೆಮಿಸ್ಟರ್ ಬಿ.ಕಾಂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಭಾಗ-1 ರಲ್ಲಿ ವೇತಾಳ ಪಂಚವಿಂಶತಿಯಿಂದ "ಮಂದಾರವತೀ ಕಥಾ", ಲಕ್ಷ್ಮಣಸೂರಿಯವರ ಭಾರತ ಸಂಗ್ರಹದ "ಆದಿಪರ್ವ", ಬಾಣನ ಕಾದಂಬರಿಯಿಂದ "ಶುಕನಾಸೋಪದೇಶ" ಮತ್ತು "ಶ್ರೀ ವಿ.ಶಿವರಾಮಕೃಷ್ಣನ್"ರವರು ಆಂಗ್ಲ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿ, ಶ್ರೀ ಬಿ.ಎಸ್. ರಾಮಕೃಷ್ಣರಾವ್‌ರವರು ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿರುವ ಆಧುನಿಕ ಕಥೆ "ಸಾ" ಇವುಗಳನ್ನು ಪಠ್ಯವಾಗಿ ನಿಗದಿಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲ ಮೂರು ಪಠ್ಯಗಳ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಆಂಗ್ಲ ಅನುವಾದವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಭಾಗ-2 ರಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗದ್ಯ ಹಾಗೂ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಿರು ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಪಾಠಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಉದಾತ್ತ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಶ್ರೇಷ್ಠ ನಾಗರಿಕರಾಗಲಿ ಎಂಬುದು ಸಮಿತಿಯ ಆಶಯ. ಕೇವಲ ಅಂಕಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿಯೇ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಈ ಪಠ್ಯದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾದಾಗ ನಮ್ಮ ಶ್ರಮ ಸಾರ್ಥಕ.

ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಸಂಪಾದಕೀಯ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ನನಗೆ ನೀಡಿದ, ಸಮಿತಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಡಾ. ಕೆ.ಆರ್.ಕುಮುದವಲ್ಲಿಯವರಿಗೆ, ಸೂಕ್ತ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಲಹೆ, ಸಹಕಾರ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಬಳಿಯಿರುವ ಸಂಗ್ರಹಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ ಸಮಿತಿಯ ಎಲ್ಲಾ ಸದಸ್ಯರಿಗೂ ಹಾಗೂ ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಉಪಕುಲಪತಿಗಳಾದ ಪ್ರೊ. ಲಿಂಗರಾಜ ಗಾಂಧಿಯವರಿಗೂ ಧನ್ಯವಾದಗಳು.

ಎಲ್ಲಾ ಪಠ್ಯಗಳ ಮೂಲ ಲೇಖಕರಿಗೂ, ಅನುವಾದಕರಿಗೂ, ಸಂಗ್ರಹಕಾರರಿಗೂ ನಾನು ಆಭಾರಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಇತರ ಕೃತಿಗಳ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗಿದೆ. ಆ ಎಲ್ಲಾ ಗ್ರಂಥ ಕರ್ತೃಗಳಿಗೂ ನಮ್ಮ ಧನ್ಯವಾದಗಳು ಸಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಹಾಗೂ ಈ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕದ ಡಿ.ಟಿ.ಪಿ. ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಮಾಡಿ ಸಹಕರಿಸಿದ ಕು|| ಬಿ.ಹೇಮಲತಾರವರಿಗೂ ನಮ್ಮ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು ಸಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಮತ್ತು ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಸಹಕರಿಸಿದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಧನ್ಯವಾದಗಳು. ಈ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕವು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೂ ಹಾಗೂ ಉಪನ್ಯಾಸಕರಿಗೂ ಉಪಯುಕ್ತವಾದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಶ್ರಮ ಸಾರ್ಥಕ.

ಸಜ್ಜನ ವಿಧೇಯ

ವಿದ್ವಾನ್ ಸುರೇಶ್ ಹೆಚ್.ಎನ್.

ವಿಜಯ ಕಾಲೇಜು

विषयानुक्रमणिका

भाग-1	ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ
1. वेतालपञ्चविंशतिः-मन्दारवतीकथा	1-28
2. शुक्नासोपदेश-सङ्ग्रहः	29-45
3. भारतसङ्ग्रहः - आदिपर्व	46-113
4. नवीनकथा - सा.....	114-120
भाग-2	
1. ಸಂಸ್ಕೃತ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯ	121-166
2. उपपद-विभक्तयः	167-169
Scheme of Examination	170

* * *

ॐ-1

प्रथमः पाठः

॥ वेतालपञ्चविंशतिः ॥

कथोपक्रमः

अस्ति गोदावरीतटे प्रतिष्ठानाख्यो जनपदः । तत्र विक्रमसेनस्य भूपतेः पुत्रः शक्रपराक्रमः त्रिविक्रमसेनो नाम विख्यातकीर्तिः अभूत् नृपतिः । तस्य सभाऽऽसीनस्य नृपस्य सेवार्थं प्रत्यहं क्षान्तिशीलो नाम भिक्षुः एकैकं फलम् उपानयत् । सोऽपि तदादाय आसन्नचरस्य कोशाधिकारिणो हस्ते प्रतिदिनं न्यक्षिपत् ।

इत्थं द्वादशसु वर्षेषु गतेषु एकदा सभागतोऽसौ भिक्षुः राज्ञे यथायथं फलं दत्त्वा सभागृहात् निरगात् । राजा तु तस्मिन् अहनि, दैवात् प्रविष्टाय रक्षिणां हस्तच्युताय क्रीडामर्कटपोताय तत् फलं प्रादात् । स मर्कटः यावत् तत् फलमश्नाति, तावत् तस्मात्फलात् विदलितात् अनर्घम् उत्तमं रत्नं निरगात् । तद्वृष्ट्वा राजा तदादाय तं भण्डागारिकं पप्रच्छ-‘भिक्षुणा उपनीतानि यानि फलानि मया तव हस्ते दत्तानि, तानि त्वया सदा क्व स्थपितानि?’ । तदाकर्ण्य कोशाध्यक्षः सभयस्तं व्यजिज्ञपत्- ‘देव! मया तानि अखण्डानि च गवाक्षतः क्षिप्तानि, यदि आदिशति देवः, तदा तानि साम्प्रतं गवेषये’ इत्यूचिवान् स राज्ञाऽनुमतो गत्वा क्षणादेव प्रत्यावृत्य पुनः व्यज्ञापयत्-‘देव! तानि कोशे शीर्णानि फलानि, तेषु च रश्मिज्वालाकुलान् रत्नराशीन् पश्यामि’ । तदाकर्ण्य सन्तुष्टः तान् मणीन् कोशरक्षिणे दत्त्वा, अन्येद्युः आगतं तं भिक्षुं

पर्यपृच्छत्-‘भिक्षो! कथमेवं धनव्ययेन नित्यं मां सेवसे? यावत् कारणं न वक्ष्यसि, तावत् ते फलं न ग्रहीष्ये ।’

इत्युक्तवन्तं तं नृपं स भिक्षुः विजनं नीत्वाऽब्रवीत्-‘वीर! किमपि साधनं साचिव्यसापेक्षम् अस्ति, तत्र वीरेन्द्रेण त्वया क्रियमाणं साहाय्यम् अर्थये ।’ इति श्रुत्वा राजा ‘तथा’ इति तस्य साहाय्याय प्रत्यपद्यत।

ततः स श्रमणः तुष्टः पुनस्तं नृपम् अवादीत्-‘प्रभो! अस्याम् आगामिन्यां कृष्णचतुर्दश्यां निशाऽऽगमे इतो महाश्मशानं गत्वा वटतरोरधः स्थितस्य मे सकाशं त्वया गन्तव्यम्’ इति । ततस्तेन राज्ञा ‘बाढमेवं करिष्यामि’ इति अभिहिते स क्षान्तिशीलो भिक्षुः प्रहृष्टः स्वं निलयं ययौ ।

अथाऽऽगतायां कृष्णचतुर्दश्यां स महासत्त्वो नरपतिः भिक्षोस्तां प्रार्थनां प्रतिपन्नां स्मरन् प्रदोषे नीलवसनेन समलङ्कृतशिराः खड्गपाणिः अलक्षितः तत् महाश्मशानम् अगात् । गत्वा इतस्ततोऽन्विष्यन् वटतरोः अधः स्थितं तं मन्त्रन्यासं कुर्वाणं भिक्षुं दृष्ट्वा समुपेत्य च जगाद-‘भिक्षो! एषोऽस्मि आगतः, किं ते करवाणि? वद ।’ भिक्षुः नृपं दृष्ट्वा हृष्टः प्रोवाच,-‘राजन्! यदि प्रसादस्ते कर्तव्यः, तदा इतो दक्षिणामुखं गत्वा एकाकी विदूरे यं शिंशपातरं द्रक्ष्यसि, तस्मिन् प्रलम्बितो मृतः कोऽपि तिष्ठति, तमिहानीय मे साहाय्यं कुरु ।’

तदाकर्ण्य स वीरो नृपतिः ‘तथा’ इति उक्त्वा सत्यसङ्गरः दक्षिणादिशम् आलम्ब्य तत्र प्रययौ । कथञ्चिच्च तेन श्मशानमार्गेण गच्छन् विदूरे तं शिंशपातरं प्राप्य तदुपरि लम्बमानं शवम् एकम् अद्राक्षीत् । दृष्ट्वा तं तरुम् आरुह्य छिन्नरज्जुं तं भूमौ अपातयत् । पातितश्च सः अकस्मात् जीवित इव भृशं चक्रन्द । ततोऽसौ राजा

अवरुह्य कृपया तज्जीविताकाङ्क्षी यावत् तस्य अङ्गानि परामृशत् तावत् स शवः अट्टहासम् अकरोत् । ततः स राजा तं वेतालाधिष्ठितं मत्वा, - 'कथं हससि? एहि, गच्छावः' इति निर्भयं यावत् ब्रवीति, तावत् तं वेतालं न भूमौ समवैक्षत, ऐक्षत च तस्यैव तरोरुपरि यथापूर्वं लम्बमानम् । ततो भूयोऽपि तरुमारुह्य स राजा यत्नतः तं शवम् अवारोहयत्, वीराणां चित्तं वज्रादपि अखण्डितम् अकम्प्यं च । ततः तं वेतालाधिष्ठितं शवं स्कन्धम् आरोप्य मौनेन गन्तुम् उपचक्रमे । यान्तञ्च शवाधिष्ठितो वेतालस्तं राजानम् अब्रवीत्- 'राजन्! अध्वविनोदाय कथामाख्यामि, शृणु' -

मन्दारवतीकथा

अस्ति कालिन्दीतटे ब्रह्मस्थलाभिधः कश्चिद् अग्रहारः । तत्र अग्निस्वामी इति समभवत् कश्चित् वेदपारगो विप्रः । तस्य अतिरूपवती मन्दारवती नाम कन्यका अजनि, यां नवानर्घलावण्यां निर्माय विधिर्नियतं निजं स्वर्गनारीपूर्वनिर्माणकौशलं जुगुप्सते । तस्यां शैशवातिक्रान्तायां कान्यकुब्जात् समसर्वगुणोपेताः त्रयो ब्राह्मणदारकाः समाययुः । तेषाम् एकैकः आत्मार्थं तत्पितरं तामयाचत । तत्पिता प्राणव्ययेऽपि ताम् अन्यस्मै दातुम् अनिच्छन् तन्मध्याद् एकस्मै दातुं मतिम् अकरोत् । सा तु कन्या अन्ययोः बाधात् भीता कियन्तं कालं न पाणिम् अग्राहयत् । ते च त्रयोऽपि तस्याः मुखेन्दुनिक्षिप्तदृष्टयः चकोरव्रतम् आलम्ब्य दिवानिशं तत्रैव तस्थुः ।

अथ अकस्मात् समुत्पन्नेन ज्वरदाहेन आर्ता सा मन्दारवती पञ्चताम् अवाप । ततस्ते विप्रकुमारास्तां परासुं दृष्ट्वा शोकात्ता कृतप्रसाधनां श्मशानं नीत्वा अग्निसाद् अकुर्वन् । ततश्च तेषाम् एकः

तत्र मठं निर्माय तद्भस्मशय्यायां भैक्ष्येण जीवन् अतिष्ठत् । द्वितीयोऽस्थीनि तस्या उपादाय भागीरथ्यां निक्षेप्तुं जगाम । तृतीयस्तु तापसो भृत्वा देशान्तराणि भ्रमितुम् अगात् । स तु भ्राम्यन् तापसः वज्रालोकाभिधं ग्रामं प्राप्य कस्यापि विप्रस्य गृहे अतिथिरभूत्, तेन च गृहपतिना पूजितो यावत् तत्र भोक्तुं प्रावर्तत, तावत् तस्य एकः शिशुः रोदितुं प्रवृत्तोऽभवत् । स च शिशुः सान्त्वयमानोऽपि यदा न व्यरंसीत् तदाऽस्य गृहीणी तं बाहौ आदाय ज्वलित अग्नौ क्रुधा प्राक्षिपत्; क्षिप्त एव स कोमलाङ्गः तत्क्षणात् भस्मसाद् अभूत् । तदवलोक्य स तापसः सञ्जातरोमाञ्चः प्राब्रवीत्-‘हा धिक्! कष्टं! प्रविष्टोऽहं ब्रह्माराक्षसवेशमनि, तस्मात् मूर्तं किल्बिषम् इदम् अन्नं नाधुना भक्षयामि’ । एवंवादिनं तम् अतिथिं स गृहस्थः प्रत्यवादीत्-‘ब्रह्मन्! पश्य मे पठितसिद्धस्य भृतसञ्जीवनीं शक्तिम्’ इत्युक्त्वा पुस्तकमुद्घाट्य, तां विद्यां बहिराकृष्य, अनुवाच्य च तस्मिन् भस्मनि जलमक्षिपत्; क्षिप्तमात्रे च जले स पुत्रः तथैव जीवन् उदतिष्ठत् । ततः स तापसः सुनिर्वृतस्तत्र सहर्षं बुभुजे । गृहस्थोऽपि स नागदन्तके पुस्तकम् अवस्थाप्य, भुक्तवैव तेन तापसेन सह रात्रौ शयनम् अभजत ।

अथ सुप्ते गृहपतौ स तापसः स्वैरम् उत्थाय शङ्कितः स्वप्रियाया मन्दारवत्या जीवनार्थं तां पुस्तिकाम् अग्रहीत् । गृहीत्वैव तस्मात् निर्गत्य रात्रिन्दिवं व्रजन् शनैस्तत् श्मशानम् आसदत्; अद्राक्षीच्च सहसा तं द्वितीयम् उपस्थितम् यो हि गङ्गाऽम्भसि तदस्थि क्षेप्तुम् अगात् । अथ प्राप्य च तत्रस्थं तस्या भस्मनि शायिनं तृतीयं निबद्धमठं स तापसः प्रोवाच-‘मठिका त्यज्यतां भ्रातः! प्रियां ताम् अहम् उत्थापयामि’ इति । ततः ताभ्यां निर्बन्धतः परिपृष्टः पुस्तिकाम् उद्घाट्य मन्त्रम् अनुवाच्य मन्त्रपूतानि जलानि तस्मिन् भस्मनि प्राक्षिपत्;

क्षिप्तमात्रेषु जलेषु सा मन्दारवती जीवन्ती सहसा समुत्तस्थौ । तदा स कन्या वह्निं प्रणम्य निष्क्रान्ता पूर्वाधिकद्युतिः काञ्चनेन इव निर्मितं वपुः बभार । तादृशीं तां पुनर्जीवितां वीक्ष्य त्रयोऽपि ते स्मरातुराः तत्प्राप्त्यर्थम् अन्योन्यं कलहं चक्रुः । एकेन उक्तम्-‘इयं मन्मन्त्रबलात् जीविता, तदेषा ममैव भार्या’ । अपरोऽब्रवीत्-‘मदीयेन तीर्थभ्रमणपुण्येन इयं जीविता, तदेषा ममैव भार्या’ । तृतीयेन अभिहितम्, ‘मया भस्मानि रक्षितानि, तत एवेयं जीविता, तस्मात् ममैव इयं प्रणयिनी’ इति ।

हे महीपते! तेषां विवादनिर्णये त्वमेव शक्तः; तत् ब्रूहि, कन्याऽसौ कस्य एतेषां भार्या भवितुमर्हति? यदि जानन् मृषा वदिष्यसि, तदा ते मूर्द्धा विदलिष्यति’ । इति वेतालाद् आकर्ष्य स राजा एवम् अभ्यधात्-यः क्लेशेन मन्त्रमानीय एनाम् अजीवयत्, स खलु पितृकार्यकरणात् न पतिः । यश्च तस्या अस्थीनि गङ्गायां क्षेप्तुं गतः स पुत्रकार्यकरणात् न पतिः । यस्तु तद्गस्मशय्यां समाश्लिष्य तपः चचार श्मशान एव, स एवास्याः प्रणयिकार्यकरणात् पतिः भवितुम् अर्हति’ इति ।

इत्थं नृपात् त्रिविक्रमसेनाद् आकर्ष्य स वेतालः तस्य स्कन्धात् अतर्कितं स्वपदं प्रायात् । राजा च भिक्षुकार्यार्थं पुनस्तं प्राप्तुं मनो बबन्ध, प्राणात्ययेऽपि महासत्त्वाः प्रतिपन्नम् अर्थम् असाधयित्वा न निवर्तन्ते।

कथोपसंहार

राजानं दृष्ट्वा स वेतालः समचिन्तयत्-अहो महान् सत्त्वराशिरयम् । तदद्य तं दुरात्मानम् उपायतो वञ्चयित्वा भाविनीं तत्सिद्धिं

भाविकल्याणेऽस्मिन् राजनि निवेशयामीत्यालोच्य स वेतालस्तं राजानमलपत्-राजन्! त्वं कृष्णनिशाघोरेऽस्मिन् श्मशाने गतागतैरैतैः क्लिष्टोऽपि सुखीव दृश्यसे, न च कोऽपि ते विकल्पोऽस्ति । तत्तेऽनेन आश्चर्यकरेण धैर्येणाहं तुष्टोऽस्मि । इदानीमेतं शवं नय, अहमतो निर्गच्छामि । इदं च यत्तव हितं वचो वच्मि तच्छृणु, तथैव च कुरु । यस्वार्थे भवता एतत् नरकलेवरमानीतं स कुभिक्षुः मामस्मिन् समाहूय अर्चिष्यति । स शठस्त्वामेव च उपहारीकर्तुमिच्छुः भूमावष्टाभिरङ्गैः प्रणामं कुरु इति वक्ष्यति । प्राक् त्वमेव मे तावत् तद् दर्शय तथैवाहं करिष्यामीति त्वया स श्रमणो वक्तव्यः । ततो भूमौ निपत्य यावदेव स ते प्रणामं दर्शयिष्यति तावत् त्वमसिना तस्य शिरः छिन्द्याः । ततः तस्य या विद्याधरैश्वर्यसिद्धिः वाञ्छिता, तां त्वं प्राप्स्यसि । अन्यथा स भिक्षुस्त्वमुपहारीकृत्य स्वाभीष्टां सिद्धिं प्रतिपत्स्यते । एतदर्थमत्र मया तवेतावच्चिरं विघ्नो विहितः । तत्ते सिद्धिरस्तु, गच्छेत्युक्त्वा स वेतालः प्रेतकायात् निर्गत्य ययौ ।

अथ स नृपतिरेवं प्रीतस्य वेतालस्य वाक्यात् क्षान्तिशीलं तं श्रमणं स्वाहितकरं मत्वा तं शवं गृहीत्वा प्रहृष्टः तद्वटतरुतलं प्रति प्रतस्थे ।

ततस्त्रिविक्रमसेनो भूपतिः शवं स्कन्धेन वहन् क्षान्तिशीलस्य तस्य भिक्षोरन्तिकञ्जगाम । गत्वा च मण्डले समुपविष्टं तं भिक्षुं स राजा उपागात् । भिक्षुरपि स्कन्धारोपितशवं तं विलोक्य हर्षादुत्थाय प्रोवाच- 'महाराज! भवता मे दुष्करः किल महाननुग्रहो विहितः । क्र भवादृशाः, क्र चेयं चेष्टा, क्र चेदृशौ देशकालौ । सत्यमेव भवन्तं कुलभूभृतां मुख्यमाहुः यत आत्मानपेक्षेण भवता एवं मदर्थः साध्यते । बुधैरेतदेव महतां महत्त्वमुच्यते यत्प्राणानामत्ययेऽपि ते प्रतिपन्नान्न प्रविचलन्ति । एवं बुवन् स भिक्षुस्तस्य महीपतेः स्कन्धात् तं

शवमवतारयामास । स्नापयित्वा च तं बद्धमाल्यं विधाय तस्य मण्डलस्यान्तःस्थापयामास । ततो भस्मावलिप्तगात्रः केशयज्ञोपवीती प्रावृतप्रेतकर्पटो भूत्वा क्षणं ध्यानमग्नः स्थितः । मन्त्रध्यानबलाच्च तस्मिन् नृकलेवरे तं वेतालं प्रवेश्य स भिक्षुः क्रमात् पूजयामास । तस्मै कपालार्घपात्रेणार्घ्यं ददौ । सुनिर्मलैर्नरदन्तैः पुष्पं, सुगन्धि च विलेपनं, मानुषनेत्रैर्धूपं तथा मांसैर्बलिं दत्त्वा, पूजां समाप्य, पार्श्वस्थितं राजानमुवाच-‘अस्मै मन्त्राधिराजाय भूमौ निपत्याष्टभिरङ्गैः प्रणामं कुरु येन वरप्रदः एष तेऽभिप्रेतसिद्धिं ददातु’ । एतत् श्रुत्वा स्मृतवेतालवचनः स नरनाथस्तं भिक्षुमब्रवीत्-‘भगवन्! नाहमेतादृशं प्रणामं कर्तुं जानामि तत्पूर्वं भवान् मे प्रदर्शयतु तथैव चाहं करिष्यामीति ।’ ततः प्रणामप्रकारं प्रदर्शयितुं यावत् स भिक्षुर्भूमौ पतितस्तावदेव स राजा खड्गप्रहारेण तस्य शिरश्चिच्छेद । तस्मै वेतालाय तस्य शिरः खड्गाकृष्टञ्च हृत्कमलं ददौ । ततः परितः परं प्रीतैर्भूतप्रेतगणैः साधुवादे दत्ते तुष्टः स वेतालो नरकलेवरात् तं नृपमब्रवीत्-‘राजन्! अस्य भिक्षोर्विद्याधरेन्द्रत्वम् अभीप्सितम् आसीत् तत् भूमिसाम्राज्यभोगान्ते ते भविष्यति । त्वं मया भृशं क्लेशितोऽसीति यथाभीष्टं कमपि वरं वृणीष्व।’ इत्युक्तवन्तं तं वेतालं नृपालः प्रत्यवादीत्,-‘त्वं चेत्प्रसन्नस्तदा को नामाभिमतो वरो न मे सिद्धः । तथाप्यमोघवचनत्वाद् भवतः, इदमभ्यर्थये-‘नानाख्यानमनोरमा इमाः चतुर्विंशतिः प्रश्नकथाः समाप्तिगा च पञ्चविंशतितमा सर्वा भूतले ख्याताः पूजनीयाश्च भवन्तु ।’ इति। ‘तथास्तु’ इत्युक्त्वा स वेतालस्तस्मान्नरकलेवरान्निर्गत्य योगमायया यथाभिमतं धाम ययौ ।

ಅಥ ತस्ಮಿನ್ ರಾಜ್ಞಿ ಸಂತೃಷ್ಟೋ ಮಹೇಶ್ವರಃ ಸುರೈಃ ಸಹ ತತ್ರ ಪ್ರಾದುರಭೂತ್, ಪ್ರಣತಶ್ಚ ತಂ ರಾಜಾನಮಾದಿದೇಶ | 'ವತ್ಸ! ಸಾಧು ವಿಹಿತಂ ಯತ್ವಯಾಯಂ ಕೂತಾಪಸೋಽಽಹ ಹತಃ | ಆದೌ ತ್ವಮೇವ ಮಯಾ ಸ್ವಾಂಶತೋಽಸುರಾಣಾಂ, ವಿನಾಶಾಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯರೂಪೇಣ ಸೃಷ್ಟೋಽಭೂಃ | ಅಧುನಾ ಚ ದುರ್ವೃತ್ತಕೂತಾಪಸನಾಶಾಯ ಸ ಏವ ತ್ವಂ ಪುನರಪಿ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಸೇನಾಖ್ಯೋ ವೀರೋ ಭೂಪತಿಃ ಸೃಷ್ಟಃ | ತ್ವಶ್ಚ ಸದ್ವಿಪಪಾತಾಲಾಂ ಮಹಿಂ ವಶೇ ಕೃತ್ವಾ ಅಚಿರಾದ್ ವಿद्याಧರಾಣಾಮಧಿರಾಜೋ ಭವಿಷ್ಯಸಿ | ತತ್ರ ಚಿರಂ ದಿವ್ಯಾನ್ ಭೋಗಾನ್ ಭುಕ್ತ್ವಾ ತತಃ ಉದ್ವಿಗ್ನಃ ಸನ್ ಸ್ವೇಚ್ಛಯೈವೇ ತಾಂಸ್ತಯಕ್ತ್ವಾ ಅಂತಃ ಮಮೇವ ಸಾಯುಜ್ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ಸ್ಯಸಿತಿ ನಾತ್ರ ಸಂಶಯಃ | ಅಪರಾಜಿತನಾಮಾನಮೇತಂ ಮೇ ಖಡ್ಗಾಂ ಗೃಹಾಣ | ಅಸ್ಯ ಪ್ರಸಾದಾತ್ ತ್ವಂ ಯಥೋಕ್ತಂ ಸರ್ವಂ ಲಬ್ಧಾಸೇ' ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ತತ್ ಖಡ್ಗಗರ್ತನಂ ತಸ್ಮೈ ಮಹಿಭೃತೇ ದತ್ತ್ವಾ ವಾಕ್ಪುಷ್ಪೈಸ್ತೇನಾಭ್ಯರ್ಚಿತೋ ಭಗವಾನ್ ಸಸುರಸ್ತಿರೋದಧೇ |

ಅಥ ನಿಖಿಲಂ ನಿಜಕಾರ್ಯಂ ಸಮಾಪ್ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪ್ರಭಾತಾಯಾಶ್ಚ ವಿಭಾವರ್ಯಾ ಸ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಸೇನಃ ಸ್ವಪುರಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಂ ಪ್ರವಿವೇಶ | ತತ್ರ ವಿತತತೋತ್ಸವಾಭಿಃ ಪ್ರಕೃತಿಭಿರಭಿನಂದಿತಃ ಕ್ಷಮಾಪಃ ಸ್ನಾನದಾನಗಿರಿಶಾರ್ಚನನೃತ್ತಗೀತವಾದ್ಯಾದಿಭಿರಖಿಲಂ ತದ್ವಿನಮನೈಷೀತ್ |

ವೇತಾಲಪಂಚವಿಂಶತಿ

ಕಥೋಪಕ್ರಮ

ಗೋದಾವರಿ ತೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಜನಪದವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಪರಾಕ್ರಮವುಳ್ಳ, ವಿಕ್ರಮಸೇನಮಹಾರಾಜನ ಪುತ್ರನಾದ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಸೇನನೆಂಬ ರಾಜನು ಅತ್ಯಂತ ಕೀರ್ತಿವಂತನಾಗಿ ಇದ್ದನು. ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ರಾಜನನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕ್ಷಾಂತಿಶೀಲನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಭಿಕ್ಷುವು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಒಂದೊಂದು ಹಣ್ಣನ್ನು ತರುತ್ತಿದ್ದನು. ರಾಜನೂ ಸಹ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿದ್ದ ಕೋಶಾಧಿಕಾರಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನು.

ಹೀಗೆ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆಯಲು, ಒಮ್ಮೆ ಸಭೆಗೆ ಬಂದ ಆ ಭಿಕ್ಷುವು ಎಂದಿನಂತೆ ರಾಜನಿಗೆ ಹಣ್ಣನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಭಾಗೃಹದಿಂದ ಹೊರಟ ನಂತರ ರಾಜನು ಆ ದಿನ ಆ ಫಲವನ್ನು ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ರಕ್ಷಕನೊಬ್ಬನ ಕೈಯಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಜಾರಿದ ಆಟದ (ವಾಡಿಸುವ) ಮಂಗನ ಮರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಆ ಮಂಗವು ಯಾವಾಗ ಆ ಹಣ್ಣನ್ನು ತಿಂದಿತೋ ಆಗ ಆ ಹಣ್ಣಿನಿಂದ ಒಂದು ಅನರ್ಘ್ಯವಾದ ರತ್ನವು ಹೊರಬಂದಿತು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ರಾಜನು ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕೋಶಾಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದನು—

ಭಿಕ್ಷುವು ತಂದ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ನಾನು ನಿನ್ನ ಕೈಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದೆ, ನೀನು ಅವುಗಳನ್ನು (ಪ್ರತಿದಿನ) ಎಲ್ಲಿಡುತ್ತಿದ್ದೆ? ಎಂದು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಕೋಶಾಧ್ಯಕ್ಷನು ಭಯದಿಂದ ಅವನಲ್ಲಿ ವಿಚ್ಛಾಪನೆ ಮಾಡಿದನು—ಒಡೆಯ, ನಾನು ಅವುಗಳನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಕಿಟಕಿಯಿಂದ ಆಚೆಗೆ ಬಿಸಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ, ನೀವು ಒಂದು ವೇಳೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದರೆ ಕೂಡಲೆ ಆ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತೇನೆ' ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಿ ಅವನು ರಾಜನ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಹೊರಹೋಗಿ ಕ್ಷಣದಲ್ಲೇ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದು ಮತ್ತೆ ವಿಚ್ಛಾಪಿಸಿದನು—ಒಡೆಯ, ಆ ಹಣ್ಣುಗಳು ಕೋಶದಲ್ಲೇ ಒಣಗಿ, ಅವುಗಳ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಕಿರಣಜ್ವಾಲೆಗಳಿಂದ ಬೆಳಗುವ ರತ್ನರಾಶಿಯನ್ನು ಕಂಡೆ' ಎಂದು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂತೋಷಗೊಂಡ ರಾಜನು ಆ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಕೋಶಾಧ್ಯಕ್ಷನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಮಾರನೇ ದಿನ ಬಂದ ಭಿಕ್ಷುವನ್ನು ಕೇಳಿದನು— "ಭಿಕ್ಷುವೇ! ಏಕೆ ಇಷ್ಟು ಹಣವನ್ನು ವ್ಯಯಮಾಡಿ ದಿನವೂ ನನ್ನನ್ನು ಸೇವಿಸುವೆ? ನೀನು ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳುವವರೆಗೂ ನಾನು ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ" ಎಂದನು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ ರಾಜನನ್ನು ಭಿಕ್ಷುವು ಜನರಿಲ್ಲದ ಕಡೆಗೆ (ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ) ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಹೇಳಿದನು— "ವೀರನೇ! ನಿನ್ನಿಂದ ಆಗಬಹುದಾದ ಸಹಾಯವೊಂದನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತೇನೆ. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿದ ರಾಜನು "ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅವನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಮುಂದಾದನು.

ಅನಂತರ ಆ ಭಿಕ್ಷುವು ಸಂತೋಷಗೊಂಡು ಪುನಃ ರಾಜನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೀಗೆಂದನು— "ಪ್ರಭುವೇ! ಬರುವ ಕೃಷ್ಣಚತುರ್ದಶಿಯಂದು ರಾತ್ರಿಯಾದಾಗ ಇಲ್ಲಿಂದ ಮಹಾಸ್ಮಶಾನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಮರದ ಕೆಳಗೆ ನಿಂತ ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ನೀನು ಬರಬೇಕು", ಎಂದು. ಅನಂತರ ಆ ರಾಜನು "ಆಗಲಿ, ಹಾಗೆಯೇ

ಮಾಡುತ್ತೇನೆ" ಎಂದು ಹೇಳಲು ಆ ಕ್ಷಾಂತಿಶೀಲನೆಂಬ ಭಿಕ್ಷುವು ಸಂತೋಷಗೊಂಡು ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಹೋದನು.

ಅನಂತರ ಕೃಷ್ಣಚತುರ್ದಶಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲು ಆ ಮಹಾಸತ್ವಶಾಲಿಯಾದ ರಾಜನು ಭಿಕ್ಷುವಿಗೆ ತಾನು ಕೊಟ್ಟ ಮಾತನ್ನು ನೆನೆದು ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀಲಿಯ ಬಣ್ಣದ ವಸ್ತ್ರದಿಂದ ತನ್ನ ತಲೆಯನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಖಡ್ಗಪಾಣಿಯಾಗಿ ಯಾರಿಗೂ ಕಾಣದಂತೆ ಆ ಮಹಾಸ್ಮಶಾನಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಾಡಿ ವಟವೃಕ್ಷದ ಕೆಳಗೆ ನಿಂತು ಮಂತ್ರನ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಭಿಕ್ಷುವನ್ನು ಕಂಡು ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಹೇಳಿದನು-"ಭಿಕ್ಷುವೇ! ಇಗೋ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ನಿನಗಾಗಿ ಏನು ಮಾಡಲಿ, ಹೇಳು? ಎಂದನು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ಭಿಕ್ಷುವು ರಾಜನನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತೋಷಗೊಂಡು ಹೇಳಿದನು-"ರಾಜನೇ! ಒಂದು ವೇಳೆ ನಿನಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಬೇಕೆಂದಿದ್ದರೆ, ಆಗ ನೀನು ಇಲ್ಲಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ಏಕಾಂಗಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿರುವ ಶಿಂಶಪಾವೃಕ್ಷವನ್ನು ನೋಡುತ್ತೀಯೆ. ಅದರಿಂದ ನೇತಾಡುತ್ತಿರುವ ಯಾರದ್ದೋ ಒಂದು ಶವವಿರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಂದು ಕೊಟ್ಟು ನನಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಬೇಕು" ಎಂದನು.

ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ವೀರನಾದ ರಾಜನು "ಹಾಗೆ ಆಗಲಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಸತ್ಯವಂತನಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕನ್ನು ಕುರಿತು ಹೊರಟನು. ಹೇಗೋ ಆ ಸ್ಮಶಾನಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ಹೋಗುತ್ತಾ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಿಂಶಪಾವೃಕ್ಷವನ್ನು ತಲುಪಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ನೇತಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಶವವೊಂದನ್ನು ನೋಡಿದನು. ನೋಡಿದವನೇ ಆ ವೃಕ್ಷವನ್ನು ಏರಿ ಅದರ ಹಗ್ಗವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಆ ಶವವನ್ನು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬೀಳಿಸಿದನು. ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದ ಆ ಶವವು ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಜೀವವಿರುವಂತೆ ಜೋರಾಗಿ ಕಿರುಚಿತು. ಆಗ ಆ ರಾಜನು ಕೆಳಗಿಳಿದು ಅತ್ಯಂತಕರುಣೆಯಿಂದ ಅವನನ್ನು ಬದುಕಿಸುವವನಂತೆ ಯಾವಾಗ ಅವನ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದನೋ, ಆಗ ಆ ಶವವು ಅಟ್ಟಹಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿತು. ಆಗ ರಾಜನು ಆ ಶವದೊಳಗೆ ಬೇತಾಳವು ಸೇರಿರುವುದನ್ನು ಮನಗಂಡು-"ಏಕೆ ನಗುತ್ತೀಯೆ? ಬಾ ಹೋಗೋಣ" ಎಂದು ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ಹೇಳಿದನೋ ಆಗ ಆ ಬೇತಾಳವು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ಮೊದಲು ಹೇಗೆ ಕಂಡಿತ್ತೋ ಹಾಗೆ ಮರದ ಮೇಲೆಯೇ

ನೇತಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ಕಂಡನು. ಆ ರಾಜನು ಮತ್ತೆ ಮರವನ್ನು ಏರಿ ಬಹಳ ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟು ಆ ಶವವನ್ನು ಕೆಳಗಿಳಿಸಿದನು. ವೀರರ ಮನಸ್ಸು ವಜ್ರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಗಟ್ಟಿಯಾದದ್ದು ಮತ್ತು ಅಕಂಪ್ಯವಾದದ್ದು. ಅನಂತರ ಹಾಗೆ ಕೆಳಗಿಳಿಸಿದ ಶವವನ್ನು ತನ್ನ ಭುಜದ ಮೇಲೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಮೌನವಾಗಿ ಹೊರಟನು. ಹಾಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಆ ಶವದಲ್ಲಿದ್ದ ಬೇತಾಳವು ಆ ರಾಜನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿತು-"ರಾಜನೇ! ದಾರಿ ಸಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಥೆಯೊಂದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ ಕೇಳು-

ಮಂದಾರವತಿಯ ಕಥೆ

ಕಾಳಿಂದೀನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ಥಳವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಒಂದು ಅಗ್ರಹಾರವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಸ್ವಾಮಿ ಎಂಬ ವೇದಪಾರಂಗತನಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೊಬ್ಬನಿದ್ದಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಮಂದಾರವತೀ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಅತ್ಯಂತ ರೂಪವತಿಯಾದ ಮಗಳು ಹುಟ್ಟಿದ್ದಾಳೆ. ಈ ಹೊಸ ಅನರ್ಘ್ಯ ಲಾವಣ್ಯವತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಸ್ವರ್ಗದ ಹೆಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುವ ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿರಬೇಕು. ಅವಳು ಶೈಶವಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಳೆದ ನಂತರ ಕಾನ್ಯಕುಬ್ಜದಿಂದ ಸಮಾನವಾದ ವರ್ಣ, ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಮೂವರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಯುವಕರು ಬಂದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ತಮಗಾಗಿ ಆ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಅವಳ ತಂದೆಯ ಬಳಿ ಯಾಚಿಸಿದರು. ಅವಳ ತಂದೆಯಾದರೋ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣ ಹೋದರೂ ಇವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಮಗಳನ್ನು ಕೊಡಲು ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಮಗಳನ್ನು ಕೊಡಲು ಮನಸ್ಸುಮಾಡಿದನು. ಆ ಕನ್ಯೆಯಾದರೋ ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಇನ್ನಿಬ್ಬರಿಗೆ ನೋವಾಗುತ್ತದಲ್ಲ ಎಂದು ಹೆದರಿ ಬಹಳ ಕಾಲ ಯಾರನ್ನೂ ಮದುವೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆ ಮೂವರೂ ಸಹ ಅವಳ ಮುಖಚಂದ್ರನಲ್ಲೇ ನೆಟ್ಟ ದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿ ಚಕೋರ ವ್ರತವನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಾ ರಾತ್ರಿ ಹಗಲು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರು.

ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಉಂಟಾದ ಜ್ವರದ ತಾಪದಿಂದ ಆರ್ತಳಾದ ಆ ಮಂದಾರವತಿಯು ಸಾವನ್ನಪ್ಪಿದಳು. ಅನಂತರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಮಾರರು ಸತ್ತುಹೋದ ಅವಳನ್ನು ನೋಡಿ ದುಃಖದಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅವಳ ಶವವನ್ನು ಸ್ಮಶಾನಕ್ಕೆ ಒಯ್ದು ಅಗ್ನಿ ಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದರು. ಅನಂತರ ಅವರಲ್ಲೊಬ್ಬನು ಅಲ್ಲಿ ಮಠವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅವಳ ಭಸ್ಮಶಯ್ಯೆಯ ಮೇಲೆ ಮಲಗುತ್ತಾ ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡಿ ಜೀವನ

ಸಾಗಿಸತೊಡಗಿದನು. ಎರಡನೆಯವನು ಅವಳ ಮೂಳೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಭಾಗೀರಥಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿಸಲು ಹೊರಟನು. ಮೂರನೆಯವನಾದರೋ ತಾಪಸಿಯಾಗಿ ದೇಶಾಂತರಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಾಡಲು ಹೊರಟು ಹೋದನು. ಆ ತಾಪಸಿಯು ಸುತ್ತಾಡುತ್ತಾ ವಜ್ರಲೋಕವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ತಲುಪಿ ಯಾರೋ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿಥಿಯಾದನು. ಆ ಗೃಹಸ್ಥನಿಂದ ಆದರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅವನು ಭೋಜನಕ್ಕೆ ಕುಳಿತಾಗ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಒಂದು ಮಗುವು ಜೋರಾಗಿ ಅಳಲು ಆರಂಭಿಸಿತು. ಯಾವಾಗ ಆ ಶಿಶುವನ್ನು ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸಿದರೂ ಸಹ ಅಳುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಿಲ್ಲವೋ ಆಗ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಹೆಂಡತಿಯು ಕೋಪಗೊಂಡು ಆ ಮಗುವನ್ನು ಕೈಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಉರಿಯುತ್ತಿರುವ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದಳು. ಆ ಕೂಡಲೇ ಆ ಕೋಮಲಾಂಗ ಶಿಶುವು ಭಸ್ಮೀಭೂತವಾದುದನ್ನು ನೋಡಿ ಆ ತಾಪಸನು ರೋಮಾಂಚನಗೊಂಡವನಾಗಿ ಹೇಳಿದನು- 'ಅಯ್ಯೋ! ನಾನು ಯಾವುದೋ ಬ್ರಹ್ಮರಾಕ್ಷಸರ ಮನೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾಪವೇ ಮೂರ್ತಿವೆತ್ತಂತೆ ಇರುವ ಈ ಅನ್ನವನ್ನು ನಾನೀಗ ತಿನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ ಅತಿಥಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಗೃಹಸ್ಥನು ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರಿಸಿದನು-"ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೇ, ನಾನು ಓದಿ ಸಿದ್ಧಿಪಡೆದಿರುವ ಮೃತಸಂಜೀವಿನಿ ವಿದ್ಯೆಯ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡು" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ತೆರೆದು, ಆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊರಗಳೆದು, ಅದನ್ನು ಓದಿ ನಂತರ ಆ ಭಸ್ಮದ ಮೇಲೆ ನೀರನ್ನು ಚಿಮುಕಿಸಿದನು, ಹಾಗೆ ನೀರು ಚಿಮುಕಿಸಿದ ಕೂಡಲೇ ಆ ಪುತ್ರನು ಜೀವಂತವಾಗಿ ಮೇಲೆದ್ದನು. ಅನಂತರ ಆ ತಾಪಸಿಯು ಸಮಾಧಾನ ಹೊಂದಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಊಟ ಮಾಡಿದನು. ಗೃಹಸ್ಥನೂ ಸಹ ಆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿ ಆ ತಾಪಸಿಯ ಜೊತೆಗೆ ತಾನೂ ಊಟ ಮಾಡಿ ರಾತ್ರಿ ನಿದ್ರೆ ಮಾಡಿದನು.

ಗೃಹಸ್ಥನು ನಿದ್ರೆ ಮಾಡಿದ ನಂತರ ತಾಪಸಿಯು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಮೇಲೆದ್ದು ತನ್ನ ಪ್ರಿಯೆಯಾದ ಮಂದಾರವತಿಯನ್ನು ಜೀವಂತಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು. ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡವನೇ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು ರಾತ್ರಿ ಹಗಲು ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿ ಆ ಸ್ಮಶಾನಕ್ಕೆ ಬಂದನು; ಅಲ್ಲಿ ಯಾರು ಗಂಗಾನದಿಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮಂದಾರವತಿಯ ಆಸ್ಥಿಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಲು ಹೋಗಿದ್ದನೋ ಅವನು ಕುಳಿತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದನು. ಅನಂತರ ಅವಳ

ಭಸ್ಮವನ್ನು ಹಾಸಿಗೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮಠದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಮೂರನೆಯವನನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿ ಹೇಳಿದನು-"ಮಠವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಗೆ ಬಾ ಸಹೋದರನೇ ಪ್ರಿಯೆಯಾದ ಅವಳನ್ನು ಬದುಕಿಸುತ್ತೇನೆ" ಎಂದು. ಅನಂತರ ಅವರಿಂದ ಒತ್ತಾಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಮೊದಲನೆಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಮಾರನು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ತೆರೆದು ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪಠನ ಮಾಡಿ ಮಂತ್ರಪೂತವಾದ ಜಲವನ್ನು ಆ ಭಸ್ಮದ ಮೇಲೆ ಚಿಮುಕಿಸಿದನು. ನೀರನ್ನು ಚಿಮುಕಿಸಿದ ಕೂಡಲೇ ಆ ಮಂದಾರವತಿಯು ಜೀವಂತವಾಗಿ ಎದ್ದು ಕುಳಿತಳು. ಆಗ ಆ ಕನ್ಯೆಯು ಅಗ್ನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಹೊರಬಂದಳು. ಅವಳು ಮೊದಲಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಚಿನ್ನದಿಂದಲೇ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೋ ಎಂಬಂತಹ ಶರೀರವನ್ನು ಪಡೆದಳು. ಹಾಗೆ ಪುನಃ ಜೀವ ಪಡೆದು ಅವಳನ್ನು ನೋಡಿ ಆ ಮೂವರೂ ಕಾಮಾತುರರಾಗಿ ಅವಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ಜಗಳವಾಡಿಕೊಂಡರು. ಒಬ್ಬನು ಹೇಳಿದನು-ಇವಳು ನನ್ನ ಮಂತ್ರ ಬಲದಿಂದ ಜೀವಪಡೆದಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವಳು ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಎಂದು. ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಹೇಳಿದ-"ನಾನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಾಡಿ ಬಂದ ಪುಣ್ಯದಿಂದ ಇವಳು ಮತ್ತೆ ಜೀವಪಡೆದಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವಳು ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿ" ಎಂದು. ಮೂರನೆಯವನು ಹೇಳಿದ-"ನಾನು ಭಸ್ಮವನ್ನು ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೆ, ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇವಳು ಜೀವ ಪಡೆದಳು, ಆದ್ದರಿಂದ ಇವಳು ನನ್ನ ಪ್ರಿಯತಮೆ" ಎಂದು.

ಎಲೈ ರಾಜನೇ! ಇವರ ವಿವಾದವನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸುವಲ್ಲಿ ನೀನೇ ಶಕ್ತನು; ಆದ್ದರಿಂದ ಹೇಳು, ಈ ಕನ್ಯೆಯು ಇವರಲ್ಲಿ ಯಾರ ಹೆಂಡತಿಯಾಗಲು ಅರ್ಹಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ?" ಎಂದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿದರೆ, ಆಗ ನಿನ್ನ ತಲೆ ಒಡೆದು ಹೋಗುತ್ತದೆ" ಎಂದು ಬೇತಾಳವು ಹೇಳಿದನ್ನು ಕೇಳಿದ ರಾಜನು ಹೀಗೆಂದನು-"ಯಾರು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಮಂತ್ರವನ್ನು ತಂದು ಇವಳನ್ನು ಬದುಕಿಸಿದನೋ ಅವನು ಪಿತೃವಿನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಇವಳ ಪತಿಯಾಗಲಾರನು. ಯಾರು ಇವಳ ಮೂಳೆ (ಅಸ್ಥಿ)ಗಳನ್ನು ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿಸಲು ಹೊರಟನೋ ಅವನು ಪುತ್ರನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಇವಳ ಪತಿಯಾಗಲಾರ, ಯಾರು ಅವಳ ಭಸ್ಮಶೈಯ್ಯೆಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಸ್ಮಶಾನದಲ್ಲಿಯೇ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದನೋ, ಅವನೇ ಇವಳ ಪ್ರಣಯಿಯು

ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಇವಳ ಪತಿಯಾಗಲು ಅರ್ಹನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ" ಎಂದು.

ಹೀಗೆಂದು ರಾಜಾ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಸೇನನು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿದ ಬೇತಾಳವು ಅವನ ಭುಜದಿಂದ ಹೊರಟು ಯಾರೂ ಊಹಿಸಲಾಗದ ತನ್ನ ಸ್ಥಾನದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟಿತು. ರಾಜನು ಭಿಕ್ಷುವಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಪುನಃ ಅದನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದನು. ಪ್ರಾಣವು ಹೋಗುವಾಗಲೂ ಸಹ ಮಹಾಸತ್ವಶಾಲಿಗಳು ತಾವು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಸಾಧಿಸದೆ ಹಿಂತಿರುಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಕಥೋಪಸಂಹಾರ

ರಾಜನನ್ನು ನೋಡಿ ಬೇತಾಳನು ಹೀಗೆ ಚಿಂತಿಸಿದನು. ಮಹಾಸಾಹಸಿಯೂ ಸತ್ವಶಾಲಿಯೂ ಆದ ಇವನಲ್ಲಿ ನಾನು ಸಂಪ್ರೀತನಾಗಿದ್ದೇನೆ! ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂದು ಆ ದುಷ್ಟನನ್ನು ವಂಚಿಸಿ, ಅವನಿಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಭವಿಷ್ಯದ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಇವನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತೇನೆ!"

ಹೀಗೆ ಯೋಚಿಸಿ ಬೇತಾಳನು ರಾಜಾ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಸೇನನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು, "ಮಹಾರಾಜ! ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷದ ರಾತ್ರಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಭಯಂಕರವಾಗಿರುವ ಈ ಸ್ಮಶಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದು ಅತಿ ಕಷ್ಟಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ! ಆದರೂ ನೀನು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿಯೇ ಕಾಣುವೆ! ಯಾರೂ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ದೋಷವನ್ನು ತೋರಿಸಲಾರರು! ಇಂಥ ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದಲೂ ನಿನ್ನ ಧೈರ್ಯದಿಂದಲೂ ನಾನು ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿದ್ದೇನೆ! ಈಗ ನೀನು ಈ ಶವವನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋಗು. ನಾನು ಇದರಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ನಾನು ನಿನ್ನ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳುವ ಒಂದು ಮಾತಿನಂತೆ ನಡೆದುಕೋ! ಯಾರಿಗಾಗಿ ನೀನು ಈ ಶವವನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿರುವೆಯೋ, ಆ ದುಷ್ಟಸಂನ್ಯಾಸಿಯು ಇಂದು ಇದರಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ಆವಾಹಿಸಿ ನನ್ನ ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಹಾಗೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಬಲಿಕೊಡುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ನಿನಗೆ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಸಾಷ್ಟಾಂಗಪ್ರಣಾಮ ಮಾಡಲು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ! ಮಹಾರಾಜ! ಆ ದುಷ್ಟನಿಗೆ ನೀನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಬೇಕು- 'ನನಗೆ ಆ ರೀತಿ ಪ್ರಣಾಮಮಾಡಲು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ! ಮೊದಲು ನೀನು ಮಾಡಿ ತೋರಿಸು! ಅನಂತರ ನಾನು ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ!' ನೀನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಲು ಅವನು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಣಾಮಮಾಡುವುದು

ಹೇಗೆಂದು ಯಾವಾಗ ತೋರಿಸುವನೋ, ಆಗ ನೀನು ನಿನ್ನ ಖಡ್ಗದಿಂದ ಅವನ ಶಿರವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿಬಿಡಬೇಕು! ಆಗ, ಅವನು ಯಾವ ವಿದ್ಯಾಧರರ ಐಶ್ವರ್ಯದ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಆಸೆಪಡುತ್ತಿರುವನೋ, ಆ ಸಿದ್ಧಿ ನಿನಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ! ನೀನು ಹೀಗೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ, ಆ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯು ನಿನ್ನನ್ನು ಬಲಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಇಷ್ಟಸಿದ್ಧಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ! ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನಾನು ನಿನಗೆ ಇಷ್ಟು ವಿಳಂಬ ಮಾಡಿದ್ದು! ನಿನಗೆ ಸಿದ್ಧಿಯಾಗಲಿ! ಈಗ ಹೊರಡು!"

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ಆ ಬೇತಾಳನು ರಾಜನ ಹೆಗಲಿನ ಮೇಲಿದ್ದ ಶವದಿಂದ ಹೊರಟುಹೋದ!

ಅನಂತರ, ರಾಜಾ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಸೇನನು ಬೇತಾಳನ ಮಾತಿನಿಂದ, ಆ 'ಕ್ಷಾಂತಿಶೀಲ' ಸಂನ್ಯಾಸಿಯು, ತನ್ನ ಅಹಿತಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಉದ್ಯತನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ, ಹರ್ಷದಿಂದ ಆ ಮಾನವಶವವನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಆ ವಟವೃಕ್ಷದ ಬಳಿಗೆ ನಡೆದು ಹೊರಟ.

ರಾಜಾತ್ರಿವಿಕ್ರಮಸೇನನು ಶವವನ್ನು ತನ್ನ ಹೆಗಲಿನ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಕ್ಷಾಂತಿಶೀಲಸಂನ್ಯಾಸಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. ಆ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯು ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು.

ಶವವನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಬಂದ ರಾಜನನ್ನು ಕಂಡ ಆ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯು ಎದ್ದು, ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಿದ "ರಾಜಾ! ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಬಹು ದುಷ್ಕರವಾದ ಮಹಾ ಅನುಗ್ರಹವು ನಿನ್ನಿಂದ ನನಗೆ ಆಯಿತು! ನಿನಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಎಲ್ಲಿರುವನು? ಆಹಾ! ಎಲ್ಲಿಯ ಈ ಮಹಾಕಾರ್ಯ?! ಎಲ್ಲಿಯ ಇಂಥ ಸ್ಥಳ ಮತ್ತು ಸಮಯ? ನೀನು ರಾಜರ ಕುಲಗಳಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದು ಜನರು ಹೇಳುವುದು ನಿಜ. ನೀನು ನಿನ್ನ ಜೀವವನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕಿಸದೇ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗಾಗಿ ಉಪಕಾರಮಾಡುವೆ! ಮಹಾನ್ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮಹತ್ವವು ಇದೇ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ! ಅವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣವೇ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕೊಟ್ಟ ಮಾತನ್ನು ತಪ್ಪಲಾರರು.

ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾ ಆ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯು ತನ್ನ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೇ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾ ರಾಜನ ಹೆಗಲಿನಿಂದ ಆ ಶವವನ್ನು ಕೆಳಗಿಳಿಸಿಕೊಂಡ. ಅನಂತರ ಆ ಶವಕ್ಕೆ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿಸಿ, ಪುಷ್ಪಮಾಲೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಆ ಮಂಡಲದ ಮಧ್ಯೆ

ಇಟ್ಟ. ಅನಂತರ ಅವನು ಮೈಗೆಲ್ಲಾ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು, ಕೂದಲಿನಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಯಜ್ಞೋಪವೀತವನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಶವದ ಮೇಲಿನ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಕ್ಷಣಕಾಲ ಧ್ಯಾನಮಗ್ನನಾದ. ಧ್ಯಾನಬಲದಿಂದ ಮಾನವಶವದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಬೇತಾಳನನ್ನು ಸಂನ್ಯಾಸಿಯು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಪೂಜಿಸತೊಡಗಿದ. ಮೊದಲು ಈ ಬೇತಾಳನಿಗೆ ಕಪಾಲದಿಂದ ಅರ್ಘ್ಯವನ್ನು ನೀಡಿದ. ಅನಂತರ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಹೊಸ ದಂತಪುಷ್ಪಗಳನ್ನರ್ಪಿಸಿದ. ರಕ್ತದ ಸುಗಂಧಲೇಪನ ಮಾಡಿದ. ಮಾನವ ನೇತ್ರಗಳ ಧೂಪವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿ, ನರಮಾಂಸದ ನೈವೇದ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಜನಿಗೆ ಹೇಳಿದ "ರಾಜಾ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವ ಮಂತ್ರಾಧಿರಾಜನಿಗೆ ನೀನು ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡು. ಅದರಿಂದ ಅವನು ನಿನ್ನ ಅಭೀಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವಂತೆ ವರಪ್ರದಾನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ."

ಇದನ್ನು ಕೇಳಿದ ರಾಜನು ಬೇತಾಳನ ಮಾತನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡು ಆ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದ "ಹೇ ಮಹಾತ್ಮ! ಆ ರೀತಿ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವುದು ನನಗೆ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ನೀವು ಮೊದಲು ಹಾಗೆ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿ. ಅನಂತರ ನಾನು ಹಾಗೇ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ."

ಆಗ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯು ಸಾಷ್ಟಾಂಗಪ್ರಣಾಮ ಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆಂದು ತೋರಿಸಲು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಬೋರಲು ಬಿದ್ದನು. ಆಗ ರಾಜನು ಕೂಡಲೇ ತನ್ನ ಖಡ್ಗಪ್ರಹಾರದಿಂದ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯ ಶಿರಚ್ಛೇದ ಮಾಡಿದ. ನಂತರ ಎದೆಯನ್ನು ಬಗೆದು ಹೃದಯವನ್ನು ಹೊರಗೆಳೆದು, ಆ ಹೃದಯವನ್ನೂ ಅವನ ಶಿರವನ್ನೂ ಬೇತಾಳನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದ. ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದಲೂ ಭೂತಗಣಗಳು ಪ್ರಸನ್ನರಾಗಿ ಪ್ರಶಂಸಿಸಲು, ಬೇತಾಳನು ಅತ್ಯಂತ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ಆ ಮಾನವಶವದೊಳಗಿಂದ ರಾಜನಿಗೆ ಹೇಳಿದ. "ರಾಜಾ! ಆ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಧರಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗುವ ಯಾವ ಬಯಕೆಯಿತ್ತೋ ಆ ಉದ್ದೇಶವು, ನೀನು ಈ ಭೂಮಿಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ ಬಳಿಕ, ನಿನಗೆ ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ, ವರವನ್ನು ಕೇಳಿಕೋ".

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ ಬೇತಾಳನಿಗೆ ರಾಜನು ಹೇಳಿದ "ಯೋಗೀಂದ್ರ! ನೀನು ಪ್ರಸನ್ನನಾದರೆ ಯಾವ ಅಭೀಷ್ಟವು ತಾನೇ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ? ಆದರೂ ಅಮೋಘ

ವಚನನಾದ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರವನ್ನು ಬೇಡುತ್ತೇನೆ. ನೀನು ಇದುವರೆಗೂ ಹೇಳಿದ ಮನೋಹರವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇಪ್ಪತ್ತಾಲ್ಕು ಕಥೆಗಳು ಮತ್ತು ಉಪಸಂಹಾರ ರೂಪವಾದ ಈ ಇಪ್ಪತ್ತೈದನೆ ಕಥೆಯೂ ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವಿಖ್ಯಾತವೂ ಪೂಜನೀಯವೂ ಆಗಲಿ.

ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲೆಂದು ಹೇಳಿ ಆ ಬೇತಾಳನು ಮಾನವಶವದಿಂದ ಹೊರಹೋಗಿ ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಯೋಗಮಾಯೆಯಿಂದ ತನ್ನ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದನು.

ಸಕಲದೇವಗಣಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಹೇಶ್ವರನು ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದನು. ಅವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದ ರಾಜಾತ್ರಿವಿಕ್ರಮಸೇನನಿಗೆ ಮಹೇಶ್ವರನು ಆದೇಶವಿತ್ತನು. "ವತ್ಸ ವಿದ್ಯಾಧರಮಹಾರಾಜಸ್ಥಾನಕ್ಕಾಗಿ ಉತ್ಕಟವಾಗಿ ಆಸೆಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಕಪಟಸಂನ್ಯಾಸಿಯನ್ನು ನೀನು ಕೊಂದಿದ್ದು ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯದಾಯಿತು. ಮ್ಲೇಚ್ಛರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿರುವ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡಲು ಹಾಗೂ ದುರಾಚಾರಿಗಳನ್ನು ದಮನಮಾಡಲು ನೀನು ಮತ್ತು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಇಬ್ಬರೂ ನನ್ನಿಂದಲೇ, ನನ್ನ ಅಂಶದಿಂದಲೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀನು ಭೂಮಂಡಲದ ಎಲ್ಲಾ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನೂ ಪಾತಾಳಲೋಕವನ್ನೂ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ವಿದ್ಯಾಧರರಾಜನಾಗುವೆ. ಅನಂತರ ಅಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲ ಸ್ವರ್ಗೀಯಭೋಗಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ ಕೊನೆಗೆ ನಿನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆಯೇ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತ್ಯಜಿಸಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವೆ. ನಾನು ನೀಡುವ ಈ 'ಅಪರಾಜಿತ'ವೆಂಬ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಇದರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ನಾನು ಹೇಳಿದುದೆಲ್ಲವೂ ನಿನಗೆ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ಶಿವನು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನಿಗೆ ರತ್ನಪ್ರಾಯವಾದ ಆ ದಿವ್ಯ ಖಡ್ಗವನ್ನು ನೀಡಿದನು. ಆಗ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ಶಿವನನ್ನು ತನ್ನ ವಚನಪುಷ್ಪಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲು, ಅವನು ದೇವತೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಅದೃಶ್ಯನಾದನು.

ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರ್ಯಗಳೂ ಮುಗಿಯುವ ವೇಳೆಗೆ ರಾತ್ರಿ ಕಳೆದು ಬೆಳಗಾಗಲು ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ರಾಜನು ತನ್ನ ನಗರವಾದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಪುರಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದನು. ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳು ದೊಡ್ಡ ಉತ್ಸವಮಾಡಿ ರಾಜನನ್ನು ಸಂಪೂಜಿಸಿದರು. ಆಗ ಅವನು ಸ್ನಾನ, ದಾನ, ಶಿವಪೂಜೆ, ಗೀತೆ, ನರ್ತನ, ವಾದ್ಯಗೋಷ್ಠಿಗಳಿಂದ ಆ ದಿನವನ್ನು ಕಳೆದನು.

Vethalapanchavimshathi

Kathopakrama

On the bank of River Godavari, there was a country named 'Pratishtaana'.

Son of Vikramasena named 'Trivikramasena' a celebrated king equaling Indra in valor ruled that country. When the king attended the court, a Buddhist mendicant (Bhikshu) named Kshaantisheela daily visited the king and offered him a fruit. The king just took the fruit and handed it over to the treasurer who was standing next to him. In this manner twelve years passed.

One day the mendicant as usual gave the fruit to the king and left the court premises. On that day, the king gave that fruit to a 'performing monkey cub' which had escaped from its guardian and had entered the court by chance. The moment the monkey ate it, a priceless excellent precious stone fell out of the bitten fruit. The king saw that and questioned the treasurer-'Where have you kept the fruits offered by the mendicant which I handed over to you daily?' The treasurer answered with fear-"Lord! I threw all the fruits through the window into the treasury. If permitted, I will go and search for them."

He went out permitted by the king and returned within some seconds and said-"Lord! I found a heap of rotten fruits and countless precious stones shining in their midst."

The king ordered the gems to be placed in the treasury.

Next day, when the mendicant came, the king said to him. “Hey Bhikshu! Why do you serve me like this spending so much wealth? If you do not tell me the reason for your action. I will not accept any more fruit from you.”

The mendicant took the king to an isolated place and said. “O Brave one! There is some achievement that can be completed only with the help of a courageous king like you.” The king agreed to help. The mendicant was happy and said to the king again-“Lord! You should meet me in the large cremation ground, under the fig tree, on the forthcoming fourteenth night of the dark half of the lunar month.” The king promised to meet him as requested and the mendicant Shaantisheela returned to his monastery happily.

On the fourteenth day of the dark half of the lunar month the honorable king remembered the request of the mendicant; wore a blue turban on his head; held a sword in his hand; and went to the cremation ground at night fall. He searched for the mendicant here and there in that cremation ground; found him sitting under a fig tree reciting some chants.

He approached him and said-“Bhikshu! I have come as I promised! What do you want me to do now? Tell me!”

The Bhikshu saw the king; was very happy and said-“King! If you want to please me, go in the southern direction alone towards that Shimshapaa tree at a distance; bring me the corpse hanging there; and thus help me.”

The king who never broke any promise he ever made, heard his words, said "So be it"; and walked in the southern direction. After he walked in that cremation ground alone like this for some distance, he saw a Shimshapaa tree and a corpse hanging from that tree. He climbed the tree; cut the rope tied to the corpse; and made it fall on the ground. The moment the corpse touched the ground; it cried loudly as if it had become alive. Then the king climbed down the tree; wondered if the person was alive; and touched it moved by kindness. Immediately the corpse laughed uproariously.

The king then understood the corpse to be possessed by a spirit (Vetaala) and said without fear-

"Why are you laughing? Come on, let us go".

Before he finished his words he saw the corpse had vanished from the ground. He looked up and found that the corpse was hanging from the tree as before.

Again the king climbed up the tree; brought down the corpse with great effort; placed it on his shoulder and started walking silently.

The minds of the brave ones are harder than the diamond and never tremble in fear.

The spirit spoke to him through the corpse's mouth-

'King! You are undergoing an unnecessary strain. So let me entertain you with a story. Listen-

Story of Mandaravati

There is a Brahmin's colony named Brahmasthala on the bank of River Kaalindi. A Brahmin named Agniswaami who was well versed in Vedas lived in that colony.

A daughter named Mandaaravati who was extremely beautiful was born to him. Lord Brahma who created such a fresh and unseen beauty must have felt disgusted with the divine damsels of the heaven as his failures, after he saw the excellence of his talent in her creation. She grew up to be a pretty maiden crossing her childhood state.

Three young Brahmins who were equally endowed with all virtues came from Kaanyakubja to ask her hand in marriage. Each one of them begged the Brahmin separately for the hand of his daughter.

The Brahmin would not think of offering her in marriage to any other person other than those three even at the cost of his life. He decided to choose one among them as his son-in-law. The girl was afraid of hurting the other two by choosing one and so did not consent to the marriage.

Those three remained there itself watching her moon-like face day and night taking on the vow of a Chakora bird (which lives on the rays of the moon).

Suddenly the girl was stuck by a high fever and suffering by the heat of the fever, she died. The three Brahmin youths saw her dead body and were very much distressed. They decorated the

body with flowers and ornaments; took it to the cremation ground and offered it to the fire.

One of them built a hut upon those very ashes and lived there on alms.

The second one collected her bones and went to the River Ganges to deposit them in the waters. The third one became an ascetic and went away aimlessly to wander in the foreign lands. As he wandered once he went to a village name Vajraaloka and remained as a guest in some Brahmin's house. He was worshipped by that householder and offered food. As he started to eat, the householder Brahmin's child started to cry loudly. It did not stop its crying though it was consoled in many ways. Then the lady of the house took the child in her arms and threw it into the blazing fire with anger. That child of delicate limbs instantly turned into ashes. The ascetic youth was shocked and his hairs stood on end as he watched that horrifying scene.

He said-

'Alas! Fie! Oh the suffering! I have entered the house of a Brahmaraakshasa. This food is the form of direct sin. I will not eat any more.'

The Brahmin householder said to his guest.

"Brahman! See the power I have obtained by mastering the science of Mrita-Sanjeevini (making the dead alive)!"

He opened a book; brought out the 'magic learning'; recited some mantras; sprinkled some water on the ashes. The moment the water drops fell on the ashes, his son stood there alive and

healthy. Then the ascetic ate the food happily. The Brahmin householder kept the book in an ivory box. He also ate food along with his guest and slept in his room.

When the man of the house was fast asleep, the ascetic youth got up quietly and wondering whether his beloved Mandaaravati could be made alive again, removed the book from its place. Immediately he left the house unknown to the Brahmin host; walked night and day; and reached the cremation ground.

He saw the second youth who had gone to deposit the bones into the River Ganges. He then went to the third youth who was sleeping on the ashes and living in a hut there.

He said to him.

“Get away from the hut, brother. I will make our beloved alive again.”

As the other two started asking him questions, he just took the book out; opened the page containing Mrita-Sanjeevini Mantra and recited, sprinkled the water over the ashes. The moment the water drops fell on the ashes, Mandaravati stood there hale and healthy.

Having come out of the fire she shone more beautiful now with a golden hue. Seeing her alive all the three were stuck by passion and started to fight with each other, wanting to marry her.

One of them said-

“She has been made alive by me uttering the magical chants. So she has to be my wife.”

The second one said-

“I have visited sacred places and offered prayers. She became alive by the merits I have acquired. So she must become my wife”.

The third one said-

“I have kept her ashes safe; that is how she could be brought back to life. So she is fit to be loved by me as a wife.”

Vetaala said-

‘Hey king! You alone are capable of solving their dispute. Then tell me, for whom should she become the wife?

If you know the answer and yet do not tell your head will explode into pieces.

The king replied-

“He who made her alive by chanting the hymns becomes the father by giving her life. He who went to deposit the bones in the river becomes the son by such an act.

He who lived in the cremation ground hugging her ashes alone takes the place of a lover and becomes fit to marry her”.

The spirit along with the corpse flew back to the tree immediately. The king again walked towards the shimshapaa tree to fulfill the promise given to the mendicant.

Men of noble character do not ever leave the work they have undertaken without completing it, even at the cost of their lives.

Kathopasamhara

Seeing the king, Vetala thought thus-‘I am pleased with the noble characters of this great king. Therefore I will cheat that deceitful mendicant and bestow the Siddhi (result) of this task to this king for the good of the world’. Thus thinking the Vetala said to the king-‘King! Though exhausted by walking to and fro in this cremation ground in this terrifying dark night, you look happy only. You do not feel disturbed in any way. I am amazed at your determination. I am pleased also by your courage. You take this corpse and go. I will also leave. But follow my instructions carefully. That mendicant for whose sake you are taking this corpse is a wicked man. Tonight he will invite me to manifest in this corpse and will worship me. He wants to offer you to me by killing you. He will ask you to lie down on the ground, prostrate and salute the deity. At that time you tell that wicked man-‘I do not know how to salute. Please show me how to do it’. When he prostrate on the ground and shows you how to do it, you take your sword and chop off his head. The emperorship of Vidyadhara desiring for which he is doing all these efforts will then belong to you. Otherwise this mendicant will kill you and fulfill his desire. That is why I delayed you all this time breaking you silence again and again. May you succeed, go now.’

Vetala left the corpse and vanished.

The king understood by the words of Vetala, the wicked nature of the mendicant and his evil plan to kill him to get his desire fulfilled. Pleased at heart by the Vetala’s timely advice, he walked

towards the fig tree ready to face the evil mendicant.

King Vikramasena carried the corpse on his shoulder and went to the fig tree in the cremation ground where the mendicant Kshaantisheela was waiting for him on that new moon night. The mendicant was seated inside the mandala. The mendicant got up as soon as he saw the King. He said-”King! You have done a great service to me not possible for anyone else on this earth. Who can equal you? What sort of a great task this is! What sort of a time and place this is! It is true indeed when they praise you as the greatest among kings! Who else will neglect one’s own comforts and do service to others? This is greatness of the great men that they do not swerve from completing the intended task even at the cost of their own lives.” The mendicant was happy that his wish was getting fulfilled. He got the corpse on the shoulder of the king down on to the ground. He bathed the corpse; garlanded it; and placed it inside the circle. He then applied ashes all over his body; wore a sacred thread made of hair; covered himself with the cloth which was on the corpse.

Then by the power of meditation, the mendicant worshipped the spirit inside the corpse in the due manner. He offered Arghya (water) from the skull-bowl; flower from the clean new teeth; application of fragrant paste with blood; fragrant smoke from human eye; flesh as food; finished the worship and said to the King who was seated nearby- “King! Salute this great king of Magical hymns who has manifested in this corpse by falling fully in the ground with all your eight limbs

touching the ground. He will give you any boon you desire.” The King remembered the warning of Vetaala and said- “Bhagavan! I do not know how to salute in that manner. You please show me how to do it. Then I will do exactly as you said.” The mendicant showed him the method by himself lying on the ground, prostrate. The King immediately chopped off his head with the sword; tore open his chest and took out the heart and offered the head and the heart to the Vetaala. All the dead spirits praised him with good words. Vetaala was pleased by the king’s action. It spoke to him through the corpse-”King! This mendicant wanted the emperorship of Vidyaadharas. You will get the same after the end of your life as a king on this earth, ask for a boon”.

The King said-”Yogeendra! If you are pleased, what boon will not be possible for me? Yet I ask you this boon; I know your words will not fail. Let these twenty four pleasant stories with questions and answers you told me complete with the twenty-fifth one which fulfilled the desires become famous in the world and become praiseworthy.” Thus prayed by the King, Vetaala said- “King! Let it be so! and came out of the corpse and went back to its abode through Yoga-Maayaa. Lord Shiva appeared there along with his groups of Gods pleased by all this. The king saluted him with devotion. Lord Shiva said-”Well-done my child! You have killed the deceitful ascetic who wanted to attain the emperorship of Vidyaadharas. You and Vikramaaditya have been created with my essence to subdue the demons who have taken birth on this earth as lowly beings and for controlling the

arrogant wicked men. Therefore you will keep in control the entire earth with its islands and nether worlds; later become the emperor of Vidyaadharas.

There you will enjoy the pleasures of that world for long and renounce them by your own will and will get absorbed in me at the end. Accept this sword named 'Aparaajita (unconquerable)'. With the help of this sword you will be able to accomplish whatever I told you. Lord Shiva gave him the sword. The king offered him flowers of hymns. Lord Shiva disappeared along with the Gods.

After all the work was completed, and the night disappeared, the King entered his city in the morning. The people of his city welcomed him with festivities. He spent the day taking bath; charity; worship of Shiva; music and songs.

द्वितीयः पाठः

शुकनासोपदेश-सङ्ग्रहः

पीठिका

एषः कथाभागः बाणभट्ट-विरचित-कादम्बरी-गद्य-काव्यात्
स्वीकृतः । अस्मिन् काव्ये चन्द्रापीडः, पुण्डरीकश्च नायकौ ।

तारापीड-महाराजस्य पुत्रः चन्द्रापीडः । चन्द्रापीडः बाल्यादपि
कुशलः, बुद्धिमान् च । श्रेष्ठ-गुरूणां सकाशे सर्वविध-विद्या अधीत्य
विद्यया, विनयेन च विभूषितः अभवत् । तस्य यौवनं, चातुर्यं
सर्वविद्या-कुशलतां च समीक्ष्य महाराजः तारापीडः तस्य
यौव्वराज्याभिषेकं कर्तुम् इयेष । तस्मिन् समये स्वपुत्रस्य चन्द्रापीडस्य
कृते मन्त्रिणः शुकनासस्य उपदेशः अत्यन्तम् आवश्यकः इति विचिन्त्य
तं शुकनासस्य समीपं प्रेषयामास । तत्र शुकनासः चन्द्रापीडम्
बहुसमीचीनतया उपदिदेश । स च उपदेशः शुकनासोपदेशः इत्येव
अत्यन्तं प्रसिद्धः ।

‘यौवनं धनस्मपत्तिः प्रभुत्वम् अविवेकिता ।

एकैकमप्यनर्थाय किमु यत्र चतुष्टयम्’ ॥

इत्युक्तप्रकारेण यौवने वर्तमानस्य मनुष्यस्य बुद्धिः सामान्यतया
धनसम्पत्त्यादिभिः चञ्चला अविवेकभूयिष्ठा च भवति । अतः अहङ्कारेण
स्वकर्तव्यानां ज्ञानं नश्यति । तस्मिन् समये गुरूणां, ज्येष्ठानां च सूक्तं
मार्गदर्शनम्, आवश्यकम् । इदानीमपि शुकनासोपदेशस्य अध्ययनेन पुनः
पुनः चिन्तनेन च अस्माकं बुद्धिः शुद्धा, निशिता, सकल-सञ्जन-

प्रशंसनीया, सर्व-विध-समस्या-परिहारकुशला, जीवननिर्वहणे बहुसमर्था च भविष्यति इति सुविदितम् । अतः पदवी-कक्षायाम् अध्ययनं कुर्वतां युवच्छात्राणामपि एष उपदेशः अत्यन्तं सूक्तः इति प्रतिभाति । तदर्थमेव शुकनासोपदेशस्य भागः अत्र पाठ्यांशत्वेन प्रदत्तः ।

* * *

१) एवं समतिक्रामत्सु दिवसेषु राजा चन्द्रापीडस्य यौवराज्याभिषेकं चिकीर्षुः प्रतीहारान् उपकरण-संभार-संग्रहार्थम् आदिदेश। समुपस्थित-यौवराज्याभिषेकं च तं कदाचिद् दर्शनार्थम् आगतम् आरूढविनयमपि विनीततरं-कर्तुम् इच्छन् शुकनासः सविस्तरमुवाच-, तात चन्द्रापीड, विदितवेदितव्यस्य अधीत-सकल-शास्त्रस्य ते नाल्पम् अपि उपदेष्टव्यमस्ति। केवलं च निसर्गत एव अभानुभेद्यम् अप्रदीप-प्रभापनेयम् अतिगहनं तमो यौवनप्रभवम् । अपरिणामोपशमो दारुणो लक्ष्मीमदः। अनञ्जनवर्ति-साध्यम् अपरम् ऐश्वर्यतिमिरान्धत्वम् । इत्यतो विस्तरेणाभिधीयसे।

२) गर्भेश्वरत्वम् अभिनवयौवनत्वम् अप्रतिमरूपत्वम् अमानुषशक्तित्वं चेति महतीयं खलु अनर्थ-परम्परा । सर्वाविनयानाम् एकैकमपि एषामायतनम्, किमुत समवायः। यौवनारम्भे च प्रायः शास्त्र-जल-प्रक्षालन-निर्मलापि कालुष्यमुपयाति बुद्धिः। अपहरति च वात्येव शुष्कपत्रं समुद्भूत-रजोभ्रान्तिः अतिदूरम् आत्मेच्छया यौवनसमये पुरुषं प्रकृतिः । नाशयति च दिङ्मोह इव उन्मार्गप्रवर्तकः पुरुषम् अत्यासङ्गो विषयेषु ।

३) भवादृशा एव भवन्ति भाजनानि उपदेशानाम् । अपगतमले हि मनसि स्फटिकमणाविव रजनिकर-गभस्तयो विशन्ति सुखेन

उपदेशगुणाः। गुरुवचनम् अमलमपि सलिलमिव महदुपजनयति श्रवणस्थितं शूलम् अभव्यस्य । इतरस्य तु करिण इव शंखाभरणम् आननशोभा-समुदयम् अधिकतरम् उपजनयति । हरति अतिमलिनम् अन्धकारमिव दोषजातं प्रदोष-समय-निशाकर इव गुरुपदेशः प्रशमहेतुर्वयः परिणाम इव पलित-रूपेण शिरसिज-जालम् अमलीकुर्वन् गुणरूपेण तदेव परिणमयति। अयमेव च अनास्वादित-विषयरसस्य ते काल उपदेशस्य। विषय-विष-सम्मूर्च्छिते हि हृदये जलमिव गलति उपदिष्टम् । अकारणं च भवति दुष्प्रकृतेः अन्वयः श्रुतं च अविनयस्य। चन्दन-प्रभवो न दहति किमनलः? किं वा प्रशमहेतुनापि न प्रचण्डतरीभवति वडवानलो वारिणा?

४) गुरुपदेशश्च नाम पुरुषाणाम् अखिल-मल-प्रक्षालन-क्षमम् अजलं स्नानम्, अनुपजात-पलितादि-वैरूप्यम् अजरं वृद्धत्वम्, असुवर्णविरचनम् अग्राम्यं कर्णाभरणम्, अतीतज्योतिः आलोकः, नोद्वेगकरः प्रजागरः । विशेषेण तु राज्ञाम् । विरला हि तेषामुपदेष्टारः। प्रतिशब्दक इव राजवचनम् अनुगच्छति जनो भयात् । उद्दाम-दर्प-श्वयथु-स्थगितश्रव-विवराश्च उपदिश्यमानमपि ते न शृण्वन्ति । शृण्वन्तोऽपि च गजनिमीलितेन अवधीरयन्तः खेदयन्ति हितोपदेश-दायिनो गुरुन् । अहंकार-दाह-ज्वर-मूर्च्छान्धकारिता विह्वला हि राजप्रकृतिः, अलीकाभिमानोन्मादकारीणि धनानि, राज्य-विषय-विकार-तन्द्रा-प्रदा राजलक्ष्मीः ।

५) आलोकयतु तावत् कल्याणाभिनिवेशी लक्ष्मीमेव प्रथमम् । इयं हि खड्ग-मण्डलोत्पल-वन-विभ्रम-भ्रमरी लक्ष्मीः क्षीरसागरात् पारिजात-पल्लवेभ्यो रागम्, इन्दुशकलादेकान्तवक्रताम्, उच्चैःश्रवसः चञ्चलताम्, कालकूटात् मोहनशक्तिम्, मदिराया मदम्, कौस्तुभमणेः

नैष्ठुर्यम्, इत्येतानि सहवास-परिचय-वशात् विरहविनोदचिह्नानि गृहीत्वैव उद्गता । न हि एवं विधम् अपरिचितमिह जगति किञ्चिदस्ति यथेयमनार्या । लब्धापि खलु दुःखेन परिपाल्यते । दृढगुण-संदान-निस्पन्दीकृतापि नश्यति । न परिचयं रक्षति । नाभिजनमीक्षते । न रूपमालोकयते । न कुलक्रममनुवर्तते । न शीलं पश्यति । न वैदग्ध्यं गणयति । न श्रुतमाकर्णयति । न धर्ममनुरुध्यते । न त्यागमाद्रियते । न विशेषज्ञतां विचारयति । नाचारं पालयति । न सत्यमनुबुध्यते, न लक्षणं प्रमाणीकरोति । गन्धर्व-नगर-लेखेव पश्यत एव नश्यति ।

६) एवं विधयापि च अनया दुराचारया कथमपि दैवशेन परिगृहीता विकलवा भवन्ति राजानः । सर्वाविनयानाम् अधिष्ठानतां च गच्छन्ति । मिथ्या-माहात्म्य-गर्वनिर्भराश्च न प्रणमन्ति देवताभ्यः, न पूजयन्ति द्विजातीन्, न मानयन्ति मान्यान्, नार्चयन्ति अर्चनीयान्, नाभिवादयन्ति अभिवादनाहान्, नाभ्युत्तिष्ठन्ति गुरून्, अनर्थक-आयास-अन्तरित-उपभोग-सुखम् इति उपहसन्ति विद्वज्जनम्, जरा-वैक्लव्य-प्रलपितमिति पश्यन्ति वृद्धोपदेशम्, आत्मप्रज्ञापरिभव इति असूयन्ति सचिवोपदेशाय, कुप्यन्ति हितवादिने ।

७) सर्वथा तमभिनन्दन्ति, तमालपन्ति, तं पार्श्वे कुर्वन्ति, तं संवर्धयन्ति, तेन सह सुखमवतिष्ठन्ते, तस्मै ददति, तं मित्रतामुपजनयन्ति, तस्य वचनं शृण्वन्ति तत्र वर्षन्ति, तं बहु मन्यन्ते, तम् आप्तताम् आपादयन्ति योऽहर्निशम् अनवरतम् उपरचिताञ्जलिः अधिदैवतमिव विगतान्यकर्तव्यः स्तौति, यो वा माहात्म्यमुद्गावयति ।

८) आभिचारक्रियाः क्रूरैकप्रकृतयः पुरोधसो गुरवः, पराभिसंधानपरा मन्त्रिण उपदेष्टारः, सहज-प्रेमार्द्र-हृदयानुरक्ता भ्रातर उच्छेद्याः ।

९) तदेवं प्राये अतिकुटिल-कष्ट-चेष्टा-सहस्र-दारुणे राज्यतन्त्रेऽस्मिन् महामोह-कारिणि च यौवने कुमार, तथा प्रयतेथा यथा नोपहस्यसे जनैः, न निन्द्यसे साधुभिः, न धिक्क्रियसे गुरुभिः नोपालभ्यसे सुहृद्भिः, न शोच्यसे विद्वद्भिः, न प्रतार्यसेऽकुशलैः नावलुप्यसे सेवकवृकैः, न वञ्च्यसे धूर्तैः, न प्रलोभ्यसे वनिताभिः, न विडम्ब्यसे लक्ष्म्या, न नर्त्यसे मदेन, नोन्मत्तीक्रियसे मदनेन, नाक्षिप्यसे विषयैः, नावकृष्यसे रागेण, नापह्नियसे सुखेन ।

१०) कामं भवान् प्रकृत्यैव धीरः, पित्रा च समारोपित-संस्कारः, तरल-हृदयम् अप्रतिबुद्धं च मदयन्ति धनानि, तथापि भवद्गुणसन्तोषो मामेवं मुखरीकृतवान् ।

११) इदमेव च पुनःपुनरभिधीयसे । विद्वांसमपि सचेतनमपि महासत्त्वमपि अभिजातमपि धीरमपि प्रयत्नवन्तमपि पुरुषमियं दुर्विनीता खलीकरोति लक्ष्मीरिति । सर्वथा कल्याणैः पित्रा क्रियमाणम् अनुभवतु भवान् यौव-राज्याभिषेक-मङ्गलम् । कुल-क्रमागताम् उद्वह पूर्व-पुरुषैरूढां धुरम् । अवनमय द्विषतां शिरांसि । उन्नमय स्वबन्धुवर्गम् । अभिषेकानन्तरं च प्रारब्ध-दिग्विजयः परिभ्रमन् विजितामपि तव पित्रा सप्तद्वीप-भूषणां पुनर्विजयस्व वसुन्धराम् । अयं च ते कालः प्रतापमारोपयितुम् । आरूढ-प्रतापो राजा त्रैलोक्यदर्शीव सिद्धादेशो भवति इत्येतावत् अभिधाय उपशशाम ।

१२) उपशान्तवचसि शुकनासे चन्द्रापीडः ताभिः उपदेशवाग्भिः प्रक्षालित इव, उन्मीलित इव, स्वच्छीकृत इव, निर्मृष्ट इव, अभिषिक्त इव, अभिलिप्त इव, अलङ्कृत इव, पवित्रीकृत इव, उद्भासित इव प्रीतहृदयः मुहूर्तं तत्रैव स्थित्वा स्वभवनमाजगाम ।

ಶುಕನಾಸೋಪದೇಶ ಸಂಗ್ರಹ

ಉಜ್ಜಯಿನಿಯ ರಾಜನಾದ ತಾರಾಪೀಡನ ಮಗ ಚಂದ್ರಾಪೀಡ. ಉತ್ತಮಗುಣಗಳ ನಿಧಿ. ವಿದ್ಯಾವಂತ, ಬುದ್ಧಿವಂತ, ಕುಶಲ, ಚತುರಮತಿ. ವಿದ್ಯಾತೇಜಸ್ವಿನಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಮಗನನ್ನು ನೋಡಿ ತಾರಾಪೀಡನು ಬಹಳ ಆನಂದದಿಂದ ಉಬ್ಬಿಹೋಗಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ಯುವರಾಜ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸಿದನು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಎಲ್ಲ ವಿಧವಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿದನು.

1) ಅಭಿಷೇಕದ ದಿನವು ಸಮೀಪಿಸುತ್ತಿರಲು ಒಂದು ದಿನ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನು, ಮಹಾಮಂತ್ರಿಯಾದ ಶುಕನಾಸನನ್ನು ಕಾಣಲು ಅವನ ಮನೆಗೆ ಬಂದನು. ರಾಜಕುಮಾರನು ಒಳ್ಳೆಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆದ ಯುವಕ. ಆದರೆ ರಾಜನ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಹೊರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇಂಥಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಉಪದೇಶದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇದೆ ಎಂದು ಅರಿತ ಶುಕನಾಸನು ರಾಜತಂತ್ರದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಉಪದೇಶವನ್ನು ನೀಡಿದನು.

‘ಮಗು, ಚಂದ್ರಾಪೀಡ, ನೀನು ಎಲ್ಲ ವಿಧವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಕುಶಲನಾಗಿರುವಿ. ತಿಳಿಯಬೇಕಾದುದನ್ನೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಿರುವಿ. ನಿನಗೆ ಉಪದೇಶದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇದೆ ಎನಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಅದರೂ, ಯೌವನದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬರುವ ಅಹಂಕಾರವು ಎಂಥವರ ಅರಿವನ್ನೂ ಮುಚ್ಚಿಹಾಕುತ್ತದೆ. ಅದೊಂದು ಕತ್ತಲು. ಯಾವುದೇ ದೀಪ ಬೆಳಗಿದರೂ ನೀಗದು. ಎಂಥಹ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಬೆಳಕಿನ ಮಣಿಗೂ ಕರಗದು. ಸೂರ್ಯನೇ ಉದಿಸಿದರೂ ಅಳಿಯದು.

ಸಂಪತ್ತಿನ ಅಹಂಕಾರ ಬಹಳ ಆತಂಕವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಂತದ್ದು. ಅದು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹಿಗ್ಗುತ್ತದೆ. ದಿನಗಳೆದಂತೆ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಹಣವೆಂಬುದು ಮನುಷ್ಯನ ಕಣ್ಣನ್ನು ಕುರುಡಾಗಿಸುವ ಅಂಧಕಾರ. ಯಾವ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದಲೂ ಈ ಕುರುಡುತನವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲಾಗದು. ಈ ಅಹಂಕಾರವು ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮೆತ್ತಿಕೊಂಡಿರುವ ಕೊಳೆ. ಯಾವ ಆರೈಕೆಯೂ ಇದನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸದು. ಅದರ ಕಾವು ತೀವ್ರ. ವಿಷಯಪದಾರ್ಥಗಳೆಂಬ ವಿಷಗಳೆಲ್ಲದರ ಹಿರಿಯ ವಿಷವದು.

ಯಾವ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳಿಂದಲೂ ನಿಯಂತ್ರಿಸಲಾಗದು. ಯಾವುದೇ ಮಂತ್ರಗಳಿಗೂ ಬಗ್ಗದು. ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಮೈತ್ರಿಕೈಕೊಂಡರೂ ಈ ಕೊಳೆಯು ಹೋಗದು.

ರಾಜ್ಯಸುಖದ ಮತ್ತು, ಹಗಲಿನಲ್ಲೇ ನಿದ್ರೆ ಬರಿಸುತ್ತದೆ. ಇರುಳು ಕಳೆದು ಹಗಲಾದರೂ ಘೋರನಿದ್ರೆಯಿಂದ ಎಚ್ಚರವಾಗದು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿಯೇ ನಿನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆ ನನಗೆ.

2) ಹುಟ್ಟಿನಿಂದಲೇ ಬಂದಿರುವ ಸಿರಿವಂತಿಕೆ, ನವ ಯೌವನ, ಅನುಪಮವಾದ ರೂಪಸೌಂದರ್ಯ, ಮನುಷ್ಯನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಮೀರಿದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಆಪತ್ತುಗಳ ಸರಮಾಲೆಯೇ ಆಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದೂ ಮನುಷ್ಯನ ಎಲ್ಲ ವಿಧವಾದ ಅವಿವೇಕಕ್ಕೂ ಆಶ್ರಯ. ಇನ್ನು ಎಲ್ಲವೂ ಒಟ್ಟಿಗೆಯೇ ಇದ್ದರಂತೂ ಊಹಿಸಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಯೌವನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಅರಿವೆಂಬ ಶುದ್ಧನೀರಿನಿಂದ ತೊಳೆದರೂ ಬುದ್ಧಿಯು ಶುದ್ಧವಾಗದು. ದಿಗ್ಭ್ರಾಂತಿಯು ಮಾನವನನ್ನು ದಾರಿತಪ್ಪಿಸುವಂತೆ, ಅತಿಯಾದ ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿಯು ಜೀವನದ ದಾರಿತಪ್ಪಿಸಿ ನಾಶ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಯೌವನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಮಂಕು ಕವಿಯುತ್ತದೆ. ಆಗ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಅವನನ್ನು ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕುಣಿಸಿ ಗಾಳಿಯು ಒಣಗಿದ ತರಗಲೆಯನ್ನು ದೂರಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವಂತೆ ಎತ್ತೆತ್ತಲೋ ಒಯ್ದುಬಿಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಕೈಗೊಂಬೆಯಾದ ಮನುಷ್ಯನು ವಿಷಯಭೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಆಸಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ದಿಕ್ಕೇ ತೋಚದ ಮನಃಸ್ಥಿತಿಯು ಕೆಟ್ಟ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸುವಂತೆ ಆ ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿಯು ಅವನನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತದೆ.

3) ನಿನ್ನಂಥಹ (ಸಹೃದಯರು) ಮಾತ್ರವೇ ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವಟಿಕಮಣಿಯಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನ ಕಿರಣಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವಂತೆ ದೋಷವಿಲ್ಲದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಉಪದೇಶದ ಗುಣಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಒಡಮೂಡುತ್ತವೆ. ಗುರುಗಳ ಮಾತು ನಿರ್ಮಲವಾದರೂ ಅಯೋಗ್ಯನ ಕಿವಿಗೆ ಬಿದ್ದರೆ, ಕಿವಿಗೆ ಸುರಿದ ತಿಳಿನೀರಿನಂತೆ ಚುಚ್ಚುವ ಶೂಲವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಯೋಗ್ಯನಿಗಾದರೋ, ಆನೆಯ ಕಿವಿಯ ಶಂಖಾಭರಣದಂತೆ, ಮುಖದ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ.

ರಾತ್ರಿಯ ಕಗ್ಗತ್ತಲನ್ನು ಚಂದ್ರನು ಕಳೆಯುವಂತೆ, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ತೀವ್ರವಾದ ಕೊಳೆಯನ್ನೂ ತೊಳೆಯುತ್ತದೆ ಈ ಗುರೂಪದೇಶ. ವಯಸ್ಸಿನ ಪರಿಣಾಮದಿಂದಾಗಿ ಕಪ್ಪಾದ ಕೂದಲು ಪಕ್ಷವಾಗಿ ಶುದ್ಧಗೊಂಡು ಬಿಳಿಯಾಗುವಂತೆ, ಗುರೂಪದೇಶದಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ, ಸಮಾಧಾನ, ತಾಳ್ಮೆ ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳು ಮೂಡುತ್ತವೆ.

ನೀನಿನ್ನೂ ಹೆಣ್ಣಿನ ಮೋಹಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿಲ್ಲ. ಇದು ನಿನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಲು ಸರಿಯಾದ ಕಾಲ. ವಿಷಯಸುಖಭೋಗಗಳೆಂಬ ವಿಷದ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಮೂರ್ಛಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಉಪದೇಶವು ನೀರಿನಂತೆ ಹರಿದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ್ದರೇನು? ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಓದಿದ್ದರೇನು? ವಿನಯವು ಸುಳಿಯಲಾರದು. ಬೆಂಕಿಯು ಚಂದನವನವನ್ನು ಸುಡದಿದ್ದೀತೆ? ನೀರು ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಇಂಗಿಸುವಂತದ್ದಾದರೂ, ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ವಡವಾನಲವನ್ನು ಇಂಗಿಸುವುದೇ? (ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ನಂದಿಸುವ ಆ ನೀರಿಗಿಂತಲೂ ವಡವಾನಲದ ಶಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಲ್ಲವೇ?)

4) ಗುರೂಪದೇಶವು ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಕೊಳೆಯನ್ನೂ ತೊಳೆಯುವ ನೀರಿಲ್ಲದ ಸ್ನಾನ. ಕೂದಲು ನೆರೆಯದೆ, ಸೌಂದರ್ಯ ಸವೆಯದೆ ಆವರಿಸುವ ಮುಪ್ಪು. ಬಂಗಾರವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಸಿದ್ಧವಾದ, ಶುದ್ಧವಾದ ಕರ್ಣಾಭರಣ. ದೀಪವಿಲ್ಲದೆ ಬೆಳಗುವ ಬೆಳಕು. ಆತಂಕವಿಲ್ಲದ ಎಚ್ಚರ. ಈ ಉಪದೇಶವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ರಾಜರಿಗೇ ಆವಶ್ಯಕ. ರಾಜರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುವವರು ಬಹಳ ವಿರಳ. ರಾಜನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವವರು ಅವನ ಭಯದಿಂದ ಕಂಗೆಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವನು ನುಡಿದಿದ್ದನ್ನು 'ಹೌದು, ಹೌದು', ಎಂದು ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಯಂತೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರಷ್ಟೆ. ಅತಿಯಾದ ಅಹಂಕಾರವೆಂಬ ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಅವರ ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿರುವವೋ ಏನೋ, ಅವರ ಕಿವಿಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶವು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ. (ಅಹಂಕಾರವೆಂಬ ಉಬ್ಬುಗಳು ತಡೆಯೊಡ್ಡುತ್ತವೆ) ಒಂದು ವೇಳೆ ಕೇಳಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಆನೆಯು ಓರೆನೋಟದ ಮೂಲಕ ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ ನೋಡುವಂತೆ ಉಪದೇಶಿಸುವ ಗುರುಗಳನ್ನೇ ಧಿಕ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ರಾಜರ ಸ್ವಭಾವವೇ ಇಂಥದ್ದು. ಅಹಂಕಾರದ ಕಾವು ಜ್ವರದಂತೆ ಏರಿ ಮೂರ್ಛಿಯಿಂದ ಕಳವಳಗೊಂಡು ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಹೋಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಣವು ದುರಭಿಮಾನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಹುಚ್ಚಿಟ್ಟಿಸುವಂತದ್ದು.

ರಾಜ್ಯದ ಸಂಪತ್ತು, ಅಧಿಕಾರವೆಂಬ ವಿಷವಿಕಾರದಿಂದ ತೂಕಡಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡುವಂತದ್ದು.

5) ನೀನು ಯಾವಾಗಲೂ ಒಳ್ಳೆಯ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲೇ ಆಸಕ್ತನಾದವನು. ಮೊದಲಿಗೆ ಈ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನೇ (ಸಂಪತ್ತನ್ನೇ) ಗಮನಿಸು. ಇವಳು ಸೈನಿಕರ ಕತ್ತಿಗಳೆಂಬ ನೈದಿಲೆಯ ವನದಲ್ಲಿ ತೂರಾಡುತ್ತಾ ವಿಹರಿಸುವವಳು. ಇವಳು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಕ್ಷೀರಸಾಗರದಲ್ಲಿ. (ಅಲ್ಲವೇ?) ಹಾಗಾಗಿ ತನ್ನೊಂದಿಗೆ ಜನಿಸಿದ ಎಲ್ಲರ ಪರಿಚಯದ ಚಿಹ್ನೆಯೆಂಬಂತೆ ಕೆಲವು ಉಡುಗೊರೆಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಹುಟ್ಟಿನೊಂದಿಗೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ. ಪಾರಿಜಾತದ ಹೂವಿನ ಕೆಂಪನ್ನು ಅಂಟಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ (ಅತ್ಯಾಸಕ್ತಿ ಎಂದರ್ಥ). ಚಂದ್ರನಿಂದ ವಕ್ರತೆ, ಉಚ್ಚೈಶ್ರವಸ್ಸಿನಿಂದ (ದೇವಲೋಕದ ಕುದುರೆ) ಚಂಚಲತೆ, ಕಾಲಕೂಟವಿಷದಿಂದ ಮೋಹಗೊಳಿಸುವ ಶಕ್ತಿ, ಮದ್ಯದ ಮಾದಕತ್ವ, ಕೌಸ್ತುಭಮಣಿಯ ಕಾರ್ಥಿಣ್ಯ, ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡೇ ಬಂದಿದ್ದಾಳೆ. (ಇಲ್ಲಿ ಸಂಪತ್ತಿನ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ನಿಂದನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಕೇವಲ ಭೌತಿಕವಾದ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಎಚ್ಚರ ತಪ್ಪಿದವರಿಗೆ ಕೆಡುಕನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಷ್ಟೇ ತಾತ್ಪರ್ಯ).

ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಈ ಹಣದಷ್ಟು ಕೆಟ್ಟ ವಸ್ತು ಬೇರೊಂದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಯಾರ ಗುರುತೂ ಹತ್ತುವುದಿಲ್ಲ. ಹಣ ಕೈಗೆ ಬಂದರಂತೂ, ಅದನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದು ಬಹು ಕಷ್ಟ. ಬಲವಾದ ಹಗ್ಗದಿಂದ ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿದರೂ ಕಾಣದಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾರ ಪರಿಚಯವೂ ಇದಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡದಲ್ಲ. ಕುಲೀನನನ್ನೂ ಗಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ರೂಪದ ಬಗ್ಗೆ ಒಲವಿಲ್ಲ. ಒಂದೇ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಾಲ ಉಳಿಯುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ನೋಡುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಶಾಸ್ತ್ರಶ್ರವಣ ಮಾಡಿದವನ ಬಗ್ಗೆ ಕಿವಿಗೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಧರ್ಮವನ್ನು ನಂಬುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಬೆಲೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ತುಂಬ ಬಲ್ಲವರ ಬಗ್ಗೆ ಗೌರವವಿಲ್ಲ. ಒಳ್ಳೆಯ ನಡತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಒಲವಿಲ್ಲ. ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಬೆಲೆ ಕೊಡದು. ಲಕ್ಷಣವಂತನನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ, ಗಂಧರ್ವ ನಗರದಂತೆ ಕ್ಷಣ ಮಾತ್ರ ಕಂಡು ಕಾಣದಾಗುತ್ತದೆ. (ಆಗಸದಲ್ಲಿನ ಮೋಡಗಳು-ಆನೆ, ಕುದುರೆ ಮೊದಲಾದ ನಾನಾ ಆಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಇವು, ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ

ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ನೋಡುವವರ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮೂಡಿಬರುವ ಇವುಗಳನ್ನು ಗಂಧರ್ವನಗರ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.)

6) ಹೀಗಿರುವ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಅದೃಷ್ಟದಿಂದ ಗಳಿಸಿದ ರಾಜರು ಹುಚ್ಚರಾಗಿಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲ ವಿಧದ ಅವಿನಯಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯತಾಣವಾಗುತ್ತಾರೆ. ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವೇ ಬಹಳ ಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂದು ಬಗೆಯುವ ಇವರು ಗರ್ವದಿಂದ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ನಮಿಸರು. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸರು. ಹಿರಿಯ ಸನ್ಮಾನ್ಯರನ್ನು ಗೌರವಿಸರು. ಪೂಜ್ಯರನ್ನು ಪೂಜಿಸರು. ನಮಸ್ಕಾರಾರ್ಹರನ್ನು ಬಾಗಿ ನಮಿಸಲಾರರು. ಗುರುಗಳೆದುರು ನಿಂತು ತಲೆ ಬಾಗರು. ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೋದಿದ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು, ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸುಖಭೋಗಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸದೆ ವೃಥಾವಾಗಿ ಕಾಲ ಕಳೆದವರೆಂದು ಉಪಹಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹಿರಿಯರು ಉಪದೇಶಿಸಿದರೆ ವಯಸ್ಸಾದವರು ಏನೋ ಬೋಗಳುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಗೊಣಗುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತಮ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಉಪದೇಶ, ಇವರಿಗೆ, ತಮ್ಮ ವಿದ್ವತ್ತಿನ ಸೋಲು ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಹಿತ ನುಡಿಯುವವರ ಮೇಲೆ ಕೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

7) ಆದರೆ ಯಾರು, ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಇಂಥ ರಾಜರನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತಾರೋ, ಯಾರು ರಾಜರಲ್ಲಿರದ ದೊಡ್ಡತನವನ್ನು ಇದೆಯೆಂದು ಉತ್ತೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೋ ಅಂಥಹವರನ್ನೇ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅವರನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಆದರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರೊಡನೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಯಾವಾಗಲೂ ಅಂಥಹವರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಅವರನ್ನೇ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರೊಡನೆ ಆನಂದದಿಂದ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅವರೊಡನೆ ಮೈತ್ರಿಯಿಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಮಾತನ್ನೇ ಕೇಳಿ, ಅದರಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅವರನ್ನು ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಅವರನ್ನೇ ಆಪ್ತರೆಂದು ಬಗೆಯುತ್ತಾರೆ.

8) ಇಂಥಹ ರಾಜರಿಗೆ ಮಾಯಾಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ದುಷ್ಟ ಪುರೋಹಿತರು ಗುರುಗಳು. ಬೇರೆಯವರ ದೋಷಗಳನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಾ ಇವರನ್ನು ಉಬ್ಬಿಸುವ ಮಂತ್ರಿಗಳೇ ಉಪದೇಶಕರು. ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಪ್ರೀತಿಯೋರುವ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಂತಿರುವವರು ಇವರ ಶತ್ರುಗಳು.

9) ಹೀಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಕುಟಿಲವಾದ ಸಹಸ್ರಾರು ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ರಾಜ್ಯತಂತ್ರದಲ್ಲಿ, ಮಹಾಮೋಹವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ಯೌವನದಲ್ಲಿ ನೀನು ಎಚ್ಚರವಾಗಿರಬೇಕು. ಸಾಮಾನ್ಯಜನರೂ ಕೂಡ ನಿನ್ನನ್ನು ಉಪಹಾಸ ಮಾಡುವಂತಾಗಬಾರದು. ಸಾಧು-ಸಜ್ಜನರು ನಿನ್ನನ್ನು ನಿಂದಿಸಬಾರದು. ಗುರುಗಳು ನಿನ್ನನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಬಾರದು. ಸ್ನೇಹಿತರು ನಿನ್ನನ್ನು ಮೋಸಗೊಳಿಸಬಾರದು. ವಿದ್ವಾಂಸರು ನಿನ್ನ ಬಗ್ಗೆ 'ಅಯ್ಯೋ ಎಂತಹ ರಾಜನಿವ' ಎಂದು ದುಃಖಿಸಬಾರದು. ಅಯೋಗ್ಯರು ನಿನ್ನನ್ನು ವಂಚಿಸಬಾರದು. ಸೇವಕರೆಂಬ ತೋಳಗಳು ನಿನ್ನನ್ನು ಕಬಳಿಸಬಾರದು. ಧೂರ್ತರು ನಿನ್ನನ್ನು ಮೋಸಗೊಳಿಸಬಾರದು. ಸ್ತ್ರೀಯರು ನಿನ್ನನ್ನು ಮೋಹಗೊಳಿಸುವಂತಾಗಬಾರದು. ಸಂಪತ್ತು ನಿನ್ನನ್ನು ಆಟವಾಡಿಸಬಾರದು. ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ನೀನು ಹುಚ್ಚನಂತೆ ಕುಣಿದು ಕುಪ್ಪಳಿಸುವಂತಾಗಬಾರದು. ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿಯ ಸೆಳೆತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಬಾರದು. ಸುಖವು ನಿನ್ನನ್ನು ಬೇರೆಲ್ಲಿಗೋ ಒಯ್ಯಬಾರದು.

10) ನೀನು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಧೀರನಾಗಿರುವಿ. ನಿನ್ನ ತಂದೆಯು ನಿನಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಚಂಚಲ ಮನಸ್ಸಿನ ಅಪ್ರಬುದ್ಧನನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಸಂಪತ್ತು ಮದಮತ್ತನನ್ನಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ನಿನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಸಂತೋಷದಿಂದ ನಾನು ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ವಿವರಿಸಿದ್ದೇನೆ.

11) ನಾನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ನಿನಗೆ ಹೇಳುವುದಿಷ್ಟೆ, ಹಣವು ಎಂಥವನನ್ನೂ ಮರುಳುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಪಂಡಿತನೇ ಆಗಲಿ, ಸದಾ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದಿರುವವನೇ ಆಗಲಿ, ವೀರನೇ ಆಗಲಿ, ಒಳ್ಳೆಯ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನೇ ಆಗಲಿ, ಧೀರನೂ, ಪ್ರಯತ್ನಶೀಲನೂ ಆಗಿರಲಿ-ಯಾರನ್ನೇ ಆದರೂ, ಅತ್ಯಂತ ಕೆಟ್ಟದ್ದಾದ ಸಂಪತ್ತು ದುಷ್ಟನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ವಿಧವಾದ ಮಂಗಳ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ನಿನ್ನ ತಂದೆಯು ನಿನಗೆ ಯುವರಾಜ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆ ಮಂಗಳಕರವಾದ ಅಭಿಷೇಕದ ಆನಂದವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅನುಭವಿಸು. ನಿನ್ನ ಪೂರ್ವಿಕರಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಹೊರು. ಕೇಡನ್ನೇನಿಸುವ ಶತ್ರುಗಳ ಶಿರಸ್ಸು ಬಾಗಲಿ. ನಿನ್ನ ಆಸರೆಯಲ್ಲಿ ಬಂಧುಮಿತ್ರರ ಏಳಿಗೆಯಾಗಲಿ. ನಿನ್ನ ತಂದೆಯು ಸಮಗ್ರ ಭೂಮಂಡಲವನ್ನು ಗೆದ್ದಿರುವ ಧೀರ. ನಿನ್ನ ಅಭಿಷೇಕ ಮಂಗಳ ಮಹೋತ್ಸವದ ನಂತರ ನೀನೂ ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕೆ ತೆರಳು.

ತಂದೆಯ ದಿಗ್ವಿಜಯವು ಮಗನಿಂದ ಮುಂದುವರೆಯಬೇಕು. ನಿನ್ನ ಪ್ರತಾಪವನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಇದು ತಕ್ಕುದಾದ ಕಾಲ. ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿಯಾದ ರಾಜನು ಮಾತ್ರವೇ ಇತರ ಸಾಮಂತರಾಜರನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ. (ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನು ಕೂತಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಣುವವನಂತೆ ಇರುವ ರಾಜನ ಆದೇಶವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಪಾಲಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಹಿತವಚನಗಳನ್ನು ನುಡಿದ ಶುಕನಾಸನು ಸುಮ್ಮನಾದ.

12) ಶುಕನಾಸನ ಹಿತವಾದ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಸಮಾಧಾನಗೊಂಡು ಸಂತುಷ್ಟನಾದ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನು ಸ್ನಾನದಿಂದ ಶುದ್ಧನಾದಂತೆ ನಿರ್ಮಲನಾದ. ಅವನಿಗೆ ಮುಚ್ಚಿದ ಕಣ್ಣು ತೆರೆದಂತಾಯಿತು. ಯಾವುದೋ ಹೊಸಬೆಳಕು ಗೋಚರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಉಪದೇಶದಿಂದಂಟಾದ ಹೊಸ ಅರಿವು ಮೈಯೆಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹರಡಿ ಸಿಂಗರಿಸಿಕೊಂಡಂತಾಯಿತು. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಶುಕನಾಸನೊಂದಿಗೆ ಕಳೆದು ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದನು.

Shukanasopadesha Sangraha

1) Thus as the days passed on, the king Tarapida desirous of doing the coronation ceremony of Chandrapida as the Crown-Prince, ordered all the chamberlains to gather together all the things needed for the occasion. Shukanasa, (the experienced minister of Tarapida) who was visited by Chandrapida, whose coronation ceremony was about to begin and who was already humble by the influence of education, wishing to make him more humble spoke to him elaborately, thus. 'Dear Chandrapida, there remains nothing to advise you, who has know what has to be known and who has mastered all the sastras. Still it's natural that the thick darkness of ignorance (Tamas) arising from youth cannot be dispelled either by the Sun or by the light of a lamp. The intoxication caused due to wealth (Laxmi) has no remedy. The blindness

caused due to prosperity, cannot be cured by the eye-salve applied with collyrium. Hence you are being instructed at great length.

2) Born with a silver spoon in the mouth, fresh youth, peerless beauty and superhuman power – is a succession of worst perils. Each one is a source of immodesty; what then to speak collectively of them. At the beginning of youth, the intelligence, even though pure, being washed by expounding the sastras, gets polluted. During the youth, by nature, afflicted by the illusion caused due to sensual desire, carries away a man very far away (from the right path), by its own will, like the wind, blowing away the dry leaf. Too much attachment to sensual pleasures, destroys a man, like the one going astray being mistaken of the right direction.

3) But only men like you are worthy for instructions. Only into the pure mind, easily enter the advices, like the rays of the moon into the crystal stone. The advice of Guru, though pure, causes much pain to the unfortunate person, like the water in the ears. But for fortunate ones, the same, enhances the beauty, like the beauty of the face of an elephant, enhanced by the conches decorating the ears. Teachings of a Guru, removes all the vices like the moon dispelling darkness in the evening. The advice of the Guru is soothing and turns the vice of the youth into virtue like the hair turning grey due to advancing of the age. This is the proper time to advise you, as you have not yet tasted the sensual pleasures. The advice, conferred on the heart which is unconscious due to the poison of sensual enjoyment, slips out like water. In vain, are the race and scholarliness, for the ill-

natured and arrogant (respectively). Doesn't the fire, born out of Sandal wood tree, burn ? Won't the fire Vadavanala (fire under the seabed) blaze more powerfully, even by the water which otherwise is used to put off the fire ?

4) The advice of the preceptor for men, is the bath without water, able to wash away all the impurities. It is the maturity without the deformity like the grey hair and other old age symptoms. It is the decent ear-ornament without any gold composition. It is light excelling that of (light from) the lamp. It is a state of wakefulness without any anxiety. And this is more so with the kings. Few are their advisers. Generally, people due to the fear of the king, follow his words like an echo. Unbridled with pride, they listen not to the advice as if due to their ears being blocked due to swelling. Even though (pretend) listening, like the elephant with half closed eyes, they, insulting the advice-bestowing-preceptors, torment them. Delirious is the very nature of the kings along with the blindness due to the delusion caused due to the fever of fire of ego. Wealth results in intoxication due to false pride and the royal fortune creates lassitude as a result of excitement caused due to royal pleasures.

5) May you behold first the goddess of wealth of noble resolve. This bee-like Laxmi, wandering in the forest of blue lotuses surrounded by the circular arrays of swords, appears to have come out from milk-ocean, bringing with her, for her amusement of mind, during the separation of constant intimacy, some marks like, 1) the glow

from the sprouts of the Parijata tree, 2) excessive crookedness from the moon's digit, 3) fickleness from Uchhaishravas, 4) power to swoon (others) from the Kalakuta poison, 5) a state of drunkenness from wine and 6) hardness from the Kaustubha jewel. There is no one so uncourteous here in the world as this base Laxmi. Though obtained, she is protected with great difficulty. Even though made immovable by the cords of merits like valor, she disappears.

She sustains not, the familiarity. She regards not, the noble. She considers not, the form. Does not follow the family lineage. She looks not, at the character. She does not count on the scholarliness. She does not hear the sacred learning. She does not conform to the virtues. She does not respect the sacrifice (Tyaga). She deliberates not, on the extra-ordinary knowledge. She does not abide by the good practices. She knows no truth. She does not believe in virtues. Like an imaginary city (an optical illusion) in the sky she fades even as we look on her.

6) Thus, by her, the ill-behaved one, by fate, if somehow the kings are favored, they become bewildered. They turn into an abode of all types of immodesty. Weighed down with the false pride, they neither pay homage to gods nor worship the Brahmins, nor honor the honorable, nor worship those who deserve worship, nor speak to those who are to be spoken to, nor raise to greet their Gurus. They laugh at the learned people as though they have unnecessarily prevented themselves from sensual enjoyments by efforts towards learning. They look at the advice of the elderly persons as

though it is blabbering due to the old age induced bewilderment/instability. They are envious of the advice of the ministers as though it is a defeat of their own intelligence, and in this way they become angry towards their own well-wishers.

7) Always they congratulate him, talk about him, take him by their side, to him they bring up, with him they live contentedly, to him they bestow, count him as friends, listen to him, on him they confer, to him they regard, him they think as their relative, who constantly day and night with folded hands, doing nothing else, but, praises them like divinities or proclaims their greatness.

8) For such kings, malignant preceptors expert in sorcery are teachers and the ministers skilled in aligning with the enemies are advisers. For such kings, brothers who are naturally tender-hearted and lovable are worthy to be discarded.

9) Thus, O prince!, in this crooked, countless trouble-bound and terrible monarchical system and in your youth, you should try to conduct yourself in such a way that you are not be ridiculed at by the people, not abused by the pious, not reproached by the elders, not censured by friends, not pitied upon by the learned, not deceived by the skilled, remain out of the influence of the dissolute, not gulped by the wolf-like-servants, not cheated by the cheats, not tempted by the women, not mocked by the goddess of wealth Lakshmi, not made to dance by Cupid, not intoxicated by pride, not thrown away (from the virtuous path) by sensual pleasures, not angered by material attachments and not bereft of happiness.

10) Fortunately, by nature you are determined and by your father, you are bestowed with Samskara. Riches intoxicate the fickle minded and thoughtless. Pleased by your virtues I became vociferous (to say all this).

11) I tell you this again and again. This immodest Lakshmi corrupts even the learned, the cautious, the magnanimous, the noble, the firm-minded and the industrious. Yet, may you enjoy the consecration of your new prince-hood to be performed by your father with all auspicious commodities. Shoulder the yoke(responsibility) of the earth that has come down to you from your ancestors and which your forefathers have borne. Cause to bend low the heads of your enemies. Uplift your own relatives. After coronation, commencing the victory march, wandering, conquer again this earth, possessed of seven continents, once subdued by your father. This is the time for you to show your valor. A valorous king has his commands fulfilled immediately like the seer of the three worlds. Having said thus, Shukanasa stopped.

12) When Shukanasa had finished his speech, Chandrapida, being pleased by the words of advice, became as if bathed, woken up, cleansed, cleaned, coroneted, anointed, decorated, purified and glittered. (Being absorbed in himself), he stayed there for a moment and came to his palace.

ತೃತೀಯ: ಪಾಠ:

ಭಾರತಸङ್ಗ್ರಹೆ - ಆದಿಪರ್ವ

ಕವಿಪರಿಚಯ

ಮಹಾಮಹೋಪಾಧ್ಯಾಯ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸೂರಿ :

ಮಹಾಮಹೋಪಾಧ್ಯಾಯ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸೂರಿ ಅವರು 1859ರಲ್ಲಿ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ತಿರುನೆಲ್ವೇಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪುನಲ್ವೇಲಿ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಅವರ ತಂದೆ ಮುತ್ತುಸುಬ್ಬ ಕವಿಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಕವಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದವರು. ಪಂಡಿತ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸೂರಿ ಅವರು ವ್ಯಾಕರಣ ಮತ್ತು ವೇದಾಂತಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರು. ತಂಜಾವೂರಿನ ಸೈಂಟ್ ಪೀಟರ್ಸ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಂಡಿತರಾಗಿ 1896ರಲ್ಲಿ ನೇಮಕಗೊಂಡು ಅದೇ ಹುದ್ದೆಯಲ್ಲಿ 1907ರವರೆಗೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ದಿವಂಗತ ಮಹಾ ಮಹೋಪಾಧ್ಯಾಯ ಕುಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಅವರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದರು. 1907ರ ನಂತರ ಅವರು ಪಚ್ಚಿಯಪ್ಪ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತರಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು 1920ರಲ್ಲಿ ಸೇವಾ ನಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದರು.

ನಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸೂರಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನವನ್ನು ನೀಡಿ ಭಗವದ್ಗೀತೆ, ಭಾಗವತ, ವೇದಾಂತ ಸೂತ್ರಗಳು ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮೇಲೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಆದ್ಯಂತ ಪ್ರವಚನಗಳನ್ನು ನೀಡಿದರು. ತಂಜಾವೂರಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಬರವಣಿಗೆಯ ಕಾಯಕಕ್ಕೆ ಕೈ ಹಾಕಿದ್ದಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮ ಕೊನೆ ಉಸಿರಿರುವವರೆಗೂ ಅದನ್ನು ತಪಸ್ಸಿನಂತೆ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಭವಭೂತಿಯ ಎರಡು ನಾಟಕಗಳಾದ ಮಹಾವೀರ ಚರಿತ ಮತ್ತು ಉತ್ತರರಾಮಚರಿತಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆದರು. ಆಮೇಲೆ ಮುರಾರಿಯ ಅನರ್ಘರಾಘವ, ರಾಜಶೇಖರನ ಬಾಲಭಾರತ, ಭಟ್ಟನಾರಾಯಣನ ವೇಣೀಸಂಹಾರಗಳಿಗೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆದರು. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಭಾಷ್ಯದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಧಾನ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಗೆ ಕಾರಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಬರೆದರು. 1903ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ದಿವಾನರಾಗಿದ್ದ ಕೆ.ಶೇಷಾದ್ರಿ ಅಯ್ಯರ್ ಅವರು ತಂಜಾವೂರಿಗೆ

ಭೇಟಿ ನೀಡಿದ್ದಾಗ ವಿದ್ವತ್ ಸಭೆಯೊಂದು ನಡೆಯಿತು. ಆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಸೂರಿಯವರು ಕಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಓದಿದರು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟ ದಿವಾನರು 'ಸೂರಿ' ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಗೌರವಿಸಿದರು. ಅಂದಿನಿಂದ ಅವರು ಲಕ್ಷ್ಮಣಸೂರಿ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದರು. ಭಾರತಸರಕಾರವು ಅವರಿಗೆ ಮಹಾಮಹೋಪಾಧ್ಯಾಯ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಗೌರವಿಸಿತು.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮುಖ್ಯಗ್ರಂಥಗಳು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ತಲುಪಬೇಕಾದರೆ ಸರಳ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸೂರಿ ಅವರು ಮೊದಲು 'ಭಾರತ ಸಂಗ್ರಹ'ವನ್ನು ಅನಂತರ 'ನಲೋಪಾಖ್ಯಾನ' ಮತ್ತು 'ರಾಮಾಯಣ ಸಂಗ್ರಹ'ಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. 1908 ರಲ್ಲೇ ಮದ್ರಾಸು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಂಡಳಿಯು ಈ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಿತು.

ಲಕ್ಷ್ಮಣಸೂರಿಯವರು ಅನೇಕ ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. 1911ರಲ್ಲಿ ಐದನೇ ಜಾರ್ಜ್ ಸಾಹೇಬನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮದರಾಸು ಸರಕಾರವು ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾದ ಪದ್ಯವನ್ನು ಬರೆಯಲು ಲಕ್ಷ್ಮಣಸೂರಿಯವರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿತು. ಅದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು 'ಜಾರ್ಜ್‌ದೇವ ಶತಕಂ' ಅನ್ನು ಬರೆದರು. ಅದನ್ನು ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಭಾಷೆಗೂ ತರ್ಜುಮೆ ಮಾಡಿ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಓದಲಾಯಿತು. ಮದರಾಸು ಸರ್ಕಾರವು ಸಂತೋಷಗೊಂಡು ಅವರಿಗೆ ಗೌರವಧನವನ್ನೂ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪತ್ರವನ್ನೂ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿತು.

ಲಕ್ಷ್ಮಣಸೂರಿಯವರು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಮೇಲೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಹಿಡಿತವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಅವರ ವಿದ್ವತ್ತು ಪೌಢ ಹಾಗೂ ಗಂಭೀರವಾದುದು. ಆದರೂ ಅವರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸರಳ ಹಾಗೂ ಪ್ರಸನ್ನವಾದ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅವರು ಗದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಅಂದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಗದ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ಕೊರತೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿದರು. 'ಭಾರತ ಸಂಗ್ರಹ'ವನ್ನು ಬರೆದು ಮಹಾಭಾರತದ ಪ್ರಚಾರವನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದರು. ಲಕ್ಷ್ಮಣಸೂರಿಯವರು 1928ರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ 69ನೇ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಧನರಾದರು.

ಲಕ್ಷ್ಮಣಸೂರಿಯವರ ಕೃತಿಗಳು

ಮಹಾಕಾವ್ಯ

1. ಭಗವತ್ಪಾದಾಭ್ಯುದಯ
2. ಕೃಷ್ಣಲೀಲಾಮೃತ

ಲಘುಕಾವ್ಯ

1. ವಿಪ್ರಸಂದೇಶ
2. ಕರುಣಕ
3. ಮಾನಸಸಂದೇಶ
4. ಪ್ರಪನ್ನವಿಭೀಷಣ
5. ವೇಂಕಟೇಶಸ್ತವ
6. ಜಾರ್ಜ್‌ದೇವ ಶತಕ
7. ಗುರುಸ್ತವಮಾಲಾ

ಗದ್ಯ ಕೃತಿಗಳು

1. ಭಾರತ ಸಂಗ್ರಹ
2. ನಲೋಪಾಖ್ಯಾನ ಸಂಗ್ರಹ
3. ರಾಮಾಯಣ ಸಂಗ್ರಹ
4. ಭೀಷ್ಮ ವಿಜಯ

ಭಾರತ ಸಂಗ್ರಹ

ವೇದವ್ಯಾಸರ ಮಹಾಭಾರತವು ಪದ್ಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಸರಳವಾದ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಬೇಕೆಂಬ ಉತ್ಕಟಾಕಾಂಕ್ಷೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಸೂರಿಯವರನ್ನು 'ಭಾರತ ಸಂಗ್ರಹ'ವನ್ನು ಬರೆಯಲು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿತು. ಗ್ರಂಥದ ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ

ನಾಟಕಗಳು

1. ದೆಹಲೀ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ
2. ಪೌಲಸ್ತ್ಯವಧ
3. ಘೋಷಯಾತ್ರಾ

ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ

ದಶೋಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ
ಕಾರಿಕೆಗಳು

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

- ಕೆಳಕಂಡ ಕೃತಿಗಳ ಮೇಲೆ
1. ಅನರ್ಘರಾಘವ
 2. ಬಾಲರಾಮಾಯಣ
 3. ಮಹಾವೀರ ಚರಿತ
 4. ಉತ್ತರರಾಮಚರಿತ
 5. ವೇಣೀ ಸಂಹಾರ
 6. ರತ್ನಾವಳಿ
 7. ಪಾರಿಜಾತ ಮಂಜರೀ

ಇಲ್ಲಿ ಮಹಾಭಾರತದ ಕಥೆಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಮಲ್ಲಿನಾಥನು ಹೇಳಿದ-

“ನಾ ಮೂಲಂ ಲಿಖ್ಯತೇ ಕಿಂಚಿತ್ ನಾನಪೇಕ್ಷಿತಮುಚ್ಯತೇ” ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ವಿನಯದಿಂದಲೇ ಅನುಸರಿಸಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಸಂಗ್ರಹ ಗ್ರಂಥವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು, ಓಜೋ ಗುಣವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

Mahamahopadhyaya Lakshmana Suri (1859-1928)

Mahamahopadhyaya Pandita M. Lakshmana Suri was born in the village of Punalveli, near Sri Villiputtur (the birth place of the great devotee-Andal) belonging to Tirunelveli District in Tamil Nadu. His father Muttusubba Kavi was a great scholar and a renowned poet. Lakshmana Suri studied under Subba Dikshitar of Kadayam. Dikshitar was an eminent scholar in various shastras and a great teacher. Lakshmana Suri made an intensive study of Vyakarana and Vedanta shastras and shaped into an erudite scholar. He worked as a Sanskrit Pandit in Tanjore and other places. He was a poor man rich in scholarship. After retirement from service he delivered discourses on Bhagavadgita, Bhagavata and Vedanta sutras in many places, thus spreading the knowledge he had acquired. Dr. Hultzsech, a German scholar availed the deep learning of Lakshmana Suri, when the former was the chief epigraphist at Madras. The renowned Sanskritist M.M. Kuppuswamy Shastry in whose name stands the research institute at Madras was an illustrious student of the distinguished teacher Lakshmana Suri.

Works : Lakshmana Suri was a prolific writer and has several compositions to his credit. He has written mahakavyas, laghukavyas, abridged versions of the two national epics Ramayana and Mahabharata, dramatic literature and commentaries on plays besides a philosophical treatise based on the upanishats. His literary output is varied, voluminous and erudite. Realising the importance and need of prose works in simple Sanskrit, Pandit Lakshmana Suri narrated the epics in prose. His prose is simple and lucid, yet vigorous and captivating at the same time. His deep knowledge of the Sanskrit grammar is reflected in his writings. The chaste idiom of the Sanskrit language is fully exploited by Sri Lakshmana Suri in his prose versions of the epics.

Bharata Sangraha : Mahabharata is a huge work. It is titled शतसाहस्री संहिता, an epic of one lakh verses. All the eighteen parvas are retold in prose by Lakshmana Suri. The author has focused in attention on the main story line. The merit of this work has received both admiration and appreciation of the Sanskrit world ever since its composition. This work both in parts as well as the whole has been the coveted text book in many universities for graduate and post-graduate courses in the country. Lakshmana Suri's prose works have filled the big deficiency of good prose in Sanskrit literature. Bharata Sangraha has played a vital role in propagating the epic literature in the Sanskrit world.

Mahabharatam : The two great epics the Ramayana and the Mahabharata are recast in

different modes from time to time both in Sanskrit and other Indian languages. They have percolated into the cultural and literary life of the people of the Indian subcontinent. As Oldenburg rightly said- 'In the Mahabharata breath the united soul of India and the individual souls of her people'. Short episodes are picked to elaborate them into lengthy mahakavyas. Bharavi's Kiratarjuniyam, Magha's Shishupalavadham, SriHarsha's Naishadhiyam are some of the examples. Powerful plays with passionate appeal involving important characters surrounding significant situations of the epic are in plenty. Urubhanga of Bhasa. Mukutataditaka of Bana Bhatta illustrate the point. Mahabharata is an immortal work. The appeal of the gigantic epic is unfading. Ananta Bhatta wrote an abridged version of the great epic in the Champu style which is known as Champubharatam. He concentrated on the core-story of the cousins, Pandavas and Kauravas.

आदिपर्व

अस्ति कुरुषु हस्तिनाख्यं नगरम् । तत्र चन्द्रवंशप्रदीपस्य प्रतीपस्य तनुजः शंतनुर्नाम राजासीत् । तस्य गङ्गायां देवव्रतो नाम पुत्रो जज्ञे । स प्राप्तयौवनोऽपि पितुरपेक्षया यावज्जीवं ब्रह्मचर्यं एवात्मनोऽवस्थानं प्रतिजज्ञे । ततः स भीष्मोऽभवत् । तेन तुष्टः पिता तस्मै स्वच्छन्दमरणं वरं दत्त्वा स्वयं सत्यवतीं नाम दाशकन्यां परिणीय, तस्यां विचित्रवीर्याभिधानमात्मजमुत्पाद्य स्वयं कालघर्मेणायुज्यत । भीष्मस्तु बालस्य भ्रातृ राज्यं स्वयं दधत्तदनु यौवनारूढं तं राजानं कृत्वा काशीराजसुताभ्यां गृहमेधिनं च चकार । तस्मिन्नपि नातिचिरेण

कालेनोपरते, कुलवृद्धिमिच्छुः सत्यवती शान्तनवानुमत्या पाराशर्यमात्मनः कानीनं पुत्रं व्यासं ज्येष्ठायां स्तुषायामम्बिकायां सन्तानार्थं नियोजयामास। सा तु तस्यासौम्येन रूपेण बीभत्समाना स्वचक्षुषी पिधाय तमुपजगाम । तदनुरूप एव च तस्यां पुत्रो जज्ञे । तं धृतराष्ट्रमाहुः । तेन पौत्रेणापरितुष्टा सा दाशेयी कनिष्ठायां स्तुषायामम्बालिकायां पुनरपि तं नियोजयामास । सा तु तत्समागमे हरिणीभूतेवाभवत् । तत्सरूप एव तस्यां पुत्रो बभूव । सोऽपि पाण्डुरित्येवाभ्यधायि । पुनश्चानभिमते तत्संगे श्वश्र्वा नियुक्ता सा द्वितीया आत्मनो भुजिष्यां शूद्रामलंकृत्य प्राहिणोत्। सुतरां दुर्लभेन तत्समागमेन कुतूहलिन्यां तस्यां विदुरनामा सर्वगुणसंपन्नः सुतो जातः ।

ज्येष्ठस्य जात्यन्धतया कनिष्ठस्य पारवशतया च मध्यमः पाण्डुरेव राजा बभूव । आम्बिकेयस्तु सुबलकन्यां गान्धारीं भार्यां लेभे । सापि तादृशाय वरायात्मानं पितृभ्यां दित्सितं यदा शुश्राव, तदैव 'पत्यौ ममासूया मा भूत्' इति स्वे अक्षिणी अपि पटैः सम्यग्बध्वा स्वयमप्यन्धेव भूत्वा पतिर्वतात्वमन्वर्थयामास । पाण्डोस्तु कुन्ती माद्री चेति द्वे भार्ये बभूवतुः ।

एकदा स नृपो महता बलेन मृगयार्थी सभार्यो वनमगच्छत् । स तत्र मृगान्वराहान्महिषानन्यांश्च वन्याञ्छापदान्घनन् क्रीडतो हरिणमिथुनस्य पुमांसं स्वशरस्य यदृच्छया शख्यमकरोत् । स च तेन बलवन्मर्मणि ताडितस्तन्मृगरूपं विहाय तापसवेषेण सव्यथमिदमाह-भो राजन्! अहं किल किन्दमो नाम महर्षिः । स्वच्छन्दभोगकाम्यया द्वन्द्वधर्माहमेवमचरम् । ईदृशे मयि कमपराधलवमुत्प्रेक्ष्य प्रहृतवानसि । न हि निरपराधो विशेषतो माननीयो जनो वा अहिंसयैव प्राणयात्रं

वर्तयन्मृगो वा पीडयितुं ते साम्प्रतम् । हिंस्रस्य दमनाय हि राज्ञां शस्त्रम् ।
न तु कृपणजनक्लेशाय । यदेवमनाकलय्य मामवधीस्तस्मात्
स्त्रीव्यतिकरनिमित्त एव तवापि मृत्युरस्तु इति शप्त्वा विरतासुरभूत् ।

तच्छ्रुत्वा राजा व्यचिन्तयत्, किमिदमन्यदाचरतो मेऽन्यदापतितम् ।
न हि निरङ्कुशः कार्यमकार्यं वा विमृशति । ईश्वरो हि पुरुषः परस्य
सुखदुःखे न संवेदयते, नाप्यात्मनो हिताहिते पश्यति । मदान्धो गज
इव परिभ्रमन्त्र कुत्रापि व्यसनमहागते निपत्य सीदति । मदस्य मूलं
प्रभुत्वं न तु मद्यम् । अतस्तत्क्षपणेन तपसैवायुषः शेषो मे यापयितव्यो,
न तु भोगेन इति व्यवसितमतिरतीव दुःखितं स्वं परिवारं कथं कथमपि
नगराय निर्वर्तयामास । ततश्च नागरैरभ्यर्थितो धृतराष्ट्रः स्वपित्रा गाङ्गेयेन
कनीयसा भ्रात्रा विदुरेण चानुमतः स्वयं राज्यमकरोत् ।

पाण्डुस्तु तादृशे व्यसनेऽप्यनुवर्तमानाभ्यां ताभ्यां भार्याभ्यां सह
मुनिजनोचित्या वृत्त्या तत्रैव नियमपरः कालं गमयन् राज्यादपि परां
निर्वृतिमवाप । स कदाचित्पौरमुखेन प्रजावतीमन्तर्वत्नीमवगत्य
क्षुभितमतिः स्वयमपि पुत्रीयन्रहसि ज्येष्ठां भार्यां कुन्तीमिदवोचत्-अयि!
श्रूयते हि बहवो दुश्चरेण तपसाप्यसाध्यं लोकं प्रजया साधितवन्त इति ।
पितरोऽपि पुत्रवतैव न्युप्ते जलाञ्जलौ कुतुकिनो भवन्ति ।
उत्सङ्गतमर्भकमुपलाला-यंस्तदालिङ्गनकलभाषिताद्यभिज्ञो यो न भवति
तस्यैवान्यदन्यद्रम्यं भवति न तु तत्स्वादं विदुषः । अहं त्वेवमुभय
लोकसुखसाधारणेऽप्यपत्ये स्वदोषेण निराशस्त्रिशङ्कुरिव निरालम्बः
संवृत्तोऽस्मि । धारयस्व माम् । पुंसः कल्पलता खलु
त्रिवर्गफलप्रसूतिर्गृहिणी । स्त्रीणां निसर्गसिद्धा हि निपुणता, दक्षता,
उपायज्ञता च । तद्भद्रे अनन्यगतिकं मां पुन्नाम्नो नरकात्रायस्व

इत्यश्रूणि मुञ्चंस्तयोचे-‘नाथ! श्रूयतां किञ्चित् । पुरा पितुर्गृहे वर्तमानायां मयि तपसेवाक्षमया च ज्वलन इव ज्वलन्नात्रेयो दुर्वासा नाम महर्षिः यद्वृच्छयागतः सत्कृतो मम पितरमपृच्छत्-‘अत्रैव चिरं स्वच्छन्देन वस्तुमागतोऽस्मि । तदनुमन्यतां भवान्’ इति । तेन तथेत्यभ्युपेत्य तस्य शुश्रूषार्थमहं नियोजिता । तस्य मुनेर्दुराराध्यतया भृशमुद्विग्ना महता नियमेनासिधाराव्रतमिव चरन्ती तं चिरं पर्यचरम् । स कदाचिद् भगवान्मामिदमभाषत-वत्से पृथे । मया बहुतरं क्लेशितापि स्वयमखिन्नैव मामुपास्ते । न किञ्चिदपि तव वैमनस्यं लक्षये । तव शौचेनानालस्येन चातितरां प्रीये । न हि मादृशस्य कोपः प्रसादो वा निष्फलो भवितुमर्हति । अतः प्रतीच्छेमं मन्त्रम् । अनेन यां देवतामाह्वयसि सा सद्य एव तव मनोरथं पूरयिष्यति इति प्रसन्नस्तं मन्त्रं मयि संक्रामयामास । यदि मन्यसे तमधुनोपयोक्ष्ये, कां वा देवतामुपस्थास्ये’ इति निवेदयन्ती सा तदनुमत्या वैवस्वतं धर्मराजमुपास्य तदनुग्रहेण युधिष्ठिराख्यं पुत्रमसूत । स च स्वगुणेन पश्चादजातशत्रुरिति च पप्रथे । वायोः प्रसादाद्दीमसेनाख्यं पुत्रमविन्दत । यं वृकोदर इति भीम इति च वदन्ति । इन्द्रप्रसादादर्जुनाख्यं लेभे । स ह्युत्तरफल्गुन्योर्जात इति फल्गुन इति चोच्यते । पाण्डोः तस्यापरा भार्या माद्रि अपि तन्मन्त्रेणैवाश्विप्रसादाद्यमलौ नकुलसहदेवाख्यौ सुतावसूत एवं पञ्च पाण्डवा अजायन्त ।

गान्धारी तु संवत्सरत्रयं गर्भं धारयमाणा, कुन्त्या ज्येष्ठं पुत्रं जातं यदा शुश्राव, तदैवामर्षेण स्वोदरमश्मना घ्नती मांसपेशीमसूयत । तत्क्षणमागतस्य, भगवतो द्वैपायनस्याज्ञया तां पेशीमेकोत्तरशतधा विभज्य, घृतपूर्णेण कुण्डेषु पृथक्पृथक् निधाय, शीतेन जलेन प्रतिदिनं च निषिच्य रक्षितवती सा कालेन दुर्योधनप्रमुखान् शतमात्मजान्

दुःशलाख्यामवरजां कन्यां चाविन्दत । धृतराष्ट्रस्तु
स्वभार्यायामासन्नप्रसवायां युयुत्सुं नामात्मजं वेश्यायामुत्पादयामास । एवं
धार्तराष्ट्रा एकोत्तरशतमासन् ।

अथ कदाचिद्वैवस्य दुर्निवारतया बलान्माद्रीमुपगम्यायुषोऽन्त-
मुपगतवति पाण्डौ, तस्यां च तन्मागमिवानुसृतवत्यां, विदितवृत्तान्ता कुन्ती
चिरं विलप्य तौ दम्पती विधिना संस्कार्य, मुनिजनसहाया बालकैः
सह शनैः शनैः कतिपयैर्दिवसैः स्वपुरमेव प्रपेदे ।
तत्रामानुषरूपांस्तानवलोक्य नागरास्तर्कयन्ति स्म-‘केयं सुन्दरी शोभनापि
शोच्यतमा दृश्यते । कोऽयमस्याः पृष्ठतो मूर्तो धर्म इव
क्षमासारश्चक्रवर्तिलक्षणोपेतश्च लक्ष्यते । अथ कोऽयमपर आकृत्या
महागजेन्द्रगामी । अहो शौर्यराशिरयम् । कश्चायमुदात्तस्वभावो भाति ।
नूनमयं युवा भवन् साक्षान्मधवतोऽपि च प्रतियोद्धा स्यात्, तथा ह्यस्य
धैर्यलक्ष्मीर्लक्ष्यते । कौ चैतावश्चिनाविव रूपवन्तौ । किमनयोर्निमग्रा
दृष्टिः पुनरुद्धर्तुमपि न पार्यते । नूनमेते देवताप्रसादाल्लब्धाः पाण्डुपुत्राः’
इति निश्चयान्तेन तर्केण कुतूहलिता महता कोलाहलेन तानेवान्वधावन् ।
तत्रैवान्तर्हितेषु तपस्विषु, तदागमेन मुदितो राजा वैचित्रवीर्यस्तान्
स्वगृहमानीयानुजस्य विपत्त्यादुःखितोऽपि तल्लाभेन निर्वृतस्तान् पुत्रनिर्विशेषं
पोषयामास ।

अथ यथाकालमुपनीतेषु वर्धमानेषु सर्वेषु कुमारेषु युधिष्ठिरस्य
सत्येन शौचेन दमेन विनयेन अन्यैश्च गुणैर्बाह्या आभ्यन्तराश्च जनाः
शारदा इव राकाचन्द्रे तमिस्नन्ननुरागं दधुः । तदसहमानो दुर्योधनः स्वयं
राज्यलोभाद् दुष्टामेव मतिं तस्मिंश्चकार । तद्भ्रातरो दुःशासनादयोऽपि
तमेवान्ववर्तन्त । अजातशत्रुस्तु जानन्नपि तेषां हृदयं सहजया क्षमया
स्वयं तेषु वत्सल एव बभूव ।

वृकोदरस्तु तेषां दुराशयममृष्यमाणस्तानाहारविहारादिके सर्वस्मिन्नप्यवसरे हेलयैव मृद्रन्नतिप्रगल्भतया तैरनभिभूतश्च सन् हृदि निखातः शङ्कुरिव तेषां संजज्ञे । तस्य निभृतवधोपायं चिन्तयन् स पापः सुयोधनो जलक्रीडाच्छलेन भागीरथीं नीत्वा तत्र विषसंसृष्टमन्नं तस्मै प्रदाप्य तेन मूर्च्छितं तं टुढं बद्ध्वा स्रोतसि प्रक्षिप्य, कृतकृत्य इव स्ववर्गैः समंपुरमवाप । तदविद्वांसो युदिष्ठिरादयस्तु भ्रातुरदर्शनेन परेभ्यः पापमासङ्कमानास्तत्र तत्र विचित्य मात्रा सह विषीदन्तो विदुरेणाश्वासिता अपि भृशमार्तिमभजन्त ।

भीमस्तु देहस्य गौरवेण स्रोतः पथेन रसातलं प्रापितस्तत्र दशद्विर्गैर्निर्वर्तितविषमूर्च्छः सपदि सुप्तोत्थित इवोत्तिष्ठन् स्वमातामहस्य मातामहेन वासुकिनानुमतः कुण्डाष्टकगतान् दिव्यान् रसान् पीत्वा तत्रैव सुखं सुष्वाप । ततश्चाष्टमेऽहनि प्रबुद्धस्तत्परिजनैरूर्ध्वं नीतो रसपानोपचितनागायुतबलः स्वभवनं प्राप्य सर्वं स्वमात्रादिभ्यो यथावृत्तमकथयत् । ततः प्रभृति ते सर्वेऽपि महोरगाक्रान्त इव गृहे सर्वदा च सातङ्का एव न्यवसन् ।

अत्रान्तरे पूर्वं तु दुर्वाससो मन्त्रं परीक्षितुमाहूतेनादित्येन कुन्त्यां सद्य एवोत्पादितः कवची कुण्डली च कर्णो नाम, पुनरपि कन्यात्वं प्रपन्नयापि तया तदात्मनो दूषणं मन्यमानया मञ्जूषायां पिधाय जले प्रक्षिप्तो यदृच्छया स्नातुमागतेन सूतेन गृहीतो वसुषेण इति कृतनामधेयो वर्धमानः सन् कालेन प्राप्तयौवनो भूत्वा धार्तराष्ट्राणां परायणं बभूव । सः, सौबलो मातुलः शकुनिः, भ्राता दुःशासनश्चैते त्रयो दुरात्मनो दुर्योधनस्य सर्वस्मिन्नपि समये दुर्नयबीजोपक्षेपहेतवो बभूवुः ।

अथोभये च ते कुमाराः शारद्वतात्कृपाद्वेदानधीयानाः कदाचिदाक्रीडे क्रीडन्तः कस्मिंश्चन्निरुदके दुरवतरे च कूपे पतितां वीटामाहर्तुमशक्नुवन्तो यदा पश्यन्ति, तदा यादृच्छिकः कश्चिद्ब्राह्मणस्तत्रैत्य, 'भोः कुमाराः, पश्यत मे कौशलम्' इत्युक्त्वा, तेषां समक्षं स्वां मुद्रां च तत्र प्रास्य, तद्द्वयं च लघुनेषीकास्रणोद्धार। ततो विस्मितैर्निवेदितो भीष्मस्तमाहूय पृच्छंस्तेनोचे, 'अहं नाम भारद्वाजो द्रोणः, तत्रभवतोऽग्निवेश्यस्यान्तेवासी, भगवतो जामदग्न्यादधिगतनिखिलास्त्रशस्त्रकलापः, शारद्वतस्य कृपस्य भगिनीपतिश्चास्मि । सर्वशास्त्रेषु विशेषतो धनुर्वेदे पारदृश्वानं मामाहुः । सोऽहमिदानीं वृत्तिकाम आगतोऽस्मि' इति । तेन तुष्टः शान्तनवो विशेषज्ञानार्थितया पौत्राणां, तस्याचार्यकं दत्त्वा, सर्वानपि तांस्तस्मिन्नर्पयामास ।

तस्माद् गुरोरधीयन्नर्जुनः सर्वानपि सब्रह्मचारिणो मेधया प्रतिभया चातिशिश्ये । विद्याविरोधिनी निद्रालस्ये सर्वथापि विजित्य अहर्निशं शिक्षायामुत्सुकोऽभूत् । ततश्च तं गुडाकेशं वदन्ति । गुरुवद् गुरुपुत्रेऽश्वत्थामन्यपि वृत्तिं दधान ऐदंपर्येण तौ शुश्रूषते स्म । ततश्च समानवृत्तेरपि गुरोः कृपा कुलवधूरिवाव्यभिचारिणी तमेवाशिश्रिये । गुरुणानुक्तमप्यर्थमूहेन निश्चिन्वन्स्वयमेव शिक्षमाणो दक्षिणेनेव सव्येन बाहुनाप्यस्त्रप्रयोगे लघुहस्ततामवाप । ततः सव्यसाचीति प्रथितोऽभूत्। एकदा गाङ्गे जले ग्राहेण गृहीतं गुरुं झटिति मोचयस्ततो ब्रह्मास्त्रं पारितोषिकं जग्राह । भीमस्तु पार्थेषु द्वितीयोऽपि गदायुद्धेऽद्वितीयो बभूव। अथ सदसि माणवकेषु स्वस्वशिक्षापाटवं दर्शयत्सु सव्यसाची स्वकौशलदर्शनेन सर्वानपि प्राश्रिकान्विस्माययामास । कर्णस्तु तदसहमानस्तेन यत्प्रयत्नं कृतं तल्लाघवेन कुर्वन् पस्पर्थे । 'कथमराजस्तव

राजपुत्रेण सह सङ्घर्ष' इति तमधिक्षिपतिभीमसेने, स्वपक्षधुर्यतया तस्मिन्कृतव्यपाश्रयोदुर्योधनस्तत्क्षणं तं सूतपुत्रमङ्गराज्येऽभ्यषिञ्चत् ।

अथ प्राप्तेऽवसरे भारताचार्यः सवनिव शिष्यांश्चोदयामास-वत्साः साङ्गे सरहस्ये धनुर्वेदेऽधीतिनां भवतां गुर्वर्थकाल उपस्थितः । स च पाञ्चालानां राज्ञे जीवग्राहं गृहीत्वात्रानयनेन भवति इति । तच्छ्रुत्वा तथेत्यहममिकया संप्रस्थिता धार्तराष्ट्रः पथि विलम्बितान्पाण्डवान्कर्णावष्टम्भेनानादृत्य महता बलेन द्रुपदपुरीं रुन्धन्तस्तस्य पार्षतस्य प्रतापं सोढुमशक्ताः सर्वतः कान्दिशीकतां गुरुदक्षिणयामासुः । भग्नेषु तु तेषु भीमेन सहर्जुनः शत्रोः सैन्यं प्रमथ्य, तं च संयम्य गुरोः सकाशं निनाय ।

सुहृद्वत्सलः सोऽपि तथाविधमवाङ्मुखं विलोक्याह- 'ननु राजन् यज्ञसेन! सहाध्यायिनाप्यराज्ञा मया तव सख्यं नाभिरुचितं किल । तदविच्छेदकामेनैव मयैवं यतितं न तु राज्यलोभेन । अत उत्तरः पाञ्चाला मम पर्याप्ताः । दक्षिणास्तु त्वमेव प्रतिपद्यस्व । अभ्युपपद्यस्वाधुनापि मम मैत्रीम्' इत्युक्त्वा तमर्धराज्येन मोचयामास । ततः प्रभृति स पार्थः, विजयः जिष्णुः इति च प्रख्यातः । अनन्तरं यौवराज्याभिषिक्ते युधिष्ठिरे, तस्मिन्प्रजानमनुरागेण भीमार्जुनयोर्विक्रमेण चोद्विज्जो दुरात्मा दुर्योधनस्तेषां वधोपायं रहसि मन्त्रयित्वा, तदर्थं पितरं चोदयामास । पूर्वमेव कणिकोपदेशेन बहिरिवान्तरप्यन्धीभूतः सोऽन्धो राजा युवराजमजातशत्रुमादिदेश- 'वत्स! वारणावताख्यं स्थानं जलस्थलरामणीयकविशिष्टं श्रूयते । तत्राद्य पशुपतेरुत्सवो वर्तते । तत्रैव सुहृद्भिः सह कञ्चित्कालंविहृत्य पश्चादिहागच्छे'ति । निपुणमतिः स युधिष्ठिरः तस्य हृदयवगत्यापि गुरुप्रतिपत्या तथेत्यभ्युपैति स्म ।

तेन तुष्टः स दुष्टो धार्तराष्ट्रः कञ्चित्पुरुषं रहसि ससान्त्वमिदमभाषत-‘सखे पुरोचन, यथा बहवो भ्रमराः संहृत्यैकं क्षौद्रपटलं निर्वर्तयन्ति, यथाकालमनुभवन्ति च, यथा तद्राजस्तु नाममात्रेण विशिष्टः एवं प्रणिधानचतुरैर्बहुभिः प्रणिधिभिस्तन्त्रितं हि राज्यम् । राज्ञस्तु परिच्छद एव विशेषः । तस्मान्मम युद्धसु तद्भवतामेवेति तु पुनरुक्तिरियम् । किन्तु सपलसंकुलमिदं मशकाक्रान्तं शयनमिव न मां सुखयति । अतस्तन्निःसरणे भवता सहायेन भाव्यम्’ इत्युक्त्वा कर्तव्यं चोपदिश्य सबहुमानं विससर्ज । स च खलस्तथेति वारणावतं गत्वा यथावत्सर्वमनुष्ठाय पाण्डवागमनं प्रतिपालयति स्म ।

युधिष्ठिरस्तु तथेत्यात्मना षष्ठः प्रतिष्ठमानः सूक्ष्मज्ञेन क्षत्रा महत्यां जगतायां म्लेच्छभाषया बोधितस्तमर्थं बाढमित्युक्त्वा गच्छन्विविक्ते मात्रे व्याचक्षे-‘अम्ब, तत्र युष्मद्वासगृहं शत्रुप्रयुक्तेन पुरुषेण धक्ष्यते, तदर्थं वर्तमान्तरं विधत्स्व । मृगयाव्याजेन बाहीकान् प्रदेशांश्च नित्यं परिचिनु। दाहकाले तेन पथा निष्क्रम्य पलायस्वेति विदुरेणोक्तम्’ इति वदन्नेव वारणावतं गतवान् । गच्छंश्च स तेनाभिगम्याप्तवत् स्वजनवद् भृत्यवच्चोपचरता ‘भवदर्थं महाराजेन निर्मितमिदम् अभिनवं निवेशनं, तदत्रैव सुखं वसत । अहं भवतां साहाय्यं नियुक्तः’ इति वदता पुरोचनहतकेन दर्शितं जातुषमाग्नेयैदद्रव्यैरन्तराचितं च गृहं प्रविश्य, निरूप्य, सर्वं यथावन्निश्चिन्वन् धर्मपुत्रो भीमादिभ्यस्सर्वमुपपाद्य, साशङ्कोऽपि बहिरतिविस्रम्भवानिव भावयन्नवर्तत । विदुरस्तु स्वभृत्येन गूढं प्रयुक्तेनान्यैरविदितमेव सुरङ्गं निर्मापयामास । तथा तत्र कञ्चित्कालमुषितैर्जातुचित्केनचिदपदेशेन ब्राह्मणादिषु भोजितेषु, पञ्चपुत्रा कापि निषादी सुरां पीत्वा तत्रैव पुत्रैः सह सुष्वाप । अथ निशीथसमयते तं पापं पुरोचनं गाढप्रसुप्तमज्ञाय ते तज्जतुगुहं

सर्वतोऽग्निनोद्दीप्य तेन बिलमार्गेणापसृत्य भागीरथ्यास्तीरमासाद्य, तत्र विदुरसञ्जीकृतया नावा तामुत्तीर्य सुदूरमपसरन्ति स्म ।

नागारास्तु तद्गृहमग्निसात्कृतं तं दृष्ट्वा, तत्र पुरोचनेन सह षडपरान्दग्धानुपलभ्य, पाण्डवान्मात्रा सह व्यापादितान्मत्वा चुक्रुशुः । मन्दात्मा दुर्योधनस्तत्तथ्यं मन्वानो मनोरथस्य परां काष्ठामारूढ इव जहर्ष ।

अथ वृकोदरो निद्रया श्रान्त्या चावसन्नगतीन्पञ्चापि स्वगात्रेणादाय पुष्पमालभारीवाविश्रान्त एवातिदूरम्ध्वानं शीघ्रंप्रधाव्य, कस्यचिद्वटवृक्षस्य तले तान्सुखं शाययन्स्वयं जागरांबभूव ।

अत्रान्तरे हिडिम्बा नाम राक्षसी सनाम्ना भ्रात्रा तत्प्रमापणाय प्रेषिता भीमस्य रूपेण तस्मिन्कामुकी सती सौम्येन वेषेणैत्य तस्मिन् स्वाशयं प्रकटयामास । तावत्स निशाचरः स्वयमेव द्रुतमभिपत्य भीमेन सह युद्ध्वा तेन पशुमारं मारितः । सा तु तच्छब्देन प्रबुद्धान् युधिष्ठिरीदीन् प्रणिपातपूर्वमभ्यर्थ्य तदनुमत्या वृकोदरं पतिं लब्ध्वा सद्य एव घटोत्कचाख्यं पुत्रमलभत । जातमात्रः स प्राप्तयौवनो हैडिम्बेय पितृन् प्रणम्य कृत्योपस्थानीयत्वसंविदा मात्रा सह प्रयातवान् ।

ततः प्रस्तितास्ते पथि समागतेन भगवता बादरायणेन कृताश्वासा ब्राह्मणब्रह्मचारिवेषेणैकचक्राख्यं नगरं प्रविश्य, तत्र कस्यचिद्विप्रस्य गृहे कृतनिवेशना भैक्षेण वृत्तिं कुर्वाणाः कश्चित्कालं गमयामासुः ।

एकदा पूर्वरात्रेऽन्तर्गृहे जायापत्योः परिदेवितमाकर्ण्य संभ्रान्ता कुन्ती सरभसमेत्य तस्य निदानमपृच्छत् । स द्विजः प्राह-अयि किमनेन मम दौर्भाग्यविलसितश्रवणेन । न ह्यशक्यप्रतीकारेऽत्र अत्रभवत्या अन्तरमुपपद्यते । तदलमाग्रहेण । अथ यदि मन्यसे

स्त्रीचापलाच्छ्रोतव्यमेव, तर्हि सज्जा भव कुलिशप्रहारं कुसुमाञ्जलिना धर्तुम्। अस्य पुरस्य नातिदूरे बकनामा कश्चिन्मृत्युः प्रतिवसति । सर्वोच्छेदोद्यतं तं पौराः समयेनानुनीय प्रतिदिनमेकैकपुरुषबलिना महतान्नराशिना च नियमेनाराधयन्ति । श्वस्तावत्स वारो मम गृहे प्रत्युपस्थितः । तस्मै कथमिमां परस्वभूतां दारिकां शारिकामिव क्रव्यादायारप्यन्यासावलोपेनात्मानं मोचयेयम् । कथं वेमं पित्र्यमंशं कुमारं परिहाप्य, अनिर्यातितर्ण इवाधमर्णः पुनरप्यात्मानं निरयमहार्णवे निमज्जयेयम् । कथं वा त्रिवर्गसाम्राज्यलक्ष्मीमिमां जायामुपहारयन्कृतघ्नः स्याम् । आत्मापहारे च निरालम्बस्यास्य जनस्य कर्णधारध्वंस इव नावाश्रयस्य का गतिरिति मुहुर्मुहुश्चिन्तयतोऽपि मम न प्रतिपत्तिर्जायते इत्युक्त्वा विललाप । सा पुनस्तदाकर्ण्य दयार्द्रभावा तत्र चिरनिवासाय निष्कृतिं चिकीर्षुर्हिडिम्बे दृष्टवीर्येण सूनुना तद्दुःखमपाकरिष्यन्ती तमिदमभिदधे-‘भो ब्रह्मन्, अलं संतापेन । अहं हि मम पुत्रेष्वन्यतमेन तवार्थं साधायितुमिच्छामि । न च तवैव स्वभूतोऽयमर्थः । सामुदायिके ह्यर्थे सर्वेऽप्यंशिनः । मा च मे पुत्रस्य तेन पापमाशङ्किष्ठाः । सर्वं हीदमधुना मृत्युभयान्मोक्षयते । तद्विस्रब्धो भव’ इति तमाश्वास्य ज्येष्ठपुत्रानुमत्या कल्यमेव वृकोदरं बकवनाय प्राहिणोत्। स च महतोत्साहेन गत्वा द्वन्द्वयुद्धे तमिक्षुकाण्डभञ्जं भङ्क्त्वा, गोपुरद्वारि प्रास्य, जनैरलक्षित एवागत्य, सर्वं यथावृत्तं मात्रेन्यवेदयत् । ततः प्रभृति स देशो निरातङ्को बभूव ।

अथ कतिपयेऽवसरे यद्वच्छयागतः कश्चिद्विप्रः पाण्डवैः सह नानाकथाः संकथयन्प्रसङ्गादिदमुवाच-‘द्रुपदो नाम पाञ्चालः कस्मिंश्चिन्निमित्ते भारताचार्यादवज्ञामवाप्य, तत्प्रतिचिकीर्षुर्याजयाजकः सन्नाभिचारिकीमिष्टिं चकार । तत्र निरुप्ते चरौ तस्माद्वैतानिकाद्वेदि-

मध्यान्मिथुनमुदपद्यत । प्रत्यपद्यत च सह्य एव यौवनम् । तत्र यः
 पुमान् स धृष्टद्युम्नो नाम तं भारद्वाजमेव विद्यार्थमुपससाद । विद्वानपि
 तत्संभवं स तत्रभवान्द्रोणः दैवमपरिहार्यं मन्वानस्तं द्रौपदं साङ्गं
 धनुर्वेदमध्यापयामास । अथ कन्या, सा कृष्णा नाम वरवर्णिनी ।
 तस्याः शरीरमिन्दीवरसवर्णवर्णमुत्पलसागन्धगन्धमाहार्यशोभानपेक्षिलावण्य-
 मनभ्यन्तरं च यौवनप्रतियोगिनोऽवस्थान्तरस्य । किं बहुना । यस्य सा
 गृहिणी स उर्वशीमपि तृणाय मन्येत । संप्रति तस्याः स्वयंवर इति
 द्रुपदेनाहूताः सर्वेऽपि क्षत्रिया अहंपूर्विकया तत्पुरीमावृण्वन्ति ।
 विवृण्वन्ति चाशयं तां स्वहस्तगतामिव । तत्पणस्तु पार्थादन्येनानिर्वाह्या
 इति मे वितर्कः' इत्युपरराम ।

तेनोत्कण्ठितास्ते मात्रा सह तदर्थं प्रस्थिता अहोरात्रैर्यान्तः सोमाख्यं
 गङ्गायास्तीर्थं रजन्यां यावत्पश्यन्ति, तावत्तत्र स्त्रीभिः सह
 जलक्रीडामाचरंश्चित्ररथो नाम गन्धर्वस्तत्समागमेन कुपितोऽभिदुद्राव ।
 अर्जुनस्तु तद्रथमाग्नेयास्त्रेण भस्मसात्कृत्वा, तं च निगृह्णन्
 शरणापन्नायास्तद्धार्यायाः कृते स्त्रीनाथोऽयमिति मोचयामास । एवं युद्धे
 बीभत्सकर्मवर्जनाद् बीभत्सुरिति च प्रथामवाप । अथ
 प्रीतात्तस्माद्गन्धर्वाच्चाक्षुषीं नाम विद्यामाग्नेयास्त्रविनिमयेन लब्ध्वा, पुनश्च
 पारितोषिकतया दत्तानश्वांस्तस्मिन्नेव न्यासीकृत्य तद्वाक्येन धौम्यं नाम
 ब्राह्मणमाचार्यं विधाय तेन स्वैश्च द्रुपदराजधानीमियाय । तस्याः
 स्कन्धावार एव कस्यचित्कुलालस्य गृहे कृतप्रतिश्रयास्ते सर्वैरपि क्षत्रियैः
 संकुलां स्वयंवरसभां प्राप्य ब्राह्मणमण्डलमध्यमध्यासामासुः ।

तदनीं धृष्टद्युम्नः सर्वलोकसमक्षमतिगम्भीरमिदमाचक्षे- 'शृणुत
 समवेताः सर्वे पार्थिवाः यः कश्चन युष्माकमिमां पतिं वरां मे

स्वसारमात्मनः पाणिगृहीतीमिच्छति, सोऽनेन धनुषास्य लक्ष्यस्य भेदनं पणीकृत्यैनां प्रतीच्छतु' इति ।

तदनु युगपदुत्थितान्बहून्वीरान्निवार्य स्वयमग्रेसरे गिरिराजसारस्य तस्य शरासनस्य दर्शिनैव मुकुलितानुरागे तुरगब्रह्मचर्यधुरंधरे गान्धारे, तद्दण्डगौरवेणैव कृतशासने दुःशासने, तद्वेगाक्षिप्तात्मन्यवहसिते च मानधने दुर्योधने, अजात्यतया दूषिते सूतसुते, श्लथमनोरथे बार्हद्रथे, विगलितधैर्यमुद्रे मद्रराजे, अवद्योद्यमे चैद्ये, भवितार्थतया तूष्णीके वृष्णिकेतौ, मूकीभूते चान्यस्मिन्राजन्यके ब्राह्मणसमाजादुत्थाय पार्थः सपदि तद्धनुरारोप्य यन्त्रच्छिद्रेण तल्लक्ष्यं परेषां मानेन सह सहसा पातयामास । तत्क्षणं कृष्णा मन्दमन्दमुपकण्ठमुपगम्य जिष्णोरधिकण्टं सोत्कण्ठं वरणस्रजमर्पयामास । तदक्षममाणाः सुयोधनादयः क्षितिपतयो यशसो विनिमयेन विजयशरप्रहारमादाय पलायाञ्चक्रिरे । अथ तथा वीर्यशुल्कया सह स्वावासं प्रविशता पार्थेन 'अम्ब, भिक्षेयमाहृता' इत्युक्ते, 'भ्रातृभिर्भुङ्क्ष्व' इति ब्रुवत्येवागता माता तां स्वयंवरवधूं निशाम्य साध्वसादवचनातिष्ठत् । युधिष्ठिरस्तु जनन्या अनृताद्भयम्, भ्रातृणां भावं चाज्ञाय, 'एषा पार्षती योषितां रत्नम् । यद्यद्रत्नमस्माभिर्लभ्यते तत्सर्वैरप्यस्माभिर्विभज्यानु-भोक्तव्यम् । अन्यथा कदाचिदस्मास्वपि कलिरन्तरं लभेत । तदियं पञ्चानामपि भोज्यास्तु' इति समयं कृतवान् । तथेति सर्वैरपि प्रतिपन्ने तेषां मातुलेयो भगवान्कृष्णः संकर्षणेन सहोपगम्य शुभोदकैर्वाक्यैस्तान्समाश्रासयामास ।

द्रुपदस्तु बहुभिर्लिङ्गैर्निश्चिततदाभिजात्यः प्रमनास्तानृहमानीय यथावत्पूजयित्वा युधिष्ठिरमुखेन सविशेषं विदन् सुतरां निर्ववार । ववार च सुतापाणिग्रहणाय पार्थम् । तदनु श्रुततत्संश्रवे 'विषममिदं यदेका

बहूनां भार्या' इति संशया यज्ञसेने, भगवान्बादरायणस्तां सभामवततार। विततार च कृतसपर्याय तस्मै राज्ञे दिव्यं चक्षुः । तेन तानमानुषान्वीक्ष्य विस्मिताकारं कन्यापितरं पाराशर्यो रहसीदमबोधयत्- 'पुरा किल स्वर्गलक्ष्मीरतिशयितरूपा कस्यचिदृषेः कन्या सती अनुरूपवरालाभेन महेश्वरं तपसा तोषयामास । प्रसन्ने तु तस्मिन्नुन्मनीभूता सा 'पतिं देहि' इति पञ्चकृत्वोऽयाचत । अनन्तरे जन्मनि तव पञ्च पतयो भविष्यन्तीति वरं दत्त्वा तस्मिंस्तिरोहिते, विष्णुपद्याः स्रोतसि रुदती सा सुदती यदृच्छयागच्छता शक्रेण पृष्ठा तमादाय, गिरेः शिखरे क्रीडतस्तस्य महादेवस्यान्तिकं जगाम । तद्दशनिन संजातमन्युः सर्वेश्वरं मन्युः शतमन्युः स्तम्भितोऽभूत् । तत्र दरीशयानात्मनः सरूपांश्चतुरोऽन्यान्दर्शयित्वा तैः सहान्तः प्रविष्टुं तेन देवेनादिष्टो मरुत्वानश्चत्थदलवन्मुहुरुद्विविजे । ततः कृपालुः स महेश्वरः केनचिदपदेशेन तेषामिन्द्राणां मनुष्यलोकेऽवतरणं तां च तेषां भार्या कल्पयामास । सैवेयं कृष्णा, ते चेमे पाण्डवाः संजाताः । ऐषामस्याश्चायमागमः । तदलं विचार्य' इति विमर्शच्छेदिना मुनेर्वचनेन प्रत्ययितो राजा तेभ्यः पञ्चभ्योऽपि स्वां दुहितरं कृष्णां प्रतिपादयामास । निर्वृत्ते तु पाणिग्रहे स्वाहयेव तया वेदिसंभवया सधर्मिण्यालंकृतैः अग्निभिरिव तैः पञ्चभिर्भ्राजमानां सभां महता वसुनिधानेनोपयान्तौ रामकृष्णौ, इमं लोकं तेजसं विधातुमवतरन्तौ पुष्पवन्ताविव चकासामासतुः ।

धृतराष्ट्रस्तु श्रुतवृत्तान्तः पङ्किल इव जलाशयोऽन्तः कलुषो बहिः प्रसन्नश्च सन्, तान्भ्रातृपुत्रान्वध्वा सहानेतुं क्षत्तारं प्रेषयामास । द्रुपदस्तु तं कुरुराजसंदेशं मानयन्, दुहितृवात्सल्यस्य वरेण्यवरसंपदः श्लाघ्यसंबन्धस्य, पुरुषोत्तमसमागमस्य, आधिराज्यस्य मनस्वितायाश्चानुरूपेण यौतकेन सदारान्जामातृन् स्वावासाय

प्रस्थापयामास तेऽपि भगवता सहाभिजनं स्थानं प्राप्य, अतिमनोरथेन स्वोदयेन प्रहृष्यद्विनगरैराभिगम्यमानाः पित्रादिभिश्च सादरं लालिताः विस्मृत पुरावृत्तान्ताः परान्प्रीतिमभजन्त । पुनश्च स्वपुत्रेभ्यः शङ्कितेन तेन राज्ञा वितीर्णं खाण्डवप्रस्थं स्वांशतया लब्ध्वा ते कृष्णसाहाय्येन तद्वने निर्मितायाम मरावतीमप्यतीशयानायां राजधान्यां सुखमूषुः । ततः प्रभृति स प्रदेश इन्द्रप्रस्थ इत्यभ्यधायि ।

अथैकस्य वस्तुनो युगापद्वहभोग्यत्वे विवादस्य नियतत्वमुद्भाव्य कालभेदेनानुभवनीयत्वं व्यवस्थापयतो दूरदर्शिनो नारदस्य वचनेन द्रौपदीमानुपूर्व्या प्रतिवत्सरमेकैकभोग्याम्, तल्पान्तरस्थामवलोकयतो द्वादशवार्षिकप्रवासं चाश्रुत्य समयं परिपालयन्तस्ते पञ्चापि वज्रलेपा इव परेषामभेद्यतमा बभूवुः । जातुचिच्चोरैर्ह्लियमाणं कस्यचिद्विप्रस्य गोधनं प्रत्याहारकः शस्त्रागारं प्रविशंस्तत्र सभार्यमेकासनस्थं ज्येष्ठं पश्यन्निवृत्तोऽर्जुने गवानयनानन्तरं यथास्नधं प्रायश्चित्तीयन् भ्रातृभिः कृच्छ्रेण विमुक्तो गृहात्प्रवव्राज । प्रव्रजंश्च स गङ्गाद्वारे तीर्थमवगाहमानो बलात्स्वपदं नयन्त्या कामयमानया नागकन्ययोलूप्या सह तां रात्रिमुषित्वा, ततो जलचरादभयवरं लब्ध्वापुनर्निवृत्तो नानादेशान्क्षेत्राणि च निषेवमाणश्चित्रसेनस्य राज्ञो दुहितरं चित्राङ्गदां तदात्मजप्रत्यर्पणशुल्केनोपयेमे । तत्र तया सह संवत्सरत्रयं विहरंस्तस्यां बभ्रुवाहननामानं पुत्रमुत्पादयामास । ताननुज्ञाप्य समुद्रे स्नास्यस्तत्र मुनिशापेन ग्राहतां गताः पञ्चाप्सरसो मोचयन्क्रमेण प्रभासतीर्थं प्राप्य, तत्र संगतेन कृष्णेन सह रैवतगिरिं प्राप्तस्तद्गिन्यां सुभद्रायां मनो बबन्ध । सोऽपि स्वसुरद्वाहकालप्राप्तिमुभयोरानुरूप्यं च पश्यन्नन्तरायभूतं ज्येष्ठं वञ्चयितुं पार्थस्य यतित्वं कल्पयित्वा स्वयमुदासीन इवास्त । उत्तानस्वभावो रामस्तु तत्र तत्र चरन्तं तं कपटसंन्यासिनं स्वगृहमानीय

पूजयन्श्चद्वालुतया तत्रैव कञ्चित्कालं वासयामास । तथा वसन्स पार्थस्तीर्थ
यात्राच्छलेन भगवता सर्वेष्वपवाहितेषु, सुभद्रामादाय स्वपुरमाजगाम ।
पश्चाद्विदितवृत्तान्तेन कृष्णानुनीत्या विनीतक्रोधेन बलदेवेन पारिबर्हीषणेन
तयोर्वधूवरभावोऽनुमेने । सुभद्रायामभिमन्युर्नाम पुत्रो जज्ञे । द्रौपद्यां तु
प्रतिविन्ध्यसुतसोमश्रुतकर्मशतानीकश्रुतसेनाख्याः पञ्चपुत्राः
क्रमात्पञ्चभ्योऽपि जाताः । मनोजवसस्ते कुमाराः पार्थादेव
सर्वामस्त्रविद्यामशिक्षन्त ।

अथ निदाघसमये स्त्रीभिः सह यमुनातीरे विहरन्तौ कृष्णार्जुनौ
बभूक्शेषो हिरण्यवर्णः कश्चिद्ब्राह्मण उपेत्य, 'क्षुधितोऽस्मि, ममाभीष्टमन्नं
दत्तमि'ति ययाचे । 'कस्त्वं, कीदृशं वान्नं तवाभीष्टमि'ति पृष्ठः स
पुनर्बभाषे, 'अहं किल हुतभुक्, राज्ञः श्वेतकेतोर्द्वादशवार्षिके
सत्रेऽविच्छिन्नयाऽऽज्यधारया मन्दशक्तिर्भवंस्तत्रभवतः परमेष्ठिनः
शासनेनागदंकारैः, सत्त्वैरोषधिभिश्च संपन्नमिदं खाण्डववनं भक्षयितुं
घटमानः सख्युस्तक्षकस्य रक्षणोद्यतेन मघोना शमितोऽस्मि । एवं
सप्तकृत्वो वितथप्रयत्नः पुनर्धातुरादेशेन भवन्तौ शोकापनुदौ प्रतीक्ष्य
स्थितोऽस्मि' इति । 'आवयोः सांग्रामिकमुपकरणं संपादय, तेन तवार्थं
साधयावः' इत्यर्जुनेनोक्तः सः, श्वेताश्वं कपिलक्षणं दिव्यं रथम्, अक्षय्यौ
निषङ्गौ, गाण्डीवाख्यं महत्कार्मुकं च वरुणादादाय तस्मै प्रायच्छत् ।
तथा भगवते दिव्यं चक्रं, कौमोदकीति गदां च । तदनु स्वानुमत्या
तदरण्यं दहतो धूमकेतोर्निर्वापणायोद्यतस्य मेघवाहनस्य व्यवसायं
शरपञ्जरेण मोघयन्स श्वेतवाहनस्ततो बहिरपसरतोऽपि जन्तूस्तस्मिन्नेव
जुहवामास । तक्षकस्य त्वसन्निधानेन तत्स्त्री, पुत्रमश्वसेनं
ग्रसित्वोत्पतन्ती, पार्थेन ग्रीवायां खण्डिता व्यापद्यत । तत्पुत्रस्तु
च्छिन्नवालः कथञ्चिन्मोचितः । वृत्रहा तु सव्यसाचिना सह चिरं

ಯುಧ್ವಾ, ತಮಜಯ್ಯ ಮನ್ವಾನ: ಪುತ್ರಾತ್ಪರಾಭವಂ ಬಹುಮನ್ಯಮಾನೋಽಪಾಕ್ರಾಮತ್ | ತತ: ಸ್ವತೇಜಸಾ ಗುಪ್ತಾಂಶ್ಚತುರೋ ಮಂದಪಾಲಮುನಿಪುತ್ರಾನ್ವಿನಾ ಸರ್ವ ತದ್ವನಂ ಪಶ್ಚದಶಾಹಮವಿಶ್ರಾಂತತಯಾ ಸತೃಣಮಶನನ್ನನಲಸ್ತತ ಉತ್ಪತಂತಂ ಮಯಾಸುರಂ ಜಿಘತ್ಸುರರ್ಥಯಾಮಾಸ | ತಥೇತ್ಯುದ್ಧೃತಾರಿಣಿ ದೈತ್ಯಾರೌ ಸುತರಾಂ ಭೀತ: ಸ ಸುರಾರಿವಿಶ್ವಕರ್ಮಾ ಬಿಭತ್ಸೋ ಮಾಂ ಪಾಹಿ ಇತ್ಯಾಕ್ರಂದತಿ ಸ್ಮ | ಮಾ ಭೈಷಿ: ಇತಿ ತೇನ ದತ್ತಾಭಯ: ಸನ್ನಮರತ್ವಲಾಭನಿರ್ವಿಶೇಷಾಂ ಪ್ರೀತಿಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಮುಮುದೇ |

|| ಇತಿ ಅದಿಪರ್ವ ||

ಆದಿಪರ್ವ

ಲೋಕಗಳ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ದ್ರೌಪದಿಯ ದುಃಖನಾಶಕನಾದ ಹಾಗೂ ಪಾರ್ಥನ ಸಾರಥಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಾಗಿ ಆವತರಿಸಿದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ.

ಕುರು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಿನಾ ಎಂಬ ನಗರವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರವಂಶಕ್ಕೆ ದೀಪಪ್ರಾಯನಾಗಿದ್ದ ಪ್ರತೀಪನ ಮಗನಾದ ಶಂತನು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ರಾಜನಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ದೇವವ್ರತನೆಂಬ ಪುತ್ರನು ಜನಿಸಿದನು. ಆ ದೇವವ್ರತನು ಯೌವನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಕೂಡ, ತಂದೆ ಸಲುವಾಗಿ, ಜೀವಿಸಿರುವವರೆಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯುವುದಾಗಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದನು. ಆ ಕ್ಷಣದಿಂದ ಅವನು 'ಭೀಷ್ಮ' ಎನಿಸಿದನು. ಅದರಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾದ ಅವನ ತಂದೆಯು ಅವನಿಗೆ ತಾನು ಇಷ್ಟಪಟ್ಟಾಗ ಮರಣವನ್ನು ಹೊಂದುವ ವರವನ್ನು ಪ್ರದಾನ ಮಾಡಿ ತಾನು ಸತ್ಯವತಿಯೆಂಬ, ಬೆಸ್ತನ ಮಗಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ, ಅವಳಿಂದ ವಿಚಿತ್ರವೀರ್ಯನೆಂಬ ಪುತ್ರನನ್ನು ಪಡೆದು ಮರಣ ಹೊಂದಿದನು. ಭೀಷ್ಮನಾದರೋ, ಇನ್ನೂ ಬಾಲಕನಾಗಿದ್ದ ತನ್ನ ತಮ್ಮನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತಾನೇ ಪರಿಪಾಲಿಸುತ್ತಾ ನಂತರ ಅವನು ಯುವಕನಾದಾಗ ಅವನನ್ನೇ ರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಕಾಶೀರಾಜನ ಇಬ್ಬರು ಪುತ್ರಿಯರೊಂದಿಗೆ ಅವನ ವಿವಾಹವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿದನು. ವಿಚಿತ್ರ ವೀರ್ಯನೂ ಕೂಡ ಅಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲೇ ಮರಣ ಹೊಂದಿದಾಗ, ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಬಯಸಿದ ಸತ್ಯವತಿಯು ಶಾಂತನವ (ಭೀಷ್ಮ)ನ ಅನುಮತಿಯೊಂದಿಗೆ ತಾನು ಕನ್ಯೆಯಾಗಿಯೇ ಜನ್ಮ ನೀಡಿದ್ದ ಮಗನಾದ

ಪರಾಶರಮುನಿಗಳ ಮಗನಾದ ವ್ಯಾಸನನ್ನು ತನ್ನ ಹಿರಿಯ ಸೊಸೆಯಾದ ಅಂಬಿಕೆಯೊಂದಿಗೆ ತಾನು ಕನ್ಯೆಯಾಗಿಯೇ ಜನ್ಮ ನೀಡಿದ್ದ ಮಗನಾದ ಪರಾಶರಮುನಿಗಳ ಮಗನಾದ ವ್ಯಾಸನನ್ನು ತನ್ನ ಹಿರಿಯ ಸೊಸೆಯಾದ ಅಂಬಿಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಂತಾನಕ್ಕಾಗಿ ನಿಯೋಜಿಸಿದಳು (ನಿಯೋಗಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದಳು). ಅವಳಾದರೋ, ಆ ಮುನಿಯ ಭಯಂಕರ ರೂಪವನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೇ ತನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಹೋದಳು. ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿಯೇ ಅವಳಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಮಗನು ಜನಿಸಿದನು. ಅವನನ್ನು ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನೆಂದು ಕರೆದರು. ಅಂತಹ ಮೊಮ್ಮಗನಿಂದ ಅಸಂತುಷ್ಟಳಾದ ಆ ಬೆಸ್ತನ ಮಗಳು (ಸತ್ಯವತಿಯು) ತನ್ನ ಕಿರಿಯ ಸೊಸೆಯಾದ ಅಂಬಾಲಿಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಪುನಃ ಆ ಮುನಿಯನ್ನು ನಿಯೋಜಿಸಿದಳು. ಆದರೆ ಅವಳು, ಸಮಾಗಮದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೆದರಿ, ಅವಳ ಮೈ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿತು. ಅವಳ ರೂಪಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿಯೇ ಅವಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮಗನು ಜನಿಸಿದನು. ಪಾಂಡು ಎಂದೇ ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟನು. ಪುನಃ ತನಗಿಷ್ಟವಿಲ್ಲದ ಆ ಮುನಿಯೊಂದಿಗಿನ ಸಮಾಗಮಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಅತ್ತೆಯಿಂದ ಆದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಆ ಎರಡನೆಯ ಸೊಸೆಯು, ಶೂದ್ರಳಾಗಿದ್ದ ತನ್ನ ದಾಸಿಯನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿ ಕಳುಹಿಸಿದಳು. ಅತಿ ದುರ್ಲಭವಾದ ಅವನ (ವ್ಯಾಸನ) ಸಮಾಗಮದಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಅವಳಲ್ಲಿ ವಿದುರನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಸರ್ವಗುಣ ಸಂಪನ್ನನಾದ ಪುತ್ರನು ಜನಿಸಿದನು.

ಹಿರಿಯನು ಹುಟ್ಟು ಕುರುಡನಾಗಿಯೂ, ಕಿರಿಯನು ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ವ್ಯವಹರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಂತೆಯೂ ಇದ್ದ ಕಾರಣ, ಮಧ್ಯಮನಾದ ಪಾಂಡುವೆ ರಾಜನಾದನು. ಅಂಬಿಕೆಯ ಮಗನಾದ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನು ಸುಬಲರಾಜನ ಮಗಳಾದ ಗಾಂಧಾರಿಯನ್ನು ಪತ್ನಿಯಾಗಿ ಪಡೆದನು. ಅವಳಾದರೋ, ತನ್ನ ತಂದೆ ತಾಯಿಯರು ಅಂತಹ ವರನಿಗೆ ತನ್ನನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿರುವರೆಂದು ತಿಳಿದೊಡನೆಯೇ, 'ನನ್ನ ಪತಿಗೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಅಸೂಯೆ ಉಂಟಾಗದಿರಲಿ' ಎಂದು ಆಲೋಚಿಸಿ, ತನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕೂಡ ವಸ್ತ್ರದಿಂದ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ತಾನು ಅಂಧಳಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯವನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸಿದಳು. ಕುಂತಿ ಹಾಗೂ ಮಾದ್ರಿಯರು ಪಾಂಡುವಿನ ಇಬ್ಬರು ಪತ್ನಿಯರಾದರು.

ಒಮ್ಮೆ ಆ ರಾಜನು ಮಹಾಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಬೇಟೆಗಾಗಿ ಪತ್ತಿಯರಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಕಾಡಿಗೆ ಹೋದನು. ಅವನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಜಿಂಕೆಗಳನ್ನೂ, ಕಾಡುಹಂದಿಗಳನ್ನೂ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಇತರ ಕ್ರೂರಮೃಗಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾ, ಆಟವಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಜಿಂಕೆಗಳ ಒಂದು ಜೋಡಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಡನ್ನು ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ತನ್ನ ಬಾಣಕ್ಕೆ ಗುರಿ ಮಾಡಿದನು. ಆ ಜಿಂಕೆಯು ಬಲವಾಗಿ ತನ್ನ ದೇಹದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅವನ ಬಾಣದಿಂದ ಹೊಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟು, ಆ ಜಿಂಕೆಯ ರೂಪವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ತಪಸ್ವಿಯ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ನೋವಿನಿಂದ ಇದನ್ನು ಹೇಳಿತು “ಎಲೈ ರಾಜನೇ, ನಾನು ಕಿಂದಮನೆಂಬ ಮಹರ್ಷಿಯು, ಸ್ವಚ್ಛಂದವಾಗಿ ಕಾಮಕ್ರೀಡೆಯಾಡಲು ಇಚ್ಛಿಸಿ, ನಾನು ಗಂಡು-ಹೆಣ್ಣುಗಳ ಜೋಡಿಗಳ ಧರ್ಮವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಇಂತಹ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅಲ್ಪ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಕಂಡು ನನ್ನನ್ನು ಕೊಂದಿರುವೆ? ನಿರಪರಾಧಿಯಾದ, ವಿಶೇಷವಾದ ಗೌರವಾನ್ವಿತನಾದ ಮನುಷ್ಯನನ್ನೋ ಅಥವಾ ಅಹಿಂಸೆಯಿಂದಲೇ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸುವ ಜಿಂಕೆಯನ್ನೋ ಪೀಡಿಸುವುದು ನಿನಗೆ ಸರಿಯಲ್ಲ. ರಾಜರ ಶಸ್ತ್ರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹಿಂಸೆಯ ದಮನಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹೊರತು ಬಲಹೀನರನ್ನು ದುಃಖಕ್ಕೀಡು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಇದೆಲ್ಲವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸದೇ ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಕೊಂದಿರುವೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಹೆಣ್ಣಿನೊಡನೆ ಸಮಾಗಮದಿಂದಲೇ ನಿನಗೂ ಕೂಡ ಮರಣವು ಸಂಭವಿಸಲಿ ಎಂದು ಶಾಪನೀಡಿ ಅ ಮಹರ್ಷಿಯು ಅಸುನೀಗಿದನು.

ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ರಾಜನು ಯೋಚಿಸಿದನು—“ಇದೇನಿದು? ನಾನೇನೋ ಮಾಡಲು ಹೋಗಿ, ಅದು ಇನ್ನೇನೋ ಆಯಿತು. ಯಾವ ಅಂಕಿಯೂ ಇಲ್ಲದವನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕಾದದ್ದನ್ನು ಮಾಡಬಾರದ್ದನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ತಾನೇ ಒಡೆಯನಾದ ಪುರುಷನು ಇತರರ ಸುಖದುಃಖಗಳಿಗೂ ಸ್ಪಂದಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ತನ್ನ ಒಳಿತು ಕೆಡಕುಗಳನ್ನೂ ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ. ಮದದಿಂದ ಕುರುಡಾದ ಆನೆಯಂತೆ ಅಲೆದಾಡುತ್ತಾ ಎಲ್ಲಾದರೂ ಆಪತ್ತೆಂಬ ದೊಡ್ಡ ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ನಾಶ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಮದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಪ್ರಭುತ್ವ, ಮದ್ಯವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನನ್ನ ಉಳಿದ ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ಈ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ದಮನ ಮಾಡುವ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ಕಳೆಯಬೇಕು, ಪ್ರಭುತ್ವದ ಸುಖಭೋಗಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವುದರಿಂದಲ್ಲ”. ಹೀಗೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಅತ್ಯಂತ ದುಃಖಗೊಂಡಿದ್ದ ತನ್ನ ಪರಿವಾರವನ್ನು ಅತಿಕಷ್ಟದಿಂದ ನಗರಕ್ಕೆ

ಹಿಂದಿರುಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ನಂತರ ನಗರವಾಸಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನು ತನ್ನ ದೊಡ್ಡಪ್ಪನಾದ ಭೀಷ್ಮನಿಂದಲೂ ಹಾಗೂ ತನ್ನ ತಮ್ಮನಾದ ವಿದುರನಿಂದಲೂ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ತಾನೇ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದನು.

ಪಾಂಡುವಾದರೋ, ಅಂತಹ ಮಹಾಕಷ್ಟದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ತನ್ನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ತನ್ನ ಇಬ್ಬರು ಪತ್ನಿಯರಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಋಷಿಮುನಿಗಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತಾ ರಾಜ್ಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದನು. ಅವನು ಒಮ್ಮೆ ಒಬ್ಬ ನಗರವಾಸಿಯಿಂದ ರಾಣಿಯು ಗರ್ಭಿಣಿಯಾಗಿರುವಳೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿದು, ಕ್ಷೋಭೆಗೊಂಡ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನಾಗಿ ತಾನೂ ಕೂಡ ಪುತ್ರನನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆಯಿಂದ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ತನ್ನ ಹಿರಿಯ ಪತ್ನಿಗೆ (ಕುಂತಿಗೆ) ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿದನು “ಎಲೈ ಕುಂತಿಯೇ ಬಹುಜನರು, ಅತಿಕಠೋರವಾದ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಪಡೆಯಲಾಗದ ಲೋಕವನ್ನು ಮಕ್ಕಳಿಂದ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆಂದು ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಪಿತೃಗಳು ಕೂಡ, ಒಬ್ಬ ಮಗುವಿನ ತಂದೆಯಿಂದ ಅರ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ನೀರಿಗಾಗಿ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಕಾಯುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಯಾರು, ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಮಗನನ್ನು ಲಾಲಿಸುತ್ತಾ, ಅವನ ಆಲಿಂಗನ, ತೊದಲು ನುಡಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಂತಹವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಇತರ ವಿಷಯಗಳು ಆನಂದದಾಯಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅದರ ರುಚಿಯನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವವರಿಗಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಾನು, ನನ್ನ ತಪ್ಪಿನಿಂದಾಗಿ, ಇಂತಹ ಇಹಲೋಕ ಪರಲೋಕಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಸುಖವನ್ನು ನೀಡುವ ಸಂತಾನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿರಾಶನಾಗಿ ತ್ರಿಶಂಕುವಿನಂತೆ ಯಾವ ಆಧಾರವೂ ಇಲ್ಲದವನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ನನಗೆ ಆಧಾರವಾಗು. ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನಿಗೆ, ಧರ್ಮ ಅರ್ಥ, ಕಾಮಗಳೆಂಬ ತ್ರಿವರ್ಗದ ಫಲಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ಕಲ್ಪಲತೆಯು ಆತನ ಪತ್ನಿಯೇ. ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ನಿಪುಣತೆ ಕಾರ್ಯದಕ್ಷತೆ ಹಾಗೂ ಪರಿಹಾರೋಪಾಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವಿಕೆಗಳು ಸ್ವಭಾವ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಂಗಳಕರಳೇ ಬೇರೆ ಯಾವ ದಾರಿಯನ್ನೂ ಕಾಣದ ನನ್ನನ್ನು ‘ಪುತ್’ ಎಂಬ ನರಕದಿಂದ ಪಾರು ಮಾಡು’. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸಿದ ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಅವಳು ಹೇಳಿದಳು. ಸ್ವಾಮೀ ಸ್ವಲ್ಪ ನಾನು ಹೇಳುವುದನ್ನು ಕೇಳಿ. ಹಿಂದೆ ನಾನು ನನ್ನ ತಂದೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ,

ಕಠೋರ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದಲೋ ಎಂಬಂತೆ ಹಾಗೂ ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅತ್ರಿಪುತ್ರನದ ದುರ್ವಾಸನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮಹರ್ಷಿಯು ತನ್ನಿಚ್ಛೆಯಿಂದ ಆಗಮಿಸಿ, ಸತ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ನನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ಕೇಳಿದನು. “ಇಲ್ಲಿಯೇ ಬಹಳ ಕಾಲ ಸ್ವಚ್ಛಂದವಾಗಿ ವಾಸಿಸಲು ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀನು ಅನುಮತಿ ನೀಡು”. ಅವನು ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲೆಂದು ಒಪ್ಪಿ ಆ ಮುನಿಯ ಸೇವೆಗಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ನಿಯೋಜಿಸಿದನು. ಆ ಮುನಿಯನ್ನು ಸತ್ಕಾರದ ಮೂಲಕ ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸುವುದು ಅತಿ ಕಷ್ಟಕರವಾದ್ದರಿಂದ ಉದ್ದಿಗ್ನಳಾಗಿ ಖಡ್ಗದ ಅಲಗಿನ ಮೇಲೆ ನಡೆಯುವ ವ್ರತದಂತೆ ಬಹು ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಾ ಬಹಳ ಕಾಲ ಆತನ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದೆನು. ಒಂದು ದಿನ ಆ ಮುನಿ ನನಗೆ ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಿದನು. “ವತ್ಸೆ, ಪೃಥೆ, ನನ್ನಿಂದ ಬಹಳ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ್ದರೂ ಕೂಡ, ಸ್ವಲ್ಪವೂ ದುಃಖವಿಲ್ಲದವಳಂತೆ ನನ್ನ ಉಪಾಸಿಸಿರುವೆ. ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವೈಮನಸ್ಯವನ್ನೂ ನಾನು ಕಾಣೆನು. ನಿನ್ನ ಶುದ್ಧ ಮನೋಭಾವದಿಂದಲೂ, ಅನಾಲಸ್ಯದಿಂದಲೂ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿದ್ದೇನೆ.

ನನ್ನಂತಹವರ ಕೋಪವಾಗಲೀ, ಪ್ರಸಾದವಾಗಲೀ ವಿಫಲವಾಗಲಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸು. ಈ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಯಾವ ದೇವತೆಯನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸುವೆಯೋ, ಆ ದೇವತೆಯು ತತ್ಕ್ಷಣವೇ ನಿನ್ನ ಬಯಕೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ, ಆ ಮಂತ್ರವನ್ನು ನನಗೆ ದಯಪಾಲಿಸಿದನು. ನೀನು ಒಪ್ಪಿದರೆ, ಅದನ್ನು ಈಗ ಉಪಯೋಗಿಸುವೆನು. ಯಾವ ದೇವತೆಯನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಲಿ? ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾ ಅವಳು ಅವನ ಅನುಮತಿಯೊಂದಿಗೆ ಸೂರ್ಯನ ಮಗನಾದ ಯಮಧರ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ, ಅವನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನೆಂಬ ಪುತ್ರನಿಗೆ ಜನ್ಮ ನೀಡಿದಳು. ಅವನಾದರೋ, ತನ್ನ ಗುಣದಿಂದಾಗಿ ಮುಂದೆ ಅಜಾತಶತ್ರುವೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದನು. ವಾಯು ದೇವನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಭೀಮಸೇನನೆಂಬ ಪುತ್ರನನ್ನು ಪಡೆದಳು. ಅವನನ್ನು ವೃಕೋದರನೆಂದೂ, ಭೀಮನೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಂದ್ರನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಅರ್ಜುನನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮಗನನ್ನು ಪಡೆದಳು. ಅವನು ಉತ್ತರ ಫಲ್ಗುಣಿ ನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದನಾದ್ದರಿಂದ ಫಲ್ಗುಣನೆಂದೂ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಪಾಂಡುವಿನ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಪತ್ನಿಯಾದ ಮಾದ್ರಿಯೂ ಕೂಡ ಆ ಮಂತ್ರದಿಂದಲೇ ಅತ್ರಿನಿ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ

ನಕುಲ ಹಾಗೂ ಸಹದೇವ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಅವಳಿ ಪುತ್ರರಿಗೆ ಜನ್ಮ ನೀಡಿದಳು. ಹೀಗೆ ಐದು ಜನ ಪಾಂಡವರು ಜನಿಸಿದರು.

ಗಾಂಧಾರಿಯಾದರೋ, ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಗರ್ಭವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದು, ಕುಂತಿಯು ಹಿರಿಯ ಮಗನಿಗೆ ಜನ್ಮ ನೀಡಿದಳೆಂದು ಕೇಳಿದಾಗ, ಆ ಕ್ಷಣವೇ ಅಸೂಯೆಯಿಂದ ತನ್ನ ಉದರವನ್ನು ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಚಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಮಾಂಸದ ಮುದ್ದೆಗೆ ಜನ್ಮ ನೀಡಿದಳು. ಆ ಕ್ಷಣ ಆಗಮಿಸಿದ ಭಗವಂತನಾದ ವ್ಯಾಸಮುನಿಯ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ, ಆ ಮುದ್ದೆಯನ್ನು ನೂರೊಂದು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿ, ತುಪ್ಪ ತುಂಬಿದ ಘಡಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಇಟ್ಟು, ತಣ್ಣನೆಯ ನೀರನ್ನು ಪ್ರತಿದಿನ ಚಿಮುಕಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅವಳು, ಕಾಲಕಳೆದಂತೆ ದುರ್ಯೋಧನನೇ ಮೊದಲಾದ ನೂರು ಪುತ್ರರನ್ನು ದುಶ್ಯಲೆಯೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕಿರಿಯ ಮಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದಳು. ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನು ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯು ಪ್ರಸವಕಾಲವು ಹತ್ತಿರವಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ, ಯುಯುತ್ಸು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮಗನನ್ನು ಒಬ್ಬ ವೇಶ್ಯೆಯಿಂದ ಪಡೆದನು. ಹೀಗೆ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನ ಪುತ್ರರು ನೂರೊಂದು ಜನರಿದ್ದರು.

ಅನಂತರ, ಒಮ್ಮೆ ವಿಧಿಯ ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯಿಂದಾಗಿ, ಪಾಂಡುವು ಬಲವಂತವಾಗಿ ಮಾದ್ರಿಯೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಮರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗ, ಆ ಮಾದ್ರಿಯೂ ತನ್ನ ಪತಿಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದಳು ಹಾಗೂ ಇದನ್ನು ತಿಳಿದ ಕುಂತಿಯು ಬಹಳ ಕಾಲದವರೆಗೂ ವಿಲಪಿಸಿ, ಆ ದಂಪತಿಗಳಿಗೆ ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕಾರ ನಡೆಸಿ, ಮುನಿಜನರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಬಾಲಕರೊಂದಿಗೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ನಗರವನ್ನು ಸೇರಿದಳು. ಅಲ್ಲಿ ಅಮಾನುಷ ರೂಪವಂತರಾದ ಅವರನ್ನು ನೋಡಿ, ಆ ನಗರವಾಸಿಗಳು ಹೀಗೆ ಊಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಾರು ಈ ಸುಂದರಿಯು? ಮಂಗಳಕರಳಾದರೂ ದುಃಖಿತಳಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಇವಳ ಹಿಂದೆ ಬರುತ್ತಿರುವ ಇವನಾರು? ಧರ್ಮವೇ ಮಾನವರೂಪ ತಳೆದಂತೆ ಸಹನೆಯ ಸಾರದಂತೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಈ ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಯಾರು? ಇವನು ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಗಜರಾಜನ ನಡಿಗೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಹಾ! ಇವನು ಶೌರ್ಯದ ರಾಶಿಯೇ ಸರಿ! ಇವನಾರು? ಉದಾತ್ತ ಸ್ವಭಾವದವನಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವನು. ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಇವನು

ಯುವಕನಾದ ಮೇಲೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಇಂದ್ರನಿಗೇ ಎದುರಾಳಿಯಾದಾನು. ಅಂತಹ ಧೈರ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಇವನಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳಂತೆ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಯಾರು? ಅದೇಕೆ ಇವರ ಮೇಲೆ ನೆಟ್ಟ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹಿಂದೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲೇ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ? ಇವರು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ, ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಪಾಂಡುಪುತ್ರರು". ಹೀಗೆ ತಾರ್ಕಿಕವಾಗಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡು ಕುತೂಹಲದಿಂದಲೂ, ಮಹಾನ್ ಕೋಲಾಹಲದಿಂದಲೂ ಅವರ ಬಳಿಗೆ ಓಡಿ ಬಂದರು. ಆ ತಪಸ್ವಿಗಳು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅಂತರ್ಧಾನರಾಗಲು, ಅವರ ಆಗಮನದಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾದ ರಾಜನಾದ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನು ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಕರೆತಂದು, ತಮ್ಮ ಮರಣದಿಂದ ದುಃಖಿತನಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅವರುಗಳನ್ನು ಪುನಃ ಪಡೆದು ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ಅವರನ್ನು ತನ್ನ ಪುತ್ರರ ಸಮಾನವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾ ಪೋಷಿಸಿದನು.

ಅನಂತರ, ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಬಾಲಕರಲ್ಲಿ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು ಸತ್ಯನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ, ಶುದ್ಧಮನೋಭಾವದಿಂದ, ಇಂದ್ರಿಯ-ನಿಗ್ರಹದಿಂದ, ವಿನಯದಿಂದ ಮತ್ತು ಇತರ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅವನ ಪರಿವಾರದ ಹೊರಗಿನವರಿಗೂ, ಒಳಗಿನವರಿಗೂ ಶರತ್ಕಾಲದ ಪೂರ್ಣ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರನಾದನು. ಅದನ್ನು ಸಹಿಸದ ದುರ್ಯೋಧನನು ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲಿನ ದುರಾಸೆಯಿಂದಾಗಿ ಅವನಲ್ಲಿ ದುಷ್ಟಭಾವವನ್ನೇ ಹೊಂದಿದ್ದನು. ಅವನ ಸೋದರರಾದ ದುಃಶಾಸನ ಮುಂತಾದವರು ಕೂಡ ಅವನನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿದರು. ಅಜಾತಶತ್ರುವಾದರೋ, ಅವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಸಹ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಸಹನೆಯಿಂದಾಗಿ (ಕ್ಷಮಾಗುಣದಿಂದಾಗಿ) ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಭಾವವನ್ನೇ ಹೊಂದಿದ್ದನು.

ಆದರೆ ಅವರ ದುರಾಶಯಗಳನ್ನು ಸಹಿಸದ ಭೀಮನು ಆಹಾರ, ವಿಹಾರವೇ ಮುಂತಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ ಲೇವಡಿ ಮಾಡುತ್ತಾ ತನ್ನ ಧೈರ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಅವರಿಂದ ಅವಮಾನಕ್ಕೊಳಗಾಗದೇ, ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟ ಮೊಳೆಯಂತೆ ಅವರಿಂದ ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟನು. ಸದಾಕಾಲವೂ ಅವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾ ಆ ಪಾಪಿಯಾದ ದುರ್ಯೋಧನನು ಜಲಕ್ರೀಡೆಯ ನೆಪದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾನದಿಯ ಬಳಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿ

ವಿಷಮಿಶ್ರಿತವಾದ ಅನ್ನವನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಕೊಡಿಸಿ, ಅದರಿಂದ ಮೂರ್ಛಿತನಾದ ಅವನನ್ನು ದೃಢವಾಗಿ ಬಂಧಿಸಿ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸಿ, ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವನಂತೆ ತನ್ನ ಗುಂಪಿನವರ ಜೊತೆ ತನ್ನ ಪುರಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯದ ಯುಧಿಷ್ಠಿರ ಮುಂತಾದವರು, ಸೋದರನು ಕಾಣೆಯಾಗಲು ಶತ್ರುಗಳ ದುಷ್ಟ ಉಪಾಯವೇ ಕಾರಣವಿರಬೇಕು ಎಂದು ಅನುಮಾನಿಸುತ್ತಾ ಅವನನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹುಡುಕುತ್ತಾ, ತಾಯಿಯ ಜೊತೆಗೆ ದುಃಖಿಸುತ್ತಾ ವಿಧುರನಿಂದ ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೂ ಸಹ ಅತಿಯಾಗಿ ದುಃಖಿಸಿದರು.

ಭೀಮನಾದರೋ, ತನ್ನ ಭಾರವಾದ ದೇಹದಿಂದಾಗಿ ನದಿಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ರಸಾತಲಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಸೇರಿ, ಅಲ್ಲಿ ಕಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದ ಸರ್ಪಗಳಿಂದಾಗಿ ವಿಷದ ಮೂರ್ಛೆಯು ನಿವಾರಣೆಗೊಂಡು, ಆ ಕ್ಷಣವೇ ನಿದ್ರೆಯಿಂದ ಎಚ್ಚಿತ್ತವನಂತೆ ಎದ್ದು ನಿಂತು ತನ್ನ ತಾತನಿಗೆ ತಾತನಾದ ವಾಸುಕಿಯಿಂದ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದು ಎಂಟು ಕುಂಡಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದ್ದ ದಿವ್ಯವಾದ ರಸಗಳನ್ನು ಕುಡಿದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸುಖವಾಗಿ ನಿದ್ರಿಸಿದನು. ಅಂದಿನಿಂದ ಎಂಟನೆಯ ದಿನ ನಿದ್ರೆಯಿಂದ ಎದ್ದು, ವಾಸುಕಿಯ ಸೇವಕರಿಂದ ಮೇಲೆ ಒಯ್ಯಲ್ಪಟ್ಟು, ಆ ರಸಪಾನದಿಂದ ಸಾವಿರ ಆನೆಗಳ ಬಲವನ್ನು ಪಡೆದವನಾಗಿ ತನ್ನ ಭವನವನ್ನು ಸೇರಿ ನಡೆದ ಎಲ್ಲಾ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತನ್ನ ತಾಯಿ ಮುಂತಾದವರಿಗೆ ಸವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದನು. ಅಂದಿನಿಂದ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಕೂಡ ಮಹಾಸರ್ಪದಿಂದ ಆಕ್ರಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವರೋ ಎಂಬಂತೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸದಾಕಾಲ ಆತಂಕದಿಂದ ವಾಸಿಸತೊಡಗಿದರು.

ಈ ನಡುವೆ, ಹಿಂದೆ ದುರ್ವಾಸರ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಆಹ್ವಾನಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಕುಂತಿಯಲ್ಲಿ ತತ್ಕ್ಷಣವೇ, ಕವಚ ಕುಂಡಲಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕರ್ಣನೆಂಬ ಮಗನು ಹುಟ್ಟಿದ್ದನು. ಪುನಃ ಕನ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದರೂ ಸಹ ಅವಳು ಅದು ತನ್ನ ದೋಷವೆಂದು ತಿಳಿದು ಕರ್ಣನನ್ನು ಒಂದು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದಳು. ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಲು ಬಂದಂತಹ ಒಬ್ಬ ಸೂತನು ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಆ ಮಗುವಿಗೆ ವಸುಷೇಣನೆಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಕಾಲವು ಕಳೆದಂತೆ ಯೌವ್ವನಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ದೃತರಾಷ್ಟ್ರನ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತಿ ಪಾತ್ರನಾದನು. ಇವನು, ದುಃಶಾಸನ ಹಾಗೂ ಅವನ ಸೋದರಮಾವನೂ ಸುಬಲ ರಾಜನ ಮಗನೂ ಆದ ಶಕುನಿ-

ಈ ಮೂವರೂ ದುರಾತ್ಮರು ಎಲ್ಲಾ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದುರ್ಯೋಧನನಲ್ಲಿ ದುರ್ನಡತೆಯ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತಲು ಕಾರಣರಾದರು.

ಅನಂತರ, ಆ ಮಕ್ಕಳಿಬ್ಬರೂ (ಪಾಂಡುವಿನ ಹಾಗೂ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನ ಪುತ್ರರು) ಶರದ್ವಂತನ ಮಗನಾದ ಕೃಪನಲ್ಲಿ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಮ್ಮೆ ಉದ್ಯಾನವನದಲ್ಲಿ ಚಿಣ್ಣಿಕೋಲಿನ ಆಟವನ್ನು ಆಡುತ್ತಿರುವಾಗ, ಚಿಣ್ಣಿಯು (ಮರದ ತುಂಡು) ಒಂದು ನೀರಿಲ್ಲದ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿತು. ಇಳಿಯಲು ಕಷ್ಟಕರವಾದ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದ ಚಿಣ್ಣಿಯನ್ನು ತೆಗೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಅವರು ನೋಡುತ್ತಿರುವಾಗ, ತಾನಾಗಿ ಬಂದಂತಹ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೊಬ್ಬನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು, “ಎಲೈ ಕುಮಾರರೇ, ನನ್ನ ಕೈಚಳಕವನ್ನು ನೋಡಿರಿ”, ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅವರು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ತನ್ನ ಉಂಗುರವನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿ ಎಸೆದು ಹಗುರವಾದ ಒಂದು ಹುಲ್ಲು ಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ಅಸ್ತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅದರಿಂದ ಚಿಣ್ಣಿ, ಉಂಗುರ-ಎರಡನ್ನೂ ಮೇಲಕ್ಕೇಳಿದನು. ಅದರಿಂದ ಆಶ್ಚರ್ಯಚಕಿತರಾದ ಆ ಮಕ್ಕಳಿಂದ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿದ ಭೀಷ್ಮನು ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ಕೇಳಿದಾಗ, ಅವನು ಉತ್ತರಿಸಿದನು. “ನಾನು ಭರದ್ವಾಜನ ಮಗನಾದ ದ್ರೋಣನು, ನನ್ನ ಗುರುವು ಅಗ್ನಿವೇಶ್ಯನು. ಜಮದಗ್ನಿಯ ಮಗನಾದ ಪರಶುರಾಮನಿಂದ ಅಸ್ತ್ರ ಶಸ್ತ್ರ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕಲಿತಿರುವೆನು. ಅಲ್ಲದೇ, ಶರದ್ವಂತನ ಮಗನಾದ ಕೃಪನ ಭಾವಮೈದುನನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಸಕಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಧನುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಪಾರಂಗತನೆಂದು ನನ್ನನ್ನು ಕರೆಯುವರು. ಅಂತಹ ನಾನು ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿರುವೆನು”. ಅದರಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾದ ಭೀಷ್ಮನು ತನ್ನ ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳು ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಆಶಯದಿಂದ, ಅವನಿಗೆ ಅವರ ಆಚಾರ್ಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ನೀಡಿ, ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಅವನ ವಶಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದನು.

ಆ ಗುರುವಿನಿಂದ ಕಲಿಯುತ್ತಾ, ಅರ್ಜುನನು ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದಲೂ, ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಇತರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮನಾಗಿದ್ದನು. ವಿದ್ಯೆಯ ವಿರೋಧಿಗಳಾದ ನಿದ್ರೆ ಹಾಗೂ ಆಲಸ್ಯಗಳನ್ನು ಸರ್ವಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಗೆದ್ದು, ಹಗಲು-ರಾತ್ರಿಗಳೆನ್ನದೇ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಗುಡಾಕೇಶ (ನಿದ್ರೆಯನ್ನು ತನ್ನ ವಶದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವವನು) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಗುರುವಿನಂತೆಯೇ ಗುರುಪುತ್ರನಾದ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನಲ್ಲಿಯೂ

ಶಿಷ್ಯವೃತ್ತಿಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ಶುಶ್ರೂಷೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಗುರುವಿನ ಕೃಪೆಯು ಸಚ್ಚಾರಿತ್ರ್ಯವುಳ್ಳ ಕುಲವಧುವಿನಂತೆ ಅವನನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿತು. ಗುರುವು ಹೇಳದಿದ್ದರೂ ಸಹ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಊಹಿಸಿ, ತಿಳಿಯುತ್ತಾ, ತಾನೇ ಕಲಿಯುತ್ತಾ ಬಲಗೈಯಂತೆ ಎಡಗೈಯಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಅಸ್ತುಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತನಾದನು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಅವನು 'ಸವ್ಯಸಾಚೀ' ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದನು. ಒಂದು ದಿನ ಗಂಗಾನದಿಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮೊಸಳೆಯಿಂದ ಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಗುರುವನ್ನು ತತ್ಕ್ಷಣವೇ ಬಿಡಿಸಿ, ಅವನಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಉಡುಗೊರೆಯಾಗಿ ಪಡೆದನು. ಭೀಮನು ಕುಂತಿಪುತ್ರರಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯನಾದರೂ, ಗದಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯನಾದನು. ನಂತರ ಒಂದು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವಿದ್ಯೆಗಳ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಸವ್ಯಸಾಚಿಯು ತನ್ನ ಕೌಶಲವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ ಪ್ರಶ್ನಕಾರರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಆಶ್ಚರ್ಯಚಕಿತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ಅದನ್ನು ಸಹಿಸಲಾಗದೇ ಕರ್ಣನು, ಅವನ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನೂ ಮೀರಿದ ತನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಅವನೊಂದಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಧಿಸಿದನು. ಆಗ, ಭೀಮಸೇನನು, "ರಾಜನಲ್ಲದ ನೀನು ರಾಜಕುಮಾರನಾದ ಅವನೊಂದಿಗೆ ಹೇಗೆ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುವೆ?" ಎಂದು ಅವನನ್ನು ಅವಮಾನಗೊಳಿಸಲು, ಅವನು ತನ್ನ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಮುನ್ನಡೆಸುವ ನಾಯಕನಾಗುವನೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ದುರ್ಯೋಧನನು ಆ ಕ್ಷಣವೇ ಆ ಸೂತಪುತ್ರನನ್ನು ಅಂಗರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು.

ಅನಂತರ ಸಕಾಲವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲು, ಆ ಭಾರತರ (ಭರತವಂಶದವರ) ಆಚಾರ್ಯನಾದ ದ್ರೋಣನು ಎಲ್ಲ ಶಿಷ್ಯರನ್ನೂ ಪ್ರಚೋದಿಸಿದನು. "ಮಕ್ಕಳೆ, ಧನುರ್ವೇದವನ್ನು ಸಾಂಗವಾಗಿ ಅದರ ಎಲ್ಲ ಮರ್ಮಗಳೊಂದಿಗೆ ತಿಳಿದಿರುವ ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಗುರುದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು ನೀಡುವ ಕಾಲವು ಬಂದಿದೆ. ಅದೇನೆಂದರೆ- ಪಾಂಚಾಲ ದೇಶದ ರಾಜನನ್ನು ಜೀವಸಹಿತ ಹಿಡಿದು ಇಲ್ಲಿಗೆ ತರುವುದು." ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲೆಂದು ನಾಮುಂದು ತಾ ಮುಂದು ಎಂಬಂತೆ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನ ಮಕ್ಕಳು, ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಪಾಂಡವರನ್ನು ಉದಾಸೀನ ಮಾಡಿ, ಕಿವಿಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚುವಂತಹ ಶಬ್ದ ಮಾಡುವ ಮಹಾ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ದ್ರುಪದನ ಪುರವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ, ಪಾರ್ಷ್ವತನ (ದ್ರುಪದನ

ಮಗನ) ಪ್ರತಾಪವನ್ನು ಸಹಿಸಲಾಗದೇ ದಿಕ್ಕಾಪಾಲಾಗಿ ಓಡಿ ಹೋಗುವ ಗುರುದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಸೋತುಹೋಗಲು, ಭೀಮನೊಂದಿಗೆ ಅರ್ಜುನನು ಶತ್ರುವಿನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ದಮನ ಮಾಡಿ, ಆ ಶತ್ರುವನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಗುರುವಿನ ಬಳಿಗೆ ಕರೆತಂದನು.

ತಲೆತಗ್ಗಿಸಿ ನಿಂತಿದ್ದ ಅವನ ಸ್ಥಿತಿ ಕಂಡು, ಸ್ನೇಹಿತನ ಮೇಲಿನ ಕರುಣೆಯಿಂದ ಆ ಗುರುವು ಹೇಳಿದನು, “ಮಹಾರಾಜ ಯಜ್ಞಸೇನ, ನಾನು ನಿನ್ನ ಸಹಪಾಠಿಯಾಗಿದ್ದರೂ, ರಾಜನಲ್ಲದಿದ್ದ ಕಾರಣದಿಂದ ನನ್ನ ಸ್ನೇಹವು ನಿನಗೆ ಇಷ್ಟವಾಗಲಿಲ್ಲ ಅಲ್ಲವೇ? ಆ ಸ್ನೇಹವು ನಿರಂತರವಾಗಿರಲೆಂಬ ಆಸೆಯಿಂದಷ್ಟೇ ನನ್ನಿಂದ ಹೀಗೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು; ರಾಜ್ಯದ ದುರಾಸೆಯಿಂದಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉತ್ತರ ಪಾಂಚಾಲ ರಾಜ್ಯವು ನನಗೆ ಸಾಕು. ದಕ್ಷಿಣ ಪಾಂಚಾಲರಾಜ್ಯವನ್ನು ನೀನೇ ಪಡೆದುಕೊ. ಈಗಲೂ ನನ್ನ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊ”. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ಅರ್ಧರಾಜ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಅವನನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದನು. ಅಂದಿನಿಂದ ಅರ್ಜುನನು, ‘ವಿಜಯ’ ಹಾಗೂ ‘ಜಿಷ್ಣು’ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದನು.

ಅನಂತರ, ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು ಯುವರಾಜ ಪಟ್ಟಕ್ಕೇರಲು, ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಅವನಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನೂ, ಭೀಮಾರ್ಜುನರ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನೂ ಕಂಡು ಉದ್ವಿಗ್ನನಾದ ದುರಾತ್ಮನಾದ ದುರ್ಯೋಧನನು ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿ, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ತಂದೆಯನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಿದನು. ಹೊರಗಿನಂತೆ ಒಳಗಿನಿಂದಲೂ ಕುರುಡನಾದ ಆ ಅಂಧರಾಜನು ಯುವರಾಜನಾದ ಅಜಾತಶತ್ರುವನ್ನು ಕರೆದು ಆದೇಶಿಸಿದನು, “ಮಗು, ವಾರಣಾವತವೆಂಬ ಸ್ಥಳವು ಅನೇಕ ಸುಂದರ ಸರೋವರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ರಮಣೀಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು. ಕೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ದಿನ ಅಲ್ಲಿ ಪಶುಪತಿಯ ಉತ್ಸವವಿದೆ. ನಿನ್ನ ಗೆಲೆಯರೊಂದಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲವನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸಿ, ನಂತರ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗು” ಎಂದು. ಕುಶಾಗ್ರಮತಿಯಾದ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು ಅವನ ಹೃದಯವನ್ನು ತಿಳಿದೂ ಸಹ ಹಿರಿಯನೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಗೌರವಿಸುತ್ತಾ ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲೆಂದು ಒಪ್ಪಿದನು.

ಇದರಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾದ ದುಷ್ಪ ದುರ್ಯೋಧನನು, ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನಿಗೆ ಮೆಲ್ಲನೆ ಹೇಳಿದನು. ಮಿತ್ರ, ಪುರೋಚನ, ಹೇಗೆ ಅನೇಕ ದುಂಬಿಗಳು

ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿ ಒಂದು ಜೇನುಗೂಡನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತವೆಯೋ, ಹಾಗೇ ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಸವಿದು ಅನುಭವಿಸುತ್ತವೆಯೋ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ರಾಜನು ಕೇವಲ ಹೆಸರಿಗಾಗಿ ಇರುವನೋ, ಹಾಗೆಯೇ ರಾಜ್ಯವನ್ನುವುದು ಅನೇಕ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಹೂಡುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತರಾದ ಗೂಢಚಾರರ ತಂತ್ರಗಳ ಫಲರೂಪವಾಗಿದೆ. ರಾಜನು ಕೇವಲ ತನ್ನ ವಸ್ತ್ರಗಳಿಂದಷ್ಟೇ ವಿಶಿಷ್ಟನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನೇನಾದರೂ, 'ನನ್ನ ಸಂಪತ್ತೇನಿದೆಯೋ, ಅದೆಲ್ಲವೂ ನಿಮಗೇ ಸೇರಿದ್ದು' ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಅದು ಪುನರುಕ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಆದರೆ, ಶತ್ರುಗಳ ಈ ಗುಂಪು ಸೊಳ್ಳೆಗಳಿಂದ ಆಕ್ರಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಹಾಸಿಗೆಯಂತೆ ನನಗೆ ಸುಖ ನೀಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಹೊರಗಟ್ಟುವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನೀನು ನನ್ನ ಸಹಾಯಕನಾಗಬೇಕು'. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ಅವನು ಮಾಡಬೇಕಾದದ್ದನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿ ಉಡುಗೊರೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಅವನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಆ ನೀಚನು ಅದಕ್ಕೊಪ್ಪಿ ವಾರಣಾವತಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ತಕ್ಕ ಏರ್ಪಾಟುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಪಾಂಡವರ ಆಗಮನವನ್ನೇ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದನು.

ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲೆಂದು, ತಾನು ಆರನೆಯವನಾಗಿ, (ಇನ್ನುಳಿದ ಐವರೆಂದರೆ—ಅವನ ನಾಲ್ಕು ತಮ್ಮಂದಿರು ಹಾಗೂ ಅವನ ತಾಯಿ) ಹೊರಟನು. ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಸಾರಥಿಯಿಂದ, ಆ ಮಹಾ ಜನಸಮೂಹದ ಮಧ್ಯೆ, ಪರಕೀಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಉದ್ದಿಷ್ಟ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದು 'ಸರಿ' ಎಂದನು. ಹಾಗೆಯೇ ತನ್ನ ತಾಯಿಗೆ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಿದನು. "ಅಮ್ಮ, ವಿದುರನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ—ಅಲ್ಲಿ ನೀವು ವಾಸ ಮಾಡುವ ಮನೆಯು ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಕಳುಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ಸುಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊಸ ಮಾರ್ಗವೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸು. ಬೇಟೆಯ ನೆಪದಿಂದ ಹೊರವಲಯದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಪಡೆ. ದಹನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಹೊರಗೆ ಬಂದು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊ ಎಂದು." ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾ ವಾರಣಾವತವನ್ನು ತಲುಪಿದನು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಬಂಧುವಿನಂತೆ, ತನ್ನ ಆಪ್ತನಂತೆ ಸೇವಕನಂತೆ ಉಪಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಹಂತಕನಾದ ಪುರೋಚನನಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಅವನಿಂದ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟನು, "ಈ ಹೊಸದಾದ ಭವನವನ್ನು ಮಹಾರಾಜನು ನಿಮಗಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಸುಖವಾಗಿರಿ. ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ

ನಿಯುಕ್ತನಾಗಿದ್ದೇನೆ.” ಅವನಿಂದ ತೋರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮನೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಅರಗಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಹಾಗೂ ಒಳಗೆಲ್ಲ ಸುಲಭವಾಗಿ ಬೆಂಕಿ ಹತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾದ ಆ ಮನೆಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗಮನಿಸಿ, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಕ್ಕಂತೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡು, ಧರ್ಮರಾಜನು ಭೀಮನೇ ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧತೆಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿಸಿ, ಅನುಮಾನದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೂ ಸಹ ಹೊರಗೆ ಅತ್ಯಂತ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವನಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದನು. ವಿದುರನಾದರೋ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯದಂತೆ ನಿಯುಕ್ತನಾದ ತನ್ನ ಸೇವಕನಿಂದ ಒಂದು ಸುರಂಗ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದನು. ಐದು ಪುತ್ರರನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಬೇಡರ ಜಾತಿಯ ಹೆಣ್ಣೊಬ್ಬಳು ಅಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಕಾರಣದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯ ವಾಸವಾಗಿದ್ದು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳು ಭೋಜನವನ್ನು ಮಾಡಿದ ನಂತರ, ತಾನು ಮದ್ಯಪಾನ ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಪುತ್ರರೊಂದಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಮಲಗಿದಳು. ನಂತರ, ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ, ಪಾಪಿಯಾದ ಆ ಪುರೋಚನನು ಗಾಢವಾದ ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿದು, ಅವರು (ಪಾಂಡವರು) ಆ ಅರಗಿನ ಮನೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿಸಿ ಆ ಸುರಂಗ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಹೊರಬಂದು ಭಾಗೀರಥಿಯ ದಡವನ್ನು ಸೇರಿ, ವಿದುರನಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ದೋಣಿಯ ಮೂಲಕ ಆ ನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಬಹುದೂರ ಸಾಗಿದರು.

ನಗರವಾಸಿಗಳು ಆ ಮನೆಯು ಬೆಂಕಿಯವಶವಾಗಿದ್ದನ್ನು ಕಂಡು, ಅಲ್ಲಿ ಪುರೋಚನನೊಂದಿಗೆ ದೊರೆತ ಸುಟ್ಟು ಹೋಗಿರುವ ಇತರ ಆರು ಜನರನ್ನು ಕಂಡು, ಪಾಂಡವರು ತಮ್ಮ ತಾಯಿಯೊಂದಿಗೆ ಸತ್ತು ಹೋದರೆಂದು ತಿಳಿದು ಗೋಳಾಡಿದರು. ಬುದ್ಧಿಗೇಡಿಯಾದ ದುರ್ಯೋಧನನು ಅದನ್ನೇ ಸತ್ಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ತನ್ನ ಮನೋರಥದ ಎತ್ತರ ಶಿಖರವನ್ನು ಏರಿದವನಂತೆ ನಲಿದನು.

ಅನಂತರ ವೃಕೋದರನು, ನಿದ್ರೆಯಿಂದಲೂ ಆಯಾಸದಿಂದಲೂ ನಡೆಯಲಾರದೇ ಹೋದ ಇತರ ಐವರನ್ನೂ ತನ್ನ ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು, ಹೂವಿನ ಹಾರವನ್ನು ಹೊರುತ್ತಿರುವಂತೆ ಆಯಾಸ ರಹಿತನಾಗಿಯೇ ಬಹುದೂರದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅತಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಕ್ರಮಿಸಿ, ಒಂದು ವಟವೃಕ್ಷದ ಕೆಳಗೆ ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಸುಖವಾಗಿ ಮಲಗಿಸಿ, ತಾನು ಜಾಗೃತನಾಗಿದ್ದನು.

ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ, ಹಿಡಂಬೆಯೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸಿಯು ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ತನ್ನ ಅಣ್ಣನಿಂದ (ಹಿಡಂಬನಿಂದ) ಅವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಕಳುಹಿಸಿಲ್ಪಟ್ಟವಳಾಗಿ ಭೀಮನ ರೂಪದಿಂದ ಆಕರ್ಷಿತಳಾಗಿ ಅವನನ್ನು ಕಾಮಿಸಿ, ಸೌಮ್ಯವಾದ ವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಅವನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆಸೆಯನ್ನು ತೋಡಿಕೊಂಡಳು. ಆ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ತಾನೇ ಬೇಗನೆ ಬಂದು ಭೀಮನೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡಿ ಅವನಿಂದಲೇ ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿಯಂತೆ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟನು. ಅವಳಾದರೋ, ಆ ಶಬ್ದದಿಂದ ಎಚ್ಚಿತ್ತ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನೇ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ನಮಸ್ಕಾರ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಗೌರವಿಸಿ, ಅವರ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದು ವೃಕೋದರನನ್ನು ತನ್ನ ಪತಿಯನ್ನಾಗಿ ಪಡೆದು ತತ್ಕ್ಷಣವೇ ಘೋಷೋತ್ಕಚನೆಂಬ ಪುತ್ರನನ್ನು ಪಡೆದಳು. ಹುಟ್ಟಿದೊಡನೆಯೇ ಯೌವನಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪಡೆದ ಆ ಹಿಡಂಬೆಯ ಮಗನು ತನ್ನ ತಂದೆ ಹಾಗೂ ಹಿರಿಯರಿಗೆ ನಮನಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿ ಅವಳೊಂದಿಗೆ ಇರುವುದೆ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಬಗೆದು ತಾಯಿಯೊಂದಿಗೆ ಹೊರಟನು.

ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟ ಅವರು (ಪಾಂಡವರು) ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಎದುರಾದ ಭಗವಂತನಾದ ವ್ಯಾಸಮುನಿಯಿಂದ ಆಶ್ವಾಸನೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳ ವೇಷದಲ್ಲಿ 'ಏಕಚಕ್ರ' ನಗರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾ ಭಿಕ್ಷಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆದರು.

ಒಮ್ಮೆ ರಾತ್ರಿಯ ಮೊದಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮನೆಯೊಳಗೆ ಪತಿಪತ್ನಿಯರ ಅಳುವಿನ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂಭ್ರಾಂತಳಾದ ಕುಂತಿಯು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಹೋಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಕೇಳಿದಳು. ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಹೇಳಿದನು "ನನ್ನ ದುರದೃಷ್ಟದ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ಕೇಳುವುದರಿಂದೇನು ಪ್ರಯೋಜನ? ಪರಿಹಾರವಿಲ್ಲದ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ನಿನ್ನಿಂದ ಬೇರೆ ಯಾವ ಉಪಾಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಆಗ್ರಹ ಬೇಡ ಅಥವಾ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಸಹಜವಾದ 'ಕೇಳಲೇ ಬೇಕು' ಎನ್ನುವ ಚಪಲವೇನಾದರೂ ಇದ್ದರೆ, ಕುಸುಮ ತುಂಬಿದ ಬೊಗಸೆಯಿಂದ ವಜ್ರಾಯುಧದ ಪ್ರಹಾರವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಸಿದ್ಧಳಾಗು. ಈ ನಗರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಬಕನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮೃತ್ಯುಸ್ವರೂಪನಾದವನು ವಾಸಿಸುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ನಾಶ ಮಾಡಲು ಉದ್ಯುಕ್ತನಾಗಿದ್ದ ಅವನನ್ನು ಪುರಜನರು ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿ, ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಪುರುಷನನ್ನು ಹಾಗೂ ಅನ್ನದ ಮಹಾರಾಶಿಯನ್ನು

ಬಲಿಯಾಗಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿ ನಿಯಮದಂತೆ ಪಾಲಿಸುತ್ತಾ ಅವನನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ಸರದಿಯು ನಾಳೆ ನಮ್ಮ ಮನೆಯ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಪರರ ಸಂಪತ್ತಾಗಿರುವ ಈ ಮಗಳನ್ನು ಶಾರಿಕಾ ಪಕ್ಷಿಯಂತೆ ಸಾಕಿ ಹಸಿ ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿನ್ನುವ ಅವನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿ ವಿನಾಶದಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ನಾನು ಹೇಗೆ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡೇನು? ಅಥವಾ ಪಿತೃಗಳ ಸ್ವತ್ತಾಗಿರುವ ಈ ಮಗನನ್ನು ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ಕಸಿದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಬಿಟ್ಟು, ಸಾಲವನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗಿಸದೇ ಇರುವ ಸಾಲಗಾರನಂತೆ, ನರಕವೆಂಬ ಮಹಾಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ನಾನೇ ಹೇಗೆ ಮುಳುಗಿಸೆಯೇನು? ಅಥವಾ ಧರ್ಮಾರ್ಥಕಾಮಗಳೆಂಬ ತ್ರಿವರ್ಗ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯಾಗಿರುವ ಈ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿ ಹೇಗೆ ಕೃತಘ್ನನಾದೇನು? ಅಥವಾ, ನನ್ನನ್ನು ನಾನೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡರೆ, ಚುಕ್ಕಾಣಿಯನ್ನು ಹಿಡಿಯುವಾತನಿಂದಲೇ ನಾಶವಾದ ದೋಣಿಯಲ್ಲಿನ ಪ್ರಯಾಣಿಕರಂತೆ ಯಾವ ಆಧಾರವೂ ಇಲ್ಲದ ನನ್ನ ಪರಿವಾರದವರ ಗತಿ ಏನು? ಹೀಗೆ ಪುನಃ ಪುನಃ ಚಿಂತಿಸಿದರೂ, ನನಗೆ ಯಾವ ಪರಿಹಾರವೂ ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ.” ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ವಿಲಸಿಸಿದನು. ಅವಳು ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಕರುಣೆ ತುಂಬಿದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಾಲ ವಾಸಿಸಿದ ಋಣವನ್ನು ತೀರಿಸಲಿಚ್ಛಿಸಿ, ಹಿಡಿಯಬನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಾನು ಕಂಡಿದ್ದ ಭೀಮನ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಅವನ ದುಃಖವನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಿದಳು. “ಎಲೈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೇ, ದುಃಖ ಪಡಬೇಡ. ನಾನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ನನ್ನ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಿಂದ ನಿನ್ನ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಇಚ್ಛಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಕಾರ್ಯವು ಕೇವಲ ನಿನಗಷ್ಟೇ ಸ್ವಂತವಲ್ಲ. ಸಾಮೂಹಿಕ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಭಾಗಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಆ ಬಕನಿಂದ ನನ್ನ ಪುತ್ರನಿಗೆ ಕೆಡುಕುಂಟಾಗುವುದೆಂಬ ಭಯವನ್ನು ಹೊಂದಬೇಡ. ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಅವನು ಮೃತ್ಯುಭಯದಿಂದ ಮುಕ್ತರನ್ನಾಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನಿಡು.” ಹೀಗೆ ಅವನನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿ ತನ್ನ ಹಿರಿಯ ಮಗನ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದು ಮಂಜಾನೆಯೇ ವೃಕೋದರನನ್ನು ಬಕನ ಕಾಡಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದಳು. ಅವನಾದರೋ, ಮಹಾ ಉತ್ತಾಹಭರಿತನಾಗಿ ಹೋಗಿ ದ್ವಂದ್ವಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಕಬ್ಬಿನ ಜಲ್ಲೆಯನ್ನು ಮುರಿಯುವಂತೆ ಮುರಿದು, ಗೋಪುರದ್ವಾರಕ್ಕೆ ನೇತು ಹಾಕಿ, ಜನಗಳಿಗೆ ಗೋಚರಿಸದ ಹಾಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ, ನಡೆದಿದ್ದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಡೆದಂತೆಯೇ

ತನ್ನ ತಾಯಿಗೆ ವಿವರಿಸಿದನು ಅಂದಿನಿಂದ ಆ ದೇಶವು ನಿರಾತಂಕದಿಂದ ಕೂಡಿತು.

ಅನಂತರ, ಕಾಲಕಳೆದಂತೆ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತಾನಾಗಿ ಬಂದ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಪಾಂಡವರೊಂದಿಗೆ ಕೂತು ನಾನಾ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ, ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಹೇಳಿದನು “ದ್ರುಪದನೆಂಬ ಪಾಂಚಾಲ ದೇಶದ ರಾಜನು ಯಾವುದೋ ಕಾರಣದಿಂದ ಭರತವಂಶದವರ ಆಚಾರ್ಯನಾದ ದ್ರೋಣನಿಂದ ಅವಮಾನಿತನಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತೀಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆಯಿಂದ ತಾನೇ ಯಜ್ಞ ಮಾಡುವವನೂ, ಯಜ್ಞ ಮಾಡಿಸುವವನೂ ಆಗಿ ಮಂತ್ರ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಅಲ್ಲಿ ಚರುವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ, ಆ ಯಜ್ಞವೇದಿಕೆಯ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಒಂದು ಮಿಥುನವು ಆವಿರ್ಭವಿಸಿತು. ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದೊಡನೆಯೇ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳ ಆ ಜೋಡಿಯು ಯೌವನಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಆ ಜೋಡಿಯಲ್ಲಿ ಪುರುಷನು ಧೃಷ್ಟದ್ಯುಮ್ನನೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದವನಾಗಿ ಭಾರದ್ವಾಜನಾದ ದ್ರೋಣನ ಬಳಿಗೆ ವಿದ್ಯೆ ಕಲಿಯಲು ಹೋದನು. ಅವನಿಂದ ಸಂಭವಿಸಬಹುದಾದ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಸಹ ದ್ರೋಣನು ವಿಧಿಯನ್ನು ತಡೆಯಲಾಗದು ಎಂದು ತಿಳಿದು ಆ ದ್ರುಪದನ ಮಗನಿಗೆ ಸಾಂಗವಾಗಿ ಧನುರ್ವೇಧವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟನು. ಆ ಕನ್ಯೆಯಾದರೋ ಕೃಷ್ಣೆ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದು ಸೌಂದರ್ಯವತಿಯಾಗಿದ್ದಳು. ಅವನ ದೇಹವು ನೀಲಿ ಕಮಲದ ಬಣ್ಣದಿಂದಲೂ, ಗಂಧದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ ಇತರ ಶೋಭೆಯನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸದ ಲಾವಣ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿ, ಯೌವನದೊಂದಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುವ ಇತರ ಯಾವುದೇ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲೂ ಕಾಣಲಾರದಾಗಿತ್ತು. ಹೆಚ್ಚು ಹೇಳುವುದೇನಿದೆ? ಯಾರಿಗೆ ಇವಳು ಪತ್ನಿಯಾಗುವಳೋ ಅವನು ಊರ್ವಶಿಯನ್ನು ತೃಣವಾಗಿ ಕಂಡಾನು. ಈಗ ಅವಳ ಸ್ವಯಂವರವೆಂದು ದ್ರುಪದನಿಂದ ಆಹ್ವಾನಿತರಾದ ಎಲ್ಲ ರಾಜರೂ ನಾ ಮುಂದು ತಾ ಮುಂದು ಎನ್ನುತ್ತ ಆ ನಗರವನ್ನು ಆವರಿಸುತ್ತಿರುವರು ಮತ್ತು ಅವಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೈವಶ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಆಶಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅವಳಿಗೆ ಪಣವಾಗಿಟ್ಟಿರುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅರ್ಜುನನಲ್ಲದೆ ಮತ್ತಾರೂ ನಿರ್ವಹಿಸಲಾರರು ಎಂಬುದು ನನ್ನ ತರ್ಕ. ಹೀಗೆಂದು ಸುಮ್ಮನಾದನು. ಇದರಿಂದ ಉತ್ಸಾಹಭರಿತರಾದ ಅವರು ತಾಯಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟರು.

ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಗಳೆನ್ನದೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿ ಗಂಗಾ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿನ ಸೋಮ ಎಂಬ ತೀರ್ಥ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರೊಂದಿಗೆ ಜಲ ಕ್ರೀಡೆಯನ್ನು ಆಡುತ್ತಿದ್ದಂತಹ ಚಿತ್ರರಥನೆಂಬ ಗಂಧರ್ವನು ಅವರ ಆಗಮನದಿಂದ ಕೋಪಗೊಂಡು ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡಿದನು. ಆದರೆ ಅರ್ಜುನನು ಅವನ ರಥವನ್ನು ಆಗ್ನೇಯಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಭಸ್ಮ ಮಾಡಿ ಅವನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ, ಶರಣಾಗತರಾದ ಅವನ ಪತ್ನಿಯರಿಗೋಸ್ಕರ ಇವನು 'ಸ್ತ್ರೀನಾಥನು' (ಸ್ತ್ರೀಯರಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು) ಎಂದು ಅವನನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದನು. ಹೀಗೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಬೀಭತ್ಸ ಕರ್ಮವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಬೀಭತ್ಸ ಎಂದೇ ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದನು. ನಂತರ ಸಂತುಷ್ಟನಾದ ಆ ಗಂಧರ್ವನಿಂದ ಚಾಕ್ಷುಷೀ ಎಂಬ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಆಗ್ನೇಯಾಸ್ತ್ರದ ಬದಲಾಗಿ ಪಡೆದು ಪುನಃ ಉಡುಗೊರೆಯಾಗಿ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಅವನಲ್ಲೇ ಇರಿಸಿ, ಅವನ ಮಾತಿನಿಂದ ಧೌಮ್ಯನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಆಚಾರ್ಯನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವನಿಂದಲೂ ಹಾಗೂ ತನ್ನವರಿಂದಲೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ದ್ರುಪದನ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ತೆರಳಿದನು. ಆ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಒಬ್ಬ ಕುಂಬಾರನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಪಡೆದು ಅವರು, ಎಲ್ಲ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಸ್ವಯಂವರ ಸಭೆಯನ್ನು ಸೇರಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಆಸೀನರಾದರು.

ಆಗ ಧೃಷ್ಟದ್ಯುಮ್ನನು ಎಲ್ಲ ಜನರ ಸಮಕ್ಷಮದಲ್ಲಿ ಅತೀ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ನುಡಿದನು. "ಇಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ ಎಲ್ಲ ಕ್ಷತ್ರಿಯರೇ, ಕೇಳಿರಿ! ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಯಾರು ಪತಿಯನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧಳಿರುವ ನನ್ನ ಸೋದರಿಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗಲು ಇಚ್ಛಿಸುವನೋ ಅವನು ಈ ಬಿಲ್ಲಿನಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಭೇದಿಸುವ ಪಣವನ್ನು ನೀಡಿ ಇವಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿ".

ಅನಂತರ ಒಟ್ಟಾಗಿ ನಿಂತ ಅನೇಕ ವೀರರನ್ನು ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಸರಿಸಿ ತಾನೇ ಮುಂದಾಳಾಗಿ ಪರ್ವತರಾಜನಂತೆ ಭಾರವಾಗಿದ್ದ ಆ ಬಿಲ್ಲಿನ ದರ್ಶನ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಮುದುಡಿದ ಅನುರಾಗವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಗಾಂಧಾರನು (ಶಕುನಿಯು) ಒತ್ತಾಯಪೂರ್ವಕ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ವ್ರತವನ್ನಾಚರಿಸುವ ಗುಂಪಿನ ನಾಯಕನಾಗಲು, ಅದರ (ಬಿಲ್ಲಿನ) ದಂಡದ ಭಾರದಿಂದಲೇ ದುಃಖಾಸನನು ಬೀಸಿ ಹೋಗಲು, ಅದರ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದಾಗಿ ಎಸೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ಅವಮಾನಿತನಾಗಲು, ಸೂತಪುತ್ರನು ಜಾತಿಹೀನತೆಯಿಂದಾಗಿ ದೂಷಿಸಲ್ಪಡಲು, ಬೃಹದ್ರಥನ ಪುತ್ರನ ಆಸೆಗಳು ನುಚ್ಚು

ನೂರಾಗಲು, ಮದ್ರರಾಜನಾದ ಶಲ್ಯನ ಧೈರ್ಯವು ಮಾಯವಾಗಲು, ಚೇದಿರಾಜನ (ಶಿಶುಪಾಲನ) ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಹೇಳಲು ಅನರ್ಹವಾಗಲು, ವೃಷ್ಟಿಕೇತುವು ಮುಂದೆ ನಡೆಯಬಹುದಾದ್ದನ್ನು ನೆನೆದು ಸುಮ್ಮನಾಗಲು, ಇತರ ರಾಜರೆಲ್ಲರೂ ಮೂಕರಾಗಲು, ಪಾರ್ಥನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಸಮುದಾಯದಿಂದ ಎದ್ದು ಬಂದು, ಕೂಡಲೆ ಆ ಬಿಲ್ಲಿಗೆ ಹೆದೆ ಏರಿಸಿ ಯಂತ್ರದ ಛಿದ್ರದ ಮೂಲಕ ಇತರರ ಗರ್ವದೊಂದಿಗೆ ಆ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನೂ ಹೊಡೆದು ಬೀಳಿಸಿದನು. ಆ ಕ್ಷಣವೇ ಕೃಷ್ಣೆಯು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಗೆದ್ದವನ ಕೊರಳಿನಲ್ಲಿ ವಿವಾಹದ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಸಂತೋಷಭರಿತಳಾಗಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿದಳು. ಅದನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದ ಸುಯೋಧನನೇ ಮೊದಲಾದ ರಾಜರು ತಮ್ಮ ಯಶಸ್ಸಿನ ವಿನಿಮಯದೊಂದಿಗೆ ಅರ್ಜುನನ ಬಾಣ ಪ್ರಹಾರಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಪಲಾಯನ ಮಾಡಿದರು. ಅನಂತರ, ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನೇ ತನ್ನ ಬೆಲೆಯನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿದ್ದ ಆ ದ್ರೌಪದಿಯ ಜೊತೆ ತನ್ನ ಮನೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಅರ್ಜುನನು, “ಅಮ್ಮ, ಈ ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ತಂದಿರುವೆನು”, ಎಂದಾಗ, “ಸೋದರರೊಂದಿಗೆ ಹಂಚಿಕೊಂಡು ಸೇವಿಸು”, ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ ತಾಯಿಯು ಬಂದು ಆ ಸ್ವಯಂವರದ ವಧುವನ್ನು ನೋಡಿ ಗಾಬರಿಯಿಂದ ಮಾತನಾಡದೇ ನಿಂತಳು. ಯುಧಿಷ್ಠಿರನಾದರೋ ತನ್ನ ತಾಯಿಗಿದ್ದ ಸುಳ್ಳಿನ ಭಯವನ್ನು ತನ್ನ ಸೋದರರ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ತಿಳಿದು, “ದ್ರೌಪದನ ಈ ಮಗಳು ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ರತ್ನಪ್ರಾಯಳು. ನಾವು ಯಾವ ಯಾವ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತೇವೆಯೋ ಅವುಗಳನ್ನು ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಹಂಚಿಕೊಂಡು ಅನುಭವಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕಲಹವುಂಟಾಗಿ ವೈಮನಸ್ಯ ನಮ್ಮ ಮಧ್ಯೆ ಸೇರಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವಳು ಐವರಿಗೂ ಪತ್ನಿಯಾಗಲಿ”, ಎಂದು ಶಪಥವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಲು, ಅವರ ಮಾವನ ಮಗನಾದ ಭಗವಂತನಾದ ಕೃಷ್ಣನು ಬಲರಾಮನೊಂದಿಗೆ ಆಗಮಿಸಿ ಮಂಗಳಕರ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಅವರನ್ನು ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸಿದನು.

ದ್ರೌಪದನಾದರೋ ಅನೇಕ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿಂದ ಅವರು ಸದ್ವಂಶೀಯರೆಂದು ಮನದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ಸಂತೋಷದಿಂದ ಅವರನ್ನು ಮನೆಗೆ ಕರೆತಂದು ಯೋಗ್ಯರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಗೌರವಿಸಿ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನ ಮೂಲಕ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ವಿವರವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಪರಮ ಆಹ್ಲಾದವನ್ನು ಹೊಂದಿದನು ಮತ್ತು ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು

ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಡಲು ಪಾರ್ಥನನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿದನು. ನಂತರ ಅವರ ಶಪಥವನ್ನು ಕೇಳಿ, “ಒಬ್ಬಳು ಅನೇಕರಿಗೆ ಪತ್ನಿಯಾಗುವುದು ಅಪಾಯಕಾರಿ” ಎಂದು ಯಜ್ಞಸೇನನು (ದ್ರುಪದನು) ಸಂಶಯವನ್ನು ಹೊಂದಲು, ಭಗವಂತನಾದ ವ್ಯಾಸನು ಸಭೆಗೆ ಬಂದಿಳಿದನು. ತನ್ನನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸಿದ ರಾಜನಿಗೆ ಮುನಿಯು ದಿವ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಿದನು. ಅದರಿಂದ ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಅಮಾನುಷ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆಂದು ತಿಳಿದು ಆಶ್ಚರ್ಯಚಕಿತನಾದ ವಧುವಿನ ತಂದೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ವ್ಯಾಸನು ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಹೇಳಿದನು, “ಬಹಳ ಹಿಂದೆ ಸ್ವರ್ಗಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಮೀರಿಸುವ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಋಷಿ ಕನ್ಯೆಯೊಬ್ಬಳು ತನಗೆ ಅನುರೂಪನಾದ ವರನು ದೊರೆಯದಿರಲು, ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿ ಮಹೇಶ್ವರನನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನಗೊಳಿಸಿದಳು. ಅವನು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಲು ಉದ್ರೇಕಗೊಂಡ ಅವಳು ‘ಪತಿಯನ್ನು ನೀಡು’ ಎಂದು ಐದು ಬಾರಿ ಬೇಡಿದಳು”. ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ನೀನು ಐವರು ಪತಿಯರನ್ನು ಪಡೆಯುವೆ ಎಂದು ವರವನ್ನು ನೀಡಿ ಅವನು ಅಂತರ್ಧಾನನಾಗಲು, ಗಂಗಾನದಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಳುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಸುಂದರಿಯನ್ನು ಆಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಇಂದ್ರನು ನೋಡಿ, ಕಾರಣವನ್ನು ಕೇಳಿದನು. ಅವನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಪರ್ವತ ಶಿಖರದಲ್ಲಿ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಹಾದೇವನ ಬಳಿಗೆ ಹೋದಳು. ಅದನ್ನು ಕಂಡು, ತಾನೇ ಸರ್ವೇಶ್ವರನೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದ ಶತಮನ್ಯುವು (ಇಂದ್ರನು) ಕೋಪದಿಂದ ನಿಶ್ಚೇಷ್ಟಿತನಾದನು. ಅಲ್ಲಿ ಗವಿಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದ ತನ್ನನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತಿದ್ದ ಇತರ ನಾಲ್ವರನ್ನು ನೋಡಿ ಹಾಗೂ ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ ಭಗವಂತನಾದ ಮಹಾದೇವನಿಂದ ಅವರೆಲ್ಲರೊಂದಿಗೆ ಒಳಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಆದೇಶವನ್ನು ಪಡೆದ ಇಂದ್ರನು ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷದ ಎಲೆಯಂತೆ ಕಂಪಿಸಿದನು. ಅನಂತರ ಕರುಣಾಮೂರ್ತಿಯಾದ ಆ ಮಹೇಶ್ವರನು ಯಾವುದೋ ನೆಪದಿಂದ ಆ ಎಲ್ಲ ಇಂದ್ರರನ್ನೂ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸುವಂತೆಯೂ, ಆ ಋಷಿಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಅವಳ ಪತ್ನಿಯಾಗುವಂತೆಯೂ ಮಾಡಿದನು. ಅವಳೇ ಈ ಕೃಷ್ಣೆಯು ಹಾಗೂ ಆ ಇಂದ್ರರೇ ಈ ಪಾಂಡವರಾಗಿ ಜನಿಸಿರುವರು. ಇದು ಇವಳ ಮತ್ತು ಇವರ ಜನ್ಮವಿವರ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಚಿಂತೆ ಸಾಕು,” ತನ್ನ ಸಂಶಯವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿದ ಮುನಿಯ ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಮಾಧಾನಗೊಂಡ ರಾಜನು ಆ ಐದೂ ಜನರಿಗೆ ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು

ಸಮರ್ಪಿಸಿದನು. ವಿವಾಹವು ನೆರವೇರಿದ ನಂತರ, ಪತ್ನಿಯಾದ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯಿಂದ ಅಲಂಕೃತರಾದ ಐದು ಅಗ್ನಿಗಳಂತೆ, ಯಜ್ಞಸಂಭವೆಯಾದ ತಮ್ಮ ಪತ್ನಿಯಿಂದ ಅಲಂಕೃತರಾದ ಆ ಐದು ಸೋದರರಿಂದ ಶೋಭಾಯಮಾನವಾಗಿದ್ದ ಸಭೆಯನ್ನು, ಮಹಾ ಸಂಪತ್ತಿನ ರಾಶಿಯಿಂದ ಕೂಡಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಬಲರಾಮಕೃಷ್ಣರು, ಈ ಲೋಕವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸಲು ಅವತರಿಸಿರುವ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸಿದರು.

ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನು ಈ ವೃಂತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕೇಳಿ, ಸರೋವರದಲ್ಲಿನ ಕೆಸರಿನಂತೆ, ಮನದೊಳಗೆ ದುರಾಲೋಚನೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಹೊರಗೆ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿದ್ದು, ತನ್ನ ತಮ್ಮನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಅವರ ಪತ್ನಿಯ ಸಮೇತ ಕರೆತರಲು ಸೇವಕನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದನು. ದ್ರುಪದನು ಕುರುರಾಜನ ಆ ಆದೇಶವನ್ನು ಗೌರವಿಸುತ್ತಾ, ತನ್ನ ಮಗಳ ಮೇಲಿನ ವಾತ್ಸಲ್ಯಕ್ಕೂ, ಉತ್ತಮ ವರರು ದೊರೆತದ್ದಕ್ಕೂ, ಗೌರವಾನ್ವಿತ ಸಂಬಂಧಕ್ಕೂ, ಪುರುಷೋತ್ತಮನೆಂದಿಗಿನ ಸಮಾಗಮಕ್ಕೂ, ಅಧಿರಾಜತನಕ್ಕೂ, ಒಳ್ಳೆಯ ಮನಸ್ಸಿಗೂ ಅನುರೂಪವಾದ ವರದಕ್ಷಿಣೆಯೊಂದಿಗೆ ತನ್ನ ಅಳಿಯಂದಿರನ್ನು ಅವರ ಪತ್ನಿಯ ಸಮೇತ ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಅವರು ಸಹ ಭಗವಂತನ ಜೊತೆ ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ, ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸದ ಅವರ ಆಗಮನದಿಂದ ಸಂತೋಷಗೊಂಡ ನಗರವಾಸಿಗಳಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ತಂದೆ ಮುಂತಾದವರಿಂದ ಆದರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಲಾಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ಹಿಂದಿನ ವೃತ್ತಾಂತಗಳನ್ನು ಮರೆತು ಅತಿಶಯವಾದ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಪಡೆದರು. ಪುನಃ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳಿಂದ ಅನುಮಾನಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಆ ರಾಜನಿಂದ ಪ್ರದಾನ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಖಾಂಡವಪ್ರಸ್ಥವನ್ನು ತಮ್ಮ ಭಾಗವಾಗಿ ಪಡೆದು ಕೃಷ್ಣನ ಸಹಾಯದೊಂದಿಗೆ ಆ ವನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ, ಅಮರಾವತಿಯನ್ನು ಮೀರಿಸುವಂತಹ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗಿ ವಾಸಿಸಿದರು. ತದನಂತರ ಆ ಪ್ರದೇಶವು ಇಂದ್ರಪ್ರಸ್ಥವೆಂದೇ ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಅನಂತರ, ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಅನೇಕರು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಉಪಭೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ವಿವಾದವು ನಿಶ್ಚಿತವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ಕಾಲಭೇದದಿಂದ ಅನುಭವಿಸಬೇಕೆಂದು ವಿಧಾನ ಮಾಡಿದ ನಾರದನ ವಚನದಂತೆ, ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರು ಒಂದೊಂದು ವರ್ಷಕಾಲ ಉಪಭೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಹಾಗೆಯೇ ಅವಳನ್ನು ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡವರು ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಪರ್ಯಂತ ಪ್ರವಾಸ

ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸುತ್ತಾ ಅವರು ಐವರೂ ವಜ್ರಲೇಪದಂತೆ (ಅತಿ ಕಠಿಣವಾದ ಒಂದು ಮಿಶ್ರಣ), ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಭೇದಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಂತಾದರು. ಒಮ್ಮೆ ಕೆಲವು ಕಳ್ಳರಿಂದ ಅಪಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಗೋವುಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ ತರಲು ಶಸ್ತ್ರಾಗಾರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಅರ್ಜುನನು, ಅಲ್ಲಿ ದ್ರೌಪದಿಯು ತನ್ನ ಅಣ್ಣನೊಂದಿಗೆ ಒಂದೇ ಆಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಕರೆತಂದ ನಂತರ, ತಮ್ಮ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ತನ್ನ ಸೋದರರಿಂದ ಬಹಳ ದುಃಖದಿಂದ ಕಳುಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನಾಗಿ ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಟನು. ತಿರುಗಾಡುತ್ತಾ ಅವನು ಗಂಗಾದ್ವಾರದಲ್ಲಿ (ಹರಿದ್ವಾರದಲ್ಲಿ) ಪುಣ್ಯ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ, ಬಲವಂತವಾಗಿ ಅವನ ಪಾದಗಳನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋದ ಅವನನ್ನೇ ಕಾಮಿಸುತ್ತಿದ್ದ ನಾಗಕನ್ಯೆಯಾದ ಉಲೂಪಿಯೊಂದಿಗೆ ಆ ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ಕಳೆದು, ನಂತರ ಜಲಚರರಿಂದ ಅಭಯ ವರವನ್ನು ಪಡೆದು ಹಿಂದಿರುಗಿ ನಾನಾ ದೇಶಗಳನ್ನು ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸುತ್ತಾ, ರಾಜನಾದ ಚಿತ್ರಸೇನನ ಮಗಳಾದ ಚಿತ್ರಾಂಗದೆಯನ್ನು, ಅವಳ ಪುತ್ರನನ್ನು ರಾಜನಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿಸುವ ರೂಪದ ವಧುಶುಲ್ಕ ನೀಡಿ ವಿವಾಹವಾದನು. ಅಲ್ಲಿ ಅವಳೊಡನೆ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ವಿಹರಿಸುತ್ತಾ ಅವಳಿಂದ ಬಭ್ರುವಾಹನನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಪುತ್ರನನ್ನು ಪಡೆದನು. ಅವರ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ, ಅಲ್ಲಿ ಮುನಿಶಾಪದಿಂದ ಮೊಸಳೆಗಳಾಗಿದ್ದ ಐದು ಅಪ್ಸರೆಯರನ್ನು ಶಾಪ ಮುಕ್ತರನ್ನಾಗಿಸುತ್ತಾ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪ್ರಭಾಸ ತೀರ್ಥವೆಂಬ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಸೇರಿ, ಅಲ್ಲಿ ಭೇಟಿಯಾದ ಕೃಷ್ಣನೊಡನೆ ರೈವತಗಿರಿಯನ್ನು ಸೇರಿ, ಕೃಷ್ಣನ ಸಹೋದರಿಯಾದ ಸುಭದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತನಾದನು. ಅವನಾದರೋ (ಕೃಷ್ಣ), ತನ್ನ ಸೋದರಿಯು ವಿವಾಹಕಾಲವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರುವುದನ್ನೂ ಹಾಗೂ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಪರಸ್ಪರ ಅನುರೂಪರಾಗಿರುವುದನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿದ್ದ ತನ್ನ ಅಣ್ಣನನ್ನು ವಂಚಿಸಲು ಪಾರ್ಥನನ್ನು ಯತಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ತಾನು ಏನೂ ಅರಿಯದವನಂತೆ ಇದ್ದನು. ಉದಾರ ಸ್ವಭಾವದವನಾದ ಬಲರಾಮನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಕಪಟ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಕರೆತಂದು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಆರಾಧಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ವಾಸ

ಕಲ್ಪಿಸಿದನು. ಹಾಗೆ ವಾಸಿಸುತ್ತಾ, ಭಗವಂತನು ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಯ ನೆಪದಿಂದ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ದೂರ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದಾಗ, ಅರ್ಜುನನು ಸುಭದ್ರೆಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಪುರಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದನು. ಅನಂತರ ಈ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿದು, ಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಕೋಪವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಬಲದೇವನು ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ವಧೂವರರಾಗಲು ಅನುಮತಿಸಿದನು. ಸುಭದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿಮನ್ಯುವೆಂಬ ಪುತ್ರನು ಜನಿಸಿದನು. ದ್ರೌಪದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವಿಂಧ್ಯ, ಸುತಸೋಮ, ಶ್ರುತಕರ್ಮ, ಶತಾನೀಕ ಹಾಗೂ ಶ್ರುತಸೇನ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಐದು ಪುತ್ರರು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪಂಚಪಾಂಡವರಿಂದ ಜನಿಸಿದರು. ಮನೋವೇಗದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಆ ಕುಮಾರರು ಪಾರ್ಥನಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲ ಅಸ್ತ್ರವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿತರು.

ನಂತರ ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರೊಂದಿಗೆ ಯಮುನಾ ತೀರದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಜುನರು ವಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಕಂದು ಮಿಶ್ರಿತ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಕೂದಲನ್ನು ಹೊಂದಿ ಹೊಂಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೊಬ್ಬನು ಬಳಿಗೆ ಬಂದು, “ಹಸಿದಿದ್ದೇನೆ, ನಾನು ಕೋರುವ ಅನ್ನವನ್ನು ನೀಡಿರಿ” ಎಂದು ಬೇಡಿದನು. “ನೀನು ಯಾರು? ನಿನಗೆ ಎಂತಹ ಅನ್ನವು ಬೇಕು?” ಎಂದು ಅವರು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲು, ಅವನು ಪುನಃ ನುಡಿದನು, “ನಾನು ಅಗ್ನಿಯು. ಶ್ವೇತಕೇತು ಮಹಾರಾಜನು ನೆರವೇರಿಸಿದ, ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ನಡೆದ ಮಹಾಯಾಗದಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸುರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ತುಪ್ಪದ ಧಾರೆಯಿಂದಾಗಿ ಶಕ್ತಿಹೀನನಾಗಿ, ಪೂಜ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮದೇವನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ, ರೋಗನಿವಾರಕವಾದ ಜೀವಿಗಳಿಂದಲೂ ಸಸ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ತುಂಬಿರುವ ಈ ಖಾಂಡವವನವನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸಲು ಹೊರಟು, ತನ್ನ ಮಿತ್ರನಾದ ತಕ್ಷಕನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿಚ್ಛಿಸಿದ ದೇವೇಂದ್ರನಿಂದ ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟೆನು”.

ಆಗ ಅರ್ಜುನನು, “ನಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಗೂ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ನೀಡು, ಅವುಗಳಿಂದ ನಿನ್ನ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಈಡೇರಿಸುವೆವು” ಎಂದಾಗ, ಅವನು, ಕಪಿಯ ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನೂ, ಬಿಳಿಯ ಕುದುರೆಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿದ್ದ ದಿವ್ಯವಾದ ರಥವನ್ನೂ, ಅಕ್ಷಯಗಳಾದ ಎರಡು ಬತ್ತಳಿಕೆಗಳನ್ನೂ, ಗಾಂಡೀವವೆಂಬ ಮಹಾಧನುಸ್ಸನ್ನೂ ವರುಣನಿಂದ ಪಡೆದು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ನೀಡಿದನು. ಹಾಗೆಯೇ, ಭಗವಂತನಿಗೆ ದಿವ್ಯವಾದ ಚಕ್ರವನ್ನೂ, ಕೌಮೋದಕಿ ಎಂಬ ಗದೆಯನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟನು.

ಅನಂತರ ತನ್ನಿಚ್ಛೆಯಂತೆ ಆ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಸುಡುತ್ತಿದ್ದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಹೊರದೂಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ ಇಂದ್ರನ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಶರಪಂಜರ ನಿರ್ಮಿಸಿ ವಿಫಲಗೊಳಿಸಿದ ಆ ಶ್ವೇತವಾಹನನು (ಅರ್ಜುನನು), ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಆ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲೇ ಹೋಮ ಮಾಡಿದನು. ತಕ್ಷಕನು ಅಲ್ಲಿಲ್ಲದಿರಲು ಅವನ ಪತ್ನಿಯು ತನ್ನ ಪುತ್ರನಾದ ಅಶ್ವಸೇನನನ್ನು ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹಾರುವಾಗ, ಪಾರ್ಥನಿಂದ ತನ್ನ ತಲೆಯು ಕತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಸತ್ತಳು. ಅವಳ ಪುತ್ರನಾದರೋ, ಕತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ತನ್ನ ಬಾಲದೊಂದಿಗೆ ಹೇಗೋ ಬಿಡುಗಡೆಗೊಂಡನು. ದೇವೇಂದ್ರನು, ಸವ್ಯಸಾಚಿಯೊಂದಿಗೆ ಬಹಳ ಕಾಲ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ, ಅವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು, ತನ್ನ ಪುತ್ರನಿಂದ ಬಂದ ಸೋಲನ್ನು ಬಹುಮಾನದಂತೆ ತಿಳಿದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋದನು. ನಂತರ ತನ್ನ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಗುಪ್ತರಾಗಿದ್ದ ಮಂದಪಾಲ ಮುನಿಯ ನಾಲ್ಕು ಪುತ್ರರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಆ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳು ಸತತವಾಗಿ ಹುಲ್ಲಿನ ಸಮೇತವಾಗಿ ಭಕ್ಷಿಸಿದ ಅಗ್ನಿಯು ತನ್ನನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಬಂದಂಥ ಮಯಾಸುರನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಕೋರಿಕೊಂಡನು. 'ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲಿ' ಎಂದು ದೈತ್ಯಾಂತಕನಾದ ಕೃಷ್ಣನು ಚಕ್ರವನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು, ಭೀತನಾದ ಆ ದೇವಶಿಲ್ಪಿಯು "ಬೀಭತ್ಸುವೇ! ನನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡು", ಎಂದು ಆಕ್ರಂದನ ಮಾಡಿದನು. "ಹೆದರಬೇಡ", ಎಂದು ಅವನು (ಅರ್ಜುನನು) ಅಭಯ ನೀಡಲು, ದೇವತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಸಂತುಷ್ಟನಾದನು.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಆದಿಪರ್ವವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು ॥

Adiparva

Salutations to Lord Vishnu, who incarnated as Krishna, the charioteer of Arjuna (Parthasarathi), to favour the worlds and warded off the difficulties of Draupadi.

There is a city called Hastina in the kingdom of Kuru. In that city, there was a king called Shantanu, son of Pratipa, who was a beacon of light of the lunar dynasty. A son, by name

Devavrata was born to him of Ganga. He (Devavrata) though attained youth, made a vow to follow celibacy till his death, for the sake of his father. Then after, he became Bhishma. Being pleased by that, the father granted him the boon of a death of his choice and himself married Satyavati the daughter of a fisherman. Having obtained a son called Vichitravirya from her, he himself succumbed to death. Bhishma himself governed the kingdom of his brother as he was too young and later, when he attained youth, he made him the king and got him married to the two daughters of the king of Kashi. When even he (Vichitravirya) died not very long, Satyavati, desirous of the growth of clan, being permitted by the son of Shantanu (Bhishma), appointed Parashara's son, Vyasa, to whom she herself was the virgin mother, to beget a child from her eldest daughter-in-law, Ambika. But she (Ambika) being disgusted by his terrific looks went to him, covering her eyes. A son was born to her, befitting her form. He was called Dhritarashtra. Being unhappy with her grandson, the fisherman's daughter (Satyavathi) once again entrusted Vyasa for having a child from her youngest daughter-in-law, Ambalika. But, at the time of union she turned pale (due to fear). A son was born to her, according to her form and he was called Pandu. As this union did not bear the expected result, the second daughter-in-law was again sent by her mother-in-law to him. Not wishing to meet him again, she in turn dressed her maid servant, who was born in a low-caste, with her ornaments and sent her. Being curious about the union with him (Vyasa), that was not easy to

attain, the maid-servant gave birth to a son called Vidura, who possessed all the good qualities.

As the eldest was born-blind and the youngest was a dependent, the middle one, Pandu himself became the king. The son of Ambika (Dhrtarashtra) got Gandhari the daughter of king Subala, as his wife. She too, when heard that her parents chose such a bridegroom for her, covered her eyes tightly with a cloth, thinking 'Let not my husband be jealous of me' and behaved like a blind person, following chastity, true to its every letter. Kunti and Madri became the two wives of Pandu.

Once that king went to the forest with his wives and a big army with a desire to hunt. There, while killing and making wild animals like deer, bears, buffaloes and others as his prey, he targeted by chance a male deer that was playing with its mate. Being hit by him severely in its vital part, the deer gave up its form assumed the form of a ascetic and said with pain, "Oh king! I am a sage called Kindama. With a desire to enjoy sensual pleasures, I followed the law of couples. Seeing which mistake in a person like me, did you hit me? It is not proper to hurt a non-offender, especially a respectable person or a deer, which leads a life of non-violence. The king's weapons are for subduing violence and not to trouble the weaklings. Since you killed me, without considering all these, may you also die on account of union with a woman'. Thus cursing, he died.

Hearing this, the king thought, 'what is this that has befallen? I tried to do something but something else happened. An uncontrolled person,

never examines what should be done or what should not be done. A lordly person, nor sees what is good and what is bad for himself. Like an elephant, blind with rut, wandering everywhere, he falls into a large pit of calamity and dies. The caused intoxication is lordship and not the wine. Hence, the rest of my life should be spent by performing penance, which suppresses lordship and not by enjoying its comforts'. With this determination, he some how sent back his grief-struck retinue to the city. There after, being requested by his subjects and being permitted by his uncle Bhishma and his younger brother Vidura, Dhritarashtra himself ruled the kingdeom.

Pandu also, along with his two wives, who followed him despite such a calamity spent time there leading the life of a sage, following strictly the rules and obtained a greater satisfaction than the kingdom. Once, having known from the talks of the citizens that the queen was pregnant, he with a disturbed mind wishing for sons, told his elder wife Kunti secretly, 'Oh Kunti! It is heard that the higher world, which is unattainable even by hard penance, was attained by many people by begetting a child. Even the fore fathers wait eagerly for a palm of water offered by the father of a child. He who does not fondle, and embrace his son, who sits on his lap talking babbling words, will only be pleased with something else and not he, who knows the taste of it. But, I, due to my own fault, have no hopes of having a child, that is the cause of happiness in both the worlds and have become support-less like Trishanku. Lend me your support. For a man, his wife is the creeper, that grants all

his desires and bears the fruits of the three ends of life-Dharma, Artha and Kama. Women by nature are shrewd, competent and well-versed in finding remedies. Hence, Oh, Auspicious one! Save me, who am helpless, from the hell called 'Puth'. Having said thus, shedding tears, he was replied by her, My Lord! Listen something. Long back, when I stayed in my fathers house, a great sage by name Durvasa, the son of Athri, glowing like fire on account of severe penance, by chace came and being pleased with the hospitality, asked my father, 'I have come here to stay for a long time, at my will. Hence, may you permit me'. He said, 'Be it so and engaged me for his service. Being too anxious about the nature of that sage, who was difficult to be waited upon, I served him for long, following strict discipline like the vow of walking on the edge of a sword.

That divine sage once told me, 'Child Pritha! Though I troubled you in many ways, you served me with-out getting distressed. I don't see any sign of sadness. I am greatly pleased with your purity of mind and lack of laziness. Anger or favour of a person like me does not deserve to become fruitless.

Therefore, accept this hymn (mantra). Any God, whom you invoked by this hymn, will immediately fulfill you desires, saying thus, the pleased sage transferred the hymn to me. If you agree, I will use it now. Which God shall I invoke? Narrating thus, with his approval she invoked God Dharma, the son of Sun God and with his blessings gave birth to a son called Yudhishthira, who by his

virtues later became popular as Ajathashtru (a person of whom no enemy is born). By the grace of Wind-God (Vayu) she obtained a son called Bhimasena, whom the people call as Vrkodara and Bhima. With the blessings of Indra, she got a son by name Arjua. Since he was born under the star Uttara Phalguni, he is also called Phalgunia. The other wife of Pandu, Madri also gave birth to the twins, Nakula and Sahadeva by the grace of Ashwins with the help of the same hymn. In this manner five Pandavas were born.

When Gandhari, who was bearing the womb for three years, heard that Kunti gave birth to the eldest son, she also gave birth to a mass of flesh, by hitting her abdomen with a stone, out of jealousy. As per the order of revered Dvaipayana (Vyasa) who arrived just then, that mass of flesh was divided into one hundred and one pieces and these pieces were placed in separate pots filled with ghee and were sprinkled daily with cold water. From the pots thus protected, she obtained hundred sons headed by Duryodhana and a daughter called Dushshala. Dhritarashtra too got a son Yuyutsu from a harlot when his wife's delivery was nearing. Thus, there were one hundred and one sons of Dhritarashtra (Dhartarashtras).

Then, once due to destiny, which is unavoidable Pandu had a union with Madri forcibly, the result of which was the end of his life and even Madri followed his path (by immolating herself). Kunti, on knowing this performed funeral rites for the couple, as per the customary practices, gradually reached her own city in a few

days along with the children, assisted by the sages. There, looking at their divine forms the citizens discussed, ‘Who is this beautiful lady, who inspite of being beautiful appears to be miserable? Who is it at her back, who seems to be the embodiment of Dharma, an essence of forbearance and endowed with all the signs of a Sovereign Monarch? Who is the other one, who by form, has the gait of a great lordly elephant? Ah! He is a heap of valour. Who is this, who seems to be of a generous nature? Indeed, on attaining youth, he would become an opponent of Lord Indra himself. Such is the grandeur of his courage. Who are these two handsome figures, resembling the Ashwins? Why is the vision, once fixed on these two, not able to be lifted up? Indeed these are the sons of Pandu, obtained by the grace of Gods.’ Thus, coming to a logical conclusion, with curiosity and great commotion, they ran after. When the sages disappeared, the king, the son of Vichitravirya, being happy on their arrival, having brought them home and though pained on account of his younger brother’s death, felt relieved on getting them and looked after them like his own sons.

Later, as the boys were invested with sacred thread and as they grew up gradually, the people, both family members and out sides loved Yudhishtira, who was like an autumnal moon, for his qualities like truthfulness, purity of mind, self command, discipline and so on. Unable to bear this, Duryodhana, being greedy of the kingdom, developed a wicked attitude towards him. Even his brothers like Dushshasana and others followed him. But Yudhishtira being Ajatashatru (one of

whom no enemy is born), though aware of their evil mind, was affectionate towards them, with forbearance, that was natural for him.

But Bhima, being impatient about their evil intensions, suppressing them easily in all the occasions like having food, playing etc., being unable to be insulted by them on account of his boldness, was considered by them as a nail dug in the heart. Constantly thinking of plans to kill him, the sinful Suyodhana (Duryodhana), took him to river Bhageerathi, under the pretext of sporting in the water, and gave him the poisoned food. When the latter became unconscious, due to poison, he tied him firmly, threw him into the river and reached the city along with his group, being satisfied. But, Yudhisthira and others without knowing this, suspecting evil from their enemies on their brother's disappearance, having searched for him everywhere sobbed along with their mother. Though assured by Vidura, they suffered an extreme pain.

Bhima too, due to the weight of his body, reached Rasatala (the lower world) through the path of streams, where he was relieved of poison, that made him unconscious by the biting snakes and he immediately stood up as though waking from sleep. Having drunk the divine juices filled in eight basins with the permission of Vasuki the grand father of his grandfather, he slept happily there itself. Then, on the eight day, he woke up and was brought upward by the attendants (of Vasuki) Being endowed with the strength of thousand elephants got by drinking the juices, he

reached his house and narrated the entire incident accordingly to his mother and others. Since then all of them lived in the house with anxiety as if it was surrounded by serpents.

Earlier, a son called Karna, possessing an armour and ear-rings attached to his body was born to Kunti by the grace of the Sun God, who was invited by her to test the efficiency of Durvasa's hymns. Though she attained virginity again, considering this act as her fault, she kept the baby in a box and put it in the river. The baby was obtained by chance by a charioteer, who had come there to take bath. Being named as Vasushena, the child grew up gradually and on attaining youth, he became greatly attached to the sons of Dhrtarashtra. He, maternal uncle Shakuni (who was the son of king Subala) and brother Dushasana-these three wicked souls always became the causes of sowing the seeds of misconduct in Duryodhana. There after, while learning Vedas from Krupa, the son of Sharadvan, both the boys were playing in a garden one day, when the piece of wood with which they were playing fell into a deep well that was dried up and unable to get down into. When the boys stared helplessly without able to bring back the wooden piece, a Brahmin accidentally came there and addressing the boys as, "Boys look at my skill", he threw his ring also into the well and as they looked, he pulled both the wooden piece and his ring, upwards by a light blade of grass, converting it into a missile.

When the surprised boys told this to Bhishma, he called him and asked him for which he replied, “I am Drona, the son of Bharadwaja and a disciple of Agniveshya. I have learnt these skills of using all the weapons and missiles from the revered Parashurama, the son of Jamadagni and am the brother-in-law of Krupa, the son of Sharadvan. They call me a prudent in all the scriptures, especially archery. I have come in search of a job”. The son of Shaantanu (Bhishma), being pleased with him and wishing to make his grandsons acquire special knowledge, having given him the status of a Teacher, handed over all of them to his care.

Learning from that teacher, Arjuna excelled among all his fellow students with his intelligence and skill. Day and night he was curious about learning, winning over sleep and laziness, both of which are opposed to learning. Hence, he is called Gudakesha (one who has control over sleep). Considering the son of his teacher i.e. Ashwatthama also as his teacher, he served both of them similarly.

Though he served both equally, the compassion of his teacher (Drona) like a chaste bride of a family took shelter only under him. Learning by guessing everything without being told by the teacher, he gained mastery over using his left hand to discharge missiles as he did with his right hand. Thereafter, he became popular as Savyasachi (Savya=left).

Once when his teacher was caught by a crocodile in the waters of Ganga, he released him quickly, for which he was awarded the missile

'Brahmastra' as a gift by the teacher. Bhima, though the second among the sons of Pritha (Kunti) was matchless (without a second) in the fight with mace. Then, in the assembly, when the boys were showing their expertise in their respective lores Savyasachi surprised all the questioners by exhibiting his skills. Karna, unable to bear this, competed with him, dishonoring the efforts of Arjuna. When Bhima accused him saying, "How can you compete with a prince, when you are not one?" Duryodhana, being confident that he would be a responsible leader in his party, immediately crowned the son of a charioteer (Karna) as the king of the kingdom, Anga.

Then, when the opportunity arose, the preceptor of Bharatas encouraged all the students thus—"Children, the entire science of archery along with its secrets has been learnt by you all. Hence, the time for offering fee to the teacher has arrived. And that is to capture the king of Panchala alive, and bring him here". Having heard that, the sons of Dhrtarashtra said, "Be it so." And in competition set out. Having neglected the sons of Pandu on their way who were slow, and attacking the city of Drupada with a roaring great army, the sons of Drutarashtra were unable to bear the valour of Parshata (the son of Drupada), and offered the fee to their preceptor, in the form of a fearful escape from the battlefield. When they were defeated, Arjuna, along with Bhima, suppressed the army of their enemy and having bound him, brought him towards his teacher.

Looking at the condition of Drupada, who had bent down his head, Drona, being affectionate

towards his friend, said, 'Indeed, Oh King Yajnasena! Though a fellow student, you did not like my friendship as I was not a king. Wishing only not to interrupt that friendship I did like this, not for the greed of the kingdom. Hence, the North Panchala is enough for me. You hold the South-Panchala yourself. Protect my friendship, even now". Having said thus, he released him with half-a-kingdom. From then onwards, Arjuna became popular as Vijaya and Jishnu.

Later, when Yudhishira was enthroned as the crown-prince, the wicked souled Duryodhana, being anxious about the love of the subjects for Yudhishtira and the might of Bhima and Arjuna, secretly discussed plans to kill them and urged his father for that sake. That blind king, who, like externally had become even internally blind, ordered the crown-prince, Ajathashatru, thus-'Child, It's heard that the place called Vaaranaavata is abounding with beautiful lakes. Today, there is a festival of Pashupati. Spending some time with pleasure in that place, along with your friends, come back later". Sharpminded Yudhishtira having known his heart, agreed saying "Be it so", honouring him as his elder.

Being happy with that, the wicked Duryodhana, told thus to some person, secretly and gently 'O Friend, Purochana! Like the honey-bees that accomplish the task of constructing a bee-hive, collecting in large numbers, and enjoy (honey) at the right time and that their king remains for name sake, even a kingdom also is a result of the strategies of many spies who are skillful at that. A

king becomes special only because of his garments. Hence, if I say, “Whatever wealth is mine, all that is actually yours’, that becomes a repetition. But, this crowd of rivals, like a bed occupied by mosquitoes, is not delighting me. Therefore, warding them off would be possible by a companion like you. So saying having instructed him his duties, discharged him with rewards. And that wicked one having agreed to it, going to Vaaranaavata and having made arrangements accordingly, was waiting for the arrival of Pandavas.

Yudhishthira with himself being the sixth one, (the other five being his four brothers and his mother) set out. Amidst the multitudes of people, being informed about the intended work, by the sharp minded charioteer in a foreign language, he said ‘Alright’, and told his mother in solace, ‘Mother, it is said by Vidhura thus-‘There, your residence will be burnt by a person sent by the enemies. For that sake create another route. Under the pretext of hunting daily get acquainted with the regions in the outskirts. At the time of burning, get out through that route and escape’. So saying, he went to Vaaranaavata. Going there being received and waited upon by the killer Purochana as though by a Kinsman, a close relative and a servant, who said, “This new house is built by the king for your sake. Therefore, live happily here itself. I am appointed for your assistance”, having entered the house shown by him which was made of lac and covered internally with combustible materials, observing carefully, deciding everything accordingly and having got all the arrangements made by Bhima and others, the son of Dharma

(Yudhishtira), though suspicious at heart, appeared as a trusting person outwardly. Vidura, without the knowledge of others, secretly got an underground passage made by his servant. Likewise, when the Brahmins and others were served food, a tribal, woman, having five sons, who lived there for sometime, for some reason, having drunk the wine, slept there itself along with her sons. Then, at night, making sure that the wicked Purochana was in a deep sleep, they (Pandavas) set the lac house on fire and from the passage, went away reaching the bank of river Bhageerathi. Having crossed the river in a boat, that was arranged by Vidura they went to far from that place.

The citizens, having seen the house burning, finding six others along with Purochana there, thought that the Pandavas died along with their mother and screened and wept. Foolish Duryodhana, considering that itself as the truth, rejoiced as if he had ascended the highest peak of his desires.

Later, Vrikodara carried all the other five on his body as they were unable to move due to sleep and fatigue. Carrying them as easily as he carried a garland, he covered a long distance quickly without getting tired and making them sleep happily under a fig tree himself stayed awake.

In the meanwhile, a female demon, called Hidimba, who was sent by her brother who also had the same name, to kill them saw Bhima and being attracted to his beauty, with a passion for him came to him bearing a mild form and declared

her wish to him. By that time, the demon (her brother) himself came there quickly and having fought with Bhima, was killed like an animal in his hands. She too, requesting with salutations, Yudhishtira and others, who woke up due to that sound, and obtaining their permission, got Vrikodara as husband, immediately after which, obtained a son called Ghatotkacha. Attaining youth immediately after birth, the son of Hidimba, went with his mother, understanding his duty to accompany her, after offering salutations to his father and uncles.

Having moved further, they met revered Badarayana (Vyasa) on their way, and being assured by him, entered a city called Ekachakra in the guise of Brahmin celebrities, where they spent some time, living in a house of some Brahmin, by begging alms.

Once, in the first part of the night, Kunti, being perplexed on hearing the laments of the husband and wife, inside the house quickly went there and asked the reason. That Brahmin said, "Oh, what is the use of listening to the results of my ill fate. Nothing else can be done by you in this situation, which has no remedies. Hence, enough of this persistence. And due to the fickleness of mind that is natural for a woman, if you think it is very necessary to hear it, then, get ready to be struck by the thunderbolt with our palms filled with flowers. In the neighborhood of this city there lives a person called Baka, who is death himself. The citizens, having pacified him who was prepared to destroy everything, satisfy him everyday by offering in turns one person and a large heap of rice. And

tomorrow, the turn is of my house. How would I set myself free from destruction, offering my daughter who will be the wealth of another person and who is like a Sharika bird, to that raw flesh-eater? Or again, how would I drown myself in the ocean of hell, allowing my son, who is the property of my fore fathers to be taken away like a debtor, who has not returned the loan? Or else, how would I become ungrateful, by offering my wife, who is the sovereign wealth of the three-fold ends of the life to him? And by offering myself, what would be the fate of these people, who become supporters, like the sailors in a boat, which is destroyed by the helmsman himself? Thus though, thinking again and again, I am not able to decide the course of action to be followed". So saying, he lamented. And she (Kunti) having heard that, being filled with compassion, wishing to discharge the debt of living for long in that house, told thus to him warding off his grief with her son, whose valour was witnessed by her in case of Hidimba, 'Oh Brahmin, enough of this grief. I indeed, wish to accomplish your task by one of my sons. This task is not only yours. In a collective work, all are entitled to a share. And do not expect any evil to my son from him. He surely liberates everyone from the fear of death. Hence, take courage'. Consoling him thus, she sent Vrkodara at dawn to the forest of Baka, with the permission of her eldest son. And he, with great perseverance, went and having killed him as easily as breaking a sugar cane, hanging him to the town gate, came to his mother without being seen by the people and explained everything to her. Thereafter, that kingdom was free from fear.

Then, as the time advanced, in an occasion, a Brahmin, who had come by his own will while conversing with the Pandavas and narrating different stories, incidentally told this "The king of Panchala, named Drupada, being insulted by the teacher of Bharatas (Drona) for some reason, performed a sacrifice using magical spells, wishing to take revenge, with himself being the sacrifice and the sacrificing priest. There, when the oblations were offered a pair came into existence from the center of the altar of sacrifice, from the burnt oblations. Immediately that pair attained youth. Among them, the male was called Dhrushtadyumna, who approached that Baradwaja (Drona) for imparting knowledge. Revered Drona, though a scholar, considering the future events that would be caused by him as the unavoidable fate, taught that son of Drupada, the science of archery with all its parts. Then, the female who was called Krishnaa was a beautiful woman. Her body has the complexion and scent of blue lotus, the charm that disregards extraction of luster and that which is not included in any other state, competing with youth. What is the use of telling more? One who makes her his wife, would consider even Urvashi as a blade of grass. Presently, all the kings, being invited by Drupada for her choice-marriage (Svayamvara) are pervading that city in competition and describe their wish as though she is procured by them. But my argument is that, the price for her cannot be borne by anyone other than Arjuna'. So saying, he became silent.

Being anxious, they set out for that sake, with their mother. After travelling for days and nights

when they enter a pilgrim place, called Soma on the banks of Ganga, at night, a Gandharva, by name Chitraratha, who was sporting in the waters there, with women, attacked them, being angry with their arrival. But Arjuna, having burnt his chariot with his missile presided over by Agni (Agneyastra) and having arrested him, later released him for the sake of his wife, who took refuge under him, thinking, 'He is a streenatha (one protected by a woman)'. In this way, for the reason that he avoided a disgusting act in the battle, he became popularly known as 'Bibhatsu'. Then, obtaining the knowledge called 'Chakshushi' in exchange for the missile 'Agneyastra' from the pleased Gandharva, and again, having deposited with him, the horses given by him only as a reward, and making the Brahmin called Dhowmya as his teacher on the words of Gandharva, went to the capital of Drupada along with his people. In the royal capital, they took rest in the house of a potter and having reached the assembly of the choice marriage, which was occupied by all the kings, occupied the seats among Brahmins.

At that time, in front of all the people, Dhrushtadyumna announced this loudly 'Listen, all the kings, who have collected here! Whoever, among you wishes to marry my sister who is about to choose her husband may received her by giving the price in the form of hitting the mark with this bow'.

Later, when the prince of Gandhara, who being in the fore front after warding away many brave warriors who stood up simultaneously,

became the leader of forced celibates, with his passion closed like a bud, just by seeing that bow, which was heavy as the king of mountains, when Dusshasana was swayed just by the heaviness of the staff of the bow, when Duryodhana, who was rich in honour, was insulted being tossed away by its strength, when the charioteer's son (Karna) was accused of having no caste, when the desires of the son of Brahadratha (Jarasandha) shattered, when the boldness of the king of Madra (Shalya), disappeared, when the efforts of the king of Chedi (Shishupala) became unfit to be told, when Vrushniketu became silent imagining the consequences and when the other kings became dumb, Partha, having got up from the middle of the group of Brahmins, having stringed the bow quickly he hit the mark and cast it down, along with the pride of other's through the hole of the instrument. Immediately Krishnaa, being anxious, slowly went near the victorious one and put the bride groom's garland around his neck. Being unable to bear that, Duryodhana and other kings, received the strikes of Arjuna's arrows in exchange for their frame and ran away. Later, when Arjuna entered his house, along with her, the price of whom was heroism, and told his mother, 'Mother, I have brought the alms', the mother came, saying 'Share it among your brothers and enjoy' and when she saw the bride of choice-marriage, she stood silently, due to fear. But Yudhishtira, knowing the hearts of his brothers and understanding his mother's fear for falsehood, took an oath, saying, 'This daughter of Drupada, is a gem of women. Whichever precious gem obtained by us, should be enjoyed by us

collectively. Otherwise, at some time, a quarrel may take place among us. Hence, let her be the wife of all the five. When all agreed saying 'Be it so', lord Krishna, the son of their maternal uncle, came with Sankarshana (Balarama) and comforted them with auspicious words. Drupada too, having decided in mind about nobility of their birth by many distinguishing signs, being happy, brought them to his house and having honoured them accordingly, was delighted after knowing the details from Yudhishtira and chose Partha (Arjuna) for his daughter. Later, hearing about their promise, when Yagnasena (Drupada) doubted thinking. 'It is dangerous for a women to be the wife of many', the divine sage Vyasa descended to that assembly, and granted cosmic vision to that king who worshipped him.

Sage Vyasa then told secretly thus to the father of the bride, who was perplexed looking at them (Pandavas) who were super-natural. "Long back there was sage's daughter, who, though possessing a beauty that surpassed even the glories of heaven, was not able to get a befitting husband, for which she pleased lord Maheshwara with her penance. When he was pleased, being excited, she begged him saying, 'Give me a husband', for five times. When he disappeared granting her the boon saying. 'In you later birth, you will have five husbands", that beautiful maiden, lamenting near the stream of Ganga, was seen and asked by Indra, who came there on his will. Later, along with him, she went to lord Mahadeva, who was sporting on the peak of mountain. On seeing that, Shatamanyu (Indra) who considered himself as the lord of

everything became motionless in range. There, having seen four others resembling his own form, sleeping in the cave, displayed by that lord, trembled like a fig leaf in wind, on being ordered by that great lord to enter along with them. Then, that compassionate Maheshwara, under some pretext, decided the descent of those Indra to the world of mortals and that girl, to be their wife. She is this Krishnaa (Draupadi) and they (Indras) are born as Pandavas. This is about the origin of Draupadi and Pandavas. Hence, enough of this deliberation'. Convinced thus by the words of that sage, which cleared his doubts, the king bestowed his daughter Krishna upon all the five. When the marriage was over Rama (Balarama) and Krishna with huge deposits of wealth, resembling the Sun and the Moon, descending to this world to glorify it, entered the hall, that was adorned with the five brothers accompanied by their wife, who was born from the midst of sacrificial altar, all appearing like the fire gods, accompanied by their wife Swaha.

And Dhrtarashtra too, appearing as though pleased outwardly, but having a wicked heart, like a muddy pond, sent his attendant to bring the sons of his brother along with the bride. Drupada also, honoring the message of the king of Kurus, sent his sons-in-law, accompanied by their wife to their residence, with a dowry that was suitable for his affection towards his daughter, for the gain of the best bride grooms, for a commendable relationship, for the union with the best among men, for the sovereignty and for the high-mindedness. They too, having reached their mother land along with the lord, being received by the citizens who rejoiced at

their arrival, that was beyond their desires, being fondled by their father and others, enjoyed exceedingly the love, forgetting the previous incidents. Having obtained, as their share, the plain-level land called Khandavaprastha, bestowed by the king who was once again doubted by his sons, they lived happily with the help of Krishna in the capital city built in that forest, that surpassed even the city of Amaravati. From then onwards, that region was called Indraprastha.

Later, according to the words of the farsighted Narada, who having raised the certainty of dispute regarding the enjoyment of a single thing by many people, simultaneously, was establishing term based enjoyment, all the five promised that Drapuadi shall be enjoyed every year by each of them, in the due order, and that one who sees her in other's bed shall go on a journey for twelve years. Maintaining the term, all the five became undefeatable by their enemies, like Vajralepa (a kind of hard cement). Once, wishing to bring back the cattle of some Brahmin, that were stolen by the thieves, Arjuna saw his eldest brother seated in a single seat with his wife, while entering the house of weapons and came back. After bringing back the cattle, according to the agreement, making an atonement for his sin, he left the house, parting with his brothers who sent him painfully. While travelling in Gangadwara (or Haridwara) he was taking a dip in the river, when his feet were forcibly dragged by Ulupi, a lustful serpent-virgin. Having spent that night with her and obtaining an assurance of safety from the aquatic creatures, he went again travelling in different kingdoms and pilgrim places.

In the meanwhile, he married Chitrangada, the daughter of the king Chitrasena, by offering him a bridal fee of returning his (Arjuna's) son to him (Chitrasena). There he recreated with her for three years and begot a son from her, called Babhruvahana. Taking leave of them, while bathing in the sea relieving five Apsaras (celestial nymphs), of a sage's curse due to which they had attained the form of crocodiles, he gradually reached Prabhasatheertha, where he met Krishna. Along with him Arjuna reached Raivata mountain and set his mind on Krishna's sister. Subhadra. On seeing that the right time for his sister's marriage has arrived and that both were worthy of each other, he (Krishna) disguised Partha as an ascetic to cheat his elder brother, who was an impediment for the marriage and himself pretended to be unconcerned. And Rama (Balarama) who was open hearted by nature, having brought the fraudulent ascetic to his house kept him there for some days, worshipping him with faith. When all the residents were taken away by lord Krishna, under the pretext of pilgrimage, Partha, who was dwelling in that house, returned to his city along with Subhadra. Later, Baladeva (Balarama), having known the incident, was pacified by the words of Krishna and by sending his retinue, permitted them to become the bride and the bridegroom. A son, by name Abhimanyu was born of Subhadra. Five sons, namely, Prativindhya, Sutasoma, Shritakarma, Shataneeka and Shrutasena were born of Draupadi to the five brothers respectively. All the boys who resembled their fathers, obtained the knowledge of all the missiles from Partha only.

Later, in the summer, when Krishna and Arjuna were amusing on the bank of Yamuna with women, a Brahmin with a golden complexion and reddish brown hair came to them and said. 'I am hungry, give me the food I desire'. When he was asked, 'Who are you? What kind of food do you like?', he said again, 'Indeed I am Hutabhuk (the firegod). Being weakened by the continuous streams of ghee, offered in the sacrificial session performed by kind Shwetaketu, that lasted for twelve years. I am trying by the instructions of Brahma to consume this Khandava forest which is enriched with creatures and medicinal plants that cure several diseases. But I am being stopped by Indra, with an effort to protect his friend Takshaka. In this way, being unsuccessful for seven times, I am here again, by the orders of the creator, waiting for both of you, who are capable of driving away the grief'. When Arjuna told him, 'Grant us the weapons, required for the battle by which, we shall accomplish your task', he gave Arjuna a divine chariot, having a white horse and a monkey banner, two inexhaustible quivers and a big bow, called Gandeeva, getting all these from Varuna. Likewise, he gave a divine disc and a mace called Kaumodaki to the lord. Thereafter, Shwetavahana (Arjuna), with whose permission, the fire was burning the forest, made Indra unsuccessful in his effort to extinguish fire, by forming a cage of arrows and offered into the fire all the creatures that were moving away from that place. Due to the absence of Takshaka, his wife sprang up holding her son Ashvasena, and was killed by Arjuna, who cut her throat. Her son was somehow released

with his tail being cut off. Indra, having fought for long with Arjuna, considering him to be undefeatable, was proud of getting defeated by his son and went away. Later, the fire god, who consumed along with the grass, that entire forest for fifteen days without any rest, excepting the four sons of sage Mandapala, who were hidden by his prowess, was attacked by the demon Mayasura and wished to get him killed. When the destroyer of demons (Krishna) held the disc agreeing to the words of the fire-god, the architect of demons being very much afraid screamed, 'Oh Beebhatsu (Arjuna), save me'. When he was assured of safety by Arjuna, who said, 'Do not be afraid', he rejoiced on obtaining love that was equal to obtaining god-hood.

|| Thus ends Adiparva ||

चतुर्थः पाठः

नवीनकथा - सा.....

पीठिका

संस्कृतसाहित्यं विशिष्टं, विस्तृतं प्राचीनमपि विद्यते । अस्यां भाषायाम् अनेकप्रकारकाः साहित्यग्रन्थाः आबहोः कालात् विरचिताः विराजन्ते । संस्कृते विद्यमानस्य ज्ञाननिधेः अनुवादकार्यं भारतीयभाषासु विदेशीयभाषासु अपि कृतं क्रियमाणं च वर्तते । अनेन इतरभाषाणां समुन्नतिरपि सञ्जाता । यथा संस्कृतभाषासाहित्यम् अन्यभाषासु अनूदितमस्ति एवमेव इतरभाषासाहित्यमपि संस्कृतभाषया अनूदितं उपलभ्यत एव । अनेन ज्ञानसम्पत्तिः सर्वासु अपि भाषासु विस्तृता भवति । भारतीयसंविधानम्, नूतना शिक्षणनीतिः संसत्कार्यकलापादयश्च संस्कृते रुपान्तरिताः सन्ति । भारतस्य प्रादेशिकभाषाभ्यः तथैव विदेशभाषाभ्यः अपि अनल्पप्रमाणेन साहित्यम् अनूद्यमानम् आस्ते । ईदृश्यां परिस्थितौ अनुवादसाहित्यस्य छात्राणां निदर्शनार्थं काचन नूतना कथा अत्र स्वीकृता विद्यते ।

भारतीयप्राशासनिकसेवायां चिरं कर्म कृत्वा देशे विदेशेष्वपि बहुसञ्चारं कृतवतः, आङ्ग्लभाषायां विपुलं साहित्यं विरचितवतः भवन्स् जर्नल् पत्रिकायाः सम्पादनकार्यं चिरं निरूढवतः, 'हिन्दूधर्मविश्वकोश' नामक ग्रन्थस्य सम्पादनकार्ये निमज्जितवतः, संस्कृतप्रेमिणः श्री वि.शिवरामकृष्णन् महोदयस्य 'She' इति लघुकथा भवन्स् जर्नल् पत्रिकायां प्रकाशितासीत् । अस्यां सिद्धवस्त्रविक्रयकर्मनिरता 'सा' भारतीयसंस्कृतेः मूर्तरूपा भूत्वा उद्यमपतेः मनसि विद्यमानं किल्बिषं

परिमार्जितवती, संस्कृतेः निरूपणं सुचारुरूपेण कृतवती, समेषां मानसानि भावसागारे प्रवेशयति । सैषा कथा संस्कृते अनूदिता अत्र।

डा। बि.एस्. रामकृष्णराव् 'सा' इत्यस्याः कथायाः संस्कृत रूपान्तरकारः आस्ते । अनेन कन्नडभाषायां तथा संस्कृतभाषायां अपि बहवोग्रन्थाः प्रकाशिताः । संस्कृतगद्यलेखावली, पद्यमणिमाला, गद्यरत्नमञ्जूषा, हास्यमधुबिन्दवः इत्यादिकाः अस्य प्रकाशिताः संस्कृतग्रन्थाः । संस्कृतसेवाकर्मणि चिरनिरतः डा। रामकृष्णरावः श्री सुरसरस्वतीसभायाः निर्देशकस्थानं अलङ्कृतवान् । विश्वभाषा, संवित्, विश्वज्योतिः, शङ्करकृपा इत्यादिपत्रिकाणां संपादनं च कृतवान्। इयं कथा तु तस्य संस्कृतगद्यलेखावली नामकग्रन्थात् स्वीकृता वर्तते।

अध्यापकेभ्यः सूचना-परियोजनकार्यार्थं छात्रैः अनुवादः कारयितव्यः ।

* * *

सुभ्रूः, सुकेशी, सुदती, सुवर्णा, 'सा' सुलोचना, संक्षेपतश्चेत् स्मर्तव्या सर्वावयवसुन्दरी । स्वीये तारुण्ये वर्तमाना, विंशतिके वयसि विराजमाना सा सर्वजनमनोहरा सदा रमणीया च । सुमधुरलावण्येन सुभगवेषेण सदाचारैः सुस्मितैः सुसंस्कृतवृत्तेन च अनितरसाधारणम् अपूर्वम् आकर्षणमासीत् अस्याः आननारविन्दे । सिद्धवस्त्रविक्रयशालायां कर्मनिरता सा । सोपानपंक्तिषु प्रकोष्ठाभ्यन्तरे वा गच्छन्त्यां तस्यां निष्कारणमेव तां द्रष्टुमहं वीथिकातः स्वमुखम् उन्नमय्य, सकृत् असकृद्वा तन्मुखकमलं द्रष्ट्वा, तत एव स्वीयं कार्यालयं प्रति गच्छन्नासं निरपवादतया ।

सः वस्त्रापणः, यत्रैषा कार्यनिरता, कथमपि कुतूहलजनक एव। बहिः स्थितः कोऽपि मनुजपशुः आपणाभ्यन्तरं द्रष्टुं न पारयति स्म।

तथापि यदा कदा वा क्वचित् काचित् कमनीयरूपा ललनामणिः यवनिकाभ्यन्तर एव दृष्टिपथमायाति स्म स्वकर्तव्यानिर्वहणनिमग्ना वस्त्रविशेषाणां विशिष्टालङ्कारकर्मणि व्यापृता, 'आलिखिता अप्सरा इव। आपणस्य प्रवेशद्वारेऽपि काचित् महती काचपेटी यत्रैका निर्जीवा पुत्थलिका सजीवेव प्रतिदिनं नवनवीनं परिधानविशेषं धारयन्ती, रसिकमनांसि विनोदयन्ती, ग्राहकान् आकर्षन्ती, विद्युत्पञ्जरबद्धापि स्वतन्त्रेव, विराजमाना, विशिष्य मादृशान् मोहयन्ती अतिष्ठत् । सुविहितवस्त्रविन्यासा चेयं पुत्थलिका तस्याः तरुण्याः सादृश्यं वहन्तीव, संदृश्यते स्म-देशविदेशानां विमानपत्तनानां विनाकृतकरविशेषाणां वस्त्रापणानां मध्ये उपलभ्यमानाः जापानशाटिकाः धृत्वा ।

यथाकथमपि प्रत्यहं तस्य वस्त्रापणस्य मार्गमाश्रित्यैव निजकार्यालयं प्रति गमनं मम निश्चितं नित्यकर्माभूत् । सकृदपि तस्याः दर्शनं न भवति चेत् नितरां खिद्यते स्म मे चेतः । पूर्णं दिनमपि शून्यमिव प्रतिभाति स्म । स्वीये कार्यालये कार्यमग्रेऽपि मयि ममः मनस्तु तस्यामेव रमते स्म । विरामक्षणेषु तु मे मनः प्राङ्गणे सा नृत्यन्ती मत्पुरतः प्रादुर्भवति स्म । तदा तदा एवमपि चिन्तासन्ततयः समुद्भवन्ति स्म । यथा कास्विदेषा सुन्दरी तरुणी? ऊढा स्यादथवानूढा? अपत्यं किं भवेदस्याः? कः पतिः स्यात् तस्याः भाग्यभाक्?... इत्यादिप्रश्नेभ्यः उत्तराणि लब्धानि स्युरपि मम भावनायां भेदः न भवति स्म । यतः सर्वोऽपि अनूढः पुमान् समीपस्थां सुन्दरीम् अनूढाम् अनपत्यकां स्वप्रणयिनीं प्रियतमामेव मन्यते ननु ।

प्रतिदिवसमपि तस्याः दर्शनं मह्यं कामपि अव्यक्तरमणीयां तृप्तिमापादयति स्म ययाहं नितरां तुष्टः परेद्युपर्यन्तम् । कस्मिंश्चिदपि दिने तामहम् अपश्यं केनापि तरुणेन सह सम्भाषमाणाम् । सपद्येव

अहं स्वके क्रोधमूर्च्छितः अभवम् । नाशकं तत् दृश्यं सुचिरं सोढुम् ।
 स तस्याः पतिः भवेत् अथवा भ्राता । परं सुपुष्टः सुन्दरो युवा ।
 अहं तु समत्सरं तां निर्निमेषदृशा दहन्निव दृष्टवान् । न कदापि पूर्वं
 मयैवम् आचरितमासीत् । दिष्ट्या नाहं परशिवः आसं, न वा सा
 रतिः, नापि स पुरुषः मन्मथः क्रोधाग्रौ भस्म भवितुम् । यदाहं तां
 गूढं समीपे सुष्ठु संलक्षितवान् रिक्तः आसीत् तस्याः भालदेशः । न
 कुङ्कुमं ललाटे नापि सिन्धूरं सीमन्ते । सा अन्यमतधर्मीया किमु
 स्यात्?... न न दैवहतक कुतो वा स्वत्वबुद्धिः तस्यां मम?

जनाः तु कथयन्ति यत् चमत्काराः खलु बहवो भवन्ति अस्मिन्
 जगतीतले इति । परं नाहं सर्वं विश्वसिमि । कथमपि नास्ति कदाचित्
 मया प्रार्थितो देवः चमत्कारार्थं यदपि समभवत् एकस्मिन् दिने । सा
 ननु सा, तस्याः वस्त्रविक्रयशालायाः तरुणी, मे स्वप्नसुन्दरी, सकृत्
 मां द्रष्टुं मदीयं कार्यालयम् आगच्छत् । यदैव द्वारि स्थितः प्रतीहारः
 मम प्रकोष्ठस्याभ्यन्तरां तां प्रावेशयत् न कोऽपि शब्दः स्मृतिपथमायातः
 तस्यै स्वागतवचनानि व्याहर्तुम् । किंकर्तव्यमूढतया अभिभूतोऽहमभवम् ।
 पुरः एव तिष्ठन्त्यां तस्यां तदभिमुखे उपविश्य तां द्रष्टुमपि नाहमपारयम् ।
 न जाने यदि तया ज्ञातमिदं यदहं तां निजहृदयप्रकोष्ठाभ्यन्तरे बद्ध्वा
 संरक्षितवानिति । को वा वेद हि दूरवेदनाम्?

सोऽहं व्यवस्थापितवाक् कथञ्चित् स्वागतं व्याहृत्य सविनयमेव
 अपृच्छम्-‘कः समाचारः?’ तां तुदितुं न खलु ईप्सितं मया । सत्यं
 वक्तव्यं चेत् अहं तस्याः अभिरामः भवितुमेव इष्टवान् ।

‘अहमस्मि शान्तिः, सुन्दरस्य पत्नी’ उदतरत् सा ।

‘सुन्दर’ इति नामधेयं परिचितपूर्वं प्रत्यभासत मे । सुन्दरः अस्मद् ग्रामस्यैव अभिजनः । कतिभ्यश्चित् वर्षेभ्यः पूर्वं यदैव स मुम्बई समागतः अहमेव प्रथमो जन आसं यः तेन मिलितः । तस्य पिता गोविन्दः क्षेत्रकृषकेषु अन्यतम आसीत् निजग्रामे मे । अस्माभिर्जायते स्म यद्गोविन्दः बह्वपत्यः धनिकश्च क्षेत्रस्वामीति । परं सामाजिकदृष्ट्या नासीदस्मासु कोऽपि सम्बन्धविशेषः । वयं क्षेत्रस्वामिनः सोऽपि कश्चित् कृषिकर्मकः ।

सुन्दरो मां यदा अमिलत् उद्योगः कोऽपि प्रार्थित आसीत् तेन ‘यः कोऽपि उद्योगः भवतु’-इत्युचिवान् आसीत् सः ।

‘किमर्थं स्वग्रामं त्यक्तवान्?’ अहमासं पृष्टवान् ।

‘वयं भ्रातरः षट्, भगिन्यौ द्वे च । उपरते च पितरि अल्पेन आदायेन निजनिलये जीवितुं महान् क्लेशः अनुभूतः स्वके ग्रामे । दिष्ट्या उभयोरपि कन्ययोः विवाहः पित्रैव निर्वर्तित आसीत् । निजजीवितावधौ । भ्रातृषु द्वौ ग्रामे एव उषितुं कृतमनस्कौ अभूताम् । अवशिष्टाः चतुरः एकैकशः ग्रामं त्यक्तवन्तो वयम् । अहमेव चरमः निजसदनात् निर्गन्तुम् ।’

‘त्वं शालायां पठन्नासीः ननु?’

‘आम्, अहं दशमकक्ष्यापर्यन्तं पठितवानस्मि ।’

‘न खलु उद्योगाः अस्मत्प्रतीक्षायां तिष्ठन्ति । तथापि त्वदर्थं कमपि समुचितम् उद्योगम् अन्वेष्टुं प्रयतिष्ये । त्वत्पिता गोविन्दः अस्माकं बहुसेवां कुरुते स्म । दिनद्वयानन्तरं मां पश्य’ इति आज्ञापितवानहम् ।

कथमपि दैवगत्या उक्तमात्रे एव मयि कोऽपि उद्योगपतिः स्वीये समवाये सुन्दरं सेवकत्वेन स्वीकर्तुम् स्वीकृतवान् । ततः परेद्यवि सुन्दरः तत्रासीत् प्रेषितः ।

मन्ये स उद्योगः तेन स्वीकृत आसीत् सुन्दरेण । ततः न कदापि आसीदवसरः सुन्दरं मिलितुम् । वस्तुतस्तु मम तावती आसक्तिरपि नासीत् तं पुनः द्रष्टुं सः अन्यां कामपि प्रार्थनां पुरस्कर्त्यादिति मनीषयैव ।

सुन्दरस्य पत्नी शान्तिः मम संमुखे अतिष्ठत् । मुहुर्तमात्रे अहं सर्वमपि सुन्दरसमाचारं स्मृतवान् । नातः परं 'सा' सा वस्त्रापणे विद्यमाना अपरिचिता अप्सराः या मम मनोमन्दिरे साधु संस्थापिता । सा तु अस्माकमेव ग्रामस्य सुन्दरस्य पत्नी सा सा एव ।

'मत्तः त्वं किम् अपेक्षसे?'-तामहम् अपृच्छम् अशान्तमनसापि तु, न कोपेन ।

'मम पतिः भवद्विषये उक्तवान् आसीत् । भवद्विषये तु बहु भक्तिभावयुतः खलु सः यतः उद्योगः दापितो भवता । तेन च नूतनं जीवनं प्रदत्तमासीत् अस्मिन् महानगरे मम प्रत्युः । स च मया सह भवन्तं द्रष्टुं सकृद्वा मिलितुम् इयेष उभयोरपि आवयोः कृतज्ञतां निवेदयितुम् । परं परं स दिवसः नैव समायातः।'

'किं किं किमभूत् सुन्दराय?'

'गत..... गतवर्षे दिवमगात् ।'

'दिवमगात्? अस्ति किञ्चित् अपत्यं ते?'

'नास्ति किमपि । दिष्ट्या एवेति मन्ये ।'

अहमासं शोकाविष्टः । एका 'विधवा' ईदृश्येव तरुणे वयसि!

समकालमेव मे मनसि आसीद् अन्यापि काचित् भावना समुद्भूता-‘मम अनूढपत्नी (अवैधपत्नी) भूत्वा मया सह स्थातुमियम् अङ्गीकुर्याद्वा? न तत्र कोऽपि दोषः विरुद्धाचारो वा स्याद् यदि धनिकः कश्चित् उन्नतोद्योगः उपपत्नीमेकां स्वगृहे रक्षति’ इति । परं तद्विशायां पुनरग्रे चिन्तयितुं नाहं तदा प्रयतितवान् यतः सा खलु कामुकता भवेत्।

‘श्वः’, मौनं विभज्य शान्तिरवोचत्-‘मम पत्युः प्रथमं वार्षिकश्राद्धं वर्तते । अहमत्र समायाता भवतः आशिषः ग्रहीतुम् । भवांश्च तस्य ग्रामस्यैव अभिजनः क्षेत्रस्वामी चेति ।’

आशिषः? दुर्हृदयेन क्षेत्रस्वामिना? उन्नतोद्योगवान्न क्षेत्रस्वामी चेति योऽयमध्यासः मया सर्वत्र कारितः आसीत् सः झटिति भग्नः अभूत् । अहम् अचिन्तयम्-‘सेयं शान्तिः अस्माकं संस्कृतेः प्रतिनिधिरस्ति कथङ्कारमपि नाहम् । सा खलु संस्कृता जीवति ।’

रूप्यकाणां शतस्य मुद्रामेकाम् उद्धृत्व शान्त्यै प्रायच्छम्- ‘कृपया स्वीकुरु श्राद्धकर्मणे । सुन्दरः सुशीलः युवा आसीत् ।’

‘अहं भवतः आशीरर्थमागता न खलु धनार्थम्’ उक्तवती सा ।

शान्तिः धनं नैव स्वीचकार । सा मां प्रणम्य कार्यालयप्रकोष्ठात् बहिः निरगच्छत् । अहं तस्याः विषये अधिकं ज्ञातुम् अभिलषितवान् । परं स अवसरं नायच्छत् ।

वस्तुतस्तु अहमस्मि तस्यै नितरां कृतज्ञः । सा खलु मे हृदयात् किल्बिषमेकं निर्मूलितवती ।

ಭಾಗ-2

ಸಂಸ್ಕೃತ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯ

ಬೇರೆ ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರವೆಂದರೆ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಗದ್ಯ ಪ್ರಕಾರದ ಕಾವ್ಯವೂ ಇದೆ. ಅಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಗದ್ಯ ಬರವಣಿಗೆಯೆಲ್ಲವೂ ಕಾವ್ಯವೆಂದರ್ಥವಲ್ಲ. 'ವೃತ್ತಗಂಧೋಜ್ಜಿತಂ ಗದ್ಯಂ' ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಗಣ, ಯತಿ ಹಾಗೂ ಪಾದದ ನಿಯಮವಿಲ್ಲದ್ದು ಗದ್ಯ. ಕಾವ್ಯಕೃತಿಯಾಗಲೀ, ಕಾವ್ಯೇತರ-ಕೃತಿಯಾಗಲೀ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಗದ್ಯವು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆಯೇ. ಪದ್ಯರಾಶಿಯೇ ದೊಡ್ಡದು. ವೇದಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪದ್ಯಶೈಲಿಯು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಬರವಣಿಗೆಯು ಬಳಕೆಗೆ ಬರುವ ಮುನ್ನ ಜ್ಞಾನರಾಶಿಯೆಲ್ಲವೂ ಕಂಠಸ್ಥವಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಪಾದಬದ್ಧವಾಗಿಯೂ, ಲಯಬದ್ಧವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಪದ್ಯ ಶೈಲಿಯು ಕಂಠಪಾಠಕ್ಕೆ ಹೇಳಿಮಾಡಿಸಿದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಆದುದರಿಂದ ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಸುಲಭವಾದ ಪದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆದರು ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನರು, ಜನರೂ ಅದನ್ನೇ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಸಂಭಾಷಣೆಯ ರೂಪದ ಗದ್ಯದ ಬಳಕೆಯು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಗದ್ಯಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಯೂ ನಗಣ್ಯವಾಯಿತು.

ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೇ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮಾತು ಹೇಳಬೇಕೆ? ಸಾಹಿತ್ಯವು ಜನರಿಗಾಗಿ ರಚನೆಯಾಗುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ಜನರಿಂದ ದೂರವಾಗಿ ಉಳಿಯಲು ಅಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕವಿಗಳು ಪದ್ಯಶೈಲಿಯಲ್ಲೇ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸತೊಡಗಿದರು. ಅಪರೂಪಕ್ಕೆ ಯಾರಾದರೂ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅವರಿಗೆ ಎಲ್ಲಿಂದ ಮಹತ್ವ, ಗೌರವಾದರಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗತೊಡಗಿದವು. ಆಡು ಮಾತಿನ ಗದ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಓದುವ ಗದ್ಯದ ರಚನೆ ಬಿಗಿಯಾಗಿತ್ತು. ಉದ್ದುದ್ದನೆಯ ಸಮಾಸ ಪದಗಳು ರಚನೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಇಂತಹ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಓಚೋಗುಣವೆಂದು ಕರೆದು "ಓಜಃ ಸಮಾಸಭೂಯಸ್ತ್ವಂ ಏತತ್ ಗದ್ಯಸ್ಯ ಜೀವಿತಮ್" ಎಂದು ತೀರ್ಪಿತ್ತರು. ಇಂತಹ ಗದ್ಯದ ರಚನೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಡಲೆಯಾಗಿತ್ತು. ಒಬ್ಬ ಕವಿಯು ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಅಳೆಯಬೇಕಾಗಿದ್ದರೆ ಅವನು ಗದ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆಯೇ ಎಂದು

ಪರೀಕ್ಷಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. “ಗದ್ಯಂ ಕವೀನಾಂ ನಿಕಷಂ ವದಂತಿ” ‘ಗದ್ಯವು ಕವಿಗಳಿಗೆ ಒರೆಗಲ್ಲು’ ಎಂಬ ಮಾತೂ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂತು.

ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಗದ್ಯವನ್ನು ವೇದದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಋಗ್ವೇದದ ಐತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕೃಷ್ಣಯಜುರ್ವೇದ, ಅಥರ್ವವೇದ, ಕೆಲವು ಆರಣ್ಯಕಗಳು ಮತ್ತು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿವೆ. ಮಹಾಭಾರತ ಮತ್ತು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲೂ ಗದ್ಯ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಪಾಣಿನಿಯ ವ್ಯಾಕರಣ ಸೂತ್ರಗಳು, ವರರುಚಿಯ ವಾರ್ತಿಕ, ಪತಂಜಲಿಯ ಮಹಾಭಾಷ್ಯ, ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳು, ವೇದಾಂತಸೂತ್ರಗಳು, ವೇದಾಂತ-ಭಾಷ್ಯಗಳು ಮುಂತಾದುವೆಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತಗದ್ಯದ ಪರಿಷ್ಕೃತ ರೂಪವನ್ನು ನಮಗೆ ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತವೆ.

ಕಾವ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಗದ್ಯವು ಯಾವಾಗ ಆವಿರ್ಭವಿಸಿತು ಎನ್ನುವುದು ತಿಳಿದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಗಳು ಇದ್ದವು ಎಂದು ಕಾತ್ಯಾಯನನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ವಾಸವದತ್ತಾ, ಭೈಮರಥೀ, ಸುಮನೋತ್ತರಾ ಇವು ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಗಳೆಂದು ಪತಂಜಲಿಯು ತನ್ನ ಮಹಾಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಮಹಾಕವಿ ಬಾಣಭಟ್ಟನು ತನಗಿಂತ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಆಖ್ಯಾಯಿಕಾ ಕಾರರನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವು ನಡೆದಿದೆಯೇ ಹೊರತು ಬಾಣನ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹಿಂದಿನ ಯಾವ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯವೂ ಇಂದು ನಮಗೆ ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯವನ್ನು ‘ಕಥಾ’ ಮತ್ತು ಆಖ್ಯಾಯಿಕಾ ಎಂದು ವಿಭಾಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ‘ಪ್ರಬಂಧಕಲ್ಪನಾಕಥಾ’ ‘ಆಖ್ಯಾಯಿಕಾ ಉಪಲಬ್ಧಾರ್ಥಾ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಕಥಾ ಎನ್ನುವುದು ಕವಿಯ ಕಲ್ಪನೆಯ ವಸ್ತುವುಳ್ಳದ್ದು. ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಯಾದರೂ ನಡೆದ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಕವಿಯು ಕಾವ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಿರುವುದು.

अपादः पदसन्तानो गद्यमाख्यायिका कथा । - (काव्यादर्श-दण्डी)

उच्छ्वासान्तेऽप्यखिन्नास्ते येषां वक्त्रे सरस्वती ।

कथामाख्यायिकाकारा न ते वन्द्याः कवीश्वराः ॥ (बाणः)

‘ಕಥಾ’ ಲಕ್ಷಣ

ಪ್ರಾರಂಭ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟ ದೇವತೆ ಹಾಗೂ ಗುರುಗಳಿಗೆ ವಂದನೆ ಇರುತ್ತದೆ. ನಂತರ ತನ್ನ ವಂಶದ, ಹಿರಿಯರನ್ನು ಕುರಿತ ಸ್ತುತಿ ಇರಬೇಕು. ಸಜ್ಜನರ ಹೊಗಳಿಕೆ, ದುರ್ಜನರ ಖಂಡನೆ ಇರಬೇಕು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಪದ್ಯ ರೂಪದಲ್ಲಿರಬೇಕು. ಇವುಗಳ ನಂತರ ಗದ್ಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಥೆಯನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕು. ನಗರ ವರ್ಣನೆ, ರಾಜನ ವರ್ಣನೆಗಳಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಮುಂದಿನ ಪ್ರಧಾನ ಕಥೆಗೆ ಸಂಬಂಧ ಕೊಡುವ ಒಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. “ಕಥೆ”ಯ ವಸ್ತು ಕವಿಯ ಊಹೆಯಿಂದ ರಚಿತಗೊಂಡು ಕವಿಯ ಪ್ರತಿಭೆಯ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗಿರಬೇಕು. ಶೃಂಗಾರವು ಪ್ರಧಾನ ರಸವಾಗಿರಬೇಕು. ಕಥೆಯನ್ನು ನಾಯಕನೇ ಹೇಳಬಹುದು ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಯಾರಾದರೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಕಥೆಯಲ್ಲಿ “ಆರ್ಯಾ” ವೃತ್ತದ ಕೆಲವೇ ಕೆಲವು ಶ್ಲೋಕಗಳು ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರವಾಗಿ ಬಂದಿರಬೇಕು. ಈ ಎಲ್ಲ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಬಾಣನ “ಕಾದಂಬರಿ”ಯು “ಕಥಾ” ವಿಧದ ಗದ್ಯ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಉದಾಹರಣೆ.

‘ಆಖ್ಯಾಯಿಕಾ’ ಲಕ್ಷಣ

ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ “ಕಥಾ”ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆಯೇ ಕವಿಯು ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಇಷ್ಟ ದೇವತೆಯನ್ನೂ, ಗುರುಗಳನ್ನೂ ವಂದಿಸಬೇಕು. ಅನಂತರ ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕವಿಗಳನ್ನೂ ಅವರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಶಂಸಿಸಬೇಕು. ತಾನು ಕಾವ್ಯ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಲು ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿಸಬೇಕು. ಇದರ ಕಥಾವಸ್ತುವು ಸದ್ವಂಶ ಸಂಭೂತನ ಕುರಿತ ವರ್ಣನೆಯಾಗಿರಬೇಕು. ತನ್ನ ವಂಶದವರ ವಿಷಯವನ್ನೂ, ಅವರ ಸಂಸ್ಕಾರಾತಿಶಯವನ್ನೂ ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿಸಿ ತನ್ನ ಜೀವಿತವನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ಈ ವಿಷಯದ ಭಾಗವು ಗದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬೇಕು. ಇಡೀ ಗ್ರಂಥವನ್ನು “ಉಚ್ಚಾಸ್”ಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬೇಕು. “ವಕ್ತೃ” ಅಥವಾ “ಅಪರವಕ್ತೃ” ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳಿರಬೇಕು. ನಾಯಕನೇ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವಂತಿರಬೇಕು. ಕಥಾ ವಸ್ತುವು ಕವಿ ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿರದೆ ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿರಬೇಕು. ‘ಕನ್ಯಾಹರಣ’, ‘ಯುದ್ಧ’, ‘ವಿರಹ’ ನಾಯಕನ ಅಭ್ಯುದಯ ಮೊದಲಾದ ವರ್ಣನೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುತ್ತದೆ. ಬಾಣಭಟ್ಟನ ‘ಹರ್ಷಚರಿತಮ್’ ‘ಆಖ್ಯಾಯಿಕಾ’ ವಿಧದ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ.

ಆದರೆ ದಂಡಿಯು ಇಂತಹ ವಿಂಗಡನೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಲ್ಲವೆಂದೂ, ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಪ್ರಕಾರ ಭೇದಗಳಾಗಲಾರವು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾನೆ.

ಕೆಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯಗಳ ಪರಿಚಯ

ಇಂದು ನಮಗೆ ದೊರೆತಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಗದ್ಯಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಚಯಿಸಲಾಗಿದೆ.

1) ಸುಬಂಧು : ವಾಸವದತ್ತಾ - ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಗದ್ಯಕವಿತೆಯರಲ್ಲಿ ಸುಬಂಧುವು ಒಬ್ಬ. ಇವನು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ಏಳನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದನೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಪ್ಪಲಾಗಿದೆ. ಇವನು ಬರೆದಿರುವ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯ 'ವಾಸವದತ್ತಾ' ಕಥಾಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. 'ವಾಸವದತ್ತಾ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಪತಂಜಲಿಯು ಹೇಳಿರುವ 'ವಾಸವದತ್ತಾ' ಭಾಸನ ನಾಟಕದ 'ವಾಸವದತ್ತಾ' ಮತ್ತು ಬಾಣನು ಹೇಳಿದ 'ಕವೀನಾಮಗಲದ್ವರ್ಷೋ ನೂನಂ ವಾಸವದತ್ತಯಾ'. ಹೀಗೆ ಮೂರು ಕಡೆ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಸುಬಂಧುವಿನ ವಾಸವದತ್ತಾ ಕಾವ್ಯದ ನಾಯಕಿಯು ಅವನ ಕಲ್ಪನೆಯ ಪಾತ್ರವೇ ಆಗಿರಬೇಕು.

ಕಂದರ್ಪಕೇತು ಎಂಬ ರಾಜಕುಮಾರನು ಒಮ್ಮೆ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರಿಯಾದ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಅವಳಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತನಾದನು. ಅವನು ಮಿತ್ರನಾದ ಮಕರಂದನೊಡನೆ ಆ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಅರಸುತ್ತಾ ಹೊರಟನು. ಒಂದು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮರವೊಂದರ ಕೆಳಗೆ ವಿಶ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಮರದ ಮೇಲಿದ್ದ ಗಿಳಿಯೊಂದು 'ವಾಸವದತ್ತಾ' ಎಂಬ ರಾಜಕುಮಾರಿಯು ತಾನು ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡ ರಾಜಕುಮಾರನನ್ನು ವರಿಸಲು ಇಚ್ಛಿಸಿ ತನ್ನೊಡನೆ ಪ್ರೇಮಪತ್ರವನ್ನು ಕಳಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಗಿಳಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಕಂದರ್ಪಕೇತುವು ಆ ಪ್ರೇಮಪತ್ರವನ್ನು ಓದಿಕೊಂಡು ತಾನೇ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿ ವಾಸವದತ್ತೆಯ ಊರಿಗೆ ಹೋದನು. ಆ ದಿನ ಅವಳ ವಿವಾಹವು ಬೇರೊಬ್ಬ ರಾಜಕುಮಾರನೊಡನೆ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಕಂದರ್ಪಕೇತುವು ವಾಸವದತ್ತೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಅವಳೊಡನೆ ಕಾಡಿಗೆ ಬಂದನು.

ರಾತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ಮರದ ಕೆಳಗೆ ಮಲಗಿದರು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಎದ್ದಾಗ ವಾಸವದತ್ತೆಯು ಕಾಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ಕಂದರ್ಪಕೇತುವು ಅವಳನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಹುಡುಕಿ ಅವಳು ಸಿಗದಿದ್ದಾಗ ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗ ಮಾಡಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಅಶರೀರವಾಣಿಯೊಂದು 'ನಿನಗೆ ನಿನ್ನ ಪ್ರೇಯಸಿಯು ದೊರೆಯುತ್ತಾಳೆ, ದುಡುಕಬೇಡ' ಎಂದು ಹೇಳಿತು. ಆ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿಟ್ಟು ಅವನು ಕಾಡಿನಲ್ಲೇ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಒಂದು ದಿನ ವಾಸವದತ್ತೆಯ ಆಕಾರದ ಶಿಲಾವಿಗ್ರಹವೊಂದನ್ನು ಕಂಡನು. ಅದನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ಅದು ನಿಜವಾದ ವಾಸವದತ್ತೆಯಾಯಿತು. ಆಗ ಅವಳು ತಾನು ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದಳು. "ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ನಿನಗಿಂತ ಮೊದಲೇ ಎದ್ದು ಆಹಾರವನ್ನು ಹುಡುಕಲು ನಾನು ಹೊರಟಾಗ ಒಂದು ಕಿರಾತಸೈನ್ಯವು ಎದುರಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಹಾತೊರೆಯಿತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಕಿರಾತಸೈನ್ಯವೂ ಬಂದು ಮೊದಲೇ ಬಂದಿದ್ದ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಿತು. ಅದು ಆಶ್ರಮವಾಗಿದ್ದು ಅದರ ಋಷಿಯು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ನನ್ನ ನಿಮಿತ್ತ ಎರಡೂ ಸೈನ್ಯಗಳು ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿ ರಕ್ತಪಾತ ಮಾಡಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಕಲ್ಲಾಗುವಂತೆ ನನ್ನನ್ನು ಶಪಿಸಿದನು. ನಿನ್ನ ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ನನಗೆ ಮೊದಲಿನ ರೂಪ ಬಂದಿತು" ಎಂದಳು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಣಯಿಗಳು ಪುನಃ ಒಂದಾದರು.

'ವಾಸವದತ್ತಾ' ಕಾವ್ಯದ ಕಥೆ ಚಿಕ್ಕದು. 'ವಾಸವದತ್ತಾ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಅದೇ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ಬರೆದರೆ ಜನ ಮೆಚ್ಚುತ್ತಾರೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಸುಬಂಧುವು ಕಥೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಲೌಕಿಕ ಮತ್ತು ಅದ್ಭುತಾಂಶಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ವಿವಿಧ ಶಬ್ದಾರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ಲೋಕಾಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಅವನೇ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

“ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷರ-ಶ್ಲೋಕಮಯ-ಪ್ರಬಂಧ-ವಿನ್ಯಾಸ-ವೈದಗ್ಧ್ಯ-ನಿಧಿರ್ನಿಬಂಧಮ್ |
ಸರಸ್ವತೀದತ್ತವರಪ್ರಸಾದಾತ್ ಚಿತ್ರೇ ಸುಬಂಧುಃ ಸುಜನೈಕಬಂಧುಃ ||

ಇವನು ಗದ್ಯಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ವಕ್ರೋಕ್ತಿಗೂ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನು ನೀಡಿ 'ವಕ್ರೋಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗ ನಿಪುಣ' ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

2) ಬಾಣಭಟ್ಟ : ಕಾದಂಬರಿ - ಸಂಸ್ಕೃತ ಗದ್ಯಲೇಖಕರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರ ತಾಂಜೂಲಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನಾದವನೆಂದರೆ ಮಹಾಕವಿ ಬಾಣಭಟ್ಟ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಗಳ ವೈಯಕ್ತಿಕ ವಿಷಯಗಳೂ ಚರ್ಚಾಸ್ಪದವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿರುವಾಗ ಬಾಣನ ಕಾಲ-ಜೀವಿತ-ಕೃತಿಗಳು ಸಂಶಯಕ್ಕೆಡೆಮಾಡಿಕೊಡದಿರುವುದೇ ಸಮಾಧಾನದ ವಿಷಯ. ಬಾಣನು ಹರ್ಷಚರಿತೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವಂಶದ ವಿಷಯವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅದರ ಪ್ರಕಾರ ವಾತ್ಸಾಯನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಚಿತ್ರಭಾನು ಇವನ ತಂದೆ. ಶೋಣಾ ಎಂಬ ನದೀತೀರದ ಪ್ರೀತಿಕೂಟದಲ್ಲಿ ಇವನು ಜನಿಸಿದನು. ಹುಟ್ಟುವಾಗಲೇ ತಾಯಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ಕಥೆಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಸಹಪಾಠಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾ ದೇಶಪರ್ಯಟನ ಮಾಡಿದನು. ಸ್ಥಾನೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಹರ್ಷವರ್ಧನನು ಇವನನ್ನು ತನ್ನ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಗೌರವಿಸಿ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದನು. ಇದಕ್ಕೆ ಕೃತಜ್ಞತೆ ಸೂಚಿಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಣನು 'ಹರ್ಷಚರಿತ' ಎಂಬ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದನು. ಹರ್ಷವರ್ಧನನು ಕ್ರಿ.ಶ. 606 ರಿಂದ 647 ರವರೆಗೆ ರಾಜ್ಯವಾಳಿರುವುದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ದಾಖಲೆಗಳಿಂದ ದೃಢಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಬಾಣನು ಕ್ರಿ.ಶ. 7ನೇ ಶತಮಾನದವನೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ವಿವಾದವೇ ಇಲ್ಲ. ಇವನು ಕಾದಂಬರಿ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಗದ್ಯಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಪಾರ್ವತೀ ಪರಿಣಯ ಎಂಬ ನಾಟಕ, ಚಂಡೀಶತಕ, ಮುಕುಟತಾಡಿತಕ ಇವೂ ಬಾಣನ ಕೃತಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಬಾಣನು ಗದ್ಯಕಾವ್ಯದ ಕಥಾಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ 'ಕಾದಂಬರಿ' ಎಂಬ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಗದ್ಯಕಾವ್ಯಗಳೆಲ್ಲಾ 'ಕಾದಂಬರಿ'ಯೇ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧವೂ, ಜನಪ್ರಿಯವೂ ಆಗಿದೆ. ಜನ್ಮಾಂತರದ ಅದ್ಭುತ ಕಥೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಇದು ಓದುಗರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೂರೆಗೊಂಡಿದೆ. ಚಂದ್ರಾಪೀಡ ಮತ್ತು ಪುಂಡರೀಕ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಪ್ರಧಾನ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಎರಡು ಜನ್ಮದ ಕಥೆ ಹಾಗೂ ಅವರಿಗಾಗಿ ಅವರ ಪ್ರೇಯಸಿಯರಾದ ಕಾದಂಬರಿ ಮತ್ತು ಮಹಾಶ್ವೇತಾ ಕಾದಿರುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಮನೋಹರವಾಗಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಕಥೆಯ ಜಾಡನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹೋದರೆ ಒಂದು ಗಹನವಾದ ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ದಿಕ್ಕು ತಪ್ಪಿದ

ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೇ ತಮ್ಮ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದು ಮತ್ತು ಕಥೆಗಿಂತ ವರ್ಣನೆಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನಿತ್ತಿರುವುದು ಈ ಕೃತಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಬಾಣನು ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಧರ್ಮ, ರಾಜನೀತಿ, ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು, ಕಲೆಗಳು ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಮಗೆ ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ವರ್ಣನೆ ಮಾಡದಿರುವ ವಿಷಯವೇ ಇಲ್ಲ. 'ಬಾಣೋಚ್ಚಿಷ್ಟಂ ಜಗತ್ಸರ್ವಂ' (ಇಡೀ ಜಗತ್ತು ಬಾಣನ ಎಂಜಲು) ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯು ಬಾಣನ ಪ್ರತಿಭೆ ಮತ್ತು ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. "ಕಾದಂಬರೀ ರಸಜ್ಞಾನಾಂ ಆಹಾರೋಽಪಿ ನ ರೋಚತೇ" (ಕಾದಂಬರೀ ಕಾವ್ಯದ ರಸವನ್ನುಂಡವರಿಗೆ ಬೇರೆ ಆಹಾರವೇ ರುಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ) ಎಂಬ ಮಾತು ಓದುಗರಿಗೆ ಸ್ವಾನುಭವಕ್ಕೆ ಬರದೇ ಇರದು. ಬಾಣನ ಶೈಲಿಯಂತೂ ಮನೋಹರವಾದುದು. ಒಮ್ಮೆ ಪುಟಗಳಷ್ಟು ಉದ್ದವಾದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಓದಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಎರಡೇ ಪದಗಳ ವಾಕ್ಯವೂ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ದೀರ್ಘಸಮಾಸ ಪದಗಳು ಒಂದು ಸಾಲನ್ನೂ ಮೀರುವಂತಿದ್ದರೆ ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಸ ಪದಗಳೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

'ಕಾದಂಬರೀ' ಪೂರ್ವಭಾಗ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಭಾಗ ಎಂದು ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಪೂರ್ವಭಾಗವನ್ನು ಬಾಣನು ಬರೆದಿದ್ದರೆ, ಉತ್ತರ ಭಾಗವನ್ನು ಅವನ ಮಗನಾದ ಪುಲಿಂದ ಅಥವಾ ಭೂಷಣಭಟ್ಟನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಕಾದಂಬರೀ ಕೃತಿಯ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಕಥೆ

ಶೂದ್ರಕ ಮಹಾರಾಜನ ಸಭೆಗೆ ರೂಪವತಿಯಾದ ಚಂಡಾಲ ಕನ್ಯೆಯೊಬ್ಬಳು ಮಾತನಾಡುವ ಗಿಳಿಯೊಂದನ್ನು ತರುತ್ತಾಳೆ. ಆ ಗಿಳಿಯು ತನ್ನ ಜನ್ಮ, ಮರಣದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ರಕ್ಷಿಸಿದ ಹಾರೀತನೆಂಬ ಋಷಿಪುತ್ರ ತನ್ನನ್ನು ಜಾಬಾಲಿ ಮುನಿಗಳ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಕರೆತಂದ ಕಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗ ತನ್ನನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆ ಜಾಬಾಲಿ ಮುನಿಗಳು ಹೇಳಿದ ತನ್ನ ಪೂರ್ವಜನೃದ ಕಥೆಯನ್ನೂ ವಿವರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. ಉಜ್ಜಯಿನಿಯ ರಾಜ ತಾರಾಪೀಡ, ರಾಣಿ ವಿಲಾಸವತಿಯರ ಮಗ ಚಂದ್ರಾಪೀಡ ಇವನು ಚಂದ್ರಾಂಶ ಸಂಭೂತ. ಇವನೂ, ಮಂತ್ರಿ ಶುಕನಾಸನ ಮಗ ವೈಶಂಪಾಯನ ಇಬ್ಬರೂ ಪ್ರಾಣಸ್ನೇಹಿತರಾಗಿ ಬೆಳೆದು ದೊಡ್ಡವರಾದರು. ಯುವರಾಜನಾದ ಚಂದ್ರಾಪೀಡ ಸ್ನೇಹಿತನೊಡನೆ ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಹೊರಟನು. ಹಿಮಾಲಯದ ಹತ್ತಿರ ಕಂಡ ಒಂದು ಸುಂದರ ಕಿನ್ನರ ಮಿಥುನವನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ

ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಬಹಳ ದೂರ ಸಾಗಿ ಅಚ್ಚೋದ ಸರೋವರದ ಬಳಿ ಬಂದನು. ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಶಿವಾಲಯವೊಂದರಲ್ಲಿ ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ಎಂಬ ತಪಸ್ವಿನಿ ಇದ್ದಳು. ಆಕೆ ತನ್ನ ಕಥೆಯನ್ನು ಚಂದ್ರಾಪೀಡನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ. ಆಕೆ ವಿದ್ಯಾಧರ ರಾಜಪುತ್ರಿ. ಅದೇ ಸರಸ್ವಿನಿ ಬಳಿ ಹಿಂದೆ ಪುಂಡರೀಕನೆಂಬ ಋಷಿಕುಮಾರನಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತಳಾಗಿ, ಅವನನ್ನು ನೋಡಲು ಮತ್ತೆ ಬರುವುದರೊಳಗಾಗಿ ಅವನು ವಿರಹ ತಾಪದಿಂದ ಮರಣ ಹೊಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಸಹಗಮನ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಾಗ ಆಕಾಶವಾಣಿಯೊಂದು ಮತ್ತೆ ಅವರಿಬ್ಬರ ಸಮಾಗಮವಾಗುವುದೆಂದು ಹೇಳಿ ತಡೆಯಿತು. ಚಂದ್ರಬಿಂಬದಿಂದ ಒಬ್ಬ ದಿವ್ಯ ಪುರುಷನು ಬಂದು ಪುಂಡರೀಕನ ದೇಹವನ್ನು ಕೊಂಡುಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಆತನನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೋದ ಗೆಳೆಯ ಕಪಿಂಜಲನು ಇನ್ನೂ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ತಪವನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಾ ಅವರ ಆಗಮನದ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿದ್ದಳು. ಆ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯ ಸ್ನೇಹಿತೆ ಗಂಧರ್ವ ರಾಜಪುತ್ರಿಯಾದ ಕಾದಂಬರಿಯು ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ತಪಸ್ವಿನಿಯಾಗಿರುವವರೆಗೆ ತಾನೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೆ ವ್ರತದಲ್ಲಿರುವ ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಿದ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಚಂದ್ರಾಪೀಡನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ಕಾದಂಬರಿಯ ಅರಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ. ಅಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಾಪೀಡ ಕಾದಂಬರಿಯರಲ್ಲಿ ದರ್ಶನ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಒಡನೆಯೇ ಗಾಢವಾದ ಅನುರಾಗವು ಅಂಕುರಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ತಂದೆಯ ಕರೆಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊರಡುತ್ತಾನೆ. ವಿರಹದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇಬ್ಬರೂ ದೂತರಿಂದ ಸಂದೇಶಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಾಣನ ರಚನೆ ಅರ್ಧದಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ. ಮುಂದಿನ ಕಥೆಯನ್ನು ಅವನ ಮಗ ಭೂಷಣ ಭಟ್ಟನು ಸೇರಿಸಿದ್ದಾನೆ) ಚಂದ್ರಾಪೀಡನೊಡನೆ ಹೊರಟಿದ್ದ ಪರಿವಾರ, ಸೈನ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಬಂದರೂ ಮಂತ್ರಿಯ ಪುತ್ರನಾದ ವೈಶಂಪಾಯನನು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನು ಮತ್ತೆ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ವೈಶಂಪಾಯನನು ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯನ್ನು ರಾಗಾಂಧನಾಗಿ ಮೋಹಿಸಿ ಅವಳ ಶಾಪದಿಂದ ಗಿಳಿಯಾದ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಗೆಳೆಯನ ದುಃಖದಿಂದ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನೂ ಸತ್ತಂತೆ ಒರಗುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಕಾದಂಬರಿ ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ತಾನೂ ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಾಗ ಆಕಾಶವಾಣಿ ಅವಳನ್ನು

ತಡೆದು ಪುನಃ ಅವರಿಬ್ಬರ ಸಮಾಗಮವಾಗುವುದೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಿಷ್ಟು ಜಾಬಾಲಿ ಮುನಿಗಳು ಹೇಳಿದ ಕಥೆ. ಗಿಳಿ ಮತ್ತೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ನಾನೇ ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಪುಂಡರೀಕ ಮತ್ತು ವೈಶಂಪಾಯನ, ನೀನೇ ಚಂದ್ರಾಪೀಡ. ಈ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಕತೆ ತಿಳಿದೊಡನೆ ನಮ್ಮ ಶಾಪದ ಅವಧಿ ಮುಗಿಯಿತು, ಎಂದು. ಈ ಕಥೆ ಕೇಳಿದ ಕೂಡಲೇ ಶೂದ್ರಕ ರಾಜನು ಮೂರ್ಛೆ ತಪ್ಪುತ್ತಾನೆ. ಕಾದಂಬರಿಯ ಸ್ವರ್ಪದಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನು ಜೀವ ಪಡೆದು ಏಳುತ್ತಾನೆ. ಗಿಳಿಯೂ ಪುಂಡರೀಕನ ರೂಪದಿಂದ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯ ಹತ್ತಿರ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲರ ಸಮಾಗಮದೊಡನೆ ಸುಖವಾಗಿದ್ದರು ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ ಕಥೆಯು ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ.

‘ಕಾದಂಬರಿ’ಯು ಕಥಾ ಸಂವಿಧಾನ ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಜ್ಜೆಗೂ ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮನ್ನು ವಾಸ್ತವ ಲೋಕದಿಂದ ಮಾಯಾಲೋಕಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಥಾ ಜಾಲದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಎಳೆಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಕಾದಂಬರಿ-ಚಂದ್ರಾಪೀಡರ ಪ್ರಸಂಗ; ಇನ್ನೊಂದು ಮಹಾಶ್ವೇತೆ-ಪುಂಡರೀಕರ ಚರಿತ್ರೆ. ಎರಡೂ ಕಥೆಗಳು ಒಂದರೊಳಗೊಂದು ಹೆಣೆದುಕೊಂಡು ಕಥೆಯ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅಥವಾ ಮೂರು ಜನ್ಮಗಳ ಅದ್ಭುತ ಹಾಗೂ ಅಲೌಕಿಕ ಪ್ರೇಮಗಳ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ. ದೊಡ್ಡ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯೊಳಗೆ ಇರುವ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳಂತೆ ಕಥೆಯೊಳಗೆ ಕಥೆಯನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಭಾರತೀಯ ಕಥಾಕಾರರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೂ ಆಗಿದೆ. ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಥಾವಿಸ್ತಾರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಾವ್ಯರಸವು ಸಹೃದಯರನ್ನು ಮಂತ್ರಮುಗ್ಧರನ್ನಾಗಿಸಿ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯ ಲೇಖಕರಲ್ಲಿ ಉನ್ನತಸ್ಥಾನ ಬಾಣನಿಗೆ ಸಂದಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಲಂಕಾರಿಕರು ಇವನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪಾಂಚಾಲೀ ರೀತಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನಿದರ್ಶನಗಳೆಂದು ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳೂ, ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳು ಹಿತವಾಗಿ ಬೆರೆತ ಲಲಿತ ಪದ ವಿನ್ಯಾಸವೇ “ಪಾಂಚಾಲೀ ರೀತಿ”. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಬಾಣನ ಎರಡೂ ಕೃತಿಗಳ ನಡುವೆ ಕಾದಂಬರಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಗಳಿಸಿದೆ. ಇದರ ಕಥೆ ರೋಮಾಂಚಕಾರಿಯಾಗಿರುವಂತೆ, ಹೇಳುವ ವಿಧಾನವು ರೋಮಾಂಚಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಆತನ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವರ್ಣನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅಚ್ಚರಿ ಮೂಡಿಸುವಂತಿದೆ. ಇವುಗಳ ಹಿಂದೆ ಕವಿಗಿರುವ

ಕೌಶಲದಷ್ಟೇ ಆತನ ಅಗಾಧ ಜ್ಞಾನವೂ ನಮಗೆ ಅನುಭವ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಾಣನ ಸಮಾಸ ಪದಗಳು ಸುದೀರ್ಘವಾಗಿರುವುದು, ವಾಕ್ಯಗಳು ನೀಳವಾಗಿರುವುದು, ಇವನ ಗದ್ಯ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಮೆರುಗನ್ನೇ ತಂದುಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಇವುಗಳ ಲಾಲಿತ್ಯ, ಮಾಧುರ್ಯಗಳು ಕಿವಿಗೆ ಆನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕಾದಂಬರೀ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿನ ವರ್ಣನೆ, ಶಬ್ದ ಸೌಂದರ್ಯ, ಪಾತ್ರ-ರಸಪೋಷಣೆ ಇವು ಕವಿಯ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಶಿಖರಕ್ಕೇರಿಸಿವೆ. ಇಂತಹ ಬಾಣನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದು ಕಷ್ಟ. ಆದುದರಿಂದಲೇ बाणोच्छिष्टं जगत्सर्वम् ಎಂದು ಹೇಳಿ ಆತನನ್ನು ಗೌರವಿಸಿರುವುದು.

ಹರ್ಷಚರಿತಮ್ :

ಹರ್ಷನಿಂದ ಸನ್ಮಾನಿತನಾದ ಬಾಣನು ಅದರ ಕೃತಜ್ಞತೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಈ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಗದ್ಯಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಈ ಕೃತಿಯಿಂದ ಹರ್ಷನ ಹೆಸರೂ ಅಜರಾಮರವಾಗುವಂತಾಯಿತು. ಇಡೀ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲು ಹೊರಟ ಮೊದಲ ಗ್ರಂಥ ಹರ್ಷಚರಿತೆ. ಈ ಕೃತಿಯು ಎಂಟು ಉಚ್ಚಾಸ್ವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಹರ್ಷನ ದಿಗ್ವಿಜಯದ ಪೂರ್ಣ ವರ್ಣನೆ ಕೊಡುವ ಮುನ್ನವೇ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ.

ಈ ಕೃತಿಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಬಾಣನ ಆತ್ಮವೃತ್ತಾಂತವು ಬರುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಹರ್ಷನ ಪೂರ್ವ ವಂಶದವರ ಚರಿತ್ರೆ, ಅವನು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಬರುವ ಮುನ್ನ ಬಂದ ಆಪತ್ತುಗಳು, ಅವನು ಅವುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿದ ರೀತಿ ಇವುಗಳು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಶ್ರೀ ಹರ್ಷನ ಪೂರ್ವಜರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಪುಷ್ಪಭೂತಿಯೆಂಬ ರಾಜನಿಗೆ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಾಧಕನಿಂದ ದೊರೆತ ವರದಾನದ ಸಹಾಯವು ಆತನು ಭೂಮಂಡಲವನ್ನು ಆಳುವ ರಾಜವಂಶದ ಪ್ರವರ್ತಕನಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಮಹಾಪ್ರತಾಪನಾದ ರಾಜ ಪ್ರಭಾಕರವರ್ಧನನೇ ಹರ್ಷನ ತಂದೆ. ಆತನ ಪತ್ನಿ ರಾಣಿ ಯಶೋಮತಿಯೇ ಹರ್ಷನ ತಾಯಿ. ರಾಜ್ಯವರ್ಧನನು ಹರ್ಷನ ಸಹೋದರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಶ್ರೀ ಸಹೋದರಿ. ಈಕೆಯ ಪತಿ ಗೃಹವರ್ಮ, ತಂದೆ ಪ್ರಭಾಕರವರ್ಧನನಿಗೆ ಮಾರಣಾಂತಿಕ ರೋಗ ಬಂದಾಗ, ರಾಜ್ಯವರ್ಧನ, ಹರ್ಷವರ್ಧನರು ಹೂಣರನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ವಿಜಯಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಟಿರುತ್ತಾರೆ. ವಿಷಯ ತಿಳಿದು ಹರ್ಷನು ಬೇಗ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ತಂದೆಯು

ಮರಣ ಹೊಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ನಂತರ ಬಂದ ರಾಜ್ಯವರ್ಧನನಿಗಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಹರ್ಷವರ್ಧನನಿಗಾಗಲಿ ರಾಜ್ಯದ, ಪಟ್ಟದ ವ್ಯಾಮೋಹವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯವರ್ಧನನು ಬೌದ್ಧ ಭಿಕ್ಷುವಾಗಲು ಹೊರಡುತ್ತಾನೆ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತಂಗಿ ರಾಜ್ಯಶ್ರೀಯ ಪತಿ ಗೃಹವರ್ಮನನ್ನು ಶತ್ರುಗಳು ಕೊಂದಿರುವರೆಂದೂ, ಇದರಿಂದ ನೊಂದ ಆಕೆಯು ಶತ್ರುಗಳ ಕೈಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾಡನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿರುವುದೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆಗ ಹರ್ಷನು ತನ್ನ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಬದಿಗೊತ್ತಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ನಿವಾರಿಸಿ, ಆತ್ಮಹತ್ಯೆಗೆ ಸಿದ್ಧಳಾಗಿದ್ದ ರಾಜ್ಯಶ್ರೀಯನ್ನೂ ಪತ್ತೆ ಮಾಡಿ ತನ್ನೊಂದಿಗೆ ಕರೆತರುತ್ತಾನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬೌದ್ಧ ಭಿಕ್ಷುವಾಗಿದ್ದ ದಿವಾಕರ ಮಿತ್ರನ ಸಹಾಯವೂ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಬಾಣನಿಗೆ ಹರ್ಷನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಇಂದಿನ ಚರಿತ್ರಕಾರರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೇಳುವ ಉದ್ದೇಶವಿಲ್ಲ. ಪುರಾಣ ಕಥೆಯಂತೆ ಅದನ್ನೂ ಒಂದು ರೋಮಾಂಚಕ ಕಥೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ವೀರ-ಅದ್ಭುತ-ಕರುಣ-ಶಾಂತ ಮೊದಲಾದ ರಸಗಳನ್ನು ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ಸಂಯೋಜಿಸಿ, ವರ್ಣನಾ ಕೌಶಲದಿಂದ ಓದುಗರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆಳೆಯುವುದೇ ಆತನ ವಿವಕ್ಷೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವ ಯಶಸ್ಸನ್ನೂ ಗಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಕೆಲವು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆಗಳು ಬಂದರೂ ಅವು ಪ್ರಧಾನವಲ್ಲ. ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೇ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಸ್ತುವನ್ನಾಧರಿಸಿದ ಮೊದಲನೆಯ 'ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆ' ಎಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ ಹರ್ಷಚರಿತೆಗೆ ಇದೆ. ಈ ಕೃತಿಯು ಶಬ್ದ, ಅರ್ಥ, ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ರಸಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದು ಮನಮೋಹಕವಾಗಿದೆ. ಪಾಂಚಾಲಿ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಕಾವ್ಯವು ರಚಿತವಾಗಿದೆ.

ಬಾಣಪ್ರಶಂಸಾ -

೧. ಬಾಣೋಚ್ಚಿಷ್ಟಂ ಜಗತ್ಸರ್ವಮ್ |
೨. ಕಾದಂಬರೀರಸಜ್ಞಾನಾಮಾಹಾರೋಽಪಿ ನ ರೋಚತೇ |
೩. ಬಾಣಂ ತು ಸರ್ವೇಶ್ವರಮಾನತೋಽಸ್ಮಿ | (ಉದಯಸುಂದರೀಕಥಾ-ಸೌಡುಲಃ)
೪. ರುಚಿರಸ್ವರವರ್ಣಪದಾ ರಸಭಾವವತೀ ಜಗನ್ಮನೋ ಹರತಿ |

ತತ್ಕಿಂ ತರುಣಿ ನಹಿ ನಹಿ ವಾಣಿ ಬಾಣಸ್ಯ ಮಧುರಶೀಲಸ್ಯ ||
(ವಿದ್ಯಾಧರಮುಖಮಂಡನ-ಧರ್ಮದಾಸಃ)

೫. ವಾಣಿ ಬಾಣೋ ಬಭೂವೇತಿ | (ಆರ्यಸಪ್ರಶಾಂತಿ-ಗೋವರ್ಧನಃ)
 ೬. ಹೃದಯವಸತಿಃ ಪञ್ಚಬಾಣಸ್ತು ಬಾಣಃ | (ಪ್ರಸನ್ನರಾಘವಃ-ಜಯದೇವ)
 ೭. ಸುಬಂಧುರ್ಬಾಣಭದ್ರಶ್ಚ ಕವಿರಾಜ ಇತಿ ತ್ರಯಃ |
 ವಕ್ರೋಕ್ತಿಮಾರ್ಗನಿಪುಣಾಃ ಚತುರ್ಥೋ ವಿद्यತೇ ನ ವಾ ||
 (ರಾಘವಪಾಂಡವೀಯಮ್-ಕವಿರಾಜಃ)

3) ದಂಡಿ : ದಶಕುಮಾರಚರಿತ - ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯದ ಕರ್ತೃವೆಂದರೆ ದಂಡಿ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಹಾಕವಿಯಾದ ಭಾರವಿಯ ಮರಿಮಗನೇ ದಂಡಿ ಎಂದು 'ಅವಂತೀ ಸುಂದರೀ ಕಥಾಸಾರ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ತಂದೆತಾಯಿಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ದಂಡಿ ಕಾಂಚಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ನೆಲೆಸಿ ಅನಂತರ ಆ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಚಾಲುಕ್ಯ ದೊರೆ ಒಂದನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ದೇಶಾಂತರ ಹೋಗಿದ್ದನು. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಪಲ್ಲವ ದೊರೆಯಾದ ನರಸಿಂಹಶರ್ಮನು ಕಾಂಚಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಂಡಾಗ ದಂಡಿ ಪುನಃ ಆ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಈ ಘಟನೆಯು ಕ್ರಿ.ಶ. 7ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆದದ್ದರಿಂದ ದಂಡಿಯು ಆ ಕಾಲದವನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ದಂಡಿಯು 'ಅವಂತೀ ಸುಂದರೀ ಕಥಾ' ಎಂಬ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದು ಅದು ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಪಾಠಾಂತರಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ದಂಡಿಯು ಕಾವ್ಯಾದರ್ಶ ಎಂಬ ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ದಶಕುಮಾರ ಚರಿತವೆಂಬ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯವನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಗದ್ಯಶೈಲಿಯು ಸರಳವಾಗಿದ್ದು 'ದಂಡಿನಃ ಪದಲಾಲಿತ್ಯಂ' ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ದಶಕುಮಾರ ಚರಿತವು ಇಂದು ನಮಗೆ ದೊರೆತಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪೀಠಿಕಾ, ದಶಕುಮಾರ ಚರಿತ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪೀಠಿಕಾ ಎಂದು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಪೂರ್ವ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಐದು ಉಚ್ಚಾಸ್ವಗಳೂ, ದಶಕುಮಾರ ಚರಿತದಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಉಚ್ಚಾಸ್ವಗಳೂ, ಉತ್ತರ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉಚ್ಚಾಸ್ವವೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವಪೀಠಿಕೆ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪೀಠಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಠಾಂತರಗಳಿರುವುದರಿಂದ

ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕವಿಗಳು ಈ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ.

ಮಗಧದೇಶದ ರಾಜನಾಗಿದ್ದ ರಾಜಹಂಸನ ಮಗ ರಾಜವಾಹನ. ಅವನು ತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರಾದ ಮಂತ್ರಿ ಕುಮಾರರೊಡನೆ ಬೆಳೆದು ಸಕಲ ವಿದ್ಯಾಪ್ರವೀಣನಾದನು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ದೊಡ್ಡವರಾದ ಮೇಲೆ ರಾಜನ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ದೇಶ ತಿರುಗಲು ಹೊರಟರು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ತಂಗಿದ್ದಾಗ ಅರ್ಧರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಿತ್ರರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಾತಂಗ ಎಂಬುವನಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲು ರಾಜವಾಹನನು ಪಾತಾಳ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಮಂತ್ರಿಕುಮಾರರು ನಿದ್ರೆಯಿಂದ ಎದ್ದು ರಾಜವಾಹನನನ್ನು ಕಾಣದೆ ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತರಾಗಿ ಅವನನ್ನು ಹುಡುಕಲು ನಾನಾ ಕಡೆಗೆ ತೆರಳಿದರು. ತಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಸಾಹಸದಿಂದ ಸುಂದರಿಯರಾದ ರಾಜಕುಮಾರಿಯರನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಪಡೆದರು. ಮುಂದೆ ವಿಧಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿದಾಗ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಹೀಗೆ ಹತ್ತು ಜನ ಕುಮಾರರು ಹೇಳಿದ ಕಥೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದೇ ದಶಕುಮಾರ ಚರಿತೆ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಮೂರು ಜನ ಗದ್ಯಕವಿಗಳಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರು ಗದ್ಯಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಆ ಕೃತಿಗಳು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಧನಂಜಯನ ತಿಲಕಮಂಜರೀ, ಸೊಡ್ಡಲನ ಉದಯಸುಂದರೀ ಕಥಾ, ವಾದೀಭಸಿಂಹನ ಗದ್ಯಚಿಂತಾಮಣಿ, ವಾಮನನ ವೇಮಭೂಪಾಲಚರಿತ-ಮುಂತಾದವು ಗದ್ಯಕಾವ್ಯ ರಚನೆಯ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

ತಿಲಕಮಂಜರೀ :

ಈ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯದ ಕರ್ತೃ ಧನಪಾಲ. ಇವನ ಕಾಲ ಸುಮಾರ ಕ್ರಿ.ಶ. 1000. ಧಾರಾನಗರದ ದೊರೆಗಳಾಗಿದ್ದ ಸೀಯಕ ಮತ್ತು ವಾಕ್ಪತಿಗಳು ಇವನ ಆಶ್ರಯದಾತರು. ತನ್ನ ದೊರೆಯನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಲು ಇವನು ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಇದರಲ್ಲಿ ತಿಲಕ ಮಂಜರೀ ಮತ್ತು ಸಮರಕೇತು ಇವರ ನಡುವಿನ ಕಥೆಯನ್ನು ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕವಿ ಧನಪಾಲನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಾಣನನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದರ ಪ್ರಾರಂಭದ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳಾದ

ಬಾಣ, ಭವಭೂತಿ, ರಾಜಶೇಖರ, ರುದ್ರ, ಮಹೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಮಹಾರಾಜರ ಪ್ರಶಂಸೆ ಇದೆ.

ವೇಮ-ಭೂಪಾಲಚರಿತ (ವೀರ ನಾರಾಯಣ ಚರಿತ) :

ಬಾಣಕವಿಯ ವತ್ಸಗೋತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಜನಿಸಿದ ವಾಮನನು, ಬಾಣನ ನಂತರ ಅವನಿಗೆ ಸರಿದೂಗುವಂತೆ ಸರಸಗದ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಯಾರಿಗೂ ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಸುಳ್ಳು ಮಾಡಲು ಬಯಸಿ ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಹೀಗೆಂದು ಕವಿ ವಾಮನನೇ ತನ್ನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಕವಿ ತನ್ನನ್ನು 'ಅಭಿನವಬಾಣ' ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಬಾಣನಿಂದ ಪ್ರೇರೇಪಿತನಾಗಿ ಕವಿಯು ತನ್ನ ಆಶ್ರಯದಾತನಾದ ವೇಮಭೂಪಾಲನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈ ರಾಜನು ಕೊಂಡುವೀಡುವಿನಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದನು. (ಕ್ರಿ.ಶ. 1403-1420) ವತ್ಸಗೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ವೇಮಭೂಪನು ಈ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯದ ನಾಯಕ. ಇವನ ದಿಗ್ವಿಜಯವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾವ್ಯದ ಶೈಲಿಯು ರಮಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಕವಿಯು ಬಾಣಭಟ್ಟನಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತನಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅನುಕರಣೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕವಿಗಿರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಶ್ಲಾಘನೀಯವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಥಾಗ್ರಂಥಗಳು

1) **ಬೃಹತ್ಕಥೆ** - ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ರಂಜಿಸುವ ಕಥೆಗಳು ಜನಪ್ರಿಯ ಕಥೆಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿದಿರುವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಥೆಗಳು ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಕಥೆಗಳೆಲ್ಲಾ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಥಾಗ್ರಂಥವೆಂದರೆ 'ಬೃಹತ್ಕಥೆ', ಗುಣಾಡ್ಯನೆಂಬುವನು ಇದರ ಕರ್ತೃ. ಒಂದು ಪಿಶಾಚಿಯಿಂದ ಕೇಳಿದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಪೃಶಾಚೀ ಎಂಬ ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕೃತಿಯ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ಒಂದನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದು ರಚಿತವಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅನೇಕ ಕವಿಗಳು ಬೃಹತ್ಕಥೆಯನ್ನು ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ. ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಇದರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ರಾಮಾಯಣ ಮತ್ತು ಮಹಾಭಾರತದಂತೆ ಇದೂ ಒಂದು ಉಪಜೀವ್ಯ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ.

ಆದರೆ ದುರದೃಷ್ಟವಶಾತ್ ಬೃಹತ್ಕಥೆ ಇಂದು ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ. ಇದರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅನುವಾದವೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಗಂಗರಾಜ ದುರ್ವಿನೀತನ ಕೃತಿಯೂ ದೊರಕಿಲ್ಲ. ಇದರ ತಮಿಳು ಭಾಷಾಂತರವಾದ 'ಪೆರುಂಗತ್ತೈ'ನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಮಾತ್ರ ದೊರಕಿವೆ.

ಬೃಹತ್ಕಥೆಯು ಗದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರ ಸಂಸ್ಕೃತ ರೂಪಾಂತರವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿರುವ ಮೂರು ಕೃತಿಗಳು ಸಿಗುತ್ತಿದ್ದು ಅವು ಮಾತ್ರ ಪದ್ಯರೂಪದಲ್ಲೇ ಇವೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ಒಂಬತ್ತರಿಂದ ಹನ್ನೊಂದನೇ ಶತಮಾನದೊಳಗೆ ರಚನೆಯಾಗಿರುವ ಆ ಕೃತಿಗಳೆಂದರೆ-ಬೃಹತ್ಕಥಾಶ್ಲೋಕ ಸಂಗ್ರಹ, ಬೃಹತ್ಕಥಾ ಮಂಜರೀ ಮತ್ತು ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ.

2) **ಬೃಹತ್ಕಥಾ ಶ್ಲೋಕ ಸಂಗ್ರಹ** - ಬುಧಸ್ವಾಮಿ ಎಂಬುವನು ಇದರ ಕರ್ತೃ. ಇದು ನೇಪಾಳದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಬೃಹತ್ಕಥೆಯ ನೇಪಾಳೀಪಾಠವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಇದರ ಪೂರ್ಣಪಾಠ ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 25,000 ಶ್ಲೋಕಗಳಿದ್ದವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯಾದರೂ ಈಗ 28 ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗವಾಗಿರುವ 4539 ಶ್ಲೋಕಗಳು ಇವೆ. 'ಬೃಹತ್ಕಥಾಶ್ಲೋಕ ಸಂಗ್ರಹ' ಎಂದು ಇದರ ಹೆಸರು ಇರುವುದರಿಂದ ಬೃಹತ್ಕಥೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕರೂಪದ ಮೂಲಗ್ರಂಥವೂ ಇದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಬುಧಸ್ವಾಮಿಯು ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾವ್ಯವೂ ಉಜ್ಜಯಿನಿಯ ಪ್ರಶಂಸೆ ಮತ್ತು ಪ್ರದ್ಯೋತ ಮಹಾಸೇನನ ಮರಣ ವೃತ್ತಾಂತದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ. ಪ್ರದ್ಯೋತನ ಮಗನಾದ ಗೋಪಾಲನು ಪಿತೃಘಾತಕನೆಂಬ ಆರೋಪಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಸಹೋದರನಾದ ಪಾಲಕನಿಗೆ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪಾಲಕನೂ ಹೆದರಿ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಗೋಪಾಲನ ಮಗನಾದ ಆವಂತಿವರ್ಧನನು ರಾಜನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇವನ ಪ್ರಣಯ ಕಥೆ, ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ ನರವಾಹನದತ್ತನ ಪ್ರೇಯಸಿಯರ ಕಥೆ ಇದರಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಮಂಗಳ ಪದ್ಯವಿಲ್ಲದೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿರುವ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬುಧಸ್ವಾಮಿಯು ಕೇವಲ ಒಂದು ಕಡೆ ಮಾತ್ರ ಗುಣಾಡ್ಯನ ಹೆಸರನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ.

3) ಬೃಹತ್ಕಥಾ ಮಂಜರೀ - ಕಾಶ್ಮೀರ ದೇಶದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಅನಂತ ಎಂಬ ರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದ ಕ್ಷೇಮೇಂದ್ರನು ಬೃಹತ್ಕಥಾಮಂಜರಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ಹನ್ನೊಂದನೇ ಶತಮಾನ. ಕ್ಷೇಮೇಂದ್ರನು ರಾಮಾಯಣ ಮಂಜರೀ ಮತ್ತು ಭಾರತ ಮಂಜರೀ ಎಂಬ ಎರಡು ಸಂಗ್ರಹ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ 'ಔಚಿತ್ಯ ವಿಚಾರ ಚರ್ಚಾ' ಎಂಬ ಕೃತಿಯು ಕಾವ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಬೃಹತ್ಕಥಾಮಂಜರಿಯಲ್ಲಿ 18 ಲಂಬಕಗಳೂ 7500 ಶ್ಲೋಕಗಳೂ ಇವೆ. ಗುಣಾಡ್ಯನ ಕಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಕಥಾಪೀಠವು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿದೆ. ಉದಯನ ವಾಸವದತ್ತೆಯರ ಪ್ರಣಯ, ಲಾವಣಕ ವೃತ್ತಾಂತ, ಪದ್ಮಾವತಿಯ ವಿವಾಹ ಮುಂತಾದ ಘಟನೆಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿವೆ. ಅದರ ಘಟನೆಗಳ ಜೋಡಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

4) ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ - ಕಾಶ್ಮೀರದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕವಿ ಸೋಮದೇವನು ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವನೂ ಕೂಡ ಕ್ರಿ.ಶ. ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದವನೇ. ಸುಮಾರು 24,000 ಶ್ಲೋಕಗಳ ಈ ಕೃತಿಯು ಬೃಹತ್ಕಥಾಧಾರಿತ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಶೈಲಿಯು ಲಲಿತವೂ ಸ್ಪಷ್ಟವೂ ಆಗಿದೆ. ಬೃಹತ್ಕಥೆಯ ರಚನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಒಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಿವನು ಪಾರ್ವತಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದ ಏಳು ವಿದ್ಯಾಧರರ ಕಥೆಯನ್ನು ಕದ್ದು ಕೇಳಿಸಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಬಹಿರಂಗ ಪಡಿಸಿದ ತಪ್ಪಿಗಾಗಿ ಪುಷ್ಪವಂತನು ತನ್ನ ಸೋದರನಾದ ಮಾಲ್ಯವಂತನೊಂದಿಗೆ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಂಧ್ಯಾಟವಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾಣಭೂತಿಯೆಂಬ ಪಿಶಾಚಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯಾಧರರ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಪುಷ್ಪವಂತನು ಶಾಪಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಗುಣಾಡ್ಯನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಾಲ್ಯವಂತನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ಅರಸನಾದ ಶಾತವಾಹನನ ಅಮಾತ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಯಾವುದೋ ಕಾರಣದಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯೋದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಬಳಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಶಪಥ ಮಾಡಿದ್ದ ಈತನು ವಿಂಧ್ಯಾಟವಿಗೆ ಹೋಗಿ ಕಾಣಭೂತಿಯಿಂದ ವಿದ್ಯಾಧರರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಏಳು ಕಥೆಗಳನ್ನು

ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಾಜನ ಗಮನಕ್ಕೆ ತಂದಾಗ ಅವನು ಅದನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲು ಗುಣಾಧ್ಯನು ತಾನು ಬರೆದಿದ್ದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಬೆಂಕಿಗೆ ಎಸೆಯುತ್ತಾನೆ. ಶಿಷ್ಯರ ಒತ್ತಾಯದಿಂದ ಆತನು ಉಳಿಸಿದ ಒಂದು ಕಥೆಯೇ ಈ ಬೃಹತ್ಕಥೆ. ಕೌಶಾಂಬಿಯ ರಾಜನಾದ ಉದಯನನ ಮಗ ನರವಾಹನದತ್ತನ ಸಾಹಸಗಳೇ ಇದರ ಮುಖ್ಯವಸ್ತು.

5) ಅವದಾನ ಮತ್ತು ಜಾತಕ ಕಥೆಗಳು - ಬೌದ್ಧ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಥಾ ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಕರ್ಮ ಮತ್ತು ಪುನರ್ಜನ್ಮದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಗ್ರಂಥಗಳು ಬೌದ್ಧ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಅವದಾನಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. 'ಅವದಾನ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ವೀರೋಚಿತ ಕೃತಿ ಎಂದರ್ಥ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪುರುಷನೊಬ್ಬನು ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಅವನು ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ವೀರೋಚಿತ ಕರ್ಮಗಳೇ ಕಾರಣ ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮೂರು ಅವದಾನ ಕೃತಿಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಅವದಾನ ಶತಕ ಎಂಬುದು ನೂರು ಅವದಾನ ಕಥೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. 'ದಿವ್ಯಾವದಾನ' ಮತ್ತೊಂದು ಕೃತಿ. ಈ ಎರಡೂ ಗ್ರಂಥಗಳು ಸುಮಾರು ಒಂದನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದವು. ಕ್ರಿ.ಶ. ಹನ್ನೊಂದನೇ ಶತಮಾನದ ಕ್ಷೇಮೇಂದ್ರನು 'ಅವದಾನ ಕಲ್ಪತಾ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದು ಇದರಲ್ಲಿ 107 ಕಥೆಗಳಿವೆ.

ಬೌದ್ಧ ಜಾತಕಗಳೂ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರ ಮಾಡಿವೆ. ಭಗವಾನ್ ಬುದ್ಧನ ಜನ್ಮದ ಕಥೆಗಳು ಈ ಜಾತಕಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಮೂಲವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಾವ್ಯ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜಾತಕಮಾಲಾ ಮತ್ತು ಸೂತ್ರಾಲಂಕಾರ ಅಂತಹ ಎರಡು ಕೃತಿಗಳು.

6) ವೇತಾಳಪಂಚವಿಂಶತಿ - ಜನಪ್ರಿಯ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನೂ ಪಡೆದಿರುವ ಕೃತಿಯೆಂದರೆ ವೇತಾಳಪಂಚವಿಂಶತಿ. ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಬೇತಾಳವೊಂದು ಹೇಳಿದ 25 ಕಥೆಗಳು ಇದರಲ್ಲಿವೆ. ಬೃಹತ್ಕಥೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ರೂಪಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ವೇತಾಳ ಪಂಚವಿಂಶತಿಯ ಕೆಲವು ಕಥೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ವೇತಾಳಪಂಚವಿಂಶತಿಯೂ ಸಹ ಪಾಠಾಂತರಗಳ ಹಾವಳಿಯಲ್ಲಿ

ತೊಳಲಾಡಿದೆ. ಒಂದೊಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಪಾಠವು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಕರ್ತೃ ಯಾರೆಂದು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಕಥೆಗಳ ಸಂಗ್ರಹಗಳೇ ಗ್ರಂಥರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲಾಗದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕಥೆಗಳಿಗೆ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಹೀಗಿದೆ.

ರಾಜಾ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ಸಿದ್ಧಪುರುಷನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲು ಸ್ಮಶಾನದಲ್ಲಿ ನೇತಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಶವವನ್ನು ಮೌನದಿಂದ ಹೊತ್ತು ತರುತ್ತಿರುವಾಗ ಬೇತಾಳವೊಂದು ಆ ಹೆಣವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಒಂದು ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರವಾದ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೆಯೊಂದನ್ನು ಕೇಳುತ್ತದೆ. ರಾಜನು ಸಮಂಜಸವಾದ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳಿದಾಗ ಮೌನಭಂಗವಾಗಲು ಅದು ಪುನಃ ತಾನಿದ್ದ ಮರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನೇತಾಡುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಆ ಸಿದ್ಧಪುರುಷನು ಧೂರ್ತನೆಂಬ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಬೇತಾಳವು ರಾಜನಿಂದ ಆತನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿ ಕಡೆಗೆ ರಾಜನಿಗೆ ಸಿದ್ಧಿಯುಂಟಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

7) ಸಿಂಹಾಸನ ದ್ವಾತ್ರಿಂಶಿಕಾ - ದ್ವಾತ್ರಿಂಶತ್ ಎಂದರೆ ಮೂವತ್ತೆರಡು. ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಸಿಂಹಾಸನವು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೂತು ಹೋಗಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಭೋಜರಾಜನು ತೆಗೆಸಿದ್ದನು. ಒಂದು ಶುಭ ಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನಾರೋಹಣ ಮಾಡಲು ಅವನು ಹೊರಟಿದ್ದಾಗ ಆ ಸಿಂಹಾಸನದ ಹದಿನಾರು ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಒಟ್ಟು ಮೂವತ್ತೆರಡು ಗೊಂಬೆಗಳು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಗುಣಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಅಂತಹ ಗುಣಗಳು ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಭೋಜರಾಜನೂ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಬಹುದೆಂದು ಅವು ಹೇಳಿದವು. ಹೀಗೆ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಸಿಂಹಾಸನ ದ್ವಾತ್ರಿಂಶಿಕಾ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇದರ ಕರ್ತೃ ಯಾರೆಂದು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ರಚನೆಯ ಕಾಲವೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಪಾಠಾಂತರಗಳೂ ದೊರೆತಿವೆ. ಒಂದು ಪದ್ಯರೂಪದಲ್ಲೂ ಇರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ.

8) ಶುಕಸಪ್ತತಿ - ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಎಪ್ಪತ್ತು ಕಥೆಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಕಥೆಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿದೆ. ದೇವದಾಸ ಎಂಬುವನು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಬಹುವಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಒಮ್ಮೆ ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ಅವನು ಪರಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿ

ಬಂದು ತಾನು ಸಾಕಿರುವ ಗಿಳಿಯನ್ನು ಹೆಂಡತಿಯ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಹೋದನು. ಆದರೆ ಅವಳು ಆ ದೇಶದ ರಾಜನೊಡನೆ ಸಹವಾಸವನ್ನು ಬಯಸಿ ಹೊರಡಲು ಸಿದ್ಧವಾದಾಗ ಗಿಳಿಯು ಕಥೆಯೊಂದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ಅವಳು ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಎಪ್ಪತ್ತು ರಾತ್ರಿಗಳು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಆಕೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಎಪ್ಪತ್ತೊಂದನೆಯ ದಿನ ದೇವದಾಸನು ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರುತ್ತಾನೆ.

ಶುಕಸಪ್ತತಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಠಾಂತರಗಳಿದ್ದು ಯಾವುದು ಮೂಲವೆಂದು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಕೃತ ರೂಪಾಂತರಗಳೂ ಕಂಡುಬಂದಿದ್ದು ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಹೆಂಡತಿಯರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಪಂಚತಂತ್ರವು ಎರವಲು ಪಡೆದಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪದ್ಯ ರೂಪದಲ್ಲೂ ಪಾಠಾಂತರವಿದ್ದು ಇದರ ಕರ್ತೃವಿನ ಹಾಗೂ ಕಾಲದ ಬಗ್ಗೆ ಏನೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ.

9) ಭೋಜ ಪ್ರಬಂಧ - ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಭೋಜರಾಜನಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಸ್ವತಃ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದು ಅನೇಕ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಇವನ ಬಗ್ಗೆ ದಂತ ಕಥೆಗಳಂತೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ. ಸಮಕಾಲೀನರಲ್ಲದ ಕವಿಗಳು ಇವನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದರು ಎನ್ನುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಥೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ಹನ್ನೊಂದನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಧಾರಾ ನಗರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಭೋಜರಾಜನು ಒಬ್ಬ ಆದರ್ಶ ರಾಜನ ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿದ್ದನು. ಇಂತಹ ರಾಜನನ್ನು ಹೊಗಳುವುದೇ ಒಂದು ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ ಬಲ್ಲಾಳಸೇನ ಎಂಬ ಕವಿಯು ಭೋಜ ಪ್ರಬಂಧ ಎಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಇವನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ಹದಿನಾರನೇ ಶತಮಾನ. ಭೋಜ ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿದ್ದು ಮೊದಲನೆಯದರಲ್ಲಿ ಭೋಜನ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯು ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅವನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕವಿಗೋಷ್ಠಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ವತ್ ಗೋಷ್ಠಿಯ ರಸಮಯ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ವಿಭಿನ್ನ ಕಾಲದ ಕವಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ವರ್ಣಿಸಿರುವುದು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹತ್ವಹೀನವಾಗಿದ್ದರೂ ಕಾವ್ಯವಿನೋದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಉನ್ನತಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಸಮಸ್ಯಾಪೂರ್ತಿ ಮುಂತಾದ ವಿದ್ವನ್ನನೋರಂಜಕಗಳು

ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿವೆ. ಒಂದೆರಡು ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯತಕ್ಕವಾಗಿವೆ.

ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕೇ ಮದವಿಹ್ವಲಾಯಾಃ |
ಹಸ್ತಚ್ಯುತೋ ಹೇಮಘಟಸ್ತರುಣ್ಯಾಃ |
ಸೋಪಾನಮಾಸಾದ್ಯ ಚಕಾರ ಶಬ್ದಂ
ಟಟಂ ಟಟಂಟಂ ಟಟಟಂ ಟಟಂಟಃ ||

ಭೋಜನೂ ಸೇರಿದಂತೆ ನಾಲ್ಕು ಜನರು ಒಂದೊಂದು ಪಾದವನ್ನು ಹೇಳಿರುವ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಶ್ಲೋಕ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಭೋಜ : ಪರಿಪತತಿ ಪಯೋನಿಧೌ ಪತಂಗಃ
ಬಾಣ : ಸರಸೀರುಹಾಮುದರೇಷು ಮತ್ತಭೃಂಗಃ |
ಮಹೇಶ್ವರ : ಉಪವನತರುಕೋಟರೇ ವಿಹಂಗಃ
ಕಾಳಿದಾಸ : ಯುವತಿಜನೇಷು ಶನೈಃ ಶನೈರನಂಗಃ ||

ನೀತಿಬೋಧಕ ಕಥೆಗಳು

ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾಯಿತು, ಕೇಳಿದ್ದಾಯಿತು, ಕಾಲ ಕಳೆದದ್ದೂ ಆಯಿತು. ಇಷ್ಟೇ ಸಾಕೆ? ನಮ್ಮ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಕಥೆಗಳಿಂದ ಇನ್ನೂ ಉತ್ತಮ ಪ್ರಯೋಜನ ಬೇಡವೇ? ಬೇಕಾದರೆ ಯಾವ ತರಹದ್ದು ಆಗಿರಬೇಕು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ರೂಪವಾಗಿ ಕೆಲವು ಕಥೆಗಳೂ ರಚನೆಯಾಗಿವೆ. ಮನರಂಜನೆ ಉಂಟು ಮಾಡುವ ಕಥೆಗಳು ನಮಗೆ ಸನ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವನ್ನೂ ನೀಡುವಂತಿದ್ದರೆ ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತದೆ! ಭೂತಕಾಲವು ಭವಿಷ್ಯತ್ತಿಗೆ ಬೆಳಕನ್ನು ನೀಡುವಂತಿರಬೇಕು. ನಾವು ಹಿಂದಿನ ತಪ್ಪುಗಳಿಂದ ಪಾಠವನ್ನು ಕಲಿತು ಮುಂದೆ ಅಂತಹ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಮಾಡದಂತಿರಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ನೀತಿಬೋಧನೆ ಮಾಡುವ ಘಟನೆಗಳು ಸಹಾಯಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಅವು ಕಥೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೂ ಒಳ್ಳೆಯದೆ, ಅಂತಹ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಬರಲಾಗಿದೆ. ಉಪನಿಷತ್ತು, ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು ನೀತಿಬೋಧಕ ಕಥೆಗಳನ್ನು ನಮಗೆ ನೀಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಗ್ರಂಥರೂಪದಲ್ಲಿರದೆ

ಕೇವಲ ಮೌಖಿಕವಾಗಿ ತಲೆತಲಾಂತರಗಳಿಂದ ಕೇಳಿರುವ ಕಥೆಗಳೂ ಇವೆ. ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒಂದೆಡೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ರೂಪ ಕೊಟ್ಟು ಗದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಕಥೆಗೆ ಪೋಷಕವಾದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಆಯ್ದು ಒಟ್ಟಾರೆ ನೀತಿಬೋಧಕವಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಪಾತ್ರಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ನೀತಿ ಬೋಧಿಸಿರುವುದು ಈ ಗ್ರಂಥಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಇಂತಹ ಸಂಗ್ರಹ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಬಹಳ ಇಲ್ಲವಾದರೂ ಇರುವ ಗ್ರಂಥಗಳೇ ಲೋಕಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ. ಪಂಚತಂತ್ರ ಮತ್ತು ಹಿತೋಪದೇಶ ಆ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳು.

10) ಪಂಚತಂತ್ರ - ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಪಂಚತಂತ್ರಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮೂಲಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಶ್ವದೆಲ್ಲೆಡೆ ಓದುಗರ ಗಮನ ಸೆಳೆದಿವೆ. ಪಂಚತಂತ್ರದ ಅನುವಾದವಿಲ್ಲದ ಭಾಷೆಯೇ ಇಲ್ಲವೇನೋ! ಕ್ರಿ.ಶ. ಆರನೇ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಪಠ್ಯವಿ ಭಾಷೆಗೆ ಇದು ಅನುವಾದಗೊಂಡಿತ್ತು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ವಿಷ್ಣುಶರ್ಮ ಎಂಬುವನು ರಚಿಸಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಇವನ ಕಾಲದೇಶಾದಿಗಳು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಪಂಚತಂತ್ರದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥದ ರಚನೆಗೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಮರಶಕ್ತಿ ಎಂಬ ರಾಜನಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ಮೂರು ಜನ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳು ಇದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಇರಲಿಲ್ಲ, ರಾಜ್ಯಾಸಕ್ತಿಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅವರನ್ನು ಸರಿಯಾದ ದಾರಿಗೆ ತರಲು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಸಲಹೆಯನ್ನು ರಾಜನು ಕೇಳಿದನು. ಆಗ ವಿಷ್ಣುಶರ್ಮ ಎಂಬ ಪಂಡಿತನು ರಾಜಕುಮಾರರನ್ನು ಆರು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜನೀತಿಜ್ಞರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದಾಗಿ ಭರವಸೆ ನೀಡಿದನು. ರಾಜನು ಒಪ್ಪಿ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಅವನ ವಶಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಆ ಪಂಡಿತನು ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳ ಮೂಲಕ ಅವರು ರಾಜನೀತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ಹೀಗೆ ವಿಷ್ಣುಶರ್ಮನು ಹೇಳಿದ ಕಥೆಗಳೇ ಪಂಚತಂತ್ರದಲ್ಲಿವೆ.

ಪಂಚತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಐದು ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಒಂದೊಂದನ್ನೂ ತಂತ್ರ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ತಂತ್ರವೆಂದರೆ ಉಪಾಯವೆಂದರ್ಥ. ಮಿತ್ರಭೇದ, ಮಿತ್ರಸಂಪ್ರಾಪ್ತಿ ಕಾಕೋಲೂಕೀಯ, ಲಬ್ಧಪ್ರಣಾಶ ಮತ್ತು ಅಸಮೀಕ್ಷ್ಯಕಾರಿತ್ವ-ಇವು ಐದು ತಂತ್ರಗಳು.

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ತಂತ್ರದಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಕಥೆಗಳಿದ್ದು ಒಂದು ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿದೆ. ಕಥೆ ಹೇಳುವ ಶೈಲಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿದೆ. ಸರಳವಾದ ಭಾಷೆ, ನೇರ ನಿರೂಪಣೆ, ವರ್ಣನೆಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಜನಪ್ರಿಯತೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ಅಂಶಗಳು. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಶ್ಲೋಕವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಧೀತೇ ಯ ಇದಂ ನಿತ್ಯಂ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರಂ ಶೃಣೋತಿ ಚ |
ನ ಪರಾಭವಮಾಪ್ನೋತಿ ಶಕ್ತಾದಪಿ ಕದಾಚನ ||

“ಈ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ನಿತ್ಯವೂ ಓದುವವರು ಇಂದ್ರನಿಂದಲೂ ಸೋಲನ್ನು ಹೊಂದಲಾರರು”

11) ಹಿತೋಪದೇಶ - ಪಂಚತಂತ್ರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ರಚನೆಯಾದ ನೀತಿಬೋಧಕ ಕಥೆಗಳ ಮತ್ತೊಂದು ಗ್ರಂಥವೆಂದರೆ ಹಿತೋಪದೇಶ. ನಾರಾಯಣ ಪಂಡಿತನೆಂಬುವನು ಇದರ ಕರ್ತೃ. ಇದರ ರಚನೆಯ ಕಾಲ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬಂದಿಲ್ಲ. ಧವಳಚಂದ್ರ ಎಂಬ ರಾಜನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಈ ಕವಿ ಇದ್ದನು ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆ ರಾಜನ ಕಾಲದ ಬಗ್ಗೆ ನಿಖರವಾಗಿ ಏನೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ.

ಪಂಚತಂತ್ರದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲೇ ಹಿತೋಪದೇಶವು ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇದರಲ್ಲಿರುವ 45 ಕಥೆಗಳ ಪೈಕಿ ಸುಮಾರು 25 ಕಥೆಗಳು ಪಂಚತಂತ್ರದಲ್ಲಿವೆ. ಸ್ವತಃ ಕವಿಯೇ ಇದನ್ನು ಗ್ರಂಥದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮಿತ್ರಲಾಭ, ಸುಹೃದ್ಭೇದ, ಸಂಧಿ ಮತ್ತು ವಿಗ್ರಹ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳು ಇದರಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪದ್ಯಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು. ಪಂಚತಂತ್ರದಂತೆ ಇದೂ ಕೂಡ ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಅನುವಾದಗೊಂಡಿದೆ.

ಮಿತ್ರಲಾಭಃ ಸುಹೃದ್ಭೇದೋ ವಿಗ್ರಹಃ ಸನ್ಧಿರೇವ ಚ |
ಪञ್ಚತನ್ತ್ರಾತ್ ತಥಾನ್ಯಸ್ಮಾತ್ ಗ್ರನ್ಥಾದಾಕೃಷ್ಯ ಲಿಖ್ಯತೇ ||

ಇದರ ಭಾಷೆ ಹಾಗೂ ಶೈಲಿ ಪಂಚತಂತ್ರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲಿಯಲು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಕೃತಿಯಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

Sanskrita Gadya Kavya

Sanskrit Prose Romance

‘अपादः पदसन्तानो गद्यम्’-Sanskrit rhetoricians have classified Gadya Kavya as a major branch of literature. But there is a great paucity of prose in Sanskrit in the classical age. However, prose seems to have been more freely handled in the earlier ages. In the Vedic literature, several passages in the Brahmanas and the Upanishads and a vast portion of the Yajurveda are in prose. There are sometimes whole narratives in prose interspersed here and there in the Puranas. In the succeeding ages, prose was used as the medium of commentary on works of philosophy and grammar. The Mahabhashya of Patanjali is written in prose. Shankara, Ramanuja and Madhva have written commentaries on the Vedanta sutras of Badarayana in prose. Even in recent ages, the commentators have written their gloss on the standard works in prose form. The earliest works in prose, written purely with a literary purpose belong to the 6th and the 7th centuries A.D. The highly developed form of the works indicate that Gadya Kavyas ought to have been long before in vogue and must have grown to its present form after many centuries of development.

Patanjali of the 2nd Century B.C. has composed the Mahabhashya which is itself a very brilliant specimen of Sanskrit prose. He mentions Vasavadatta, Sumanottara and Bhaimirathi as example of Akhyayikas although the names of their authors are not mentioned. Bana in his

Harshacharitha, refers to Akhyayikas in general and to Bhattara Harichandra in particular. Dhanapala in his Tilakumanjari refers to Charumathi of Vararuchi and Tarangavati of Sripalitha. Jalhana refers to Ramila and Somila as authors of Sudrakakatha. These references sufficiently amplify the view that Gadya Kavya was a popular form of literature even in very early ages, although the works of the early period have not been preserved. The sixth and the seventh centuries can be called the age of Prose Romances, because the greatest writers of prose-Dandin, Subandhu and Bana belong to this age. Only first rate poets could write prose works of high literary standard and hence the saying गद्यं कवीनां निकषं वदन्ति.

1) Dandin : Dandin has been credited with three works the Dashakumaracharita, a prose romance, the Kavyadarsa, a treatise on Alankara and Avantisundarikatha, another prose work. The probable date of Dandi is later half of 6th century AD. It is not known whether Dandin was the poet's real name or a title acquired later. Some say that it was a title obtained as a result of using the word दण्ड several times in the Mangala sloka of Dasakumara Charita.

The Dasakumaracharita as we have it now is incomplete. As the title suggests it deals with the stories of ten princes. There are three parts-Purva Pitika, the main body and the Uttara Pitika. Prince Rajavahana, the hero of the story is the son of king Rajahansa of Magadha and is born during his parents' life in the forest after a defeat by Manasara, king of Malva. Two other princes,

Apaharavarma and Upaharavarma are the sons of the king of Videha, an ally of Rajahamsa. These three princes and seven other young lads who are the sons of the three ministers of the over-thrown king of Magadha together constitute the group of 'ten princes'. Born under the same shadow of misfortune in diverse places, they come together by accident and start in quest of their fortune. On the way Rajavahana parts from his friends and follows a Brahmin who seeks his help to Patalaloka. The other nine princes, left behind, wander in different directions in search of their long lost leader. Each one of them, meeting Rajavahana after many years, narrates the romantic experience of his adventures during his wanderings.

Dandin is famous for his simple and graceful style-दण्डिनः पदलालित्यम्-is a popular saying. Dandin is beyond doubt a master of prose style and it is a pity that his model has not been taken up by succeeding authors who chose to imitate the inimitable and complicated style of Bana and Subandhu.

Avantisundarikatha is another romance which tradition attributes to Dandin. The author narrates in prose the story which is almost identical with that of the Purvapitika of Dasakumaracharitam.

2) Subandhu : Subandhu is the author of the prose work Vasavadatta. Bana refers to a prose work by name Vasavadatta-‘कवीनामगलदर्पो नूनं वासवदत्तया.’ If this reference is to the work of that name written by Subandhu, then he must have

lived in the 7th Century as an elder contemporary of Bana.

Vasavadatta is a romance dealing with the story of the heroine of that name. The hero, Kandrapaketu and the heroine Vasavadatta dream of each other's beauty. Meeting with great difficulty they elope together to the Vindhya Mountains, with the help of a magic steed. Soon Vasavadatta is transformed into a stone for her intrusion into the peaceful garden of an ascetic. After a long search the casual touch of the lover's hand recalls her to life and they marry.

As a result of the difficult words and puns, the sentiments described in this work do not appeal to the reader.

3) Bana - Life of Bana

Ancient Sanskrit authors generally give little or no information concerning themselves in their works. Fortunately Bana is an exception to this. Indeed, he has written a prose romance Harshacharita, which is the chief source from which we get details of Bana's life. There he deals elaborately with the origin of his own family and a portion of his life. The first part of it treats of Bana's life.

Bana traces his origin to the gods. The Brahmin sage Kubera was a descendant of the famous Vatsyayana race which had its origin in the union of Sage Dadhicha with Sarasvati while she was on earth owing to the curse of Sage Durvasa. His great grandson, Chitrabanu begot Bana through Rajadevi. Early in childhood, Bana lost his mother

and at fourteen, he lost his father too. His father had tended him carefully. Bana has given expression to his father's affection, in describing the loving care of Vaisampayana's father. He led a wayward life in his early days for which he became an object of reproach. But when he returned home, he had gathered experience. He took to a settled life in a village called Pritikuta, to the west of the river Shona and at a short distance from Sri Harsha's country. Summoned to the court of Harsha, he was at first received coldly. Later on, he became attached to the court of Harsha who became his great patron. Bana has celebrated him, in his famous work Harshacharita.

Data of Bana

The date of Bana can be determined with some amount of precision by a reference to the account of king Harsha given by the Chinese pilgrim-Hiuen Tsang. The details relating to the accession to the throne of Kanyakubja by Harshavardhana recorded by the Chinese pilgrim substantially tally with those set out by Bana in his Harshcharita. It therefore follows that king Harsha, the great patron of Bana is identical with Harshavardhana. referred to as the then ruler of Kanyakubja by the Chinese pilgrim, Hiuen Tsang. He toured India for a period of sixteen years leaving China in 629 AD. This lead us to assign Bana's date to the first half of the 7th Century A.D.

Works of Bana

Bana is the author of two works in prose, the Kadambari based on romantic fiction and the Harshacharita which is built on a historical plot.

The poet has left both the works incomplete. The story of the Kadambari deals with the love of Chandrapida, a prince of Ujjain for Kadambari, the heroine, a princess of the Gandharva land. With this is interwoven the love story of Vaishampayana, the friend of Chandrapida, and Mahashweta the daughter of a Gandharva chieftain. The main episode of the Kadambari is taken from the Brihatkatha of Gunadhya and Bana has remarkably heightened the artistic appeal of the plot. Bhushana Bhatta also known as Pulinda, the son of Bana, completed the work of his father by writing the latter part of the Kadambari. He is decidedly inferior to his father as a literary artist, but we owe to him the completion of a very intricate story which, if unfinished, would have remained quite mystifying.

Harshachrita is a historical romance in which Bana has immortalized his royal patron. It is also considered as the first biography in Sanskrit. He has given a brief summary of the models of poetry whom he admired. Historically the composition is of minimal value. The work is in eight chapters and incomplete.

Bana is believed to have written Chandishataka, Parvati Parinaya and Makutataditaka. But it has been proved that Vamana Bhatta Bana of the 15th century is the author of Parvati Parinaya.

Style of Bana

Bana stands unrivalled in the field of Sanskrit prose literature. He had a wide command of vocabulary, and he seems to have conformed very

strictly to the precept-‘ओजस्समास-भूयस्त्वमेतद्गद्यस्य जीवितम्’. Bana’s merits were acknowledged by all ancient writers so much so that the expression-‘बाणोच्छिष्टं जगत्सर्वम्’ came to be commonly accepted. With regard to the literary merits of Kadambari, though the young and superficial reader finds it uninteresting of tiring his patience, yet men of literary taste and experience will realize the truth of the statement-‘कादम्बरीरसज्ञानामाहारोऽपि न रोचते’. A profusion of lengthy but flowing compounds, an abundance of **Slesha and Virodhabhasa**, the device of weaving story within story, the richest of imagery, a plethora of descriptive detail, a smooth and graceful diction, an interesting development of the Rasas of **Sringara** and **Karuna**, a delineation of characters which at the outset appear to be supernatural, but on closer scrutiny turn out to be true to life, a minute study of human nature, its frailties and short comings, his description of nature as also of court life and the like are some of the characteristics of Bana which have elevated him to a rank far above all other prose writers in Sanskrit. Bana introduces Mahashweta to us, with her long story and past events, before we are introduced to Kadambari. Mahashweta’s story only creates a suitable atmosphere for us to receive Kadambari’s love for Chandrapida which is the ultimate aim of the romance.

Bana’s style has been compared to an Indian jungle and to an unweeded garden due to abundance of mythological allusions. The long descriptions extending over many pages often hinder

the progress of the narrative. All succeeding poets and native critics uphold him as the model of Gadyakavya. However, Bana has been invariably censured for his style by western critics. While estimating the literary merits of any Sanskrit writer, fairness demands that Indian tastes and Indian canons of criticism should be taken into consideration.

4) Dhanapala : Dhanapala is the author of a prose work Tilakamanjari. He is a Jain author belonging to the 10th Century AD. The theme is a love story taken from the Jain legends. The work is named after the heroine Tilakamanjari and the hero is Samaraketu. The author imitates Bana's Kadambari in every respect.

5) Vadibhasimha : Vadibhasimha is the author of Gadyachintamani. He was also known as Odayadeva. The author belonged to the 12th Century A.D. He was a Jain monk and the work deals with the legend of Jivaka or Jivandhara a popular character in Jain mythology. This work is another example of the impossible effort at imitating the Kadambari.

6) Vamana-Bhatta-Bana : Vamana-Bhatta-Bana is the author of Vemabhupala charita. This is the only important work of Sanskrit prose of later ages. He belonged to the 15th Century. The theme is historical and is meant to give account of the exploits of Vemabhupala, a king of the Reddi dynasty of the 15th century. The author himself says that his ambition is to excel Bana but vainly attempts at the impossible.

The absence of originality, artificiality of style and the attempt to follow Bana's model which is easy to admire but hard to imitate must be taken as the chief causes for the decline of Sanskrit prose.

Katha and Akhyayika

Gadya Kavyas are generally classified into two types :

Katha and **Akhyayika**. According to this classification Kadambari is a Katha and Harshacharita is an Akhyayika. A Katha is to be subdivided into chapters called **Lambakas** and must contain verses in **Arya** metre; but in the Akhyayika the chapters are called **Ucchvasas** and the metres employed are Vaktra and Aparavaktra. The artistic prose style is applied to fiction in the Katha while in the Akhyayika it is applied to a historical theme. An Akhyayika must bear some distinctive marks of the authors and must be narrated by the hero himself while the Katha has no such restriction. However Dandin does not accept this classification.

अपादः पदसन्तानो गद्यमाख्यायिका कथा । -(काव्यादर्श-दण्डी)

उच्छ्वासान्तेऽप्यखिन्नास्ते येषां वक्त्रे सरस्वती ।

कथामाख्यायिकाकारा न ते वन्द्याः कवीश्वराः ॥ (बाणः)

The Genealogy of Bana

Vatsa (cousin of Saarasvata-son of Sarasvati and Dadhicha)

Kubera (a descendant)

Achyuta

Ishana

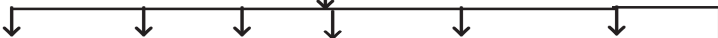
Hara

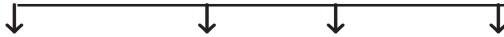
Paashupata

Arthapati

Bhrigu Hamsa Suchi Kavi Mahidatta Dharma

Jatavedas Laksha Ahidatta Vishwarupa

Citrabhanu-Rajadevi

Banabhatta

Bhushanabhatta

Kathasahitya

Popular Tales and Fables

Introduction

Like the records left behind by the various nations of ancient times, India too has given us from ancient times, a valuable record of literature; India's uniqueness lies in its wealth of poetic literature, the like of which has not been produced by any other ancient nation in the world.

Fables and tales form an important part of the literature in Sanskrit and the type goes back to a very early stage in the history of Sanskrit literature. The Vedic literature is full of tales about men and Gods and also about animals and birds. The Buddhist literature is very rich in this sort of composition. The great Itihasas and Puranas contain most of the tales (katha grantha) and fables (pashupakshi katha). But the tales and fables developed into a separate category of literature at a later stage. We do not know when tales were written as independent works. They must have been prevalent even in the time of the Rigveda, as there are indications of, and allusions to, such tales in the Rigvedic poetry; no one will make such an allusion unless the tales were well-known to the people. It is said, such tales and fables migrated from India to the west.

The origin of Indian fables can be traced back to the ancient times in the life of Vedic Indians. The tales prevailing among the people were later on used for a definite purpose, and the didactic fable became a mode of inculcating knowledge.

The great classic Mahabharata is virtually an encyclopaedia of ancient India which has several legends as episodes. Yayati upakhyana, legend of Chyavana and Sukanya, Nalopakhyana, Savitryupakhyana are some of them. The Mahabharata is a repository of the fables, parables and moral and didactic stories. There are hundreds of fables and moral stories found throughout the Mahabharata. Stories like the deceitful cat, the clever jackal, the gold-spitting birds, the crow entering the flying race with swan etc. have animals and birds as characters in them.

Famous works in Tales and Fables

1. **बृहत्कथा** : The earliest work of the nature of a collection of tales/fables is Bruhatkatha (the great story book). Gunadhya the royal scholar of the Andhra king Satavahana, composed this text in the 1st century BC. But to us, it is only the name that has survived. It must have been written in the early centuries of the Christian era.

There is a story prevalent that there was a king named Satavahana who was not very proficient in grammar, and that during a water-sport, the queens made fun of him of his ignorance. He decided to learn grammar in a short time and asked his favourite scholar, Gunadhya, to teach him grammar in a very short time. The scholar said that it would be impossible and the king, being displeased, sent him away. Another scholar taught him the whole of grammar in a short time by writing a new work on grammar now available as the Katantra. Gunadhya wandered in the forest and began to narrate the tales in such a beautiful

language that the birds and beasts were so engrossed that they gave up their food. There was no flesh in their bodies when the king's people went and killed them in the jungles and brought them to the royal kitchen. When the king knew of the cause of scarcity for meat, he sent for the poet, who was singing those songs of tales, and it was found to be Gunadhya himself. He was called back. Only a small part of what he had actually composed was preserved even at that time, and now the whole work is lost. That work must have been the storehouse of tales about the heroes, kings, gods, demigods and also about animals and birds.

Originally composed in Paishachi language and presently translated into Sanskrit and Prakruta, Bruhatkathas three versions are available. This work was written in a dialect not commonly spoken by the people. Dandin calls it Bhootabhasha ('भूतभाषामयीं प्राहुः भूतार्था बृहत्कथाम् ।') and some scholars believe that it was the language of some tribal people living in the Vindhyan ranges. It is not possible to fix the exact date of Bruhatkatha. Since Bana and Dandin a famous poet have paid high tributes to the work, it must have been written before the 6th century A.D.

The stories of Bruhatkatha have been handed down to us in three works of later date.

1. The Nepalese version of Bruhatkathashloka-sangraha, composed by Budhaswamin (5th century AD) in 28 sargas, having 4539 verses, is demonstrative of Bruhatkatha's original form.

2 & 3. The two Kashmirian versions include the popular translations of Kshemendra and Somadeva. It is interesting to note that both these scholars translated the same text, at the same time and same place. These versions have huge difference in their style and content.

2. बृहत्कथाश्लोकसंग्रहः : The earliest version of Gunadhya's Bruhatkatha is the Shlokasangraha by Budhaswamin. Budhaswamin was a native of Nepal. His date is not known but he must have been earlier than Kshemendra and Somadeva who both belonged to the 11th century A.D. The work has not been found in full. It is a poem of sargas meant obviously to be an extensive book, but the fragment gets us only 28 cantos of about 4539 verses. Either the work was left incomplete or the manuscript has been lost.

The poem begins with an encomium of Ujjayini and the death of Mahasena (Pradyota). Gopala, his son, succeeded him, but distressed by the talk that he was a patricide Gopala gave away the throne to his brother Palaka. Warned as if by a heavenly sign, Palaka gave up his throne. Avantivardhana son of Gopala ascended the throne. The 28th canto leaves us with Naravahanadatta, the son of Udayana, the king of the Vatsas in the company of Bhagirathayashas.

3. बृहत्कथामञ्जरी : Kshemendra, composer of this work was in the court of king Ananta of Kashmir (1029-1064 A.D). The work has in 18 Lambakas or chapters with 7500 verses. He is considered to belong to the first half of 11th century.

Of the two translations, referred above, the Bruhatkathamajari of Kshemendra is older by some years as compared to the Kathasaritsagara of Somadeva. Kshemendra has presented the narrative in an ornate style that provides the text with unparalleled beauty. The text contains 18 Lambakas or chapters where a large series of popular stories are boxed one within another. These stories have not been composed only to entertain the masses, rather they have grand moral objectives too.

4. कथासरित्सागरः : Somadeva's Kathasaritsagara is the most outstanding among the various collections of stories. As the title itself suggests, it contains the host of stories of every conceivable kind. It encompasses 'the most ancient fables, wild legends of the Rigveda, harrowing tales of blood-sucking vampires, beautiful and poetic love-stories and vivid descriptions of battles between Gods, men or demons'. (N.M.Penzer on the translation of C.H.Tawney, as quoted by M.Krishnamachariar, History of classical Sanskrit literature, pp.419)

Kathasaritsagara has been termed as the store-house of romance. Composed in 11th century A.D. for the recreation of the queen Suryamati of the Kashmirian king Anantha, this work is divided into 18 books, comprising 124 Tarangas and 21688 verses. Somadeva declares that his work is a condensed Sanskrit version of Gunadhya's Paishachi Bruhatkatha. The expansion or contraction whatever, is due to the difference in the language.

यथामूलं तथैवेतद् न मनागप्यतिक्रमः ।

ग्रन्थविस्तरसंक्षेपमात्रं भाषा च भिद्यते ॥

Somadeva's depictions encompass the whole Indian society. Western literature is heavily indebted to the Kathasaritsagara. Penzer's observations in this regard are worthy of attention: 'The Kathasaritsagara is, of course, a much older book than "The Thousand Nights and a Night," and is the origin of many tales in the nights. Through them, it has given ideas not only to Persian and Turkish authors, but, also to the Western world through the pens of Boccaccio, Chaucer, La Fontaine and their innumerable imitators'(K. Krishnamachariar, HSL, p.420)

5. वेतालपञ्चविंशतिः : Vetalapanchavimshati is another collection of 25 tales narrated to king Vikramaditya by a Vetala or a goblin. An ascetic used to present the king with a fruit annually and it was found that the fruit contained a gem. To show his gratitude, the king agreed to bring down a dead body that was hanging down from a tree in a burial ground. When the king ascended the tree, it was found that a Vetala, had taken possession of the body. The king was slightly frightened, and yet he persisted in his effort. Then the Vetala narrated a story ending with a question in the form of a verse. The moment the king answered, the Vetala returned to the tree with the corpse. Everyday the incident repeated, a new story is narrated and the question is answered. This continued for 24 days and on the 25th day in the end , the dead body falls off from the tree, returning to its original

condition of a person. There is a small sequel in the form of the revelation that the ascetic who was giving the king a fruit meant to kill him by asking him to do such a mission. In a clever way, the king managed to chop off the head of the ascetic.

The really interesting portion in this work relates to the tales. The tales are all found in the collections of Kshmendra and Somadeva. But the circumstances under which the tales were narrated and the way in which the tales are narrated give an originality to them and also arouse interest. There are a few works of this name, but the Sanskrit version of shivadasa of 12th century A.D. is the most popular.

6. शुकसप्ततिः : (the seventy tales of a Parrot)

The Shukasaptathihi is another interesting collection of stories in Sanskrit. The author and the date of this work are not known. A merchant named Haradatta had a son named Madanasena, who spent his whole time in the company of his young wife. The merchant was able to secure a crow and a parrot, very wise beings, really gandharvas and gave to his son. Through their association, the young man changed his ways. Madanasena was one day sent out on a mission and then he entrusted his young wife to take care of the two birds. When the absence was becoming unbearably long, the young lady was thinking of finding company of others. The crow objected but was silenced with the threat of death.

The Parrot was wiser and permitted her to go out at night provided that she knew how to get out

of a tight corner if she found herself in such a position in her venture. Such a situation which was quite possible as in the case of a certain lady, which was stated in a verse. Then the young lady desired to hear the whole story and the parrot kept her at home by narrating the story till the day-break. This continued day after day till the husband returned. There are seventy stories like this.

7. सिंहासनद्वात्रिंशिका : This is also another collection of 32 stories . There was a throne of the great emperor named Vikramaditya. It got buried under earth in course of time. Later, when a shepherd boy was following the sheep in the meadows, at a certain point, he began to talk like an elderly person of great wisdom. The matter was reported to king Bhoja who got the mound dug out, and a throne was found which had 32 statues carved out. When the king Bhoja wanted to ascend the throne, one of the statues of young ladies on the edge of the throne started narrating a tale of the great Vikramaditya, and at the end of each story each statue flew off. There were 32 statues and there are the same number of stories narrated. The author and date of work are not known. The work is also called Dwatrimshatputtalika.

8. अवदानशतकम् : This is a collection of one hundred tales of Buddhist origin. Each Avadana (story of illustrious deeds) refers to some story of the past and draws a moral from it. This work was translated into Chinese in the mid 3rd century A.D.

Hence it must have been composed in the first or second century A.D.

9. जातकमाला : Jatakamala of Aryashura contains a collection of several interesting stories of the Buddhists. This work must have been written before 5th Century A.D., since it was translated into Chinese in the middle of the 5th century A.D. This work is mainly written in prose though interspersed with verses. It contains about 500 stories.

There are various collections of such stories, some of them relating to the great emperor Vikramaditya. In each collection there is an originality in the way in which the stories are introduced and also in the way they are narrated.

Besides what are called tales with a hero, there are also many fables in which animals and birds play their part as characters.

Ancient Indians lived close to nature and in their daily life they were always surrounded by birds and animals which gave them opportunities to study their behavior. This close association with nature has given rise to many didactic fables. The most important collection of fables are पञ्चतन्त्र and हितोपदेश.

10. पञ्चतन्त्रम् : The Panchatantra of Vishnusharma is a collection of fables, which has consistently found an avid readership all over the world ever since. It was written in the form of instruction given by a scholar named Vishnusharma

to the princes so that they may become proficient in the art of diplomacy and politics in a very short time. The stories or fables, contained in the Panchatantra, have very ancient roots in India.

Various editions of this text have come out in different regions across India. The oldest of these editions is that of Kashmirian origin, popular as the Tantrakhyayika. Following are the available editions of the Panchatantra.

1. The Pehlavi translation, though unavailable, but an introduction to the stories there, is found in their subsequent translations into Arabic and Syrian languages.
2. The second edition, subsumed in the Bruhatkatha of Gunadhya, is lost in original. But can be found in the works of Bruhatkatha by Kshemendra and Somadeva.
3. The third edition was the Tantrakhyayika and the Jain anthology of narratives related to it. The Panchatantra, prevalent presently, is the modern representation of the Tantrakhyayika.
4. The fourth edition is the Southern original form of the Panchatantra.

So, it is quite clear that Panchatantra is not an ordinary text but represents a colossal literary tradition.

The author of this work Vishnusharma proclaims in the very beginning that, 'this Nitishastra, entitled Panchatantra, has been promulgated on the earth for the enlightenment or instruction of the young'.

‘एतत्पञ्चतन्त्रकं नाम नीतिशास्त्रं बालाऽवबोधनार्थं
भूतले प्रवृत्तम् ।’

He also proclaims in the prologue that whosoever always studies or hears this Nitishastra, never suffers a defeat even at the hands of Indra.

अधीते य इदं नित्यं नीतिशास्त्रं शृणोति च ।

न पराभवमाप्नोति शक्रादपि कदाचन ॥

The narratives tell us how a king by name Amarashakthi, distressed by the stupidity of his sons - Bahushakti, Ugrashakti and Anantashakti, entrusted them to the sage Vishnusharma who reformed them in a short period of six months by telling them a series of fables. The fables tell about the duties of humans in general and of a king in particular.

The Panchatantra comprises of five tantras or sections namely -

मित्रभेदः : The loss of friends - The first tantra/ section called Mitrabhedha, deals with the break-up of friendship between the lion - Pingalaka and the bull - Sanjeevaka. This act of breaking the friendship is shrewdly executed and leads to the climax by the two jackals - Karataka and Damanaka.

The framing story has been told with 23 stories intertwined with it.

मित्रलाभः/मित्रसम्प्राप्तिः : The winning of friends - The second section titled Mitrasamprapti, besides

the other topics is devoted to examining mainly the acquisition or winning of friends. This section explains the advantages of having good friends and their indispensability at trying times. This section contains 6 stories with framing section.

काकोलूकीयम् : Crows and owls – The third tantra, entitled the Kakolukeeya, dwells up on the enmity between the crows and the owls. The war between crows and owls is the framing story with 18 substories.

लब्धप्रणाशः : Loss of gains – The fourth section titled the Labdhapranasha meaning the loss of what has been acquired, illustrates through the framing story of a monkey and a crocodile, how fools can be made by flattery to part with their possessions. The initial friendship between the two and subsequent strangement because of the crocodile's betrayal and bad intentions. The implied moral is that one should not trust those who are not trustworthy. There are 11 sub-stories in this section.

अपरीक्षितकारकम् : Ill considered action – The fifth section titled Apareekshitakarakam deals with the consequences of taking actions in haste, without knowing the details or the truth. This section is distinct from the previous ones in the structure of the stories. There is no framing story like in the previous sections. Each story appears independently composed for the teaching of some specific lesson. But, there is an inter-connection between the stories. There are 15 such stories in it.

Each tantra consists of a framing story with various overlapping auxiliary stories, woven around for the endorsement of it.

Plain stories are narrated in prose while didactic maxims have been expressed through verses, mostly quoted from the classics such as the Ramayana, the Mahabharata and the texts of polity.

The construction of the stories is very interesting in Panchatantra. There are narrations of tales within tales, with one tale leading on to another one. There is a complete unity in the way in which the stories are related to one another. Each story appearing in the various sections has its own individuality and each section has its own individuality. The material in itself is beautiful and the workmanship is excellent as high-class art.

The Panchatantra is truly an unparalleled treasure of the world-literature.

11. हितोपदेशः : The Hitopadesha of Narayana is another independent version of the Panchatantra and is as popular as the Panchatantra itself. It is composed in Bengal in the 12th century A.D. Hitopadesha means Beneficial Instruction. As Narayana himself has told that his work is only a reconstructed edition of the original Panchatantra by omitting a few fables and adding some new ones.

मित्रलाभः सुहृद्भेदो विग्रहः सन्धिरेव च ।

पञ्चतन्त्रात् तथान्यस्मात् ग्रन्थादाकृष्य लिख्यते ॥

There are four sections in this work as compared to 5 in Panchatantra. They are 1. मित्रलाभः - Acquisition of friends, 2. सुहृत्भेदः - Separation of friends, 3. विग्रहः - War, 4. सन्धिः - Peace.

There are also many original stories in the Hitopadesha, not found elsewhere. The style is more elegant and polished than in the Panchatantra.

This work is a simpler recast of the Panchatantra. It is one of the most popular among the beginners of Sanskrit language. Originally it was meant both to give instruction in the principles governing a successful life and to aid the study of Sanskrit for a beginner.

* * *

उपपद-विभक्तयः

द्वितीया	तृतीया	चतुर्थी	पञ्चमी	षष्ठी	सप्तमी
विना	सह	नमः	पृथक्	पुरतः	साधुः
परितः	साकम्	स्वस्ति	विना	पृष्ठतः	कुशलः
प्रति	सार्धम्	स्वाहा	बहिः	उपरि	पटुः
धिक्	समम्	रोचते	भयम्	अधः	प्रवीणः
उभयतः	विना	क्रुध्यति	पूर्वम्	अन्तः	दक्षः
सर्वतः	अलम्	कुप्यति	रक्षति	पार्श्वे	

द्वितीया-

१. रामं/रामेण/रामात् **विना** सीता न जीवति ।
२. श्रीकृष्णं **परितः** गोपिकाः नृत्यन्ति ।
३. युधिष्ठिरः आश्रमं **प्रति** गच्छति ।
४. **धिक्** कौरवान् ।
५. मार्गम् **उभयतः** वृक्षाः सन्ति ।
६. वायुः उपवनं **सर्वतः** पुष्पाणां सौरभं प्रसारयति ।

तृतीया-

१. युधिष्ठिरेण **सह/सार्धं/साकं/समं** पाण्डवाः वनं गताः ।
२. जलेन/जलात् **विना** मत्स्यः न जीवति ।
२. कोलाहलेन **अलम्** ।

चतुर्थी-

१. रामाय **नमः** ।
२. जनेभ्यः **स्वस्ति** ।

३. इन्द्राय स्वाहा ।
४. रामाय आम्रफलं रोचते ।
५. भीमः दुर्योधनाय क्रुध्यति/कुप्यति ।

पञ्चमी-

१. पवनं/पवनेन/पवनात् पृथक् पशवः न जीवन्ति ।
२. ग्रामात् बहिः वनम् अस्ति ।
३. बालकस्य सर्पात् भयम् अस्ति ।
४. चैत्रमासः वैशाखमासात् पूर्वः भवति ।
५. रामः विभीषणं रावणात् रक्षति ।

षष्ठी-

१. देवालयस्य पुरतः आपणाः सन्ति ।
२. आश्रमस्य पृष्ठतः नदी वहति ।
३. देवालयस्य उपरि कलशः अस्ति ।
४. फलानि वृक्षस्य अधः पतितानि सन्ति ।
५. गृहस्य अन्तः पाकशाला अस्ति ।
६. विद्यालयस्य पार्श्वे पुस्तकापणः अस्ति ।

सप्तमी-

१. प्राणिषु/प्राणिनां हरिणः साधुः अस्ति ।
२. छात्रेषु/छात्राणां मैत्रेयः कुशलः ।
३. वीणावादने गौरवः पटुः अस्ति ।
४. क्रिकेट्-क्रीडायां चैत्रः प्रवीणः ।
५. चतुरङ्गे आनन्दः दक्षः अस्ति ।

अभ्यासार्थं वाक्यानि

१. शारदायै नमः ।
२. शिष्येभ्यः स्वस्ति ।
३. उत्पीटिकायाः उपरि पुस्तकानि सन्ति ।
४. सैनिकः दुष्टेभ्यः रक्षति ।
५. क्रीडनेन अलम् ।
६. अम्बा पुरीं प्रति वदति ।
७. नगरात् बहिः नदी प्रवहति ।
८. सः व्यवहारे साधुः अस्ति ।
९. विष्णुम् उभयतः देवाः तिष्ठन्ति।
१०. यूयं कन्दुकेन विना कथं क्रीडथ?
११. मम मित्रं नाटके निपुणः ।
१२. जन्तुशालायाः पुरतः फलकम् अस्ति किम्?
१३. तरुणः नाट्ये कुशलः ।
१४. कृष्णाय नवनीतं रोचते ।
१५. नगरं सर्वतः मार्गाः सन्ति।
१६. बालकैः समं बालिकाः अपि क्रीडन्तु ।
१७. मन्दिरस्य अन्तः प्रसादं लभ्यते ।
१८. शिशुः मार्जालात् भीतः अस्ति ।
१९. वयं क्रीडायां निपुणाः स्म ।
२०. दुर्जनः सज्जनाय कुप्यति ।

एवमेव इतरशब्दान् उपयुज्य वाक्यानि करणीयानि ।

Scheme of Examination

Unit 1

1. MCQs (To be answered in Samskrutam only)
(10 of 10)	10X1=10
2. Essay type questions (2 of 3)	2X8=16
3. Short Notes (2 of 4)	2X4=8
4. Translation of Prose passage (1 of 2)	1X5=5
5. Annotations (4 of 6)	4X4=16

Unit 2

6. Short Notes (2 of 4)	2X5=10
7. Upapada Vibhakthi-construction
of sentences in Sanskrit (5 of 8)	5X1=5
8. Comprehension passage in Samskrutam
(To be answered in Samskrutam only)	10

80

Internal assessment 20

Total 100

* * *